

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КОНСУЛЬТАТИВНА МІСІЯ ЄС В УКРАЇНІ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали

VII Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 8–9 грудня 2022 року)

*Присвячено Міжнародному дню
боротьби з корупцією*

Київ
2022

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КОНСУЛЬТАТИВНА МІСІЯ ЄС В УКРАЇНІ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
VII Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 8-9 грудня 2022 року)

*Присвячено Міжнародному дню
боротьби з корупцією*

Київ
2022

Редакційна колегія:

Черней В. В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Гусарев С. Д., перший проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Чернявський С. С., проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Шакун В. І., голова Координаційного бюро з проблем кримінології НАПрН України, дійсний член (академік) НАПрН України, віцепрезидент Академії наук вищої освіти України, голова Київського міського осередку ВГО «Асоціація кримінального права України», доктор юридичних наук, професор;

Стрільців О. М., уповноважений з антикорупційної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Корольчук В. В., провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 23 листопада 2022 року (протокол № 3)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за їхню якість, а також відсутність у них відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, несуть автори

Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст]: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. – 407 с.

ЗМІСТ

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

<i>Монастирський Д. А.</i>	14
<i>Черней В. В.</i>	16
<i>Журавель В. А.</i>	19
<i>Клюєв О. М.</i>	21

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

<i>Бугера С. І.</i> ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	23
<i>Гавриленко Т. Г.</i> СУДОВИЙ РОЗГЛЯД КОРУПЦІЙНИХ СПРАВ – ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ	26
<i>Головкін Б. М.</i> КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА БЕЗПЕКОЮ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	30
<i>Грама А. М.</i> РОЛЬ І МІСЦЕ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЗАХИСТІ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ ВІД ЗАГРОЗ І КОРУПЦІЙНИХ ВИЯВІВ	34
<i>Калюк С. М.</i> ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНІЙ МИТНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ	38
<i>Корнєєв К. В.</i> АКТУАЛЬНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В РОЗРІЗІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	42
<i>Костицький М. В., Кушакова-Костицька Н. В.</i> СПРОБА ДІАЛЕКТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО СОЦІАЛЬНОГО ТА ЮРИДИЧНОГО АНАЛІЗУ КОРУПЦІЇ	47

Кравченко С. О., Комашко В. В. УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАБОРОНИ ЩОДО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ КОЛИШНІХ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ	52
Кришевич О. В., Яцкевич Р. В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШАХРАЙСТВА	55
Мовчан А. В., Яблонський Р. С. ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ	59
Мартиненко В. О. КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ	63
Мотлях О. І. ВИЯВИ КОРУПЦІЇ В ПИТАННІ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЗОВОВ'ЯЗАНИХ	66
Небитов А. А. ВПЛИВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА 2021–2025 РОКИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	69
Опришко І. В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	71
Пастух І. Д., Шляховський О. А. РОЗ'ЯСНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	76
Рудой К. М. АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	80

Савченко А. В. ЧИ МОЖЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНЕ СТ. 201-2 КК УКРАЇНИ, НАЛЕЖАТИ ДО КОРУПЦІЙНИХ?	83
Савулій В. О. УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ, НА ЯКІ НАКЛАДЕНО АРЕШТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЧИ В СПРАВІ ПРО ВИЗНАННЯ НЕОБГРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ	87
Василевич В. В., Стрільців О. М. ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПЕРЕВІРКИ ДІЛОВИХ ПАРТНЕРІВ (КОНТРАГЕНТІВ).....	91
Сімакова-Єфремян Е. Б., Мартиненко Н. В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	93
Тимошенко В. І. КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ЛЮДИНИ.....	97
Федчишина В. В. КРИПТОВАЛЮТА Й БЛОКЧЕЙНИ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ КОРУПЦІЇ: РЕАЛІЇ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ	101
Філіппов С. О. РОЗВИТОК АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ОСВІТИ В ПРИКОРДОННІЙ АКАДЕМІЇ: ВЛАСНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	111
Фодчук А. Б., Яременко С. П. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СИСТЕМІ МВС.....	114
Цуцкірідзе М. С. ДЕТЕКТИВ, ЯК ПОНЯТТЯ ЩО «ОБ'ЄДНУЄ СТАТУСИ» СЛІДЧОГО І СПІВРОБІТНИКА ОПЕРАТИВНОГО ПІДРОЗДІЛУ	117
Шакун В. І. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ВІЙНИ, НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ АБО ІНОЗЕМНОЇ ОКУПАЦІЇ	119

Шевчишен А. В. ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА, НАБУТОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	124
Хавронюк М. І. ВИЗНАЧЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ У КК УКРАЇНИ	126
Юсупов В. В., Саковський А. А. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	130

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Ахтирська Н. М. ПРИНЦИП «БАЛАНС ВІРОГІДНОСТІ» У ПРИНЦИПУ «ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ»: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД КОНФІСКАЦІЇ БЕЗ ОБВИНУВАЛЬНОГО ВИРОКУ	133
Бабанін С. В. ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	137
Буковський Ю. Д. НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТРУКТУР У ДЕПАРТАМЕНТІ БОРОТЬБИ З НАРКОЗЛОЧИННІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	139
Важинський В. М. ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	140
Вербова Н. І. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ	143
Вінник М. О. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗШУКУ ГРОШЕЙ, ЦІННОСТЕЙ ТА ІНШОГО МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ВНАСЛІДОК ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,	

ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	147
Волков М. С. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	151
Гаврилюк Л. В., Азаренко Т. І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНА «ДОБРОЧЕСНІСТЬ»	154
Гончарук Д. І., Ключин В. В. КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ	158
Грєб А. В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ЗБАГАЧЕННЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	160
Грущенко О. А., Буличева Н. А. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЯК ФАКТОР УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО (РЕГІОНАЛЬНОГО) УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	164
Гудз В. М. МІЖНАРОДНА ПРАВОВА ДОПОМОГА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ.....	167
Давиденко Т. М. СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА РЕПУТАЦІЙНІ ВТРАТИ	171
Дашковська А. В. КОМПЛЕКС ЗАХОДІВ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ, ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В АПАРАТІ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	176
Єрмоєнко В. О. ПРОБЛЕМИ ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО СУМІСНИЦТВА ТА СУМІЩЕННЯ З ІНШИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ.....	180
Іващенко В. О. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	184

Ірха Ю. Б. ПОЛІТИЧНА НЕЙТРАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	187
Катеринюк В. В. КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ОСНОВНИЙ ПРЕВЕНТИВНИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ ЗАХІД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ	191
Кисельова М. С. АНТИКОРУПЦІОГЕННІ СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ФІКСАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ УБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В АВТОМАТИЧНОМУ РЕЖИМІ В УКРАЇНІ	194
Козлова Ю. С. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ АРЕШТОВАНИМИ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	196
Кубецька О. М. КОРУПЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ	198
Курята Л. Л., Мироська А. В. СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВ.....	201
Кушнір С. С. НОВЕЛИ АНТИРЕЙДЕРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	204
Ласкаржевська Ю. В. ГЕНЕЗА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВВЕДЕННЯ В ОМАНУ СУДУ АБО ІНШОГО УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ	209
Марков М. М. ЗУМОВЛЮЮЧІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	212
Мацько В. А. ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	214

Мировська А. В., Плосконос А. І. СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ.....	217
Мірошник М. М. АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ.....	221
Мозоль В. В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ПУБЛІЧНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ КОРУПЦІЙНИХ Й ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	223
Мунько А. Ю. СТАН КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ЗА ОЦІНКАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ І МІЖНАРОДНИХ УСТАНОВ.....	227
Нагайник Т. Г. ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ СМЕРТІ ЛЮДИНИ Й ОГЛЯД ТРУПІВ ЗАГИБЛИХ (ПОМЕРЛИХ) ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	231
Нагорна О. О. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КОРУПЦІЙНИХ ВИЯВІВ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	234
Назаров В. І. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	237
Овчаренко Л. В. КОРУПЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЯК ПЕРЕШКОДИ ПОСИЛЕННЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	239
Оліфіренко О. Г. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАКУПІВЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ	242
Остапенко Т. М. ПРИЧИНИ КОРУПЦІЇ.....	247
Підлісний Ю. А., Дембіцький В. М. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДОСЛІДЖЕННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ КОМБАТАНТІВ.....	249

Павлушко М. М. НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ ТА РИЗИКИ ПОШИРЕННЯ КОРУПЦІЇ ДЛЯ ДЕРЖАВИ Й СУСПІЛЬСТВА.....	252
Паламарчук І. В. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ ПІД ЧАС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АРМА ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ ДЕРЖАВИ.....	257
Політова А. С. ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК ПРІОРИТЕТНА ПЕРЕДУМОВА НАБУТТЯ ЧЛЕНСТВА В ЄС.....	260
Пікуль Р. В., Калітник М. С. ФЕНОМЕН КОРУПЦІЇ ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА.....	264
Полтавець Т. В. ЗАХОДИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ.....	267
Садовничий Б. О. СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА.....	271
Сидоров О. А. КОРУПЦІЯ ЯК ЕКОНОМІЧНА ПРОБЛЕМА.....	273
Соловійов Е. П. ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ, У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК.....	276
Стратулат Н. В., Корольчук В. В. АНТОНІМІЧНІ ВІДНОШЕННЯ В МОВІ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ».....	281
Сюравичик В. Г. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ.....	287
Томма Р. П. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ	

ФАКТІВ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБЦЯНКИ
АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ
СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ (ЗА СТ. 368 КК УКРАЇНИ).
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....292

Топорецька З. М.

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ ДОХОДІВ
З ВИКОРИСТАННЯМ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ
ТА ЛОТЕРЕЙ.....296

Філіпов Ю. Є.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ
ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ 301

Хальота А. І.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТІВ,
НА ЯКИХ РОЗПОВСЮДЖУЮТЬСЯ АНТИКОРУПЦІЙНІ
ЗАБОРОНИ Й ОБМЕЖЕННЯ.....305

Шановалова А. О.

ІНСТИТУТ ВИКРИВАЧІВ ЯК ЗАПОБІЖНИК
КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 309

Шевчук А. О.

МОНІТОРИНГ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ
В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ.....312

Трибуна здобувачів

Азамат Н. Є.

КОРУПЦІЙНА СКЛАДОВА У ВЕЛИКОМУ БІЗНЕСІ 316

Буковська О. А.

АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ.....319

Бурхович А. О., Мельник І. О.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКО-
ВИРОБНИЧИХ ПРАВОВІДНОСИН І МІНІМІЗАЦІЯ
ЕКОНОМІЧНИХ ВТРАТ ВІД КОРУПЦІЇ.....323

Гриценко А. Р.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ
В УКРАЇНІ 327

Калайшнік Є. О. АНАЛІТИЧНИЙ ПРОДУКТ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК БАЗОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ У БОРОТБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ	330
Керосіна В. В. КОРУПЦІЯ – РАК, ЩО РУЙНУЄ КРАЇНУ ЗСЕРЕДИНИ	332
Коваль Є. О. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНІЧНИХ Й ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ ТРЕНУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ	335
Ковандра А. В. КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ	340
Козубенко А. М., Панасюк Л. А. ЗАХИСТ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА РЕАЛІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ	343
Криворотько Н. О. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО КОРУПЦІЙНОГО СУБ'ЄКТА В ОСОБІ ВОЛОНТЕРА	347
Купренюк Є. В. ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ФОРМА КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	349
Луцюк М. С. КОРУПЦІЯ НА МИТНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ ТА МЕТОДИ БОРОТБІ З НЕЮ	353
Мевша А. В. СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	356
Мищенко А. В. РОБОТА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	359
Мойсеєнко Т. О. АНАЛІЗ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	362

Павленко О. С. ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЯВИЩ	365
Скалацька Т. І. ФОРМУВАННЯ В СУСПІЛЬСТВА НЕТЕРПИМОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ	368
Уманська І. О. ПРОБЛЕМИ ЗАПОБИГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ПОЛЩІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	372
Шевчук А. О. ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ В АНТИКОРУПЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ	375
Шур С. О. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВOPOPУШЕНЬ	378
Трач С. С. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВOPOPУШЕННЯМ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	382
Vasiuta Y. V. INVESTIGATION OF CORRUPTION CRIMINAL OFFENSES BY JOINT INVESTIGATIVE TEAMS: CERTAIN ASPECTS....	388
Коломійцев П. О. ВПЛИВ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ НА ЗАКОНОДАВЧУ ПОЛІТИКУ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ.....	393
Зубкова Л. А. ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПРАВОВАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ.....	400
Козачина А. М. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	402
Тодоров В. П. КЛАСИФІКАЦІЯ ПРЕДМЕТУ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ, ЯК ОБ'ЄКТА ПОШУКУ	405

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Монастирський Денис Анатолійович,
Міністр внутрішніх справ України

Шановні учасники конференції!

Міністерство внутрішніх справ України навіть в умовах повномасштабної війни продовжує виконувати свої основні повноваження, зокрема у сфері боротьби з корупцією.

Сьогодні ми проводимо нашу традиційну VII Міжнародну науково-практичну конференцію з реалізації державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі.

Значущими нормативно-правовими кроками на державному рівні є:

- прийняття Верховною Радою України Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки;
- призначення керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Міністерство стоїть на принциповій позиції реформаційних антикорупційних процесів і починає із себе: унеможливило корупційні схеми та забезпечує прозорість роботи.

Зниження рівня корупції в системі МВС утілюється в реалізації заходів щорічних антикорупційних програм.

Розроблення подальших таких програм уперше здійснюватиметься за новими підходами, зокрема за новою методологією управління корупційними ризиками. Це дасть змогу більш системно усувати вказані загрози.

Слід відзначити позитивні результати співпраці Міністерства з Консультативною місією Європейського Союзу в Україні та Програмою НАТО з розбудови доброчесності, цілісності, прозорості та зниження корупційних ризиків у роботі оборонних і безпекових інституцій (Building Integrity Programme).

Така співпраця надає можливість МВС системно втілювати принципи доброчесності для працівників усіх своїх структур.

Упроваджуючи кращі управлінські практики, ми будемо стійку, керовану, технологічно розвинену систему Міністерства,

здатну протистояти сучасним викликам і загрозам, зокрема корупції.

Переконаний, що результатом конференції стане вироблення чітких рекомендацій, спрямованих на подальші реформаційні антикорупційні процеси як в органах системи МВС, так і в державному управлінні загалом.

Бажаю учасникам конференції плідної роботи, натхнення та нових звершень в ім'я перемоги України.

Слава Україні!

Черней Володимир Васильович
ректор Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор

Шановні пані та панове!

Від імені ректорату і Вченої ради Національної академії внутрішніх справ вітаємо високоповажних гостей та учасників наукового заходу з відкриттям VII Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі».

Цьогоріч конференція відбувається в надзвичайній обстановці – під час російсько-української воєнної агресії, яка засвідчила, що корупція та розкрадання у військовій та інших сферах здатні призвести до втрати наступальних дій російської армії, а також до знищення чинного путінського режиму та можливого розпаду країни-агресора.

Попри обмеження, викликані воєнним станом, про актуальність і важливість тематики конференції засвідчує персональний і кількісний склад її учасників – представники профільних комітетів Верховної Ради України, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Міністерства юстиції України, Національної поліції України, Служби безпеки України, Державної фіскальної служби України, Національного банку України, Національного антикорупційного бюро України, експерти Консультативної місії ЄС в Україні, працівники суду, провідні вчені вищих навчальних закладів і наукових установ юридичного та економічного спрямування тощо.

Історія засвідчує, що саме війна створює сприятливе середовище для поширення корупційних діянь, розкрадання гуманітарної та благодійної допомоги, привласнення військового майна, обмежує контроль під час здійснення публічних закупівель і проведення тендерів тощо. Вказані факти призводять до посилення суспільного невдоволення, підривають авторитет публічної влади, зокрема на міжнародному рівні, гальмують отримання міжнародної військової та гуманітарної допомоги. Тимчасова відсутність системи подання декларацій сприяють приховуванню недоброчесними посадовцями протиправно отриманих статків.

Таким чином, не менш актуальною загрозою для України є внутрішня корупція, боротьба з якою є пріоритетом для всіх органів державної влади сьогодні.

Ухвалення Верховною Радою України 20 червня 2022 року Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки засвідчило, що керівництво держави поряд з необхідністю здійснення військового спротиву, відбудови зруйнованої інфраструктури, розвитку промисловості та сільського господарства під час воєнного стану визначило пріоритетом своєї політики необхідність досягнення суттєвого прогресу в запобіганні та протидії корупції, а також забезпеченні злагодженості й системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Антикорупційна стратегія базується на ключових вимогах бізнесу, які є головними компонентами для досягнення інвестиційної привабливості України, зокрема закінчення судової реформи, що є однією з головних умов вступу до Європейського Союзу та ОЕСР, реформи правоохоронних органів і встановлення єдиних правил ведення бізнесу без преференцій для олігархів.

У післявоєнний період відбудуться кардинальні зміни щодо подальшого розвитку нашої держави, виникне потреба щодо узгодженості національного антикорупційного законодавства з правовими нормами Європейського Союзу, упровадження на внутрішньодержавному рівні принципів доброчесності під час проходження публічної служби, відбудеться перевантаження системи запобігання та протидії корупції, якнайшвидше реформування судових і правоохоронних, зокрема антикорупційних, інституцій тощо.

Метою сьогоднішньої конференції є обговорення шляхів вирішення актуальних питань реалізації державної антикорупційної політики як під час стримування воєнної агресії, так і в мирний післявоєнний час. Пропозиції із зазначених питань повинні стати підґрунтям для подальших рішень у цій сфері.

Зазначу, що антикорупційні реформи потребують також суттєвого вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, представників органів місцевого самоврядування та правоохоронців, які уповноважені виявляти, документувати й розслідувати корупційні правопорушення.

Національна академія внутрішніх справ як провідний відомчий заклад вищої освіти вже долучилася до виконання окреслених завдань, здійснюючи посилення антикорупційного навчання персоналу різних фахових груп, проводить актуальні фундаментальні та прикладні наукові дослідження, за результатами яких здійснюється підготовка цільових методичних рекомендацій, коментарів, посібників, автоматизованих робочих місць, роз'яснень. Наші фахівці готові закласти максимум зусиль з надання освітніх послуг щодо підвищення кваліфікації за антикорупційної тематики для уповноважених фахівців МВС, Національної поліції, інших центральних органів виконавчої влади, зокрема Національного антикорупційного бюро України, службовців Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Бюро економічної безпеки України, а також органів місцевого самоврядування.

Отже, сподіваємося, що спільними зусиллями іноземних партнерів, депутатського корпусу, урядовців, керівників зацікавлених відомств ми спроможні забезпечити системну роботу щодо реалізації державної антикорупційної політики не лише в освітянській сфері. Готові до обговорення можливих варіантів коригування та розширення формату такої співпраці.

Бажаємо всім учасникам конференції плідної роботи!

Журавель Володимир Андрійович,
в.о. президента Національної академії
правових наук України, доктор
юридичних наук, професор, академік
НАПрН України

Шановні колеги та гості!

Від імені Президії Національної академії правових наук України радий вітати учасників VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої надзвичайно актуальним проблемам реалізації державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі.

Питання запобігання та протидії корупції з набуттям певної специфіки в умовах спротиву широкомасштабній російській агресії залишається одним з нагальних викликів держави. І не лише через узяті нею міжнародні зобов'язання, а передусім у зв'язку з тим, що корупцію визнано головним фактором стримування соціально-економічного розвитку країни, що впливає на рівень її обороноздатності, підриває довіру населення до влади, перешкоджає налагодженню конструктивного діалогу з громадськістю, шкодить іміджу держави в колах світової спільноти.

Лише рішучі дії з викорінення цього явища, формування в суспільстві нульової толерантності до корупції спроможні кардинально змінити ситуацію в цій сфері.

Умовами вдалої реалізації державної антикорупційної політики в Україні є відповідне законодавство. Але наявності правових норм замало. Потрібні ефективне їх застосування державними органами, політична воля, активна наступальність, підтримка здійснюваних правоохоронних заходів інституціями усіх гілок влади.

Саме тому вважаю, що проведення конференції під егідою Міністерства внутрішніх справ України, Консультативної місії ЄС в Україні і Національної академії правових наук України на базі Національної академії внутрішніх справ дозволить напрацювати спільне бачення шляхів ефективного реалізації державної антикорупційної політики у воєнний період.

Ми обгрунтовано сподіваємось, що сьогоденне наукове зібрання стане ще одним етапом науково-методичного

розроблення дієвих механізмів протидії корупції, а пакет рекомендацій – підґрунтям для системних правових та інституційних змін, що позначаться на рівні громадянської свідомості.

Бажаю плідної дискусії та нових творчих здобутків, що наближає нас до Перемоги!

Слава Україні!

Клюєв Олександр Миколайович,
директор Національного наукового
центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», доктор
юридичних наук, професор

Шановні учасники конференції!

Дозвольте висловити глибоку повагу та вдячність ректору Національної академії внутрішніх справ, доктору юридичних наук, професору, генералу поліції першого рангу Володимирі Васильовичу Чернею за запрошення до участі в VII Міжнародній науково-практичній конференції «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі».

Наукові заходи, організовані Національною академією внутрішніх справ, уже традиційно збирають авторитетних вітчизняних і міжнародних експертів, представників профільних комітетів Верховної Ради України, Офісу Президента України, фахівців МВС України, Офісу генерального прокурора, СБУ, НАБУ, САП, НАЗК, Національної поліції України, судових органів та інших державних і громадських організацій, провідних вчених закладів вищої освіти та наукових установ.

Символічно, що в складний для нашої держави час Міністерство внутрішніх справ України спільно з Консультативною місією ЄС в Україні та Національною академією правових наук України організували науковий захід такого високого рівня.

Надзвичайно важливо об'єднуватися та наполегливо працювати над розв'язанням актуальних проблем під час воєнного стану. Адже ворог не припиняє вчинювати на нашій землі геноцид українського народу, злочини проти людяності, воєнні злочини тощо. На тлі криміногенної ситуації, що склалася в державі, злочини корупційної спрямованості, як іржа, роз'їдають потужні механізми протидії злочинності. Тож система правосуддя, правоохоронні органи й судові експерти мають невтомно працювати задля притягнення винних до відповідальності. Агресія проти нашої держави кидає нам багато викликів, на які ми маємо відповідати оперативно, гідно та професійно. І саме подібні науково-практичні конференції зумовлюють обговорення нагальних питань, обмін набутим

досвідом і пошук найбільш дієвих засобів розв'язання актуальних проблем.

Під час війни Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України кожного дня виконує надважливі завдання з експертного забезпечення правосуддя, зокрема й у галузі використання спеціальних знань у процесі розслідування та судового розгляду злочинів корупційної спрямованості.

Разом ми стоїмо на варті законності нашої держави.

Україна перемаже! Слава Україні! Героям слава!

Бугера Сергій Іванович,

начальник відділу дослідження проблем протидії корупції та загрозам економічній безпеці Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Симбіоз корупції та організованої злочинності суттєво ускладнює здійснення суб'єктами запобігання відповідних заходів на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях. При цьому ефективність цих заходів суттєво залежить від своєчасного використання переваг цифрової трансформації як практичного інструменту запобігання злочинності.

Необхідно зазначити, що Національна економічна стратегія на період до 2030 року [1] визначає одним з орієнтирів в економічній політиці ефективну цифрову сервісну державу та компактні державні інститути (розвиток цифрової економіки як одного із драйверів економічного зростання України). Одним із стратегічних курсів економічної політики до 2030 року є напрям «Верховенство права» в частині забезпечення ефективної роботи антикорупційної системи для запобігання, виявлення та покарання за корупцію.

Відповідно до положень Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки [2] одним з основних принципів антикорупційної політики є цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних як основа для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності. При цьому відсутність об'єктивного висвітлення ситуації із запобігання та протидії корупції в Україні призводить до викривленого сприйняття населенням причин корупції, її рівня, ефективності антикорупційних інституцій. Тому в результаті реалізації Стратегії передбачається, що громадяни будуть володіти повною та об'єктивною інформацією про корупцію в Україні, її причини, стан

та динаміку, систему антикорупційних інституцій, розподіл між ними повноважень, а також про ефективність різних державних органів у питаннях запобігання та протидії корупції, про можливість та способи взаємодії громадян з антикорупційними інституціями щодо здійснення повідомлення про корупцію та громадського контролю.

Метою Стратегії боротьби з організованою злочинністю [3] є побудова ефективної системи боротьби з організованою злочинністю, що складається з підсистем правового, інституційного, наукового, інформаційно-аналітичного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення, координації та взаємодії, контролю, а також міжнародного співробітництва. При цьому одним із принципів Стратегії є посилення можливостей щодо збирання оперативних даних та приведення інформаційного забезпечення державних органів, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, у відповідність із міжнародними стандартами та забезпечення інтеграції вітчизняних інформаційних систем, зокрема з відповідними інформаційними системами країн – членів ЄС.

Відповідно до Плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю [4] в частині інформаційно-аналітичного забезпечення державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю передбачається розроблення та впровадження єдиної захищеної інформаційної системи суб'єктів боротьби з організованою злочинністю та забезпечення їх прямого безпосереднього доступу до державних інформаційних ресурсів.

При цьому цифрова економіка, як головна прикмета сучасності, зачіпає всі сфери життя суспільства. Як тренд розвитку світової економіки і суспільства цифровізація по-різному впливає на різні сфери. А від ступеня впливу цифровізації на національне економічне та соціальне життя залежить місце кожної країни у світовому співтоваристві. Цифровізація надає низку переваг для розвитку економіки. Висока швидкість цифровізації всіх аспектів життя обумовлена, перш за все, її можливими позитивними проявами та наслідками на всіх рівнях. Перевагами цифровізації на рівні всього суспільства є: підвищення прозорості економічних операцій і забезпечення можливості їх моніторингу [5, с. 81–82].

Загалом цифрова трансформація робить усі процеси більш прозорими, надає можливість відстежити здійснення тієї чи іншої операції, є перепорою для реалізації різноманітних корупційних схем [6].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що чинна законодавча база щодо запобігання корупції та організованій злочинності вказує на важливість використання такого інструменту як цифрова трансформація в частині використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення рівня запобіжної діяльності відповідних суб'єктів запобігання корупції та організованій злочинності, розширення можливостей комунікації з громадськістю з вказаних проблем, впровадження практичного міжнародного досвіду та ін. Зважаючи на подальший активний розвиток процесів цифровізації доцільним є також розроблення кримінологічних засад здійснення антикорупційної запобіжної діяльності з урахуванням особливостей певних галузей економіки в умовах цифрової трансформації.

Список використаних джерел

1. Національна економічна стратегія на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>.

2. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки: Закон України від 20 червня 2022 року № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

3. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>.

4. План заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 850-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2022-80#Text>.

5. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти (керівник проекту, автор доповіді – Пишуліна О.). Центр Разумкова, 2020; Видавництво «Заповіт», 2020. 274 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf.

6. Цифрова трансформація: навщо вона потрібна державі та бізнесу. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/tehnologii/cifrova-transformacia-naviso-vo-na-potribna-derzavi-ta-biznesu>.

Гавриленко Тетяна Григорівна,
суддя Вищого антикорупційного суду

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД КОРУПЦІЙНИХ СПРАВ – ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

У відповідь на збройну агресію російської федерації 24.02.2022 Президент України видав укази, яким ввів на території України воєнний стан та запровадив в Україні режим загальної мобілізації. Правовий режим дії воєнного стану, а разом з ним і загальної мобілізації, неодноразово продовжувався, востаннє – Законами України № 2738-IX та № 2739-IX від 16.11.2022, якими затверджені укази про продовження воєнного стану та проведення загальної мобілізації до лютого наступного року.

Відповідно до законодавчого визначення мобілізацію слід розглядати як складову частину комплексу заходів, які здійснюються з метою забезпечення оборони держави (ч. 1 ст. 3 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»).

Виходячи з положень ч. 8 ст. 4 цього Закону, введення воєнного стану та оголошення в Україні мобілізації значною мірою вплинуло на всі правовідносини та інституції в Україні, у тому числі на здійснення правосуддя. Безумовно, забезпечити стабільний та безперервний судовий розгляд в умовах війни вкрай складно. Однак навіть у складних воєнних умовах гарантоване Конституцією право на судовий захист не припиняється та не обмежується, проте здійснюється з певними особливостями.

Традиційно участь обвинуваченого в судовому розгляді кримінального провадження є обов'язковою, а звуження його процесуальних прав під час здійснення судового провадження не допускається. Судові реалії сьогодення допускають участь обвинувачених, у тому числі мобілізованих на військову службу, у дистанційному режимі з використанням будь-яких технічних засобів.

Так, 02.03.2022 Рада суддів України опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану, де зазначила, якщо за об'єктивних обставин учасник провадження не може брати участь в судовому засіданні у дистанційному режимі за допомогою технічних засобів, визначених КПК України, як виняток слід допускати участь такого учасника в режимі відеоконференцв'язку за допомогою будь-яких інших технічних засобів, у тому числі і власних (п. 10).

Переважна більшість цих рекомендацій викладені у листі Верховного Суду «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 1/0/2-22, у п. 7 якого продубльовано також зміст п. 10 в частині права учасників провадження брати участь у судовому засіданні у режимі відеоконференцзв'язку за допомогою непередбачених КПК України засобів.

Безумовно суди враховують, що одні обвинувачені, призвані на військову службу мають можливість приймати участь у режимі відеоконференцзв'язку, а інші такої змоги позбавлені. Зокрема, є території, де господарське та звичайне життя протягом затяжних місяців війни триває майже як зазвичай. Тому, не перебуваючи безпосередньо в зоні бойових дій та несучи службу у більш безпечних регіонах України, обвинувачений має реальну можливість використовувати будь-які технічні засоби, як то наприклад власний мобільний телефон, планшет, інший пристрій, для з'єднання в онлайн режимі з судом і участі в судовому засіданні. Інші ж, будучи задіяними у виконанні бойового завдання або перебуваючи в зоні активних бойових дій, такої можливості позбавлені. У такому випадку суди аналізують рід військ, в який обвинувачений несе службу, завдання, які виконує відповідний військовій підрозділ, його дислокації, посаду обвинуваченого тощо. На підставі здійсненого аналізу суд може прийняти рішення про зупинення судового провадження на підставі ч. 1 ст. 335 КПК України до звільнення такого обвинуваченого з військової служби.

Натомість непоодинокими є випадки, коли обвинувачений хоча і не мобілізований, однак не може взяти участь у судовому розгляді у зв'язку з перебуванням на непідконтрольній уряду України території, тобто у тимчасово окупованій російською федерацією зоні. Проблематика, з якою зіткнулись суди в таких випадках пов'язана з неможливістю встановлення відеоконференцзв'язку з такою особою з огляду на складнощі з мобільним зв'язком та інтернет сполученням, а також відсутністю підстав для зупинення судового провадження у зв'язку з тим, що така особа хоча і перебуває в зоні бойових дій, але не призвана для несення військової служби під час мобілізації. З наведеного можна зробити висновок, що судовий розгляд у воєнний час повинен здійснюватися як з урахуванням реальної поточної обстановки, що склалася у відповідному регіоні, так і з огляду на об'єктивні

чинники, які впливають на участь обвинувачених у судових засіданнях.

Очевидно, що головним питанням для багатьох українців у цей час стало збереження свого життя, евакуація в безпечне місце. Подекуди і обвинувачені через військову агресію змушені покидати домівки у пошуках прихистку за кордоном. Звичайно ж така категорія обвинувачених може брати участь у судовому розгляді у режимі відеоконференцзв'язку, використовуючи при цьому наявні у розпорядженні технічні засоби. Проте через певну стадію, на якій перебуває судове провадження, наприклад дослідження речових доказів або ж результатів негласних слідчих (розшукових) дій, проведення судового засідання у дистанційному режимі не дозволяє учасникам повною мірою реалізувати гарантовані законом права.

Наприклад, в силу ст. 357 КПК України речові докази оглядаються судом, а також подаються для ознайомлення учасникам судового провадження. Огляд речових доказів, які не можна доставити в судове засідання, за необхідності проводиться за їх місцезнаходженням.

Очевидно, що перебуваючи поза межами приміщення суду, тим паче за кордоном, обвинувачений, будучи центральною фігурою кримінального провадження, позбавляється можливості реалізувати право безпосереднього ознайомлення з речовим доказом. Натомість принцип безпосередності дослідження доказів, у тому числі речових, спрямований передусім на найкраще забезпечення можливості сторін з'ясувати всі обставини, які вона вважає важливими для вирішення справи, уточнити певні моменти та поставити під сумнів ті чи інші обставини. Щодо сторони захисту, то це право забезпечується також і п. «d» ч. 3 ст. 6 Конвенції, щодо якого Європейський суд з прав людини зазначав, що до того, як визнати особу винуватою, усі докази проти неї мають бути представлені в її присутності під час публічного розгляду з метою надати можливість для їх спростування («*Hummer v. Germany*», № 26171/07, § 38, 19.07.2012; «*Luca v. Italy*», № 33354/96, § 39, 27.02.2001; «*Solakov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*», № 47023/99, § 57, 31.10.2001).

Варто наголосити, що застосовувані в дистанційному судовому провадженні технічні засоби і технології також мають забезпечувати належну якість зображення і звуку. Тому у разі необхідності відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису під час дослідження результатів негласних слідчих (розшукових)

дій учасники кримінального провадження повинні мати змогу сприйняти відтворений чи продемонстрований матеріал (ст. 359 КПК України). Але, проводячи судові засідання в режимі відеоконференцз'язку, не завжди вдається в повній мірі гарантувати належне виконання такої вказівки закону. Це пов'язано з низькою якістю та швидкістю інтернет з'єднання, що має своїм наслідком погану якість зображення та звуку, а відтак – обмеження обвинуваченого у праві обстоювання власної позиції на підставі досліджених за його участі звуку і відеоматеріалів.

Водночас однією з основоположних засад кримінального провадження є принцип розумності строків, який передбачає, що кожен має право, щоб обвинувачення щодо нього у найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито. При цьому обов'язок забезпечення проведення судового провадження у розумні строки кримінальний процесуальний закон покладає саме на суд (ч. 2 ст. 28 КПК України). Таким чином здійснення судового розгляду в умовах воєнного стану з одного боку вимагає дотримання процесуальних прав та гарантій обвинуваченого, а з іншого – створення умов, за яких кримінальне провадження буде завершено в межах розумних строків.

Що стосується конкретно судового розгляду корупційних справ, то варто зазначити, що обвинувачені у таких злочинах (так звані білокомірцеві правопорушники) у своїй більшості мають ширший спектр можливостей як фінансових так і організаційних, порівняно з обвинуваченими в інших видах кримінальних проваджень. Це, зокрема, пов'язано з накопиченням у них значним фінансових ресурсів, наявністю сталих зав'язків в управлінських колах, існуванням досвіду у вирішенні питань у незаконний спосіб. Все це у сукупності надає їм додаткових можливостей ухилитись від суду, використовуючи умови воєнного часу, що негативно впливає як на забезпечення швидкого, повного та неупередженого судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, так і на дотримання прав потерпілих та інших осіб, чий інтереси були задіяні внаслідок вчинення такими особами неправомірних дій.

Головкін Богдан Миколайович,
головний науковий співробітник
сектору дослідження проблем
злочинності та її причин Науково-
дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка
В. В. Сташиса, доктор юридичних наук,
професор, член-кореспондент НАПрН
України

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА БЕЗПЕКОЮ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Державний контроль за безпекою дорожнього руху здійснюють Кабінет Міністрів України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція, Державна служба України з безпеки на транспорті, обласні державні адміністрації та міські, районні, обласні ради. Найбільші ризики вчинення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією виникають при наданні адміністративних послуг та реалізації контролю-наглядювих функцій уповноваженими посадовими особами органів державного контролю.

У сфері надання адміністративних послуг містяться такі корупційні ризики:

– непрозорий розподіл дозволів на виконання міжнародних автомобільних перевезень вантажів/пасажирів по території іноземної держави, створення штучного дефіциту дозволів з метою схилення перевізників купувати їх у посередників за завищеною вартістю (зазначимо, що після схвалення «транспортного безвізу» між ЄС та Україною у червні 2022 року, на один рік зазначений корупційний ризик мінімізовано);

– надмірна бюрократизація процесу ліцензування господарської діяльності, обтяження формальними процедурами отримання ліцензій на право здійснення господарської діяльності у сфері внутрішніх і міжнародних перевезень автомобільним транспортом пасажирів, вантажів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів, а також монополізм щодо ліцензування вказаної господарської діяльності центральним органом виконавчої влади, що створює умови для пошуку незаконних способів вирішення цієї проблеми;

– часткове переведення в електронну форму надання послуг щодо ліцензування господарської діяльності у сфері

автоперевезень пасажирів і вантажів, збереження можливості особистих контактів між суб'єктами звернення та суб'єктами надання таких послуг;

- можливість заочного оформлення сертифікату відповідності на колісні транспортні засоби (ТЗ) без фактичного проведення перевірки його технічного стану на предмет безпечної експлуатації та підтвердження відповідності екологічним нормам Євро, або з проведенням формального дослідження акредитованими випробувальними лабораторіями;

- наявність широких дискреційних повноважень стосовно ухвалення рішень щодо надання дозволів і ліцензій, продовження їх дії, анулювання, відмови у наданні, а також відкриття, закриття, внесення змін та/або продовження дії дозволів на автобусні маршрути загального користування;

- можливість надання необґрунтованих конкурентних переваг з метою отримання корупційної ренти за допуск до ринку автоперевезень суб'єктів господарювання із сумнівною діловою репутацією при одночасному створенні бюрократичних перешкод при входженні на ринок добросовісних перевізників [1, с. 220];

- збереження необхідності фізичного звернення замовників до сервісних центрів МВС і вимога надання документів у паперовому вигляді для одержання адміністративних послуг при одночасній «комплексного вирішення питань» посередниками за винагороду в доступному розмірі;

- перебої і затягування часу в наданні адміністративних послуг, пов'язані з відсутністю електропостачання, повітряними тривогами під час дії воєнного стану;

- можливість неофіційного пришвидшеного надання «повного пакету послуг» із реєстрації ТЗ, у тому числі вживаного, ввезеного з-за кордону, перереєстрації ТЗ з одного власника на іншого, відновлення свідоцтва про реєстрацію, перереєстрацію після усядкування у сервісних центрах МВС у звичайному порядку (не онлайн) посередниками від комерційних майданчиків, адміністраціями автосалонів, з видачою свідоцтва про реєстрацію та номерних знаків;

- неофіційні домовленості (корупційні змови) між адміністрацією акредитованих навчальних закладів (автошкіл) і посадовими особами територіальних сервісних центрів МВС про видачу посвідчень водія за корупційними схемами, що передбачають вирішення усіх питань без присутності або за

формальною участю претендента у найкоротші строки за помірну плату.

Для реалізації контрольно-наглядових повноважень органами державного контролю у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху властиві наступні корупційні ризики:

- можливість вчинення антиконкурентних дій органами державного контролю на ринку автомобільних перевезень на користь окремих суб'єктів господарювання;

- великі штрафні санкції за порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП штрафи від 17 до 34 тис. грн. за адмін. правопорушення вчинене вперше);

- дискреційні повноваження посадових осіб щодо видачі, анулювання ліцензій на право провадження господарської діяльності, звуження провадження господарської діяльності, розширення провадження виду господарської діяльності;

- відсутність єдиного підходу до прийняття рішень за результатами здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства автоперевізниками, норм на автомобільному транспорті, виконання вимог міжнародних договорів;

- упереджений підхід щодо вибору об'єкту здійснення контрольно-наглядових заходів на ринку автоперевезень;

- можливість фальсифікації матеріалів перевірок щодо наявності дозвільних документів, додержанням ліцензійних умов з надання послуг з перевезення пасажирів та вантажів при виявленні порушень, перевірки технічного стану ТЗ на відповідність вимогам безпеки, дотримання вимог режиму праці та відпочинку під час внутрішніх автоперевезень, здійснення габаритно-вагового контролю та ін.;

- можливість одержання неправомірної вигоди посадовими особами територіальних органів Укртрансбезпеки під час рейдових перевірок, спрямованих на виявлення фактів перевищення дозволених вагових норм перевезення вантажу, наявності ліцензій щодо провадження господарської діяльності у сфері автомобільних перевезень пасажирів і вантажів, додержання ліцензійних умов з надання послуг, наявність товаро-транспортних накладних та ін.;

- можливість отримання неправомірної вигоди посадовими особами Патрульної поліції під час проведення оглядів водіїв ТЗ на стан алкогольного/наркотичного сп'яніння, за не притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 130 КУпАП;

- можливість отримання неправомірної вигоди при виявленні фактів незаконного керування ТЗ, щодо яких порушено обмеження, встановлені Митним кодексом України;

– можливість невнесення, корегування і видалення даних в Єдиній автоматизованій системі обліку ДТП посадовими особами, які мають відповідний допуск, зміни ключових показників звітності стосовно кількості ДТП з постраждалими, кількості загиблих і травмованих за звітній період, з метою штучного покращення результатів діяльності Патрульної поліції щодо підвищення рівня безпеки дорожнього руху [2, с. 58–64].

Окрім зазначених, існують й інші корупційні ризики при здійсненні контрольно-наглядових функцій посадовими особами органів державного контролю у сфері забезпечення контролю за безпекою дорожнього руху. Загальновизнаним механізмом зниження рівня вказаних корупційних ризиків є використання електронних засобів надання адміністративних послуг, відео фіксація застосування контрольних заходів та відображення їх результатів в Єдиних реєстрах з відкритим доступом [3, с. 134; 4, с. 75].

Список використаних джерел

1. Головкін Б.М. Тіньова зовнішня торгівля і корупція на митницях. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 139. С. 218–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2017_139_23.

2. Головкін Б.М. Оцінка дорожньо-транспортної аварійності та тяжкості її наслідків в Україні. *Проблеми законності*. 2022. Вип. 156. С. 52–75. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/issue/view/15283>.

3. Таволжанський О.В. Цифровізація публічних послуг як основний інструмент протидії корупції. *Запобігання корупції у приватному секторі* : матеріали наук.-практ. онлайн «круглого столу», присвяченого 25-річчю із дня створення НДІ вивчення проблем злочинності та 95-річчю із дня народження акад. Володимира Сташиса (м. Харків, 1 лип. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 134–136.

4. Колодяжний М.Г. Стратегії обмеження корупції в Україні. *Запобігання корупції у приватному секторі* : матеріали наук.-практ. онлайн «круглого столу», присвяченого 25-річчю із дня створення НДІ вивчення проблем злочинності та 95-річчю із дня народження акад. Володимира Сташиса (м. Харків, 1 лип. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 72–76.

Грама Андрій Миколайович,
керівник відділу запобігання
та виявлення корупції Бюро економічної
безпеки України

РОЛЬ І МІСЦЕ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЗАХИСТІ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ ВІД ЗАГРОЗ І КОРУПЦІЙНИХ ВИЯВІВ

Згідно з даними міжнародної організації «Transparency International», у період з 2013 року по 2019 рік Індекс сприйняття корупції (далі – ІСК) в Україні зріс із 25 до 30 балів. Це підтверджує, що досягнутий за останні роки прогрес не задовольняє суспільство, оскільки є надто повільним. Європейська комісія у висновку щодо заявок на членство в Європейському Союзі, поданих Україною, Грузією та Республікою Молдова від 17 червня 2022 року зазначила, що Україна досягла значного прогресу на шляху до верховенства права, проте подальша боротьба з корупцією залишається однією з основних вимог суспільства. Низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання [1].

За оцінкою Державної податкової служби (ДПС), втрати України від застосування схем з ухилення (мінімізації) сплати податків у 2020 р. склали близько 7,7 млрд дол. США (або 208 млрд грн). Серед найпоширеніших схем: зарплата в «конвертах», діяльність «скруток» і конвертаційних центрів, офшори, нелегальний обіг підакцизних товарів, збитки державних підприємств [2]. За оцінкою Держмитслужби, втрати бюджету на її напрямку складають 100–150 млрд грн щорічно. Причому, в «тіні» працює 91 % усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності [3].

Створення Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ, Бюро) дозволило виконати зовнішньополітичні зобов'язання України перед Міжнародним валютним фондом, передбачених п. 10 Меморандуму про економічну та фінансову політику, 08 листопада 2021 року. У документі зазначалось, що макроекономічна фінансова стабільність має бути досягнена, зокрема, через зменшення вразливості та подолання ключових перешкод для приватних інвестицій. Українська сторона проголосила прагнення до подолання корупції, зменшення ролі держави і корисливих інтересів в економіці для покращення бізнес-середовища, залучення інвестицій, збільшення потенціалу економіки [4].

При прийнятті Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1150-ІХ анонсувалось мета – створення єдиного правоохоронного органу, що займатиметься розслідування економічних злочинів.

Проте, наявна регламентація кримінальної процесуальної діяльності не виключає як початок слідства так і безпосередньо розслідування економічних злочинів іншими, ніж БЕБ правоохоронними органами. Зокрема, чинна стаття 214 Кримінального процесуального кодексу України передбачає безапеляційний початок слідства за будь-якою заявою чи повідомленням про вчинене кримінальне правопорушення, що призводить до обов'язкового застосування кримінально процесуальної процедури до осіб зазначених у таких заявах чи повідомленнях. Особливого значення вказане набуває в частині перевірки обставин щодо вчинення господарських злочинів. Будь-яка заява, наприклад про несплату податків, має наслідком початок слідства і здійснення перевірки кримінальним процесуальним шляхом – це допити підприємців та посадових осіб платників податків, доступ до документів та інше. В результаті – тиск на бізнес, негативний імідж державних інституцій і загальне невдоволення правоохоронною системою в цілому. При цьому, розпочати слідство незалежно від підслідності може будь-який правоохоронний орган.

Слід зазначити, що у Системному звіті ради бізнес-омбудсмена «Зловживання і тиск правоохоронців на бізнес» грудень 2021 року вказується, що чинним законодавством не встановлено заборони для слідчих органів збирати докази та проводити інші процесуальні дії до моменту, поки податкові перевірки не будуть проведені, а відповідні грошові зобов'язання, визначені за результатами таких податкових перевірок, не будуть узгоджені [5].

Задля усунення фактору безпідставного втручання у бізнес процеси, віддалення правоохоронної діяльності від сумнінних платників податків, БЕБ пропонується запровадження особливого порядку початку слідства за економічними злочинами, в першу чергу пов'язаними із несплатою податків чи завданням шкоди державному бюджету.

У Бюро запроваджена модель організації роботи, де аналітичний продукт діяльності є основним інструментом взаємодії з бізнесом. Впроваджено концепцію «Правоохоронна діяльність керована аналітикою». Методи кримінально-правового впливу застосовуються щодо суб'єктів тіньової економіки, якщо

аналітичний продукт свідчить про наявність складу кримінального правопорушення. Відсікання ще на стадії подачі заяв матеріалів, які фактично не містять відомостей про злочин значно розвантажить діяльність детективів БЕБ і матиме позитивний результат, у вигляді відсутності втручання у бізнес іншими правоохоронними органами та зосередженні уваги діяльності БЕБ саме на виявленні, припиненні та розслідуванні кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави.

Відповідно статті 12 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» при здійсненні аналітичної роботи застосовується ризик-орієнтований підхід. Ризик-орієнтовані підходи застосовуються при аналізі державних закупівель, діяльності державних підприємств-монополістів, ризики при експорті та імпорті, транзитному переміщенні товарів, несплати (мінімізації) загальнодержавних та місцевих податків і зборів, незаконного відшкодування ПДВ, ризики в грошово-кредитній та інвестиційній сферах.

Тобто, БЕБ започатковано протидію економічним правопорушенням з урахуванням нових підходів, що враховують позитивний міжнародний досвід. За словами Директора БЕБ Вадима Мельника: «Ми визначили для себе два головні пріоритети, які поряд з усіма нашими основними функціями, важливі саме у воєнний час. Перший – це пошук та блокування активів російської федерації. Другий – підтримка бюджету. Адже сильний бюджет – це сильна економіка, а сильна економіка – сильна країна, здатна протистояти ворогові. Тому наше завдання – перешкоджання розкраданню бюджетних коштів, унеможливлення незаконних тендерних закупівель, запобігання завищенню цін і незаконному відшкодуванню податку на додану вартість» [6].

БЕБ приділяє увагу також внутрішньому середовищу, що полягає у формуванні штату досвідчених, мотивованих та добросесних працівників. З метою ефективної реалізації кадрової політики, в БЕБ створено логічну структуру органу, яка дозволяє функціонально охопити весь спектр визначених Законом України «Про Бюро економічної безпеки України» завдань та побудувати злагоджений механізм роботи органу в цілому.

Наразі конкурсними комісіями проведені конкурси на зайняття вакантних посад гласних штатних працівників, які мають спеціальні звання у центральному апараті БЕБ та територіальних управліннях БЕБ у Львівській, Одеській, Волинській,

Закарпатській області, у м. Києві та Київській області. З метою забезпечення ефективного громадського контролю діяльності БЕБ до складу конкурсних комісій БЕБ включено представників Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки. До процесу проведення онлайн-співбесід з кандидатами долучалися спеціалісти Консультативної місії Європейського Союзу з HR та державних фінансів у якості спостерігачів.

Бюро напрацьовано механізми запобігання корупції, передбачені антикорупційним законодавством. Зокрема, затверджені Антикорупційна програма на 2022–2023 роки та Правила професійної етики Бюро економічної безпеки України. Добросчесність є однією з ключових цінностей БЕБ. Для постійної роботи над практичними застосуваннями принципу добросчесності та попередження його порушення проводиться щорічне анкетування працівників. Також, здійснюється навчання працівників з питань антикорупційного законодавства, розроблено механізми заохочення викривачів та формування культури повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також порядок розгляду і реагування на такі повідомлення.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки, затверджена Законом України від 20 червня 2022 року № 2322-IX.

2. Любченко О. Податкові проблеми. Дивись у корінь. Дзеркало тижня. 29.03.2021. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/podatkovyi-problemi-zri-v-korin.html>.

3. Рябікін П.: «У «тіні» працює 91% всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/kontrabanda-stop.html>.

4. МВФ-Україна: Лист про наміри та Меморандум про економічну та фінансову політику, 08.11.2021 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/UvoCzPBRTwHUECr>.

5. Системний звіт Ради бізнес-омбудсмена «Зловживання і тиск правоохоронців на бізнес» грудень 2021 року. URL: [https://boi.org.ua/files/wv/rx/zlovzhivannya-%D0%86-tisk-pravoohoronc%D0%86v-na-b%D0%86znes%20\(1\).pdf](https://boi.org.ua/files/wv/rx/zlovzhivannya-%D0%86-tisk-pravoohoronc%D0%86v-na-b%D0%86znes%20(1).pdf).

6. Мельник В. «Чиновники, які сприяють незаконному поверненню ПДВ, – мародери, що розкрадають бюджет». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3609829-vadim-melnik-direktor-buro-ekonomichnoi-bezpeki.html>.

Калюк Сергій Миколайович,
начальник Відділу з питань запобігання
та протидії корупції Державної митної
служби України

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНІЙ МИТНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Одним із важливих аспектів в Державній митній службі України є реформування системи запобігання і протидії корупції. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для формування у суспільства довіри до Держмитслужби, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України тощо.

В апараті Держмитслужби функціонує Відділ з питань запобігання та протидії корупції – окремий уповноважений підрозділ, що підпорядковується безпосередньо Голові Держмитслужби та виконує свої функції відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» і Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженого наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 27.05.2021 № 277/21. [1]

Для успішного запобігання та протидії корупції в Держмитслужбі забезпечено функціонування внутрішніх каналів повідомлень про корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення з боку працівників митних органів, що забезпечують викривачам анонімність та перевірку їх повідомлень безпосередньо уповноваженими особами.

Найсучаснішим способом подання повідомлення про корупційні правопорушення в Державній митній службі України наразі є розроблені спільно із міжнародними партнерами з програми EU4PFM та розміщені в пунктах пропуску, підрозділах митного оформлення плакати з QR-кодами, за якими викривач отримує доступ до форми для заповнення повідомлення.

У випадку побажання викривача залишитися анонімним, уповноважені особи вживають необхідних заходів для забезпечення такої анонімності при всіх проходженнях розгляду повідомлення, починаючи із його реєстрації службою діловодства Держмитслужби та супроводжуючи на всіх етапах розгляду у відповідності до Порядку організації в Держмитслужбі та її територіальних органах роботи з повідомленнями про корупцію,

внесеними викривачами, затвердженого наказом Держмитслужби від 04.06.2021 № 415 [2].

Для заохочення викривачів та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» Наказом Держмитслужби від 07.04.2021 № 243 затверджено Положення щодо впровадження в Держмитслужбі та її територіальних органах механізмів такого заохочення [3].

З метою своєчасного виявлення та проведення аналізу корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, скоєних посадовими особами Держмитслужби та її територіальних органів, Наказом Держмитслужби від 23.12.2021 № 1091 затверджено Методологію такого виявлення [4].

Досить важливим кроком у запобіганні та протидії корупції є дотримання Правил етичної поведінки працівників Державної митної служби України. З цією метою наказом Держмитслужби від 02.09.2021 № 668 було затверджено Кодекс та Правила етичної поведінки працівників Державної митної служби України з метою визначення доброчесності як основного принципу та стандарту поведінки працівників Держмитслужби, якими вони мають керуватися під час виконання посадових обов'язків та в інших, передбачених цим Кодексом випадках [5].

Значний успіх у запобіганні та протидії корупції залежить від того, чи визначені корупційні ризики, з якими можуть зустрічатися працівники Держмитслужби.

З цією метою було організовано ідентифікацію корупційних ризиків, що можуть мати місце в роботі Держмитслужби та її територіальних органів, забезпечено розробку, громадське обговорення та затвердження наказом Держмитслужби щорічної Антикорупційної програми Держмитслужби, яка включає вперше ідентифіковані в історії діяльності Держмитслужби 25-ть корупційних ризиків.

У подальшому визначено необхідність ідентифікації нових корупційних ризиків, які, крім іншого, пов'язані із запровадженням в Україні воєнного стану, та коригування раніше ідентифікованих корупційних ризиків. До Антикорупційної програми внесені зміни, затверджені наказом Держмитслужби від 31.08.2022 № 383 [6].

Після виконання щорічної Антикорупційної програми буде здійснюватись оцінка ефективності застосованих підходів до усунення корупційних ризиків та розробка нових механізмів.

Запорукою мінімізації корупційних проявів є забезпечення належного застосування антикорупційного законодавства стосовно:

- заходів фінансового контролю (подання декларацій, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунку);
- запобігання та врегулювання конфліктів інтересів;
- дотримання обмежень щодо запобігання корупції.

Однією з поширених форм здійснення такої роботи є проведення з працівниками занять та семінарів на відповідну тематику, а консультативна допомога з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства полягає у розгляді конкретних ситуацій, які виникли у працівників Держмитслужби, та наданні рекомендацій щодо порядку його дій.

Отже, проведення організаційно-роз'яснювальної роботи із запобігання та виявлення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень передбачає розробку комплексу організаційних заходів щодо роз'яснення основних положень актів антикорупційного законодавства, зокрема етичних норм поведінки державного службовця, дотримання обмежень щодо використання службових повноважень, врегулювання конфлікту інтересів. При цьому забезпечуються впровадження систематичного внутрішнього навчання з антикорупційних питань, організація тренінгів, підвищення кваліфікації тощо.

Позитивним заходом є щомісячне звітування керівників уповноважених підрозділів територіальних органів Держмитслужби про стан протидії корупції у підпорядкованих їм підрозділах, що передбачено Наказом Держмитслужби від 06.08.2021 № 609 «Про затвердження Порядку організації із запобігання корупції у Держмитслужбі та її територіальних органах» [7].

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції в Державній митній службі України розробляє та впроваджує план роботи (заходи) щодо запобігання і виявлення корупції, який є одним із основних документів для здійснення діяльності. З метою деталізації заходів, уточнення строків виконання та виконавців, з урахуванням специфіки діяльності Держмитслужби підрозділом можуть розроблятися короткострокові плани (на місяць, квартал, півріччя).

Список використаних джерел

1. Наказ Національне агентство з питань запобігання корупції від 27.05.2021 № 277/21 «Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції» Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 липня 2021 р. за № 914/36536. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0914-21#Text>.

2. Порядку організації в Держмитслужбі та її територіальних органах роботи з повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами, затвердженого наказом Держмитслужби: наказ Держмитслужби від 04.06.2021 № 415 URL: <https://customs.gov.ua/>.

3. Про затвердження Положення щодо впровадження в Держмитслужбі та її територіальних органах механізмів заохочення викривачів та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»: Наказ Держмитслужби від 07.04.2021 № 243. URL: <https://customs.gov.ua/>.

4. Про затвердження методології виявлення та проведення аналізу корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, скоєних посадовими особами Держмитслужби та її територіальних органів: Наказ Держмитслужби від 23.12.2021 № 1091. URL: <https://customs.gov.ua/>.

5. Кодекс етичної поведінки працівників Державної митної служби України: наказ Держмитслужби від 02.09.2021 № 668. URL: <https://customs.gov.ua/>.

6. Наказ Держмитслужби від 31.08.2022 № 383. URL: <https://customs.gov.ua/>.

7. Наказ Держмитслужби від 06.08.2021 № 609 «Про затвердження Порядку організації із запобігання корупції у Держмитслужбі та її територіальних органах». URL: <https://customs.gov.ua/>.

Корнєєв Костянтин Валерійович,
начальник відділу організаційно-
методичного забезпечення правової
роботи Управління правового
забезпечення центрального апарату
Національного агентства України
з питань виявлення, розшуку
та управління активами, одержаними
від корупційних та інших злочинів

АКТУАЛЬНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В РОЗРІЗІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Результати соціологічних досліджень засвідчують, що частка громадян, які мають безпосередній досвід корупції, протягом останніх років суттєво зменшилася (якщо у 2013 році такий досвід мало близько 60 %, то станом на початок 2020 року – не більше 40 % громадян). Спостерігається також поступове покращення порівняльних показників рівня корупції в Україні. Згідно з даними міжнародної організації «Transparency International», у період з 2013 по 2019 роки Індекс сприйняття корупції (далі – ІСП) в Україні зріс із 25 до 30 балів. Однак результати цих досліджень свідчать, що досягнутий за останні роки прогрес не задовольняє суспільство, оскільки є надто повільним [1].

Так, у 2015 році Президентом України було призначено директора Національного антикорупційного бюро України. Згідно з наказом Генерального прокурора України 22 вересня 2015 року в структурі Генеральної прокуратури України утворено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» запроваджено діяльність одного з ключових антикорупційних органів – Національного агентства з питань запобігання корупції, який був започаткований у 2016 році. Розпорядженням Кабінету Міністрів України був призначений Голова Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Таким чином, протягом 2015–2016 років було утворено багато антикорупційних інституцій [2].

Відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції – органи прокуратури, Національної поліції,

Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [3].

Водночас, в Україні існує більше державних органів, діяльність яких пов'язана з реалізацією антикорупційної політики. Так, до таких органів також можна віднести Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, Вищий антикорупційний суд, Комітет Верховної Ради з питань антикорупційної політики.

Підтвердженням вказаного може слугувати згадка означених органів в Антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки.

Так, у антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки відзначається необхідність підвищення взаємодії насамперед між правоохоронними органами (ДБР, Національна поліція), прокуратурою, НАБУ та Вищим антикорупційним судом. Водночас, важко не помітити роль АРМА в означеній стратегії [1].

Відповідно до частини першої статті 2 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» АРМА, є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному провадженні чи стягнуто за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [4].

Згідно із пунктом 2.1.1. Розділу II «Підвищення ефективності системи запобігання і протидії корупції» антикорупційної стратегії, НАЗК відзначає необхідність запровадження єдиної уніфікованої системи збору, узагальнення та візуалізації статистичної інформації про результати діяльності НАЗК, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, АРМА, Національної поліції, органів прокуратури, судів та інших державних органів щодо виявлення, розслідування та розгляду справ (проваджень) про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, а також щодо управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Водночас, варто зазначити, що з 1 листопада 2021 року набрали чинності зміни до Закону про АРМА, якими передбачено низку новацій у сфері реалізації активів. По-перше, прерогатива визначення способу управління – передача підприємцям або реалізація – належатиме тільки суду. По-друге, відповідно до законодавчих змін, реалізації підлягатиме лише рухоме майно, яке швидко псується, швидко втрачає вартість або витрати на зберігання якого протягом року перевищують половину його вартості. Також, продаж об'єктів нерухомості буде можливим тільки зі згоди власника або після обвинувального вироку суду та конфіскації активу.

В свою чергу, відповідно до попередньої версії Закону про АРМА, під час визначення способу управління активом (передача в управління або реалізація) повноваження АРМА носили дискреційний характер. Отже, в сфері реалізації арештованих активів законодавцем вводяться додаткові обмеження щодо повноважень АРМА.

Також, Кабінетом Міністрів України схвалено законопроект про внесення змін до Спеціального закону про АРМА щодо розширення доступу до джерел інформації для цілей виявлення та розшуку активів. Зокрема, схвалений Урядом документ передбачає уточнення порядку доступу АРМА до Єдиного реєстру досудових розслідувань, автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків даних, у тому числі відомостей, які містять інформацію з обмеженим доступом; розширення переліку суб'єктів, від яких АРМА за рішенням Голови або його заступника може безоплатно одержувати інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, необхідну для виконання повноважень Агентства; уточнення положення Закону про АРМА в частині права безперешкодного входу уповноважених осіб Агентства до приміщень органів державного управління, державних і комунальних підприємств, установ, організацій [5].

В даному випадку, законодавцем беззаперечно посилюються повноваження АРМА, які спрямовані саме на виявлення та розшук активів.

Так, основними функціями та повноваженнями АРМА відповідно до статей 9 та 10 Закону про АРМА являються ті, які спрямовані на менеджмент активами та їх виявлення і розшук. З огляду на вказане, можна резюмувати, що станом на сьогодні законодавець активно розширює повноваження АРМА у сфері

розшуку і виявлення активів і водночас звужує такі повноваження щодо менеджменту.

Слід додати і щодо розширення повноважень АРМА в розрізі економічного протистояння збройній агресії рф. Так, в управлінні АРМА перебуває велика кількість арештованих активів, станом на початок лютого 2022 року сума коштів на депозитних рахунках АРМА становить понад 800 мільйонів у гривневому еквіваленті. В управлінні АРМА велика кількість різноманітного майна, у тому числі транспортних засобів, що край необхідні у воєнний час.

Ці кошти і майно мають у нагоді державі під час відсічі збройної агресії Російської Федерації. Так, Законом 2293-ІХ наділено АРМА правом мати рахунки в депозитарних установах та придбавати за рахунок грошових коштів розміщених на депозитних рахунках АРМА у національній валюті та нарахованих за ними процентів, облігації внутрішньої державної позики. Станом на сьогодні АРМА може придбає облігації внутрішньої державної позики «Військові облігації». Зазначене допомагає підтримувати державу, забезпечувати невідкладне фінансування заходів правового режиму воєнного стану, запровадженого у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України.

Не можна не сказати і про той факт, що для посилення інституційної спроможності АРМА існує необхідність у запровадженні окремої процесуальної стадії – планування перед арештом. Наприклад, у Канаді офіс з управління активами (SPMD) надає консультації й інші послуги правоохоронним органам та судам стосовно активів, які можуть бути арештовані у кримінальних провадженнях. Планування перед арештом зменшує ризики майбутнього судового перегляду справ, впливає на стабільність арештів, а також дозволяє врахувати спроможність SPMD ефективно управляти певним активом

Також, досвід міжнародних партнерів, у яких функціонують аналоги АРМА, в розрізі посилення інституційної спроможності, звертає нашу увагу на болгарську Комісію з питань протидії корупції та конфіскації незаконно набутого майна. Так, вказаний орган наділений повноваженнями щодо превентивних антикорупційних заходів, перевірки декларацій про майно осіб, які займають вищі державні посади, та виявлення конфлікту інтересів. Комісія діє відповідно до Закону «Про правоохоронні органи», відтак, може здійснювати

оперативні заходи, а вже за фактом виявлення правопорушень відкриває провадження та направляє матеріали до прокуратури.

Отже відповідно до антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки АРМА чи не єдиний центральний орган виконавчої влади, який не є спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції, проте щодо якого існує необхідність у підвищенні інституційної спроможності з метою ефективної реалізації державної антикорупційної політики. Положення з вказаної стратегії частково вже починають втілюватись законодавцем у життя. Формування спільної та єдиної діяльності антикорупційних органів є основою якісного виконання проекту антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки. Для перспективи якісного подальшого розвитку, необхідно проаналізувати закордонний досвід формування антикорупційних органів, систематизувати досвід запобігання та протидії корупції за кордоном.

Список використаних джерел

1. Національне агентство з питань запобігання корупції: Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

2. Оксана Пархоменко-Куцевіл Розвиток системи антикорупційних інституцій в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018, вип. 3 (38). с. 33– 38

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

4. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України 10 листопада 2015 року. № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.

5. Уряд схвалив законопроект щодо розширення доступу АРМА до джерел інформації. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-zakonoprojekt-shchodo-rozshirennya-dostupu-arma-do-dzherel-informaciyi>.

Костицький Михайло Васильович,
професор кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор, дійсний член (академік)
НАПрН України, член-кореспондент
НАПН України;

Кушакова-Костицька Наталія Вадимівна,
професор кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор

СПРОБА ДІАЛЕКТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО СОЦІАЛЬНОГО ТА ЮРИДИЧНОГО АНАЛІЗУ КОРУПЦІЇ

1. Діалектичний підхід до аналізу соціальних і юридичних явищ не є виключним винятковим чи є єдиновірним. Але він дає змогу пізнати соціальну і правову реальність в усіх її аспектах, розвитку, суперечностях. Діалектика може виступати логікою, методом і методологією пізнання. Суть діалектики проявляється насамперед у законах і принципах діалектики. Законами діалектики є закон взаємного переходу кількісних змін в якісні (і навпаки), закон єдності та боротьби протилежностей, закон заперечення заперечення. Принципами або основою, засадами, підвалинами діалектики є причинність, цілісність, системність, історизм, практика, невичерпаність матерії тощо. Але найголовнішими з них є принцип всезагального зв'язку і взаємозалежності явищ та розвитку.

2. При аналізі такого явища як корупція має місце цікавий факт: політологи, соціологи, філософи у визначенні суті цього явища роблять акцент на його злочинному характері, використовуючи те, як оцінюється корупція, її прояви в юриспруденції. В свою чергу юристи не обмежуються рамками законодавства про корупцію та боротьбу з нею, а у своєму аналізі виходять на соціальний, психологічний, економічний і навіть міжнародний рівень.

В «Юридичній енциклопедії» (т. 3) виділяється майже два десятки різновидів корупції: від зловживання владою, хабарництва, втручання з корисливих мотивів у діяльність державних органів до надання необґрунтованих переваг, протегування, отримання матеріальних та інших благ тощо. І цей перелік не є вичерпний. Ширший ніж формально-юридичний підхід до корупції є

діалектичний її аналіз. Власне, такий аналіз дає змогу побачити як негативні, так і позитивні сторони в їх єдності та боротьбі. Може виглядати абсурдним віднаходження позитивних сторін у такому явищі, як корупція. Тому є необхідним висвітлити її негативні прояви і результати, а потім, спираючись на діалектичний підхід побачити і позитивну сторону цього феномену.

3. Щодо негативної сторони корупції: бюрократія виходить з під громадського контролю, поширюється соціальне розшарування, зростає бідність, деградує суспільне, економічне і політичне життя, занепадає суспільна мораль, зростає безвідповідальність і безкарність за економічні та службові злочини, махінації стають нормою життя, настає зрощування корумпованих і кримінальних елементів і структур, які прагнуть захопити владу, дестабілізується баланс публічних і приватних інтересів, росте конфлікт між громадянським суспільством і державою, зростає соціальне невдоволення, розпалюються конфлікти в суспільстві та ін.

Різновиди корупції описані в законодавстві щодо боротьби з корупцією та розроблені теорією кримінального права можуть бути об'єднані в кілька груп:

- побутова корупція;
- ділова корупція;
- корупція вищих ешелонів влади;
- корупція із участю міжнародних (іноземних) суб'єктів;
- політична корупція.

Очевидно, всі групи корупції мають негативну соціальну оцінку і тягнуть моральну чи юридичну відповідальність. Однак щодо останньої групи є певні винятки. Наприклад, у такій високорозвинутій демократичній країні, як США з 1946 р. діє Закон «Про регулювання лобізму», який можна сказати легалізував корупцію в політичній сфері, взявши її під державний контроль. Правда, лобізм легалізується щодо діяльності парламенту – конгресу США, його палат. § 266 цього Закону прямо вказує, що лобізм має на меті прийняття чи відхилення якогось законодавчого акту. При чому допускається як прямий, так і непрямий вплив на Конгрес і його членів. Виглядає так, що лобізм є узаконеною «конкурентною» корупцією, яка дозволяє зацікавленому суб'єкту за найменшу (визначену) платню вирішувати свої проблеми. Такий лобістський вплив на посадову особу чи орган носить конкурентний характер і проводиться за відомими для всіх правилами при відсутності неофіційних, побічних платежів,

підношень та те, що особи (фізичні, юридичні) не отримують долю з прибутку, отриманого у результаті лобізму.

4. Узагальнюючи аналіз ситуації, пов'язаний із корупцією у різних країнах, можна зазначити, що на сьогодні поширеними є декілька моделей корупційних схем, а саме:

- традиційна модель;
- споживна модель;
- «м'яка» модель;
- «локалізована» модель.

Традиційна модель пов'язана зі звичаями, традиціями, культурою, навіть релігією. Вона поширена в країнах Африки, Центральної Азії, Близького Сходу, Китаю. Споживча модель корупції полягає в тому, що чиновникам платять неадекватно малі зарплати і держава «закриває очі» на отримання ними винагороди від тих, хто потребує їх послуг. «М'яка» модель має місце здебільшого у політичній сфері, коли фінансово-промислові групи, частіше міжнародні, мають можливість скеровувати політичну, економічну і соціальну діяльність держави у власних інтересах. «Локалізована» корупція характерна для країн мало корумпованих, де більшість населення не дає і не бере хабарів, але при цьому існують сфери економічних і політичних взаємин, де вузький прошарок чиновників та зацікавлених бізнесменів і фінансистів знаходять спільну мову з допомогою фінансових впливань (О. Бондарь).

5. Корені корупції сягають у сиву давнину. Вона не тільки пов'язана з виникненням держави та її інститутів і функцій. Вона має, на нашу думку, психофізіологічну природу, коли підношення вождю чи шаману було нормою, або коли лідеру у групі приматів її члени віддають йому кращий та смачніший кусок. Хоча вважається, що причинами корупції є низька етична і правова культура населення, неоднозначні та незрозумілі закони, низький рівень участі громадян у контролі за державою, непрофесіоналізм чиновників, кумовство і покровительство (епотизм), нестабільність в державі і суспільстві.

Переважає більшість т. зв. демократичних держав базують свою діяльність на ідеології ліберальної демократії, суть якої зводиться до максимального забезпечення прав і свобод людини та вільного, мінімально обмеженого державою ринку. Державі відводиться регулююча функція щодо охорони людини, суспільства і ринку. При цьому вважається, що чим менше держава втручається у справи ринку, тим менша корупція у

суспільстві. І до певної міри це відповідає дійсності. Однак є небезпека, що у майже бездержавному суспільстві владу над ним захоплять кримінальні, кланові, олігархічні і т. п. структури, які ніхто не контролюватиме та нічому (крім своїх інтересів) вони не підпорядковуватимуться.

6. На сьогодні у світі виробилося дві ефективні стратегії боротьби з корупцією: «шведська» і «сінгапурська».

«Шведська» модель базується на системі стимулів, пільг, субсидій, податків. Зарплата чиновникам і суддям, на початку запровадження цієї моделі, перевищувала в 12–15 разів середню зарплатню по країні. Одночасно були запроваджені надзвичайно високі етичні вимоги до тих, хто хотів би стати чиновником. Досвід Швеції запозичили Скандинавські країни, і там можна констатувати найвищий рівень життя в світі та найменша корупція.

«Сінгапурська» модель боротьби з корупцією полягає в послідовності та суворості контролю за корупцією (а у китайському її різновиді можна говорити і про жорстокість у цій боротьбі). Ця модель означає не тільки чітке регулювання законом боротьби з корупцією, але й зменшення втручання держави в економіку, встановлення високий зарплат чиновникам, проведення «чисток» у державному апараті, іноді з масовим, тотальним звільненням чиновників.

7. В Україні корупція зросла до неймовірних розмірів на початку 90-х рр. ХХ ст., коли стався злом старої радянської державної машини, і демократію почали розуміти як вседозволеність, коли були зняті шори тотального ідеологічного контролю і почалася приватизація загальнонародної власності окремими особами та групами осіб, коли поширилась тенденція меркантилізації суспільних відносин, зростання девіантності соціуму, корупціонування масової свідомості. Законодавче врегулювання боротьби з корупцією, створення низки антикорупційних органів, зменшення впливу на бізнес, зростання вимог до відбору чиновників і суддів, контроль ЗМІ тощо дали змогу збити хвилю корупції в Україні. Однак, попри економічні та юридичні засоби, на нашу думку, головними в боротьбі з корупцією є психологічні та морально-етичні засоби.

Слід зауважити, що, як правило, увагу звертають на негативну сторону корупції. Але діалектичний підхід вочевидь вимагає побачити і протилежну сторону корупції – позитивну. А чи є така? Логічно передбачити, що як у будь-якого суспільного

явища є. Адже корупція виконує консолідуючу функцію щодо політичних та економічних еліт. Коли право, етика, релігія, інші соціальні норми не спрацьовують, регулятором суспільних відносин може виступати корупція. Вона сигналізує про проблеми чи несприятливу ситуацію в державі і суспільстві, розлад і дисфункцію державних механізмів. Вона може відігравати позитивну роль і у боротьбі з дефіцитом. На індивідуальному рівні корупційні дії прискорюють та уможливають бізнес, торгівлю, послуги, які або не врегульовані на законодавчому рівні, або у зв'язку з інертністю державного механізму майже заблоковані.

Проте можливі позитивні наслідки корупції, безсумнівно, нівелюються шкодою від неї. Вона завдає великих збитків економічній, політичній, моральній сфері соціуму. Більшість громадян відчуває не лише збіднення від корупції, але й отримує глибокі психологічні ураження, соціальне незадоволення та глибокі моральні розчарування. Тому офіційно вважається, що альтернативи немає, з корупцією можна і треба боротись. Але тут завжди виникає риторичне питання: коли корупція – це іманента властивість такого типу соціального устрою, як держава, то її побороти можна лише створив інший соціальний устрій, на принципово інших засадах, тобто корупція і держава – це своєрідні «сіамські близнюки»: існування одного, передбачає існування другого. Таким чином можна говорити не про тотальне знищення корупції, а лише про боротьбу з окремими, критичними для благополуччя і процвітання соціуму її формами і вироблення та застосування найбільш ефективної моделі боротьби з нею в конкретній державі. Сподіваємось, що впроваджена на сьогодні модель боротьби з корупцією в Україні вже привнесла і надалі привнеситиме у розвиток соціальних відносин позитивні зрушення в цьому надзвичайно складному, можна сказати, екзистенційному питанні, яке залишається відкритим впродовж всього існування людства.

Кравченко Сергій Олександрович,
головний консультант відділу правової
та антикорупційної політики
Національного інституту стратегічних
досліджень, доктор наук з державного
управління, професор;
Комашко Володимир Володимирович,
начальник відділу правової
та антикорупційної політики
Національного інституту стратегічних
досліджень, кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАБОРОНИ ЩОДО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ КОЛИШНІХ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції», обмеження щодо діяльності колишніх посадовців включають, зокрема, заборону особам, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, якщо ці особи протягом року до дня припинення виконання зазначених функцій здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців [4]. Таке регулювання, на наш погляд, зумовлює низку проблем.

Так, однією з них видається відсутність диференційованого підходу щодо заборони на працевлаштування колишніх публічних службовців. Наразі підхід є однаковим для осіб, що працювали на посадах різних категорій та підкатегорій, хоча ці особи мали дуже різний рівень владних повноважень, наприклад, колишній керівник центрального органу виконавчої влади або головний спеціаліст цього органу, міський голова або спеціаліст виконкому міської ради. На думку Д.Гудкова, така ситуація є дискримінаційною щодо публічних службовців нижчих категорій, які не володіють суттєвими можливостями підготувати собі робоче місце у приватному секторі, провокуючи їх безробіття або тіньове працевлаштування. Як приклад, дослідник наводить посаду

державного реєстратора, якому щоденно доводиться реєструвати кілька суб'єктів підприємницької діяльності. Тому він пропонує поширювати заборону на працевлаштування лише публічних службовців, які займали керівні посади та були наділені відповідними організаційно-розпорядчими або адміністративно-господарськими повноваженнями [2, с. 101–102]. Зазначимо, що, наприклад, у Словенії аналогічна заборона стосується лише колишніх посадових осіб вищих категорій, таких як депутати парламенту, міністри, державні секретарі, судді вищих судів, державні прокурори та ін [6]. У Великобританії заборона є диференційованою: для вищих державних службовців – на 2 роки на будь-яке працевлаштування без спеціального дозволу, а для посадовців нижчих категорій – на 1 рік, причому спеціальний дозвіл потрібен тільки за наявності визначених обставин [7].

Враховуючи зазначене, в Україні видається доцільним виключити передбачену ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції» заборону на працевлаштування для колишніх публічних службовців нижчої та середньої ланки. Така заборона має стосуватися лише колишніх посадових осіб вищого рівня, перелік яких можна визначити з використанням поняття «національні публічні діячі», що міститься у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [5]. На наш погляд, встановлена однорічна заборона працевлаштування має поширюватися саме на колишніх національних публічних діячів (народних депутатів, міністрів, державних службовців категорії «А», суддів вищих судів, керівників органів прокуратури та ін.), оскільки вони виконували визначні публічні функції, мали суттєві повноваження та відповідні можливості. Проте, за прикладом зарубіжних країн, заборона повинна бути загальною, тобто стосуватися юридичних осіб приватного права та ФОП, щодо яких колишні національні публічні діячі приймали будь-які рішення або з якими вони мали службові стосунки під час перебування на посадах. При цьому, беручи до уваги, наприклад, досвід Великобританії, видається важливим запровадити механізм компенсаційних виплат колишнім національним публічним діячам на період дії заборони на працевлаштування, що забезпечить звільненим особам матеріальну підтримку на час вимушеного безробіття, а тому суттєво зменшить їх мотивацію порушувати законодавство.

Доцільно також виділити проблему несформованості організаційно-правового механізму реалізації заборони щодо працевлаштування колишніх публічних службовців, внаслідок чого вона виглядає дещо декларативною. Національне агентство вже постфактум має виявляти порушення цієї заборони та звертатися до суду для припинення трудового договору (контракту) [4]. Разом з тим, як зазначає С.Пантелеєв, у процесі працевлаштування колишніх посадових осіб спеціальної перевірки наявності підстав для заборони не передбачено. Така перевірка нерідко потрібна самим посадовим особам, наприклад поліцейським, щоб впевнитися у правомірності переходу на ту чи іншу роботу в приватний сектор [3, с. 139, 142]. У таких умовах спеціальний посібник, підготовлений експертами USAID, рекомендує запроваджувати превентивні заходи на рівні органу публічної влади, такі як роз'яснення працівникам перед звільненням обмежень на подальшу зайнятість, підвищений контроль за їх діяльністю та аудит доступної їм службової інформації, запровадження внутрішнього правила для посадових осіб повідомляти про спроби колишніх колег вплинути на прийняття рішень або одержати службову інформацію [1, с. 54]. На розвиток такого підходу видається доцільним запровадити обов'язкові роз'яснення посадовцям обмежень на зайнятість після припинення служби не перед звільненням, а одразу при прийнятті на посаду. Але загалом, на нашу думку, доцільно запровадити механізм запобігання порушенням заборони на працевлаштування экс-посадовців шляхом створення спеціального реєстру колишніх національних публічних діячів, що має містити відомості про їх діяльність у державному апараті. Держателем реєстру логічно визначити Національне агентство, а кожен роботодавець повинен мати доступ до реєстру за запитом, щоб перед прийняттям колишньої посадової особи на роботу дізнатися та оцінити, чи не порушує її працевлаштування вимоги ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції». Потрібно також зобов'язати роботодавців подавати до реєстру дані про прийняття на роботу колишніх національних публічних діячів, що дозволить Національному агентству відслідковувати відповідні порушення.

Список використаних джерел

1. Вінборн С., Сисоєв В., Ткаченко В. Посібник з оцінки корупційних ризиків та розробки планів протидії корупції. Київ: USAID, 2015. 75 с. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/zapobihannya_koruptsiyi/posibn_USAID.pdf.

2. Гудков Д.В. Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Суми, 2018. 249 с.

3. Пантелеев С.М. Адміністративно-правове регулювання антикорупційних заборон та обмежень у діяльності поліцейських в Україні: дис. ... докт. філософії: спец. 081. Одеса, 2021. 258 с.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

6. Integrity and Prevention of Corruption Act Slovenia: July 15, 2011, № 3056. URL: <https://www.kpk-rs.si/kpk/wp-content/uploads/2018/06/ZintPK-ENG.pdf.pdf>.

7. The Civil Service Management Code United Kingdom: Updated 9 November 2016. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/civil-servants-terms-and-conditions>.

Кришевич Ольга Володимирівна,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор;

Яцкевич Руслан Вячеславович,

перший заступник начальника Департаменту
внутрішньої безпеки НП України, доктор
філософії в галузі знань «Право»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШАХРАЙСТВА

Конституція України у ч. 2 ст. 6 проголосила, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Таке положення Основного Закону однозначно зобов'язує всіх без винятку осіб, які перебувають на повному чи частковому державному забезпеченні, діяти лише так, як записано у відповідному нормативно-правовому акті. Звичайно, подібна іділія є певною мірою утопічною, оскільки у будь-яку історичну епоху розвитку людства представники державних органів намагаються та діють всупереч інтересам служби з метою одержання будь-яких додаткових привілеїв, переваг, неправомірної

винагороди. Корупція – використання посадовою особою своїх владних повноважень і довірених прав з метою особистої вигоди, що суперечить встановленим законам і правилам. Корупція в Україні є джерелом порушень багатьох конституційних прав і свобод, оскільки спричиняє тінізацію економіки, легалізацію доходів одержаних незаконним шляхом, сприяє розоренню підприємців, зменшенню конкуренції і посиленню монополізації, порушує принципи справедливості, нищить духовні та моральні цінності, ускладнює відносини з іншими державами, надає незаконні привілеї корумпованим кланам та окремим особам, призводить до гальмування соціально-економічних реформ. Водночас це явище є не лише фактором впливу, а є структурним елементом у взаємовідносинах суспільного стану як елемент культури та світогляду.

Що стосується кримінальної відповідальності за шахрайство (ст. 190 КК), яке настає у разі, коли особа усвідомлює, що майно, яким вона заволодіває, не маючи будь-якого дійсного чи уявного права на нього, є чужим для неї. Кримінальна відповідальність за шахрайство пов'язана зі встановленням того, чи усвідомлював винуватий факт заволодіння чужим майном з метою його безоплатного та безповоротного обернення на свою користь (чи третіх осіб) за відсутності законних підстав, збільшення внаслідок цього власних або третьої особи майнових фондів. Для встановлення ознак шахрайства не є вирішальним, чи усвідомлювала винувата особа, кому саме та на яких підставах належить майно, а також чи заволодіває вона майном з використанням оману власника майна або іншої особи, у володінні якої воно перебуває. Складовою підстави кримінальної відповідальності за шахрайство є усвідомлення суб'єктом злочину того факту, що предмет злочину є для нього чужим, що він заволодіває чужим майном за відсутності будь-якого дійсного чи уявного права на нього. Кримінальна відповідальність за шахрайство пов'язана зі встановленням усвідомлення винним факту заволодіння чужим майном з метою його безоплатного, безповоротного обернення на свою користь (чи третіх осіб) за відсутності законних підстав, збільшення внаслідок цього власних або третьої особи майнових фондів. Усвідомлення винуватою особою, кому саме належить чуже майно та на яких підставах, чи заволодіває він майном, використавши оману власника цього майна, чи оману іншої особи, у володінні якої воно перебуває, не є вирішальним для встановлення ознак кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 190 КК. Оскільки обман є особливим видом інформаційного

(дезінформаційного) впливу, його застосування спрямоване на відображення в свідомості обманутого у перекрученому, спотвореному вигляді фактів чи обставин, що обумовлюють рішення про передачу майна. Винуватий втручається в сферу психічної (інтелектуальної та волевої) діяльності іншої особи, фальсифікує її уявлення про відповідні обставини, вводить цю особу в оману, внаслідок чого вона обирає ту чи іншу лінію поведінки без знання про істинний, дійсний стан справ, її уявлення і судження фальсифіковані, а волевиявлення, та вчинки обумовлені обманними діями винного. При цьому виникнення умислу передувало заволодінню чужим майном, а обман як спосіб вчинення злочину може виявлятися як у формі дії, так і бездіяльності або поєднувати зазначені форми впливу з метою введення в оману чи підтримання омани, яка виникла поза протиправними діями винуватої особи. Отримання майна з умовою виконання якого-небудь зобов'язання може бути кваліфіковане як шахрайство лише в тому разі, коли винна особа ще в момент заволодіння цим майном мала на меті його привласнити, не виконуючи зобов'язання. Зокрема, якщо винна особа отримує від іншої особи гроші чи цінності нібито для передачі службовій особі як неправомірну вигоду, маючи намір не передавати їх, а привласнити, вчинене належить кваліфікувати як шахрайство. Якщо при цьому винна особа схилила певну особу до замаху на пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди службовій особі, її дії слід кваліфікувати також за відповідною частиною ст. 15 та відповідною частиною ст.369КК з посиланням на частину 4 ст. 27 КК. Якщо обман чи зловживання довірою при шахрайстві полягають у вчиненні іншого злочину, дії винної особи належить кваліфікувати за відповідною частиною ст. 190 КК і статтею, що передбачає відповідальність за цей злочин. Зокрема, самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, викрадення, привласнення, пошкодження та підроблення документів, штампів і печаток з метою подальшого їх використання при шахрайстві, використання при шахрайстві завідомо підробленого документа, а також зловживання владою чи службовим становищем потребують додаткової кваліфікації відповідно за статтями 353, 357, 358 та 364 КК.

Якщо суб'єктом є службова особа, яка для обману чи зловживання довірою використовує своє службове становище, то її дії повинні кваліфікуватися за сукупністю статей 190 та 364 КК України. Специфіка суб'єктивної сторони кримінального правопорушення передбаченого ст. 368 КК України полягає в існуванні щільного зв'язку між умислом особи, яка приймає

пропозицію, обіцянку або одержує неправомірну вигоду, та умислом того, хто її пропонує або надає. Змістом умислу першого повинно охоплюватися, з-поміж іншого, усвідомлення того, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 369 КК України, розуміє сутність того, що відбувається, і усвідомлює факт незаконного одержання службовою особою неправомірної вигоди. Якщо особа, надаючи службовій особі незаконну винагороду, з тих чи інших причин не усвідомлює, що вона дає неправомірну вигоду (наприклад, у зв'язку з обманом чи зловживанням довірою), вона не може нести відповідальність за пропозицію або надання неправомірної вигоди. а службова особа – за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. Дії останньої за наявності для того підстав можуть кваліфікуватися як зловживання владою чи службовим становищем, шахрайство тощо. Дії службової особи, яка, одержуючи гроші чи інші цінності начебто для передачі іншій службовій особі як неправомірну вигоду, мала намір їх привласнити, слід кваліфікувати не за ст. 368 КК, а за відповідними частинами статей 190 і 364 КК як шахрайство і зловживання владою чи службовим становищем, а за наявності для того підстав – і за відповідними частинами статей 27, 15 та 369 КК як підбурювання до замаху на пропозицію або надання неправомірної вигоди. Особа, яка в такому випадку пропонує або надає неправомірну вигоду, несе відповідальність за замах на злочин, передбачений ст. 369 КК.

Відсутність у ст. 369-2 КК можливість здійснення суб'єктом удаваного впливу, то такі дії мають кваліфікуватись за ст. 190 КК як шахрайство – зокрема, у зв'язку з існуванням усталеного правозастосовного підходу до кваліфікації подібних ситуацій, який відображено в абз. 2 п. 9 постанови Пленуму ВСУ від 26 квітня 2002 р. № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво», тому не за ст. 369-2, а за ст. 190 КК «Шахрайство» слід кваліфікувати дії тієї особи, яка одержала неправомірну вигоду нібито для здійснення впливу на прийняття рішення уповноваженою особою, але насправді не збиралася цього робити і бажала лише присвоїти таку вигоду. Оскільки одержання неправомірної вигоди за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, вчинене особою, котра не має такого впливу, за наявності підстав слід кваліфікувати як шахрайство.

Список використаних джерел

1. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за

І півріччя 2021 року / упоряд. правове управління (Ш) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2021. 38 с.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Черня. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1064 с.

Мовчан Анатолій Васильович,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;
Яблонський Роман Степанович,
аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

В умовах військової агресії російської федерації проти України корупція може підірвати політичну, соціальну та економічну стабільність держави і, зрештою, загрожувати національній безпеці в цілому. Водночас корупція створює сприятливий ґрунт для організованої злочинної діяльності та тероризму, оскільки злочинцям допомагають у їхній незаконній діяльності корумповані державні службовці. Економічна глобалізація в сучасному світі зробила корупцію безмежним злочином. Конкурентний світ міжнародного бізнесу може призвести до того, що транснаціональні компанії наражаються на хабарі та шахрайські фінансові методи. Адже корупційні операції можуть проходити через кілька юрисдикцій, що робить подальше поліцейське розслідування трудомістким і складним.

Як свідчать результати проведеного Європолем опитування SOCTA-2021, мільярди євро незаконних прибутків, отриманих організованою злочинністю в Європейському Союзі, було інвестовано в легальну економіку, що спотворює конкуренцію та перешкоджає економічному розвитку країн-членів Євросоюзу. У нинішніх реаліях всі форми організованої злочинності глибоко впливають на суспільство і мають прямий негативний вплив на повсякденне життя громадян, економіку,

державні інституції і верховенство права. Сучасна кризова ситуація та потенційні економічні і соціальні наслідки загрожують створити ідеальні умови для поширення організованої злочинності [1].

Водночас зазначимо, що аналіз, представлений у SOCTA-2021, висвітлює ключові характеристики організованої злочинності, такі як широке використання корупції, проникнення та використання легальних бізнес-структур для всіх видів злочинної діяльності, а також існування паралельної підпільної фінансової системи, яка дозволяє злочинцям переміщати та інвестувати свої багатомільярдні прибутки. Тяжкі злочини та організована злочинність охоплюють різноманітні злочинні явища, зокрема, торгівлю наркотиками, незаконне ввезення мігрантів і торгівлю людьми, економічні та фінансові злочини тощо. При цьому організовані злочинні угруповання широко використовують корупцію, майже 60 % злочинних мереж, як свідчать результати SOCTA-2021, займаються корупцією. Професійні відмивачі грошей створили паралельну підпільну фінансову систему та використовують будь-які засоби для проникнення та підризу європейської економіки та суспільства. Понад 80 % злочинних мереж, що діють в Європейському Союзі, використовують легальні бізнес-структури для своєї злочинної діяльності [1].

Натомість, застосування насильства злочинцями, причетними до тяжких злочинів та організованої злочинності в ЄС, зросло з точки зору частоти застосування та його тяжкості. Загроза насильницьких інцидентів посилюється частим використанням вогнепальної зброї та вибухових речовин у громадських місцях. Крім того, практично всі злочинні дії зараз мають певний онлайн-компонент і багато злочинів повністю перемістилися в мережу Інтернет. Злочинці використовують зашифрований зв'язок, щоб спілкуватися між собою, використовують соціальні мережі та служби обміну миттєвими повідомленнями, щоб охопити більшу аудиторію для реклами незаконних товарів або поширення дезінформації.

Відтак, звіт SOCTA-2021 чітко показує, що організована злочинність є справді транснаціональною загрозою для сучасного суспільства, адже 70 % злочинних груп діють у більш ніж трьох державах-членах Євросоюзу. Складність сучасних кримінальних бізнес-моделей виявилася ще в 2020 році, коли влада Франції та Нідерландів за підтримки Європолу та Євроюсту демонтували EncroChat – зашифровану телефонну мережу, яка використовується злочинними мережами. Як показала пандемія

COVID-19, професійні злочинні угруповання швидко пристосовуються до нових викликів та добре адаптуються до них. Тому правоохоронні органи повинні не відставати, оперативно діяти офлайн і онлайн, щоб відслідковувати цифрові сліди злочинців [1].

Отже, SOCTA-2021 допомагає керівникам, які приймають рішення, визначати пріоритетність серйозних загроз організованої злочинності та корупції. Це продукт тісної співпраці між Європолом, правоохоронними органами держав-членів ЄС, третіми сторонами, такими як агентства ЄС, міжнародні організації та країни за межами ЄС, які мають угоди про співпрацю з Європолом.

Зважаючи на серйозні виклики у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю, необхідно чітко усвідомлювати роль, яку відіграє корупція у сприянні злочинності та підриві стандартів належного управління в багатьох країнах світу. Саме тому Європол пропонує платформу для координації обміну розвіданими та оперативної діяльності серед правоохоронних органів у Європі, яка включає також спеціалізовані можливості у сфері повернення активів і розслідуванні підозрілих фінансових операцій. Відтак, Європол прагне підтримувати роботу нового Міжнародного антикорупційного координаційного центру (ІАССС), що об'єднує спеціалізовані правоохоронні органи з багатьох відомств у всьому світі для розгляду звинувачень у масштабній корупції та допомоги у притягненні корумпованої еліти до відповідальності. Низка антикорупційних комісій і підрозділів фінансової розвідки приєдналися до ІАССС як асоційовані члени, забезпечивши унікальну форму міжгалузевої співпраці [2].

Натомість, Генеральний секретаріат Інтерполу має офіцера зв'язку, направлено до ІАССС з метою надання підтримки та консультацій країнам-членам, сприяння безпечному зв'язку та координації навчання і розвитку потенціалу. Крім того, Центр Інтерполу з фінансових злочинів та боротьби з корупцією (ІФАСС) розширює і оптимізує існуючі ініціативи щодо боротьби з фінансовими злочинами, незаконними грошовими потоками та поверненням активів. Глобальна мережа координаційних центрів з питань боротьби з корупцією та повернення активів забезпечує безпечну платформу обміну інформацією для повернення злочинних активів. Метою цієї ініціативи є підтримка у замороженні активів, а також арешт, конфіскація та повернення викрадених активів. Це сприяє безпечному обміну конфіденційною інформацією між координаційними центрами антикорупційних

агенції та агентств з повернення активів. Кандидати в Глобальній мережі мають бути представниками правоохоронних, судових або адміністративних органів, які спеціалізуються на поверненні активів або корупції в цілому. За допомогою захищених каналів Інтерполу зареєстровані координатори можуть отримати доступ до: інформації та контактних даних інших координаційних центрів; законодавчих, адміністративних, слідчих та судових вимог для країн-членів; 24-годинного контрольного списку початкових дій для розслідування повернення активів; захищеної платформи для співпраці Інтерполу (SCP). SCP – це безпечний онлайн-ресурс, доступний авторизованим користувачам із НЦБ Інтерполу, національних правоохоронних органів і відповідних зовнішніх організацій, який забезпечує, зокрема: платформу обміну неоперативною інформацією; систему управління знаннями (найкращі практики, наукові публікації, тематичні дискусії) [3].

Члени Глобальної мережі координаційних центрів зустрічаються щороку, щоб обмінюватися інформацією та передовим досвідом, обговорювати конкретні справи та налагоджувати особисті та інституційні стосунки. Успішне повернення активів залежить від ретельного розслідування, яке заслуговує на довіру, а в транскордонних випадках – від готовності поділитися доказами через офіційні та неофіційні канали. Навчання має вирішальне значення для підвищення знань і навичок слідчих і прокурорів щодо використання новітніх інструментів і методів розслідування, а також для обміну передовим міжнародним досвідом. Інтерпол здійснює це через Глобальну програму Інтерполу з боротьби з корупцією, фінансовими злочинами та поверненням активів, яка пропонує регулярні семінари на регіональній основі з подальшими діями на національному рівні для усунення інших виявлених прогалин [3].

Список використаних джерел

1. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) 2021. URL: <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta-2021>.

2. Serious and Organised Crime in the EU: A corrupting influence URL: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/serious-and-organised-crime-in-eu-corrupting-influence>.

3. Anti-corruption and asset recovery URL: https://www-interpol-int.translate.google.com/Crimes/Corruption/Anti-corruption-and-asset-recovery?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc.

Мартиненко Володимир Олександрович,
голова Громадської спілки «Центр
запобігання та протидії корупції»,
доктор філософії у галузі «Право»

КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ

Існування корупційних правопорушень визнається міжнародним кримінальним правом. Так у Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (ратифікована Україною разом із заявами 18 жовтня 2006 р.) зазначається про «злочини, визначені цією Конвенцією» [1].

Про корупційні дії згадано і в Цивільній Конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 174), яка прийнята 4 листопада 1999 р. у Страсбурзі (ратифікована Україною 16 березня 2005 р.) [2].

Законом України «Про запобігання корупції» зі змінами та доповненнями визначені такі поняття, а саме:

– корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей;

– корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

– правопорушення, пов'язане з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [3].

Згідно з приміткою до статті 45 ККУ корупційними кримінальними правопорушеннями, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, вважаються кримінальні правопорушення, передбачені:

– статтею 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»;

– статтею 262 «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем»;

– статтею 308 «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»;

– статтею 312 «Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»;

– статтею 313 «Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням»;

– статтею 320 «Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів»;

– статтею 357 «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження»;

– статтею 410 «Викрадення, привласнення, вимагання військово-службовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем».

Згідно з приміткою до статті 45 ККУ також корупційними правопорушеннями вважаються кримінальні правопорушення передбачені:

– статтею 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням»;

– статтею 354 «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації»;

– статтею 364 «Зловживання владою або службовим становищем»;

– статтею 364¹ »Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;

– статтею 365² »Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги»;

– статтею 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірно вигоди службовою особою»;

– статтею 368² »Незаконне збагачення»;

– статтею 368³ Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;

– статтею 368⁴ »Підкуп особи, яка надає публічні послуги»;

– статтею 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»;

– статтею 369² »Зловживання впливом».

Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією вважаються кримінальні правопорушення, передбачені:

– статтею 366² «Декларування недостовірної інформації»;

– статтею 366³ «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [4].

Отже, визначенням корупційних злочинів охоплюються суспільно-небезпечні діяння, які передбачено 19 статтями ККУ. Ще два види суспільно-небезпечних діянь законодавець відніс до кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Тобто таким чином законодавець визначив їх вичерпний перелік, пішовши не шляхом широкого детального опису специфічних ознак, а зупинившись на визначенні конкретних статей Кримінального Кодексу України.

Варто зазначити, що у ст. 11 ККУ вказано, що злочин є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. Згідно зі ст. 11 ККУ поняття злочину включає такі основні ознаки: протиправність діяння, суспільна небезпечність діяння, винність діяння, учинення діяння суб'єктом злочину [5].

Отже типовими ознаками корупційного злочину є: 1) суспільна небезпечність – полягає в тому, що злочин заподіює або створює загрозу заподіяння шкоди суспільним відносинам, які є об'єктами кримінально-правової охорони; 2) передбаченість діяння кримінальним законом – злочин має місце лише тоді, коли діяння безпосередньо передбачено статтею Особливої частини

ККУ; 3) наявність діяння, що містить ознаки корупції, що передбачено у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»; 4) діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Виходячи з вищевикладеного, під корупційним кримінальним правопорушенням слід розуміти умисне суспільно-небезпечне діяння, що містить ознаки корупції, яке вчиняється спеціальними суб'єктами, за яке Кримінальним Кодексом України передбачено покарання.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: прийнята 31 жовтня 2003 р.; ратифікована Україною разом із заявами 18 жовтня 2006 р. URL: rada.gov.ua.

2. Цивільна Конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 174): прийнята 4 листопада 1999 р. у Страсбурзі.; ратифікована Україною 16 березня 2005 р. URL: rada.gov.ua.

3. Про запобігання корупції: Закон України редакція від 26.10.2022 № 1700-VII. URL: rada.gov.ua.

4. Кримінальний Кодекс України: Закон України редакція від 06.11.2022 № 2341-III. URL: rada.gov.ua.

5. Науково-практичний коментар Кримінального Кодексу України / Д.С.Азаров, В.К.Гришук, А.В.Савченко [та ін.]; за заг. Ред. О.М.Джужі, А.В.Савченка, В.В.Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 44–47.

Мотлях Олександр Іванович,
завідувач наукової лабораторії
з проблем психологічного
забезпечення та психофізіологічних
досліджень ННІЗДН Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ВИЯВИ КОРУПЦІЇ В ПИТАННІ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ

Питання протидії корупції було і залишається для України одним із пріоритетних, не беручи до уваги ключову проблематику щодо стану в якому перебуває вітчизна у зв'язку із агресивними діями Російської Федерації й порушення нею територіальної цілісності й суверенітету нашої держави. Варто зазначити, що взятий курс Україною на антикорупційну боротьбу дав свої

позитивні результати. Значно зменшилося нарікань пересічних громадян на прояви цього негативного явища у різних секторах державного управління владою. Багатьох тих, які зловживали своїм посадовим становищем і займалися хабарництвом було виявлено і затримано «на гарячому», а також піддано юридичній, у тому числі кримінальній відповідальності. Частина «нечистих на руку» чиновників під тиском громадськості, проведених привселюдних процедур люстрації або ж під впливом страху за своє майбутнє самостійно, за власним бажанням, звільнилися із займаних ними посад щоб уникнути правосуддя, а ще частина – залишила Україну і виїхала за її межі в період першої фази воєнних дій. Наразі більшість із них знаходяться як у державі, яка нещодавно визнана Європейським парламентом державою-спонсором тероризму, так і в інших затишних місцях ближнього й дальнього зарубіжжя. Оцінюючи в цілому такий стан можна сказати, що з одного боку це добре, бо у такий спосіб відбувається самоочищення України від здириків, хабарників, зрадників і т.п, з іншого прикро, адже вони завдали значних збитків нашій державі і не понесли за свої негативні дії заслуженого покарання. Назагал радує одне – дорога в Україну таким особам практично закрита. Процедура їх повернення можлива, але дуже ризикована для них своїми наслідками.

Водночас, що ж ми маємо на тепер у питанні протидії корупції? Варто наголосити, що понад дев'ять важких місяців виснажливої війни для співвітчизників стали не тільки показовими у результатах воєнних здобутків наших захисників і захисниць, а й своєрідним індикатором у виявленні різного роду злочинців і «непорядних на руку людей», які у тій чи іншій мірі негативно проявили себе у консолідованому і цілеспрямованому на перемогу українському суспільстві. Громадяни нашої країни згуртувалися навколо основоположного питання – збереження української нації від знищення її ворогом і на будь-які негативні прояви ганебних своїми вчинками співгромадян реагують миттєво і радикально. Одним із таких реагувань є дії, пов'язані з корупцією у військовій царині. Нажаль, але час від часу лунають у суспільстві заяви щодо проявів хабарництва у питаннях мобілізації наших громадян стосовно їх призову для участі у воєнних діях по захисту держави від російської агресії. Такі факти мають місце у роботі окремих працівників військових комісаріатів у процесі організації мобілізаційних заходів громадян України, що підлягають призову на службу у воєнний час. Ініціаторами неправомірної вигоди є як працівники цих військових установ, так і самі

військовозобов'язані, які під різними приводами намагаються уникнути своєї мобілізації. Вони під виглядом непридатного до призову власного стану здоров'я (окрім реального), відтермінуванням у призові з огляду на підроблену броню (окрім справжньої), покровительством впливових родичів (що мають знайомство у військовому середовищі), чиновників та їх посадовому статусу (особливо у питанні рідних та близьких) тощо знаходять шпарини у роботі працівників військових комісаріатів і всіляко задобрюючи їх уникають своєї участі у обов'язковому, загальнодержавному процесі. Таких випадків зафіксовано в межах нашої держави небагато, але вони є і цим негативним діям, й особам, що їх вчинили, вже дана правова оцінка з боку компетентних військових інституцій, а також правоохоронних органів України. У спілкуванні із затриманими кожна із сторін намагається виправдати себе, перекладаючи відповідальність на протилежний бік. У котре наголошуємо, що юридична відповідальність є обоюдною як для хабарникадавця, так і хабарникоотримувача, окрім випадків, коли одна із сторін завчасно повідомила компетентних посадових осіб про провокацію щодо давання хабаря чи отримання неправомірної вигоди. Факт залишається фактом – негативна дія встановлена, зафіксована і має свої юридичні наслідки. Прикрим є те, що через необдумані дії однієї особи падає тінь на увесь колектив, де відбувся такий інцидент, адже загальнолюдський осуд нікуди не зникає. Як результат, знижується довіра до військових інституцій у суспільстві. Більше того, негативні вчинки одних осіб підривають авторитет інших військових, які чесно і віддано боронять рідну країну від агресивних дій ворога, при тому ризикуючи власним життям і здоров'ям.

Що ж до самих військовозобов'язаних, які у такий спосіб намагалися уникнути власної мобілізації, а також їх покровителів (якщо вони були), то вважаємо, що санкції юридичної відповідальності мають бути підсиленими, у зв'язку із запровадженою в нашій країні дією воєнного стану. Непереливки повинно бути всім тим, хто ганьбить славу і велич українського народу та його захисників, й тим, які займаються покровительством трусів і слабких духом осіб. Кожний чиновник чи інший посередник у такого роду негативних діях повинен усвідомлювати, що він є пособником у вчиненні злочину, за який він в обов'язковому порядку постане перед вітчизняним правосуддям.

Небитов Андрій Анатолійович,
начальник Головного управління
Національної поліції в Київській
області, доктор юридичних наук, доцент

ВПЛИВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА 2021–2025 РОКИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Корупція – це проблема не лише органів державної влади, а суспільства в цілому. Результати численних досліджень свідчать про те, що корупція, як і раніше, залишається однією з найважливіших та найбільш гострих для населення проблем.

Після воєнної агресії РФ проти України питання запобігання та протидії корупції на певний час перестало бути таким нагальним, як торік. Держава відчайдушно чинила супротив, питання існування українського суспільства та нації вирішувалось в перші дні війни на полі бою, на що було спрямовано зусилля мільйонів українців. Утім, після перших маленьких перемог, відносної «нормалізації» життя та свідчень, що корупція може знищити не тільки «другу» армію світу, а цілу російську імперію, засвідчило про необхідність поряд з відбудовою та відновленням країни, вжиття кардинальних заходів щодо подолання корупції. Вказане повинно стати основою для військової перемоги, ефективної відбудови і повноцінної та швидкої інтеграції України до Європейського Союзу.

Саме тому ставлення до питання протидії корупції на сьогодні є більш актуальним, ніж у довоєнний час. Відмічу, що протягом поточного року в Головному управлінні Національної поліції в Київській області відкрито 231 кримінальне провадження щодо спроби дати хабар службовим особам, що втричі більше, ніж минулого року, а отже схильність громадян вирішувати питання «аргументами» в конвертах і досі лишається актуальною, навіть у воєнний час.

Переконаний, що ліквідація корупції – це руйнування схем, а не викриття окремих чиновників, місця яких швидко займають послідовники і процес повторюється. Це з'ясування причин і умов хабарництва та впровадження на законодавчому рівні запобіжних заходів, які не дозволять функціонувати корупційним схемам. Саме тому, лише з позитивом та думкою на краще більшість українського суспільства сприйняли ухвалення Верховною Радою України 20 червня 2022 року Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки, що є своєрідною

дорожньою мапою для Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та всіх органів виконавчої влади, які мають разом узгоджено і послідовно керуватися її положеннями з метою досягнення результатів, що нею передбачені.

Вказане дасть змогу Україні не лише вирішити зазначену проблему, забезпечивши всі публічні інституції надійним антикорупційним дороговказом та інструментарієм на найближчі п'ять років, а й зробити значний стратегічний крок уперед у напрямі мінімізації корупції та суттєво підвищити темпи її соціально-економічного зростання.

Що стосується значимості прийняття Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки для Національної поліції, то відзначу, що в ній вперше законодавчо запроваджується чіткий механізм моніторингу досягнення всіх завдань Стратегії, який базуватиметься на обов'язковій звітності органів державної влади-виконавців щодо кожного пункту Стратегії та ухваленій Кабінетом Міністрів України Державної програми її реалізації. Тобто повинно бути запроваджено єдину уніфіковану систему збору, узагальнення та візуалізації статистичної інформації, про результати діяльності Національного агентства, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національної поліції, органів прокуратури, судів та інших державних органів.

Вказане надасть змогу у здійсненні відкритого цілодобового доступу через офіційний веб-сайт НАЗК з метою здійснення моніторингу реалізації Стратегії через інформаційні системи, зокрема Національної поліції.

Також вказаною Стратегією передбачено низку інших заходів для Національної поліції:

- вивчення організації роботи постійно діючих поліцейських комісій, створених у системі Національної поліції, з метою удосконалення їх діяльності;

- здійснення аналізу практики застосування норм Дисциплінарного статуту Національної поліції, з подальшою підготовкою пропозицій щодо внесення змін до нього;

- розроблення системи оцінки ефективності роботи працівників Національної поліції, а також впровадження електронної системи управління персоналом.

Опришко Ігор Віталійович,
заступник директора Державного
науково-дослідного інституту
МВС України, кандидат юридичних
наук, старший науковий співробітник,
доцент

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

На сьогодні в Україні з появою нових типів загроз і злочинів унаслідок збройної агресії з боку росії на фоні економічної нестабільності склалася складна криміногенна ситуація в державі. При цьому корупція стала для України однією із суттєвих проблем на шляху її подальшого розвитку та створення безпечного середовища життєдіяльності людей.

Негативна сила корупції проявляється у падінні авторитету країни, органів державної влади, моральних цінностей у суспільстві, у проникненні кримінальної складової у державно-управлінські та суспільні відносини, а також у підриві економічної основи держави, блокуванні надходження іноземних інвестицій, що призводить до «тінізації» економіки, тощо.

Причини поширеності корупції лежать в економічних, політичних, правових, соціально-культурних, моральних і навіть у психологічних площинах.

За міжнародними і вітчизняними експертними оцінками Україна відноситься до числа країни світу з високим рівнем корупції, яка за даними Transparency International перебуває на 122 місці із 180 країн в списку найкорупційніших країн світу. У 2021 році показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) опустились у рейтингу на 5 пунктів порівняно з 2020 роком, коли Україна займала 117 місце [1].

В той же час, не дивлячись на те, що наша держава не є лідером боротьби з корупцією, проте з кожним роком вона здійснює заходи щодо зміцнення своєї позиції у цьому напрямку і як результат за період з січня по вересень 2022 року мало місце зниження чисельності основних корупційних видів кримінальних правопорушень у порівнянні за аналогічний період 2021 року – зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) (1768; -48,0 %), прийняття пропозиції, обіцянки або

одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) (833; -44,9 %) та пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України) (1161; -16,1 %). Скоротилася також кількість встановлених фактів зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2) (161; -55,6 %); зловживання впливом (ст. 369-2) (176; -12,4 %); підкупу службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3) (38; -32,1 %). На рівні аналогічного минулорічного періоду залишилась кількість виявлених фактів незаконного збагачення (ст. 368-5) (14; 9 міс. 2021 р.: 13) [2, с.48–49].

Окрім того, відповідно до даних Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, кількість зареєстрованих осіб, які скоїли такі правопорушення, за період з січня по жовтень 2022 року налічує 2637 осіб (1053 – за кримінальні правопорушення, 1486 – за адміністративні правопорушення, 98 – за дисциплінарні правопорушення) на відміну від 2021 року за аналогічний період, коли було зареєстровано 5842 особи (1147 – за кримінальні правопорушення, 4511 – за адміністративні правопорушення, 184 – за дисциплінарні правопорушення) [3].

В процесі становлення української державності поступово складається нова вертикаль державного управління. Однак повної стабільності як в кадровому складі державних службовців, так і в структурі органів державної влади не досягнуто. Нерідко реорганізаціям піддається система центральних органів влади – міністерств, відомств. Відбувається їх скорочення, об'єднання, реорганізація, потім їх поновлюють, відроджують. В таких умовах нестабільності органів влади імовірність корупційних діянь значно зростає, а це призводить до того, що у випадку високого рівня корумпованості державних органів корупція стає системним елементом державного управління.

У зв'язку з цим Україна має формувати та здійснювати ефективну скоординовану політику протидії корупції, встановлювати й заохочувати ефективні види практики, спрямовані на запобігання корупції. Це потребує злагодженої роботи всіх державних органів та суспільства, діяльність яких має бути спрямована не лише на викорінення корупції, як явища, а й запобігання умовам, що можуть сприяти її виникненню.

На сьогодні актуальним є питання щодо організації роботи із запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану в Україні, запровадження якого відбулося відповідно до

Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», та згідно із Законом України від 12.05.2015 «Про правовий режим воєнного стану» [4–6].

При цьому первинною та ключовою ланкою в антикорупційній інфраструктурі є інститут уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції (далі – Уповноважені), які покликані допомагати керівникам, іншим працівникам державних органів, у тому числі в період дії в Україні правового режиму воєнного стану, не допускати порушень вимог антикорупційного законодавства.

З урахуванням повноважень, закріплених в статті 13-1 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон), на період дії правового режиму воєнного стану уповноважені підрозділи (уповноважені особи), які не залучені до виконання заходів з оборони держави, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян (далі – Уповноважені), мають продовжувати організовувати та здійснювати передбачені антикорупційним законодавством заходи із запобігання та виявлення корупції з урахуванням режиму організації праці в установі (зокрема, дистанційної роботи, простою) та особливостей, встановлених Законом України від 12.05.2015 «Про правовий режим воєнного стану» [7].

Зокрема, відповідно до рекомендацій Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) їх діяльність має бути зосереджена на таких напрямках:

наданні консультаційної допомоги суб'єктам декларування щодо особливостей додержання вимог фінансового контролю з урахуванням роз'яснень НАЗК;

здійсненні координації діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) територіальних (міжрегіональних) органів та підвідомчих юридичних осіб, які не перебувають у простій і з якими забезпечено зв'язок, з метою своєчасного доведення до їх відома роз'яснень НАЗК;

візуванні проектів актів з основної діяльності, адміністративно-господарських питань, кадрових питань (особового складу) – у разі наявності безпосереднього або віддаленого доступу до системи діловодства організації;

запобіганні та врегулюванні конфлікту інтересів;

організації роботи каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень вимог Закону;

отриманні та розгляді повідомлень про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, інші порушення вимог Закону;

інформуванні керівника організації, НАЗК або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції у випадках, передбачених законодавством, про факти, що можуть свідчити про вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень та інших порушень вимог Закону працівниками організації.

Враховуючи наявну ситуацію в державі, пов'язану з обмеженням виконання окремих завдань в період дії правового режиму воєнного стану, вважаємо за доцільне підтримати позицію НАЗК щодо тимчасового припинення Уповноваженими здійснювати такі функції як надання інформації до НАЗК про результати своєї діяльності та про виконання заходів, передбачених антикорупційною програмою; проведення внутрішніх навчань; перевірка факту подання декларацій суб'єктами декларування та повідомлення НАЗК про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до Закону порядку; здійснення перевірок організації роботи із запобігання та виявлення корупції в територіальних (міжрегіональних) органах та підвідомчих юридичних особах тощо [8; 9].

Зазначені рекомендації викладені у листі НАЗК від 21.03.2022 № 20-13/10165-22 «Про організацію роботи із запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану» на ім'я керівників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування.

В той же час, такі рекомендації фактично обмежують дію норм Закону, у зв'язку з чим пропонується привести у відповідність позицію НАЗК до чинного законодавства і внести в цій частині відповідні зміни до Закону, що сприятиме вимозі не допускати порушень антикорупційного законодавства з боку керівників, інших працівників державних органів в період дії в Україні правового режиму воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Україна в індексі сприйняття корупції посідає 122 місце серед 180 країн – Transparency International. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-indeks-korupsiya-ukrayina/31669990.html>.

2. Про основні тенденції розвитку безпекової ситуації в Україні та стан виконання пріоритетних завдань центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Міністром, за 9 місяців 2022 року. Аналітична довідка. Київ: ДНДІ МВС України. 2022. С. 57 с.

3. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. URL: <https://corruptinfo.nazk.gov.ua>.

4. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. Офіційний вісник України від 14.06.2022. 2022. № 446. С. 16. Ст. 2497.

5. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні. Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. Офіційний вісник України від 09.03.2022. 2022. № 19. С. 13. Ст. 1027.

6. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII-XII. Відомості Верховної Ради України від 10.07.2015. 2015. № 28. С. 1509. Ст. 250.

7. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України від 05.12.2014. 2014. № 49. С. 3186. Ст. 2056.

8. Про організацію роботи із запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/pro-orhanizatsiiu-roboty-iz-zapobihannia-ta-vyivlennia-koruptsii-v-umovakh-voiennoho-stanu>.

9. Про організацію роботи із запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану. Лист НАЗК від 21.03.2022 № 20-13/10165-22. URL: https://media-www.npu.gov.ua/npu-preprod/sites/1/Docs/Zapobigannia_korupcii/lyst_nazk.pdf.

Пастух Ігор Дмитрович,
завідувач кафедри публічного управління
та адміністрування Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент
Шляховський Олександр Анатолійович,
начальник Головного управління
Національної поліції у Львівській області

РОЗ'ЯСНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції» [1] Національне агентство з питань запобігання корупції (далі НАЗК) наділено повноваженнями щодо надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства, зокрема, з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, застосування інших положень цього Закону та прийнятих на його виконання нормативно-правових актів. Ці повноваження НАЗК вже неодноразово реалізовувало щодо різних положень антикорупційного законодавства, водночас, одним із найчастіших роз'яснень (звісно після положень щодо дотримання вимог фінансового контролю) є роз'яснення щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, які вже неодноразово переглядались. Останнім проявом цих повноважень стали Методичні рекомендації «Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції» від 21 жовтня 2022 року, у яких здійснено чергову спробу формування єдиного підходу до дотримання правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, обмежень щодо запобігання корупції як невід'ємної складової запобігання вчиненню корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень. Ці Методичні рекомендації прийшли на заміну Методичним рекомендаціям від 02.04.2021 № 5 «Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту

інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції», з урахуванням отриманого нового досвіду НАЗК у сфері запобігання корупції.

В цілому позитивно висловлюючись щодо чергової спроби Національного агентства більш детально та зрозуміло донести до адресатів особливості дії окремих норм антикорупційного законодавства, слід відмітити деякі моменти, які не сприяють реалізації принципу правової визначеності у цій сфері.

По-перше, слід відзначити підхід НАЗК до розмежування потенційного та реального конфлікту інтересів. Незважаючи на відсутність змін в антикорупційному законодавстві у цьому питанні розуміння меж де закінчується потенційний конфлікт і починається реальний не стало чіткішим. Зокрема, як приклад різниці між потенційним та реальним конфліктом інтересів наводиться ситуація, коли керівник державного підприємства має у прямому підпорядкуванні близьку особу – його доньку. За таких обставин у сфері реалізації службових повноважень керівника підприємства існує приватний інтерес, що за певних обставин може впливати на об'єктивність прийняття рішень, вчинення дій у межах реалізації повноважень, зокрема щодо преміювання. Така ситуація цілком закономірно визначається як потенційний конфлікт інтересів. Водночас, реальний конфлікт виникне тоді, коли до керівника на підпис надійде проект наказу про преміювання працівників, у тому числі й для близької особи. І саме в момент надходження керівнику проекту наказу на підпис виникне реальний конфлікт інтересів. Проте, із даної ситуації чітко не зрозуміло, саме з якого моменту, години, хвилини тощо цей конфлікт розпочався і чим він відрізняється принципово від того що було до цього, коли повноваження щодо преміювання працівників і так мав би виконувати директор, незважаючи на приближення цієї дати або хвилини. А як оцінити різницю між потенційним та реальним конфліктом інтересів при наданні поточних вказівок та доручень, у тому числі усних, здійсненні поточного контролю за підлеглими працівниками тощо. Більш цікавими ці запитання стають з практичної точки зору: про який конфлікт інтересів повідомляти потенційний чи реальний? І тут різниця у виборі виду є принциповою, оскільки юридичні наслідки неповідомлення про потенційний та реальний конфлікт інтересів відрізняються у дисциплінарній відповідальності у першому випадку та адміністративній у другому. Стосовно виникнення «суперечності» між повноваженнями та приватним інтересом слід зауважити, що вона не являється принциповою, а, навпаки,

ускладнює розуміння між розглядуваними конфліктами та її необхідно виключити з визначення реального конфлікту інтересів, про що вже зазначалось у юридичній літературі [3]. Вважаю, що у даному випадку відповідну межу між конфліктами слід визначити чітко на законодавчому рівні.

По-друге, внутрішньо суперечливими виглядають позиції стосовно складових елементів конфлікту інтересів та прикладів його наявності у тих чи інших ситуаціях. З одного боку, зазначається, що приватний інтерес може впливати на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, вчинення чи невчинення дій лише під час реалізації службових/представницьких повноважень [2, с. 19]. Як приклад відсутності службових повноважень (п. 2.3.3 Рекомендацій) і як наслідок конфлікту інтересів цілком правильно наводиться ситуація, коли керівник державного органу видав наказ про преміювання працівників цього органу, в тому числі і себе, що свідчить про відсутність у нього повноважень приймати рішення щодо свого преміювання. Але, вже на с. 107 (приклади конфлікту інтересів, що виникають під час реалізації повноважень з оплати праці) наводиться приклад ідентичної ситуації (керівник державного органу самостійно прийняв рішення про встановлення собі премії) із запитанням «чи виникає конфлікт інтересів у керівника державного органу?», надається стверджувальна відповідь, що «так».

Подібна неузгодженість має місце і при роз'ясненні особливостей обмеження спільної роботи близьких осіб, де цілком правильно зазначається, що воно поширюється лише на осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. На посадових осіб юридичних осіб публічного права, зокрема на керівників та інших посадових осіб державних та комунальних підприємств, установ, організацій, не поширюються обмеження спільної роботи близьких осіб, визначені в ст. 27 Закону. Але на вказаних осіб поширюються вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачені у ст. 28 Закону [2, с. 81]. Проте, вже на с. 92 зазначається, що «перебування близької особи у прямому підпорядкуванні директора лісгосподарського підприємства порушуватиме вимоги ст. 27 Закону щодо обмеження спільної роботи близьких осіб, якщо такі особи працюють не у сільських чи гірських населених пунктах».

Крім цього, авторами розглянутих рекомендацій не завжди враховуються положення законів України, що регулюють порядок проходження тієї чи іншої публічної служби, хоча відповідно до положень ст. 2 Закону «відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цим та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами» [1].

Звісно, методичні рекомендації не є нормативно-правовим актом, не встановлюють нових правових норм, а лише відображають позицію НАЗК як органу, уповноваженого формувати та реалізовувати антикорупційну політику. В цілому ж діяльність НАЗК щодо формування єдиного підходу до розуміння і дотримання правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та пов'язаних з ним обмежень слід визнати конструктивною, правильною та необхідною з точки зору донесення у більш простій формі вимог антикорупційного законодавства. Використовуючи зазначені матеріали, на основі чинного законодавства у більш зрозумілій формі можуть отримати необхідні знання для ефективного виявлення, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання встановлених антикорупційних заборон та обмежень.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.

2. Методичні рекомендації «Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції» № 13 від 21 жовтня 2022 року. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Methodychni-rekomendatsiyi-vid-21.10.2022-13.pdf>.

3. Пастух І.Д. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічно-правових відносинах засобами адміністративного права. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. К., НАВС, 2021. 518 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/18584>

Рудой Катерина Миколаївна,
професор кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
Одеського державного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Необхідною умовою розвитку сучасної державної антикорупційної політики в Україні є удосконалення антикорупційного законодавства України. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для формування в суспільстві довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України.

Засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки в Україні спрямовані на прискорення організаційно-правових та функціональних заходів для проведення ефективних реформ у сфері протидії корупції. Таким чином, можна визначити основними напрямками удосконалення антикорупційного законодавства України:

1. Правове та інформаційне забезпечення діяльності суб'єктів протидії корупції. У зв'язку з тим, що антикорупційне законодавство є динамічним, розгалуженим, включає в себе норми та положення конституційного, адміністративного, адміністративно-процесуального, цивільного, кримінального, кримінально-процесуального, трудового, фінансового, а також міжнародного права, необхідний постійний моніторинг рівня ефективності антикорупційних заходів за міжнародними стандартами провідних європейських країн.

2. Консолідація нормативно-правових актів, які регламентують здійснення антикорупційних заходів державними спеціальними суб'єктами, з метою виключення дублювання функцій у сфері боротьби та протидії корупції, що закріплено Засадами державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки. Актуальним залишається питання створення єдиного органу, який би був незалежним від усіх гілок влади та здійснював роботу зазначених органів.

3. Реформування виборчого законодавства: потрібно урегулювати процес фінансування партій та його прозорість, запровадити належний аудит поточної та передвиборчої

звітності партій, запровадити норми у законодавстві щодо виникнення конфлікту інтересів у осіб з виборними посадами.

4. Реформування законодавства у сфері державної служби відповідно до Стратегії реформування державного управління до 2025 року. Для удосконалення механізму протидії корупції необхідним є проведення реформи публічної служби, вдосконалення механізму протидії корупції і посилення ролі інститутів громадянського суспільства в державі з урахуванням рекомендацій програми SIGMA та за участю громадськості.

5. Врегулювання питань лобізму в Україні через тісний зв'язок влади та бізнесу. Для створення ефективного механізму адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в нашій державі необхідно створити окремий закон щодо цього. Новий закон має чітко врегулювати саму процедуру лобіювання, дати визначення поняттю лобізму та окреслити коло суб'єктів, які мають право цим займатися.

6. У сфері доступу до публічної інформації щодо протидії корупції державним органам слід забезпечити впровадження стандартів доступу до інформації у формі «відкритих даних», ініціатив з прозорості видобувних галузей, будівельного сектору та Індексу відкритості бюджету.

7. Врегулювання питання щодо правового забезпечення розшуку та конфіскації майна, здобутого шляхом вчинення корупційних діянь. У нашій державі наразі не існує окремого органу, який би займався розшуком та конфіскацією майна, яке було набуто та приховане внаслідок вчинення корупційних дій. Також відсутнє врегулювання конфіскації майна осіб, які ухиляються від правосуддя або яке набуто внаслідок злочинної діяльності. Така проблема вимагає внесення змін до чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства.

8. Впровадження ефективних правових заходів судової реформи в Україні відповідно до Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки з метою підвищення ефективності організації судової влади та інститутів правосуддя, зміцнення довіри до них суспільства.

9. Визначення системи підготовки фахівців з антикорупційної діяльності. Основою для цього може бути введення спеціалізації «Антикорупційна діяльність» для магістрів спеціальності 8.18010014 «Управління фінансово-економічною безпекою». Такий підхід дає можливість випускникам обіймати посади: відповідно до визначеної ДК 003:2010 назв робіт/посад за № 2414.2 «Уповноважений з антикорупційної діяльності»,

«Професіонал з антикорупційної діяльності», які введені відповідно до чинного законодавства України.

10. Впровадження національної програми щодо неприйняття корупції населенням України. Йдеться про всебічне інформування та навчання населення щодо протидії корупції та формування захисного імунітету до її виявів. Така програма «Стоп корупції» розробляється відповідно до реалізації законів України «Про запобігання корупції» та «Про засади державної антикорупційної політики України на 2021–2025 роки».

11. Удосконалення заходів здійснення антикорупційної експертизи. Розроблення та впровадження методології, проведення та рекомендації щодо її здійснення для юридичних осіб. Розроблення та впровадження типової антикорупційної програми для юридичних осіб. Розроблення та впровадження рекомендацій з метою забезпечення змісту діяльності Уповноваженого з антикорупційної діяльності (професіонала з антикорупційної діяльності) юридичних осіб.

12. Формування дієвих, сучасних механізмів функціонування електронного декларування, невідворотність його впровадження у систему державного управління.

Отже, зазначений перелік напрямів удосконалення антикорупційного законодавства в Україні обумовлений питаннями гармонізації антикорупційного законодавства до законодавства розвинутих країн світу з метою впровадження передового досвіду, розвитку державного управління та підвищення рівня доброчесності посадовців.

Список використаних джерел

1. Рудой К. М. Основні напрями адміністративно-правового механізму протидії корупції в Україні// Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 28 жовт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». – Харків : ХНУВС, 2022. С. 170–172.

2. Денісова А. В., Мітіна О. М., Рудой К. М. Основні антикорупційні заходи у сфері публічної служби та адміністрування в Україні // Інституціоналізація публічно-правових відносин у сфері протидії корупції: досвід країн Східної та Західної традицій права (універсальна теоретична основа для профільного антикорупційного закону України) (реалізація проекту в рамках гранту PJ4/17 0117U007203 «CORRUPTION PREVENTION ACT OF UKRAINE: scientific and methodological justification of ensuring the effectiveness and efficiency of provisions

implementation»): Collective monograph. Volume 1. Tallinn: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. P. 231–247.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2015 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

4. Рудой К.М., Малишевська В.В. Адміністративно-правові аспекти запобігання корупції в Україні. Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Одеса, 22 жовтня 2021 р.) Одеса: ОДУВС, 2021. С. 125–127.

5. Рудой К.М. Запобігання корупції як напрямок забезпечення міжнародної безпеки. *Правова держава*. 2015. № 19. С. 69–73.

Савченко Андрій Володимирович,
заступник керівника відділу Головного
слідчого управління Державного бюро
розслідувань, доктор юридичних наук,
професор

ЧИ МОЖЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНЕ СТ. 201-2 КК УКРАЇНИ, НАЛЕЖАТИ ДО КОРУПЦІЙНИХ?

Відомо, що Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» від 24.03.2022 № 2155-IX, який набрав чинності 03.04.2022, Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» [1]. Водночас практика досудового розслідування цього кримінального правопорушення (зокрема, слідчими органів Державного бюро розслідувань) свідчить про наявність ряду недоліків щодо застосування зазначеної статті КК України та про потребу в удосконаленні її редакції. Крім того, натепер саме ці питання перебувають у центрі уваги Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо

переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави. Важливим моментом є й отримання відповіді на таке питання: чи може незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги належати до корупційних кримінальних правопорушень і за яких умов?

Варто наголосити, що необхідність криміналізації діяння у формі, яка полягає у незаконному використанні гуманітарної допомоги, була викликана потребами посилення відповідальності за використання у період воєнного стану товарів гуманітарної допомоги не за цільовим призначенням (з метою отримання прибутку) шляхом доповнення Особливої частини КК України відповідною новою статтею. Однак, окремі науковці досить критично оцінюють такі нормативні зміни. Зокрема, О.О. Дудоров та Р.О. Мовчан зазначають, що «що законодавчу новелу немає підстав визнати ані вдалою, ані своєчасною, ані такою, ситуацію із застосуванням якої спроможне поліпшити звернення до конституційного положення про верховенство права» та роблять висновки, що у переважній більшості випадків перераховані у статті 201-2 КК України дії визнавалися б розкраданнями, а конкретніше, такими «класичними» посяганнями на власність, як розтрата, привласнення або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (стаття 191 цього Кодексу) [2, с. 100, 107].

На наш погляд, в умовах воєнного стану законодавець навряд чи відмовиться від декриміналізації діяння, відповідальність за яке передбачене статтею 201-1 КК України, а тому всі зусилля повинні бути спрямовані на удосконалення цієї норми та вироблення оптимального варіанту її редакції. Враховуючи те, що незаконне використання гуманітарної допомоги зазвичай передбачає реалізацію складних кримінальних схем, до яких долучаються представники влади, працівники правоохоронних органів, військовослужбовці тощо, немає сумнівів у корупційній спрямованості цього кримінального правопорушення. У зв'язку з цим актуальним кроком буде уточнення в частині другій статті 201-2 КК України конструкції «з використанням службового становища», яку пропонуємо замінити більш досконалою – «шляхом зловживання службовим становищем». У перспективі, за наявності волі законодавця, це дасть можливість віднести таке кримінальне правопорушення до корупційних. Для цього потрібно буде внести відповідні зміни до абзацу першого примітки до статті 45 КК України та викласти

його у такій редакції: «Корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 201-2, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368–369-3 цього Кодексу.».

Доцільно здійснити й інші зміни та доповнення до норм КК України. Так, у статті 96-3 КК України вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 цього Кодексу, необхідно визнати підставою для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру. Завдяки цьому будуть створені додаткові механізми кримінально-правового захисту відносин, що забезпечують надання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Щодо назви статті 201-2 КК України, то вона не охоплює всі можливі форми вчинення кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбачена цією нормою. З метою усунення зазначеного недоліку пропонуємо найбільш оптимальну назву цієї статті – «Незаконні дії щодо гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», при цьому конструкція «незаконні дії...» вже успішно застосована у назвах статей 169, 200, 313, 388 КК України. Крім того, вказівка виключно на «мету отримання прибутку» в назві та диспозиції частини першої статті 201-2 КК України не відповідає потребам правозастосовної практики, а також значно ускладнює процес доказування у кримінальних провадженнях. Отже, пропонуємо виключити вказівку на зазначену мету в назві цієї статті. При цьому непоодинокими є випадки, коли гуманітарна допомога може бути використана також у власних (особистих) інтересах чи в інтересах третіх осіб, без отримання прибутку, про що потрібно безпосередньо зазначити у законі України про кримінальну відповідальність. На підставі цього пропонуємо таку редакцію частини першої статті 201-2 КК України: «1. Продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги, або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном з метою отримання прибутку або в особистих інтересах чи в інтересах третіх осіб, вчинені у значному розмірі, –».

Також, як вже раніше зазначалося, слід урахувати той факт, що за відсутності складу кримінального правопорушення,

передбаченого статтею 201-2 КК України, незаконні дії щодо гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги кваліфікувалися б за відповідними частинами ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» цього Кодексу. Зважаючи на викладене, пропонуємо пункт 2 примітки до статті 201-2 КК України привести у відповідність до пунктів 2, 3 та 4 статті 185 цього Кодексу, дія яких поширюється і на статтю 191 КК України, виклавши його у такій редакції: «2. Дії, передбачені цією статтею, вважаються вчиненими у значному розмірі, якщо загальна вартість такої гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; у великому розмірі – якщо загальна вартість товарів, безоплатної допомоги або грошової допомоги у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; в особливо великому розмірі – якщо загальна вартість товарів, безоплатної допомоги або грошової допомоги у шістьсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Поряд із цим потребує свого уточнення покарання за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КК України, яке, за логікою наведених вище висновків, має відповідати рівню покарання за привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (стаття 191 цього Кодексу). Необхідно врахувати і позицію М.І. Хавронюка, який наводить такі аргументи: «У санкції ч. 2 ст. 201-2 КК як обов'язкове передбачене додаткове покарання у виді конфіскації майна. Проте, відповідно до ч. 2 ст. 59 КК конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини (а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості). Злочин же, передбачений ч. 2 ст. 201-2 КК, є нетяжким (ч. 4 ст. 12 КК) і не є злочином проти основ національної безпеки України чи громадської безпеки. Тобто це покарання за нього застосоване бути не може» [3].

Отже, репрезентована нами модель оновленої редакції статті 201-2 КК України може не тільки підвищити ефективність застосування цієї кримінально-правової норми на практиці, але й за певних умов віднести різноманітні незаконні дії щодо гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги до корупційних кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2 (98). С. 99–115.

3. Хавронюк М. І. За незаконне використання гуманітарної допомоги – кримінальна відповідальність. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/za-nezakonne-vykorystannya-gumanitarnoyi-dopomogy-kryminalna-vidpovidalnist/>.

Савулій Віктор Олександрович,
головний спеціаліст відділу
представництва в судах України
Управління правового забезпечення
Національного агентства України
з питань виявлення, розшуку
та управління активами, одержаними
від корупційних та інших злочинів

УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ, НА ЯКІ НАКЛАДЕНО АРЕШТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЧИ В СПРАВІ ПРО ВИЗНАННЯ НЕОБҐРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ

Одними з актуальних проблем сьогодення є проблеми, що породжуються корупційними злочинами, пов'язаними з великою кількістю значущих активів, що можуть складати певну значну частку фінансового та економічного потенціалу держави та загрожувати цілісності державного устрою і перетворюватися з проблеми локального рівня на явище транснаціонального рівня. Для запобігання та протидії корупції 18 жовтня 2006 року Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» [1] було ратифіковано Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року [2]. Прийняття Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10 листопада 2015 року № 772-VIII [3], постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 265 «Про

затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки» [4] сприяло створенню правових та організаційних засад функціонування Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство), та здійснення ним діяльності з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів, насамперед управління поверненими в Україну активами, одержаними злочинним шляхом колишніми високопосадовцями України.

Однією із важливіших функцій Національного агентства є здійснення заходів з виявлення, розшуку, проведення оцінки активів за зверненням слідчого, детектива, прокурора, суду (слідчого судді). Здійснюючи цю функцію, Національне агентство зобов'язано дотримуватись і міжнародно-правових норм у сфері антикорупційної політики. Так, ч. 1 ст. 23 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції визначено, що кожна Держава-учасниця вживає, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами наступних діянь, які вони вчинені умисно: а) і) конверсія або переведення майна, якщо відомо, що таке майно є доходами від злочинів, з метою приховання або маскуванню незаконного походження цього майна або з метою надання допомоги будь-якій особі, що бере участь у вчиненні основного злочину, щоб вона могла ухилитися від відповідальності за свої діяння; ii) приховання або маскуванню справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, способу розпорядження, переміщення, прав на майно або його приналежність, якщо відомо, що таке майно є доходами, одержаними злочинним шляхом; б) за умови дотримання основних принципів своєї правової системи: i) придбання, володіння або використання майна, якщо в момент його отримання відомо, що таке майно одержане злочинним шляхом; ii) участь, причетність або вступ у зговір з метою вчинення будь-якого зі злочинів, визначених цією статтею, замах на його вчинення, а також підсобництво, підбурювання, сприяння або надання порад під час його вчинення [2].

До функцій Національного агентства належить й організація здійснення заходів, пов'язаних з проведенням оцінки, веденням обліку та управлінням активами –коштами,

майном, майновими та іншими правами, на які може бути накладено або накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковані за рішенням суду у кримінальному провадженні чи стягнені за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими.

Вбачається, що доцільно звернути увагу на проблемні питання в сфері управління активами, на які накладено арешт у кримінальних провадженнях, пов'язаних з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом.

Так, внесення змін до статті 1032 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року щодо встановлення можливості Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, бути установником управління у випадках, встановлених законом, поставило перед багатьма питаннями щодо статистики та динаміки цивільних правовідносин з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів, які недостатньо вирішені в доктрині приватного права.

Зокрема одним із проблемних питань правозастосування є визначення, чи порушує укладення договору про управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів, право власності дійсного власника. Системний аналіз чинного законодавства України свідчить про те, що арешт активів, які є речовими доказами та об'єктами ймовірної конфіскації, а також їх передача в управління Національного агентства на підставі ухвали слідчого судді (суду) є діями, які здійснюються, в першу чергу, з метою досягнення завдань кримінального провадження та проведення антикорупційної політики. Ухвала про арешт активів є тим самим актом органів судової влади, який тимчасово позбавляє власника можливості здійснювати свої повноваження власника в повному обсязі. З моменту арешту активів здійснення права власності власником цих активів є тимчасово обмеженим: власник тимчасово позбавляється прав володіння, розпорядження та користування майном, не може самостійно визначати фактичну та правову долю активів, самостійно ними користуватися, зокрема передавати їх в тимчасове володіння чи користування третім особам. Отже, з моменту постановлення слідчим суддею (судом) ухвали про арешт активів та ухвали про їх передачу в управління

Національному агентству, виключно останнє стає особою, яка уповноважена здійснювати правомочності власника, а саме: володіти, користуватися та розпоряджатися цим майном.

Враховуючи положення ч. 2 ст. 21 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», варто зазначити, що активи, про які зазначено вище, прийняті Національним агентством в управління, підлягають оцінці, яка здійснюється визначеними за результатами конкурсу суб'єктами оціночної діяльності, та передачі в управління визначеним за результатами конкурсу юридичним особам або фізичним особам-підприємцям у порядку, встановленому законодавством про державні (публічні) закупівлі. Управління активами здійснюється на підставі договору, укладеного відповідно до глави 70 Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей, визначених цим Законом [3].

Водночас договір управління майном, укладений Національним агентством з особою, визначеною за результатом проведених агентством публічних закупівель управителем майна, за своїми правовими наслідками не створює у дійсного власника правових обмежень у володінні, користуванні та розпорядженні своїм майном. Наявність у дійсного власника майна таких правових обмежень є наслідком прийняття слідчим суддею (судом) ухвали про накладення арешту на це майно в ході кримінального провадження. Навіть у разі визнання в судовому порядку спірних договорів (про управління майном) недійсними право дійсного власника на користування майном не буде поновлене, оскільки сторони за спірним правочином хоча і повернуться у первісний стан, однак законна сила ухвали про арешт залишиться незмінною. Визнання в судовому порядку спірних договорів недійсними не скасовує накладений судом у кримінальному провадженні арешт майна. Визначення Національним агентством управителя майна відбувається у порядку, визначеному законодавством про державні (публічні) закупівлі, волевиявлення дійсного власника майна при виборі управителя майна не має значення. Розповсюдження на ці відносини положень законодавства про державні (публічні) закупівлі також викликає проблеми в правозастосовній практиці.

Подальше дослідження зазначених спірних правовідносин та удосконалення національного законодавства в цій сфері сприятиме реалізації завдань антикорупційної політики України.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Закон України від 18 жовтня 2006 року № 251-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-16#Text>.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

3. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.

4. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 265. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2015-%D0%BF#Text>.

Василевич Віталій Вацлавович,
учений секретар Вченої ради
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор;
Стрільців Олександр Михайлович,
уповноважений з антикорупційної
діяльності Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, старший науковий співробітник

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПЕРЕВІРКИ ДІЛОВИХ ПАРТНЕРІВ (КОНТРАГЕНТІВ)

Одним із важливих напрямів запобігання та протидії корупції в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, інших юридичних особах (далі – юридична особа), є здійснення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів).

Відповідно до Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджене наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 27 травня 2021 року № 277/21 [1], уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції (далі – уповноважений підрозділ (уповноважена особа)) з метою виконання покладених на нього (неї) завдань має право проводити аналіз потенційних та наявних

контрагентів відповідного органу і надавати інформацію про них керівникові відповідного органу. Одночасно у Типовій антикорупційній програмі юридичної особи, затвердженій наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 10 грудня 2021 року № 794/21 [2], надається визначення поняття терміну «ділові партнери», окреслюються певні принципи роботи та порядок взаємодії керівництва, членів органів правління, посадових осіб всіх рівнів, уповноважених осіб, працівників та представникам юридичної особи з діловим партнером (контрагентом), а також визначаються окремі напрями діяльності уповноважених підрозділ (уповноваженої особи) щодо перевірки ділових партнерів (контрагентів). Необхідно підкреслити, що вказані вище функції діяльності уповноважених підрозділ (уповноваженої особи) зазначені лише у вказаних рекомендаціях наказом Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), та не передбачені у Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [3]. Також порівняльний аналіз Типової антикорупційної програми юридичної особи та Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції засвідчує про наявність в них певних неузгодженостей, протиріч, невизначеності дій уповноважених підрозділ (уповноваженої особи), а також відсутність чіткого порядку здійснення антикорупційної перевірки, зокрема в рамках Закону України «Про публічні закупівлі» [4].

У зв'язку з викладеним, враховуючи важливість здійснення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів), пропонується внести зміни та доповнення до статті 13¹ «Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції» Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [3], де у пункті 6 до основних завдань уповноважених підрозділів (уповноваженої особи) віднести «9) організація та проведення перевірки ділових партнерів (контрагентів)». Вказане надасть можливість нормативно закріпити процедуру проведення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів) у чинному законодавстві, що сприятиме у подальшому розробці Національним агентством з питань запобігання корупції відповідного порядку реалізації вказаної норми.

Список використаних джерел

1. Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення

корупції: затв. наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 27 травня 2021 р. № 277/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0914-21%23Text#Text>.

2. Типова антикорупційна програма юридичної особи: затв. наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 10 грудня 2021 р. № 794/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1702-21%23Text#Text>.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

4. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

Сімакова-Єфреман Елла Борисівна,
заступник директора з наукової роботи
Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз ім. Засл.
проф. М. С. Бокаріуса», доктор
юридичних наук, професор;
Мартиненко Наталія Василівна,
провідний науковий співробітник
Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз ім. Засл.
проф. М. С. Бокаріуса», доктор
філософії в галузі публічного
управління та адміністрування

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Вважаємо, що саме корупція стала одним із чинників на користь російським окупантам, тому ефективна протидія цьому негативному явищу, у тому числі й запровадження превентивних заходів, є одним із шляхів до перемоги України. Корупція там, де вона поширена повсюдно, призводить до відчуття беззаконня у громадян. Хоча формальні правила та закони існують, але суспільство бачить, що вони не завжди спрацьовують. Результат – втрата довіри до антикорупційної системи. З метою порівняльної оцінки поширеності корупції у різних країнах створено систему індексації. Найпоширенішим є індекс сприйняття корупції (англ. Corruption Perception Index (CPI)) «Transparency International», що

складається щороку, починаючи з 1995 р. Він ранжує держави відповідно до рівня корупції, що визначається за результатами експертної оцінки та опитувань населення.

32 бали зі 100 можливих отримала Україна в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2021 рік. Україна посідає 122 місце зі 180 країн у CPI. З-поміж сусідів Україна вище лише за Росію – сусідка-агресорка з 29-ма балами посідає 136 місце у списку [1].

Transparency International сформувала глобальні та універсальні рекомендації для урядів всіх країн. Ці поради допоможуть покласти край замкнутому корупційному колу, порушенню прав людини та занепаду демократії:

- підтримувати права, необхідні для притягнення до відповідальності;
- відновити та посилити інституційний контроль за владою;
- боротися з транснаціональними формами корупції;
- захищати право на інформацію про державні витрати [1].

Всі поради Transparency International будуть корисні і для України.

В Україні відбувається формування ефективної антикорупційної інфраструктури, яка б охоплювала превенцію, розслідування та здійснення правосуддя судами стосовно корупційних злочинів.

Відповідно до ч.1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»: «спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції – органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції» [2].

Органи антикорупційної екосистеми України адаптувалися до воєнних реалій та переорієнтовують свою роботу на досягнення перемоги України у війні. Детективи Національного антикорупційного бюро (далі – НАБУ) та прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП) продовжують викривати порушників закону та вести досудові розслідування корупційних злочинів. Із початком війни НАБУ, САП, Державним бюро розслідувань (далі – ДБР), Департаментом стратегічних розслідувань Національної поліції України (далі – ДСР), Службою безпеки України (далі – СБУ) було скеровано до суду більше тридцяти резонансних проваджень.

За період з 24.02.2022 по 24.11.2022 Вищий антикорупційний суд ухвалив 10 вироків. Мотивувальна частина майже кожного із цих вироків містить посилання на висновки судових експертів, а в результивних – зазначається про стягнення з обвинувачених на користь держави витрат, пов'язаних із проведенням низки експертиз, серед яких здебільшого: криміналістичні; комп'ютерно-технічні; матеріалів, речовин і виробів; відео-, звукозапису; товарознавчі; лінгвістичні; будівельно-технічні та оціночно-будівельні; оціночно-земельні; біологічні; психологічні тощо.

Так, для формування доказової частини та ухвалення вироку у справі № 991/8783/21 були проведені: судово-економічна експертиза та судово-почеркознавча експертиза [3]. В справі № 991/6646/20 були проведені судово-економічна, почеркознавча та автотоварознавча експертиза [4]. У вирокі по справі № 760/11359/16-к перелічені: балістична, трасологічна та технічна експертизи документів [5].

Специфікою вирішення спорів, пов'язаних з корупційними правопорушеннями, є те, що вони зазвичай стосуються спеціальних питань, які вимагають особливої компетенції у різних галузях науки, що зумовлює необхідність залучення судових експертів. Судова експертиза відіграє важливу роль у кримінальному процесі під час доказування обставин сторонами. Ініціюючи призначення судової експертизи, особливу увагу потрібно приділяти обґрунтуванню необхідності її проведення, а також питанням, які будуть поставлені на вирішення судовим експертам. Важливим моментом є те, що предметом висновку експерта не можуть бути питання права, вирішення яких чинним законодавством віднесено до компетенції правників. Справедливий судовий розгляд неможливий без належного рівня експертного забезпечення правосуддя.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про судову експертизу»:

«Незалежно від виду судочинства судовий експерт має право:

<...>

2) вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання» [6].

У п. 4 ч. 3 ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України зазначено:

«Експерт має право:

<...>

4) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання» [7].

Експертна профілактика не повинна обмежуватись констатацією тих фактів, які експерт виявив у ході проведення конкретної експертизи. Судовий експерт при проведенні професійної діяльності на базі своїх спеціальних знань виявляє обставини та факти, що сприяли скоєнню кримінального правопорушення та може сформулювати належні профілактичні рекомендації, що нададуть спроможність органам антикорупційної екосистеми України визначити фактори ризику, які вказують на можливість створення умов для прояву корупції.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції-2021. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjniattya-koruptsiyi-2021/>.

2. Про запобігання корупції: Закон України... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n6>.

3. Категорія справи № 991/8783/21: Кримінальні справи (з 01.01.2019); Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; Зловживання владою або службовим становищем. Надіслано судом: 09.11.2022. Зареєстровано: 10.11.2022. Оприлюднено: 10.11.2022. Номер судового провадження: 1-кп/991/67/21. Номер кримінального провадження в ЄРДР: 5201900000000746. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107220557>.

4. Категорія справи № 991/6646/20: Кримінальні справи (з 01.01.2019); Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; Зловживання владою або службовим становищем. Надіслано судом: 11.11.2022. Зареєстровано: 11.11.2022. Оприлюднено: 14.11.2022. Дата набрання законної сили: 11.11.2022. Номер судового провадження: 1-кп/991/62/20. Номер кримінального провадження в ЄРДР: 5201900000000120. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107262712>.

5. Категорія справи № 760/11359/16-к: Кримінальні справи (з 01.01.2019); Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Надіслано судом:

08.11.2022. Зареєстровано: 08.11.2022. Оприлюднено: 09.11.2022. Номер судового провадження: 1-кп/991/117/19. Номер кримінального провадження в ЄРДР: 42015051110000062. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107166500>.

6. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Тимошенко Віра Іванівна,
головний науковий співробітник відділу
організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної
власності Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ЛЮДИНИ

Безпека людини передбачає відсутність загроз від будь-кого у межах кордонів держави та використання громадянами всіх, передбачених конституцією, громадянських, політичних, соціальних, економічних та культурних прав. Наявність цих прав є необхідною передумовою повноцінного існування в суспільстві. Потенційним джерелом небезпеки для людини може бути соціальна несправедливість, природні явища, фізичне насильство, тобто будь-які взаємодії з іншими людьми, спільнотами, технічними засобами тощо. Джерелом небезпеки може бути й корупція.

Корупцію зазвичай розглядають як зловживання легітимною владою або службовим становищем задля отримання незаконної вигоди. Нині корупція є глобальною проблемою, яка тягне за собою ряд наслідків, у тому числі зростання майнової нерівності та бідність великої частини населення, збільшення соціальної напруги, яка підриває та послаблює національну економіку та загрожує політичній стабільності в країні, а значить і безпеці кожної людини.

Корупція економічно зумовлена та мотивована. Головним мотивом, який рухає корупціонером, є користь, що виражається в сумі матеріальних активів, які він має намір привласнити. Навіть якщо в той чи інший момент на перші ролі в корупційній

взаємодії можуть виступити інші мотиви, однак зрештою йдеться про користь.

Важливим фактором поширення корупції можна вважати негідне існування людини. Як відомо, корупційні практики найчастіше зачіпають найбільш вразливі верстви населення: малозабезпечених, пенсіонерів, інвалідів, мігрантів тощо. Особа, яка позбавлена можливості гідно існувати, втрачає не лише розуміння доцільності дотримуватись моральних еталонів цивілізованого суспільства, а й розуміння цінності самого суспільства та потреби у державі. Така особа довіряє лише тим можновладцям, які насправді можуть допомогти їй одержати необхідні блага, навіть за додаткову плату.

Україна, на жаль, є однією з найбільш корумпованих країн Європи та однією з найбільш корумпованих держав у світі, яка стрімко випереджає вже «традиційні» корумповані держави. Зараз у загальному рейтингу Україна знаходиться поряд із Есватіні, Замбією, Непалом, Єгиптом та Філіппінами. За даними Transparency International Ukraine в 2021 році наша країна перемістилась із 117 на 122 місце зі 180 можливих. За рік Україна втратила в Індексі сприйняття корупції один бал і тепер має 32 бали зі ста можливих [1].

Корупція може мати різні види: велика корупція (зловживання високопосадовців, розкрадання бюджетних коштів); політична корупція (передбачає маніпулювання законодавством та процедурами, щоб розподілити ресурси й гроші між обмеженою кількістю людей); побутова корупція, яку ще називають бюрократичною або дрібною (знаходиться на перетині діяльності державних або комунальних установ і громадян); адміністративна корупція (найчастіше має місце між державою, представленою чиновниками/бюрократами, що відповідають за прийняття рішень, та громадянами, які прагнуть отримати певні послуги).

Найбільш поширеним проявом корупції є хабарництво. Під хабарем розуміють прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а також прохання надати таку вигоду для себе або третьої особи до виконання чи невиконання посадовою особою будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища в інтересах того, хто пропонує, обіцяє або надає неправомірну вигоду, або в інтересах третьої особи. Відповідальність за це передбачена ст.368 Кримінального кодексу України [2].

Хабар може мати різні форми: активний хабар (обіцянка або безпосередньо давання хабаря); пасивний (одержання хабаря); дарування (якщо піднесення подарунків державним службовцям суперечить принципам неупередженості, професіоналізму та гідності та наявне очікування, що в обмін на подарунок чиновник проявить пільгове ставлення до дарувальника). Схожі риси з хабарем має й торгівля впливом, коли особа обмінює можливість реального чи потенційного впливу на прийняття рішень посадовою особою на неправомірну вигоду. Але на відміну від хабарництва торгівля впливом стосується «посередника» або особи, яка виступає посередником між тим, хто приймає рішення, і стороною, яка прагне отримати неправомірну перевагу.

На підставі отриманого хабаря або внаслідок іншого зловживання посадовими повноваженнями, посадова особа-корупціонер може здійснювати заступництво (надавати протиправні привілеї), що в широкому сенсі виражається в тому, що корупціонер, користуючись своїм становищем, спотворюючи принцип рівності прав людини (перш за все у доступі до державної служби, до публічних послуг), надає переваги одній особі або групі осіб, керуючись не суспільними, а власними інтересами та вигодою. Різновидами такого прояву корупції є непотизм і кронізм та корупційний лобізм.

Ще у лютому 2019 року НАЗК запустило Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Але на попередження корупції це не дуже вплинуло. Станом на жовтень 2022 р. у реєстрі вже більше 44 тисяч записів. Так, у серпні 2022 року у Миколаївській області затримано прокурора, який пропонував підслідному військовослужбовцю за хабар уникнути тюремного терміну [3]. Також у серпні цього року Служба безпеки України ліквідувала масштабну корупційну схему в Державній службі з надзвичайних ситуацій (ДСНС), яка полягала у системному отриманні незаконної винагороди (хабарів) від підприємців за погодження дозвільної документації. За отриманий хабар посадовці ДСНС не здійснювали фактичну перевірку пожежної безпеки в громадських місцях, частина з яких виявилася нездатною забезпечити цивільний захист громадян у момент надзвичайних ситуацій, зокрема під час ліквідації наслідків обстрілів російською армією території України. Таким чином, вони ставили під загрозу життя та здоров'я громадян України [4]. Як бачимо, хабарників затримують досить часто, однак до відповідальності притягають далеко не всіх.

Отже, корупція є суттєвою перешкодою на шляху забезпечення безпеки людини. Неприпустимою є ситуація, коли законні права та інтереси людина може реалізувати лише шляхом звернення до корупційних схем. Світова спільнота визнає, що з корупцією треба боротись. ООН розглядає корупцію як одну з головних проблем, що заважають досягненню цілей сталого розвитку. Корупція, яка набуває різноманітних форм, позбавляє мільйони людей можливості вирватися з бідності, здобути освіту та медичну допомогу. Вона деморалізує суспільство і є загрозою національній та особистій безпеці.

Зменшення проявів корупції потребує зміни системи цінностей і поведінки, морально-етичних норм, перш за все у верхніх ешелонах влади. Основною причиною корупції є людська жадібність у поєднанні з безкарністю. Саме безкарність сприяє корупції та порушенню прав людини. Відомо, що корупціонери найчастіше залишаються непокараними, вони встигають залишити територію України до отримання підозри або винесення вироку судом. Притягнути їх до відповідальності – це завдання відповідних державних органів.

Наукова громадськість і заклади вищої освіти також могли б зробити свій внесок у справу протидії корупції, адже виявити корупціонерів серед «вчених» не так вже й складно. Корупція у науці зазвичай проявляється як фальсифікація рівня компетентності. Учасники корупційних відносин у сфері науки сприяють отриманню учених ступенів і звань особами, які цього явно не заслуговують, тим самим порушують право на свободу займатися наукою для інших людей, намагаються під будь-якими надуманими приводами перешкоджати «не своїм» членам наукової громадськості зайняти якусь посаду, бути обраним до складу якоїсь ради чи академії тощо.

Дієвими засобами кримінальної репресії за корупцію є не строки позбавлення волі, навіть реальні, а штраф у великих розмірах, конфіскація майна. Дуже доречним було б позбавлення учених звань і наукових ступенів, які були безпідставно отримані. У результаті втрачається сенс корупційних діянь і можливості подальшого використання результатів корупційних акцій, а значить гарантуються конституційні права і свободи не лише корупціонерам, а й тим, хто від них страждає.

Список використаних джерел

1. Україна за рік втратила позиції в Індексі сприйняття корупції. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/01/25/novyna/ukrayina-rik-vtratyla-pozycziyi-indeksi-spryjnyattyakorupczyi>.

2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III (Редакція станом на 19.08.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. У Миколаївській області затримали прокурора-хабарника. URL: <https://news.bigmir.net/ua/ukraine/6851625-v-nikolaevskoi-oblasti-zaderzan-prokuror-vziatocnik>

4. В ДСНС розкрили масштабну корупцію: щомісячний «прибуток» становив 10 мільйонів гривень. URL: <https://www.unian.ua/incidents/v-dsns-rozkrili-masshtabnu-korupciyu-shchomisyachniy-pributok-stanoviv-100-milyoniv-griven-11961579.html>.

Федчишина Віолета Віталіївна,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

КРИПТОВАЛЮТА Й БЛОКЧЕЙНИ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ КОРУПЦІЇ: РЕАЛІЇ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ

В суспільстві сформована однозначна думка: сучасна корупція – це широко поширена у всьому світі соціальна, економічна та політична проблема [1].

Джерела виникнення терміну «корупція» важко визначити, тому це питання викликає багато суперечок [2] та залишається дискусійним серед дослідників.

Корупція, як складне багатогранне явище, постійно змінює джерела правопорушень. В останнє десятиліття ХХ століття з'явилися фактори, які призвели до інституалізації корупції.

Інституціоналізація корупції проявляється в тому, що корупційні відносини настільки тісно вплелися в тканину політичних, економічних, правових відносин, що стали виконувати регулятивну функцію і привласнили частину функцій легальних соціальних інститутів [3, с. 403].

Через варіативність форм виникнення корупції проблема корупційної злочинності залишається одним із факторів, які підривають цінності сучасних суспільств, і призводить до вражаючих проблем і наслідків, до руйнування економічних зв'язків.

Невідомим раніше видом корупції стає криптовалюта.

Слово «криптовалюта» походить від методів шифрування, які використовуються для захисту мережі. «Крипто» відноситься до різних алгоритмів шифрування та криптографічних методів, які захищають ці записи, наприклад шифрування за еліптичною кривою, пари публічного та закритого ключів і функції хешування. Блокчейни, які є організаційними методами для забезпечення цілісності транзакційних даних, також є важливим компонентом багатьох криптовалют [4].

Для багатьох дослідників все ще залишається дилемою: криптовалюта є валютою, цінним папером, товаром чи чимось іншим [5].

Звичайні фіатні валюти (англ. fiat currency), цінність яких походить не від власної вартості або гарантії обміну на золото чи іншу валюту, а від державного наказу (fiat) щодо використання їх як засобу платежу, здебільшого знаходяться в паперах і для кожної транзакції контролюються центральним органом – довіреною третьою стороною.

Криптовалюта унікальна та дуже відрізняється від звичайних фіатних валют – це децентралізована електронна мережа, яка контролюється не центральним органом влади, а її користувачами, які є розпорядниками програмного забезпечення блокчейну.

У 2008 році була опублікована біла книга під назвою «Bitcoin: однорангова електронна грошова система». Описане переконливе бачення однорангової електронної грошової системи поклато початок руху криптовалюти. Ця книга написана піонером криптографії під псевдонімом Сатоші Накамото. В книзі продемонстровано як цифрові валюти можуть кинути виклик центральним банкам. В одноранговій мережі кожен користувач є хостом і вузлом для програмного забезпечення. На думку Сатоші Накамото, будь-яким двом сторонам, які бажають здійснювати прямі транзакції одна з одною, не обов'язково мати довірену третю сторону – центральний орган контролю. Системи криптовалют дозволяють здійснювати безпечні платежі в Інтернеті, які виражені у вигляді віртуальних «токенів», і представлені внутрішніми записами в системі [6].

Криптовалюти визначають як цифрові токени, які використовуються для миттєвого анонімного переказу грошей між окремими особами в децентралізованій одноранговій мережі з мінімальними комісіями за транзакції.

У 2009 році винайдено блок genesis і вперше відбулися транзакції з біткойнами, запущено першу криптовалюту.

Криптовалюту не централізовану і не контрольовану, життєспроможність якої підтримується спільнотою користувачів. Всі транзакції здійснюються в децентралізованій одноранговій мережі за допомогою алгоритмів шифрування та криптографічних методів, які захищають транзакції.

Криптовалюта має потенціал змінити фінансову систему у світі, оскільки її ринкова капіталізація постійно зростає.

Окремі дослідження підтверджують, що криптовалюта є новою формою цифрових активів. Ринкова капіталізація біткойна на даний момент становить понад 755 мільйонів доларів. Ринкова капіталізація Ethereum становить понад 360 мільйонів доларів, а Tether – понад 82 мільйони доларів. Більше вісімдесяти інших криптовалют мають ринкову капіталізацію понад один мільйон доларів кожна, тоді як більше сотні інших криптовалют мають ринкову капіталізацію в сотні тисяч доларів кожна [7].

У різних країнах криптовалюти відомі під різними термінами: «цифрова валюта» – в Аргентині, Таїланді і Австралії, «віртуальний товар» – в Канаді, Китаї і Тайвані, «криптокотокен» – в Німеччині, «клатіжний токен» – у Швейцарії, «кібер валюта» – в Італії та Лівані, «віртуальний актив» – у Мексиці та Гондурасі, «електронна валюта» – в Колумбії [8].

Терміни є різними, однак, за своєю суттю ціль і перспективи – єдині: змінити поточну фінансову систему в світі.

Сьогодні нараховується понад 12 000 різних блокчейнів криптовалюти [9] у понад 300 мільйонів користувачів у всьому світі та понад 83 мільйони користувачів блокчейн-гаманців-криптовалют з різними функціями та характеристиками [10]. Понад 18 000 компаній приймають платежі в криптовалюті.

Деякі країни - Алжир, Болівія, Марокко, Непал, Пакистан і В'єтнам, заборонили будь-яку діяльність із використанням криптовалют [9, с. 1].

Інші країни – Бангладеш, Іран, Таїланд, Литва, Лесото, Китай і Колумбія, не заборонили інвестиції в криптовалюті, але запровадили непрямі обмеження, заборонивши фінансовим установам у межах своїх кордонів сприяти транзакціям із використанням криптовалют [9, с. 2].

Лише кілька країн, Австралія, Швейцарія, Японія, Данія та Канада, прийняли закони, які підпадають під сферу дії законів про відмивання грошей і фінансування тероризму щодо транзакцій з криптовалютою та установ, які їх сприяють [9, с. 5].

Довіра до криптовалюти як засобу обміну має тенденцію до постійного зростання. Адже транзакцію криптовалюти відстежити дуже важко: не потрібна довірена третя сторона як центральний орган контролю, оскільки центрального контролю не існує, не ведеться облік особистих даних та сторони залишаються невідомими. Транзакції не вимагають інформації про особи сторін, вони здійснюються легко, швидко, безпосередньо між сторонами, без комісій, тобто, без додаткових витрат, злочинній діяльності сприяють нестабільна вартість криптовалюти та неврегульованість законодавства.

Такі унікальні особливості криптовалюти зумовлюють привабливість середовища для нової форми корупційної діяльності [10] з новим способом злочинної діяльності відмивання грошей, ухилення від сплати податків і фінансування тероризму.

Злочинці, як правило, одними з перших використовують нові технології для вчинення старих злочинів. З існуванням криптовалюти також виявлено корупційні справи та інші злочинні дії, зокрема:

– *«Шовковий шлях»*: у 2013 році ФБР заарештувало Росса Ульбріхта – колишнього оператора даркнету «Шовковий шлях», також відомого під псевдонімом «Жахливий пірат Робертс». Ульбріхта звинуватили в участі у змові з відмиванням грошей і торгівлею наркотиками, а також в комп'ютерному зломі. В обвинувальному акті зазначено, що отримано понад 9,5 мільйонів біткойнів доходу від продажів і понад 600 тис. біткойнів в якості комісійних для його власника [11];

– *«Криптова королева»*: у червні 2016 року 36-річна бізнесумен Ружа Ігнатова вийшла на сцену Wembley Arena в Лондоні перед тисячами шанувальників. Вона розповіла радісному натовпу, що «OneCoin» уже на шляху до того, щоб стати найбільшою у світі криптовалютою, і кожен може здійснювати платежі. По всьому світу люди почали інвестувати свої заощадження в OneCoin, сподіваючись стати частиною цієї нової еволюції. Від серпня 2014 року по березень 2017 року із десятків країн інвестовано понад 4 мільярди євро. У 2017 році «криптокоролева» зникла разом із усіма цими інвестиціями [12];

– *«BitConnect»*: у 2018 році поліція Індії заарештувала Дів'єша Дарджі, власника BitConnect, якого звинуватили у виведенні 12,6 мільярдів доларів (880 мільярдів індійських рупій) від інвесторів в Індії через «схему Понці» [13];

– «Мережа Bitclub»: у 2019 році прокурор округ Нью-Джерсі, США Крейг Карпеніто оголосив про арешт трьох чоловіків у зв'язку зі схемою майнінгу криптовалюти, за якою *ошукали інвесторів на 722 мільйони доларів*. Підсудних Гетче, Балачі та Вікса та інших звинувачують у змові з метою шахрайства у зв'язку з їхньою роллю в мережі BitClub. З квітня 2014 року по грудень 2019 року «Мережа BitClub» була шахрайською схемою, яка вимагала гроші від інвесторів в обмін на акції ймовірних пулів майнінгу криптовалюти та винагороджувала інвесторів за залучення нових інвесторів до схеми UNODC [14].

Заплутані випадки шахрайських дій з криптовалютою у сучасному світі спонукають до поглиблення вчинення можливостей корупційних діянь.

Управлінням ООН з наркотиків і злочинності введено курси навчальних програм для боротьби зі злочинною діяльністю, пов'язаною з криптовалютою.

Визнаючи спільний інтерес у боротьбі з цим явищем, для оптимізації боротьби зі злочинною діяльністю в блокчейні міжнародні організації визнали публічно-приватним форум «Blockchain Alliance». [15].

Однак, ефективна боротьба зі злочинною діяльністю в рамках (кібер) корупції за допомогою криптовалюти вимагає набагато більше уваги [16, с. 7].

Передача хабара готівкою пов'язана з ризиком особистої зустрічі, використанням позначених купюр для хабара, легкою ідентифікацією і платника, і бенефіціара по банківських переказах. Використання криптовалюти дозволяють сторонам корупційного контракту передавати хабар корумпованим агентам у високоанонімний спосіб, не створюючи ризик ідентифікації та викривання корупційної поведінки [17].

Біткойн важко відстежити, крім того, криптовалюту можна легко та багаторазово конвертувати в іншу криптовалюту, всі дії не реєструються жодним центральним органом, оскільки такого органу не існує. Також ускладнює притягнення до відповідальності за отримання хабарів у біткойнах і відсутність законодавчої регламентації.

Відсутність належної правової бази щодо криптовалюти створює невизначеність як для користувачів, так і для уряду держав у всьому світі. Європейська комісія також визнала важливість правової визначеності та чіткого регуляторного режиму в сферах додатків, заснованих на блокчейні.

Європейський Союз уже почав вирішувати ці проблеми, прагнучи прийняти належне законодавство про криптовалюту. ЄС прийняв комплексний пакет законодавчих пропозицій щодо регулювання та оновлення певних правил фінансового ринку для криптоактивів і створення правової бази для регуляторних органів фінансового нагляду в ЄС. Одним із запропонованих основних нормативних актів є пропозиція № 2020/0265 (COD)-COM 593, Брюссель, 24.09.2020. Положення про ринки криптоактивів (MiCA (The Markets in Crypto-Assets Regulation)) – це нова частина широкомасштабного законодавства ЄС, призначеного для регулювання діяльності, пов'язаної з криптоактивами, яка здійснюється в ЄС. MiCA охоплює кілька ключових сфер, включаючи прозорість, розкриття інформації, авторизацію та нагляд за транзакціями. Регламент поширюється на фізичних і юридичних осіб та інші підприємства, які займаються випуском, публічною пропозицією та допуском до торгівлі криптоактивами або які надають послуги, пов'язані з криптовалютами в Європейському Союзі.

MiCA використовує власне визначення «криптоактиву», що означає «цифрове представлення цінності або права, яке можна передавати та зберігати в електронному вигляді за допомогою технології розподіленої книги або подібної технології». MiCA пройшов усі етапи законодавчого процесу ЄС, окрім схвалення в Європарламенті. Очікується, що Європейський парламент ухвалить його до кінця 2022 року. Якщо це станеться, MiCA набуде чинності в 2024 році.

Більшість країн, які вже прийняли внутрішні закони про криптовалюту, лише мають намір підвищити обізнаність людей про ризики та загрози, пов'язані з криптовалютою [18, с. 331].

За методикою оцінки глобального індексу прийняття криптовалют український ринок є одним із найбільших за темпами розвитку, проте досі перебуває поза межами правового регулювання. Однак, операції з криптовалютами вже давно здійснюються і без наявності регулювання відповідної діяльності на законодавчому рівні.

Вперше врегулювати український ринок криптовалют запропоновано шляхом прийняття законопроекту № 3637 від 11 червня 2020 року. Однак, необхідність гармонізації законопроекту з іншими законодавчими нормами щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та необхідність легалізації вже створених або придбаних криптоактивів,

здійснення валютного нагляду, наразили законопроект № 3637 на вето Президента України.

У Пропозиціях Президента України до Закону «Про віртуальні активи» Президент України зазначив, що прийнятий Закон не може бути підписаний у запропонованій редакції, висловлює зауваження до його положень, та пропонує доопрацювати його. Положення Закону не створюють завершених правових механізмів, необхідних для його реалізації, та не відповідають конституційним вимогам щодо правової визначеності як складової принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України), а також не забезпечують зрозумілих та прозорих умов для учасників ринку віртуальних активів та інвесторів, що не сприятиме належному забезпеченню їх прав [19].

Відповідний законопроект № 7150 зареєстровано у Верховній Раді 13.03.2022, за яким легалізація криптовалюти в Україні планувались на 1 жовтня 2022 року.

Наразі в Україні ринок віртуальних активів фактично вже є сформованим та існує протягом приблизно п'яти років, але знаходиться повністю поза межами правового поля держави. Цілком очевидно, що учасники ринку не мають можливості отримувати правовий захист, а держава не отримує майже ніяких податкових надходжень від функціонування відповідної галузі. Також, за таких умов вкрай складним виявляється ефективне здійснення державою та суб'єктами первинного фінансового моніторингу заходів щодо боротьби з легалізацією коштів, здобутих злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення.

Вже у 2023 році завдяки запровадженню стимулюючих заходів, передбачених законопроектом, очікується створення близько 5000 нових робочих місць; до 2025 року очікується зростання працюючого у правовому та податковому середовищі ринку віртуальних активів до 5 млрд. долл. США на рік. Окрім цього, при регульованому обороті віртуальних активів суттєво зросте ефективність заходів, спрямованих на боротьбу з легалізацією коштів, здобутих злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення що, відповідно, дозволить належним чином та вчасно виконати міжнародні зобов'язання у цій галузі, взяті на себе Україною [20].

Із отриманням статусу кандидата в члени Європейського Союзу, Україна має обов'язки щодо гармонізації законодавства з європейським щодо врегулювання правил оподаткування віртуальними активами. Нині у ЄС є великий запит на

регулювання ВА та уніфіковані правила оподаткування – триває погодження тексту нового Регламенту МіСА.

На жаль, багато країн ще не мають законодавства щодо криптовалюти.

Оскільки криптовалюта є дуже привабливим об'єктом для злочинної діяльності, то повинна бути предметом не лише цивільного та фінансового права, але й кримінального права. Необхідною є активна мобілізація для прийняття належного законодавства держав у внутрішньому кримінальному законодавстві і міжнародних організацій у міжнародному кримінальному праві.

Це може бути корисним для фінансового світу, але це також може розглядатися як виклик для винних у корупції чи іншій злочинній діяльності.

Корупція через криптовалюту є більш складною, тому що це нова та ще недостатньо досліджена кримінальна діяльність. Рух криптовалюти важко відстежити. Крім того, криптовалюту можна легко та багаторазово конвертувати в будь-яку іншу криптовалюту, а її вартість може різко коливатися протягом короткого часу. Ця особливість криптовалют дозволяє зловмисникам брати участь у відмиванні грошей, оскільки транзакції можуть здійснюватися дуже легко, і всі ці дії не реєструються жодним центральним органом, оскільки такого органу не існує. Тому всі держави, і Україна зокрема, повинні розглянути можливість прийняття відповідного законодавства для криптовалюти, щоб подолати ці проблеми та перешкоди.

Європейський Союз (ЄС) є піонером у цифровому регулюванні.

У жовтні 2022 року Європейська Рада схвалила Регламент про ринки криптовалют (MiCA), одну з перших глобальних спроб комплексного регулювання ринків криптовалют. Регламент поширюється на відмивання грошей, захист споживачів, підзвітність криптокомпаній і вплив на навколишнє середовище.

Прийняття законопроекту № 7150 від 13.03.2022 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами» сприятиме легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, посиленню боротьби з фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення що, відповідно, дозволить належним чином та вчасно виконати міжнародні зобов'язання у цій галузі, взяті на себе Україною [20].

20 червня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Антикорупційну стратегію України на 2021–2025 рр.

Відповідно, меті подолання корупції, яка становить величезну загрозу належному функціонуванню держави, її інституцій та громадян, а тому є викликом для втрати репутації міжнародного співтовариства, мають бути підпорядковані всі дії та системні тактичні заходи для раннього виявлення корупційних злочинів із використання криптовалюти.

Список використаних джерел

1. Kamiński A. Korupcja w warunkach postkomunistycznych przemian ustrojowych: podejście instytucjonalne. Współczesne społeczeństwo polskie. Dynamika zmian, red. J. Wasilewski, Warszawa 2006, с. 366–368.

2. Kubiak A. Działania antykorupcyjne – wybrane przykłady, «Acta Universitatis Lodziensis Folia Oeconomica» 2013, nr 288, с. 45–46.

3. Дрьомін В. М. Інституціональна концепція злочинності. Вісник Асоціації кримінального права України. 2013. № 1. URL: http://nauka.juracademy.kharkov.ua/download/visnik_yg/1/23.pdf.

4. Kane Russell. C. L. United States: Is Crypto a Currency Or Security? Litigation Involving The SEC May Provide Guidance. (J. Novel, Ed.) Mondaq. Connecting knowledge & people. April 18, 2022, URL: <https://www.mondaq.com/unitedstates/fin-tech/1129220/is-crypto-acurrency-or-security-litigation-involving-the-sec-may-provide-guidance>.

5. Frankefield Jake, M. Sonnenshein, Editor, investopedia.com, Producer, & investopedia.com) January 14, 2021, URL: <https://www.investopedia.com/terms/c/cryptocurrency.asp>.

6. URL: <https://coinmarketcap.com/all/views/all>.

7. Global Legal Research Center. Law Library of Congress. (S. o. Directorate, Ed.) Retrieved January 17, 2021, from Law Library of Congress – Global Legal Research Center. URL: <https://www.loc.gov/law/help/cryptocurrency/cryptocurrency-world-survey.pdf>; <https://www.fool.com/investing/stockmarket/market-sectors/financials/cryptocurrency-stocks/how-manycryptocurrencies-are-there/>.

8. Daly Lyle. The Motley Fool. (TMFLyleDaly, Producer) Retrieved April 15, 2022, URL: <https://www.blockchain.com/charts/my-wallet-n-users>.

9. Weinstein Jason, A. C. Promoting innovation through education: The blockchain industry, law enforcement, and regulators work towards a common goal. Global Legal Insights, The Blockchain Alliance. London / UK: Rory Smith. January 26, 2021, URL:

https://www.acc.com/sites/default/files/resources/vl/membersonly/Article/1489775_1.pdf.

10. Buchanan William. The Challenges of Investigating Cryptocurrencies and Blockchain Related Crime. JBBA, 1(2), 1-6. March 20, 2021, URL: <https://jbba.scholasticahq.com/article/5779-the-challenges-of-investigatingcryptocurrencies-and-blockchain-related-crime>.

11. Hume Tim, CNN. How FBI caught Ross Ulbricht, alleged creator of criminal marketplace Silk Road. How FBI caught Ross Ulbricht, alleged creator of criminal marketplace Silk Road. San Francisco, USA: CNN. 01 27, 2021, URL: <https://edition.cnn.com/2013/10/04/world/americas/silk-road-rossulbricht/index.html>.

12. Cryptoqueen: How this woman scammed the world, then vanished. Cryptoqueen: How this woman scammed the world, then vanished. London, England, UK: BBC News. January 27, 2021, URL: <https://www.bbc.com/news/stories-50435014>.

13. Osborne Charlie. Alleged head of BitConnect cryptocurrency scam arrested in Dubai. Alleged head of BitConnect cryptocurrency scam arrested in Dubai. India: ZD Net. January 27, 2021, URL: <https://www.zdnet.com/article/alleged-bitconnect-head-arrested-in-dubai/>.

14. UNODC launches training to tackle cryptocurrency-enabled Organized Crime. (U. N. Crime, Ed.) United Nations Office on Drugs and Crime. March 19, 2021, URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2017/May/unodc-launches-training-to-tackle-money-launderingand-bitcoin-banking-fraud.html>.

15. A Public-Private forum to help combat criminal activity on the blockchain. March 19, 2021, URL: <https://blockchainalliance.org/>.

16. Weinstein Jason. A. C. Promoting innovation through education: The blockchain industry, law enforcement, and regulators work towards a common goal. Global Legal Insights, The Blockchain Alliance. London / UK: Rory Smith. January 26, 2021, URL: https://www.acc.com/sites/default/files/resources/vl/membersonly/Article/1489775_1.pdf.

17. Lánský, P. W. Cryptocurrencies and Corruption. Ekonomický časopis/ Journal of Economics, Vol. 69 (No. 7), c. 687–705. doi: <https://doi.org/10.31577/ekoncas.2021.07.02> між сторонами корупційного контракту.

18. Cao, S. K. The rise of popularity of cryptocurrency and associated criminal activity. G. S. University, Ed. International Criminal Justice Review, Vol. 30 (No. 3), 325–344. doi: <https://doi.org/10.1177/1057567719827051>

19. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/2698>.

20. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування обороту віртуальних активів в Україні» № 7150 від 13.03.2022 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245235>.

Філіппов Станіслав Олександрович,
заступник начальника факультету
правоохоронної діяльності Національної
академії Державної прикордонної
служби імені Богдана Хмельницького,
доктор юридичних наук, кандидат
психологічних наук, професор

РОЗВИТОК АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ОСВІТИ В ПРИКОРДОННІЙ АКАДЕМІЇ: ВЛАСНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У прикордонній академії в рамках антикорупційної підготовки персоналу завжди враховується зарубіжний досвід, оскільки особливістю прикордонної діяльності є інтеперабельність взаємодіючих служб сусідніх держав. Якщо вони користуються різноспрямованими правилами, сповідують різноспрямовану ідеологію, то спільного результату в охороні кордону не буде.

Постановка питання про елемент антикорупційної освіти як відокремлену дисципліну/модуль/майнор уперше була акцентована у 2009 році. Це був період розвитку системи підрозділів внутрішньої і власної безпеки у прикордонному відомстві, а також інституційного розвитку всіх запобіжних механізмів (відеоспостереження в місцях несення служби, розвиток служби «Довіра» тощо).

Співробітництво з Місією Євросоюзу з прикордонної допомоги Україні та Молдові (EUBAM), яке у сфері антикорупційної освіти розвивалося з 2011 року, дозволило науково-педагогічним працівникам академії як членам авторського колективу розробити навчальний посібник «Запобігання і протидія корупції» для закладів освіти прикордонних та митних відомств України і Молдови, який було видано чотирма мовами [1]. Протягом 2012–2014 років нашими офіцерами було проведено низку літніх та осінніх антикорупційних шкіл для студентства, а також тренінги для

тренерів антикорупційних дисциплін з різних відомств України та Молдови (Ялта, Одеса, Івано-Франківськ, Кишинів, Вадуллуй-Воде). Ми разом із колегами з різних держав пройшли антикорупційний курс навчання, організований Прикордонним коледжем ОБСЄ для керівного складу у 2013 р. (м. Душанбе).

Завдяки співробітництву з департаментом протидії транснаціональним загрозам Секретаріату ОБСЄ нашим науково-педагогічним складом разом із спеціалістами новоствореного НАБУ проведено тренінги для практичних працівників антикорупційних підрозділів прикордонних та митних відомств України та Молдови. Також наші спеціалісти були серед сценаристів фільмів на антикорупційну тематику, цільовою групою яких є військовослужбовці підрозділів прикордонного контролю (2015–2016 рр.), наприклад фільму «The invisible crime» [2].

У рамках співробітництва з Секретаріатом НАТО науково-педагогічний склад академії був серед розробників навчальної програми НАТО з виховання доброчесності у секторі безпеки і оборони [3]. Ця програма визначена як типова в державах-членів і державах-партнерах НАТО. В Україні її застосування, наприклад, в Збройних силах нормативно передбачено наказом Міністерства оборони, яким затверджено Антикорупційну програму МО. Ми намагаємось щорічно брати участь у конференції NATO Building Integrity.

У 2018 р. тренер від академії, серед інших, проводив тренінг Регіональної антикорупційної ініціативи країн Балканського регіону (RAI) «Розслідування корупції та конфіскація доходів, одержаних злочинним шляхом – ефективні засоби та методи» для молодших спеціалістів – працівників правоохоронних органів країн Південно-Східної Європи [4].

Протягом 2012–2017 рр. слухачам оперативно-тактичного факультету в академії викладалася окрема антикорупційна дисципліна «Протидія злочинності у сфері службової діяльності» [5]. Ця дисципліна забезпечувала компетентності керівників підрозділів (органів) охорони державного кордону у сфері запобігання корупції серед підлеглого особового складу. На сьогодні в межах різноманітних освітніх компонентів викладається тематика, спрямована на розвиток антикорупційної стійкості прикордонників [6].

Варіативний освітній компонент «Проблеми запобігання корупції в Україні» включено в освітньо-наукову програму

«Правоохоронна діяльність». Крім того, в межах професійної підготовки офіцерам відділів прикордонної служби викладається дистанційний курс «Антикорупційний комплаєнс», також розділ «Протидія корупційним правопорушенням» є елементом професійної підготовки персоналу офіцерського складу.

Таким чином, антикорупційна освіта в Національній академії Державній прикордонній службі України розвивається з урахуванням Антикорупційної програми, яка спрямована на розвиток антикорупційної стійкості персоналу. Ми не вбачаємо необхідності в існуванні в межах наших освітньо-професійних програм майнору, спеціалізованого за тематикою запобігання та протидії корупції, через специфіку посад, для служби на яких ми готуємо наших здобувачів вищої освіти.

Антикорупційна освіта має бути побудована таким чином, щоб оптимально забезпечити формування необхідних компетентностей і нульової толерантності до всіх форм корупції кожного офіцера-прикордонника. Очевидно, що вона не здійснюється тільки в межах юридичних дисциплін. Це, по суті, широка програма особистісного та корпоративного виховання, прищеплення системи поглядів та образу життя.

Список використаних джерел

1. Prevention and Combating Corruption: Manual for conducting the training course in the educational establishments of the Border Guard and Customs agencies of the Republic of Moldova and Ukraine / Hudyk A., Zolka V., Moraru V. Filippov S. Odesa: EU Border Assistance Mission 2013. 306 p.

2. The invisible crime URL: <https://polis.osce.org/invisible-crime>.

3. Programme of the Summer School. Belgrade. 2018. URL: https://archive.rai-see.org/wp-content/uploads/2018/07/Programme-of-the-Summer-School-2018_03072018.pdf.

4. NATO Building Integrity Reference Curriculum / N. Best, M. Huber, O. Hasic, S. Filippov. Brussel. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_149270.htm.

5. Філіппов С. Протидія злочинності у сфері службової діяльності. Практикум. Хмельницький: НАДПСУ, 2014. 192 с.

6. Забезпечення етичної поведінки та розвиток антикорупційної стійкості / Зьолка В.Л., Топольницька Г.Ю., Філіппов С.О. Хмельницький: НАДПСУ. 2017. 70 с.

Фодчук Анатолій Богданович,
начальник Управління запобігання
корупції Міністерства внутрішніх справ
України, доктор філософії у галузі
«Право»;

Яременко Сергій Петрович,
заступник начальника Управління
запобігання корупції – начальник
відділу управління корупційними
ризиками та методичного забезпечення

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СИСТЕМІ МВС

У даній статті висвітлюються досвід роботи Міністерства із запровадження разом з Представництвом НАТО в Україні в межах реалізації Програми НАТО з розбудови доброчесності, цілісності, прозорості та зниження корупційних ризиків в роботі оборонних та безпекових інституцій (Програма VI) системного підходу до навчання працівників різних категорій системи МВС з питань доброчесності, дотримання антикорупційного законодавства.

Стаття може бути корисна для науковців та практиків, у тому числі працівників уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції державних органів, органів місцевого самоврядування та інших юридичних осіб.

Відповідно до статті 70 Закону України «Про запобігання корупції» [1], Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції. З метою реалізації цієї норми МВС здійснює активну міжнародну діяльність в антикорупційній сфері, у тому числі для усіх суб'єктів системи МВС.

Для однозначності сприйняття хочу уточнити для наших закордонних партнерів поняття «система МВС». Система МВС в себе включає: апарат МВС, територіальні органи з надання сервісних послуг, які функціонують у кожній області України; заклади, установи та підприємства, що належать до сфери управління МВС; а також Національна гвардія України, Національна поліція, Держприкордонслужба, Державна служба з надзвичайних ситуацій та Державна міграційна служба.

Слід зазначити, що МВС та його підконтрольні центральні органи виконавчої влади/формування відповідно до статті 12 Закону України «Про національну безпеку України» [2] входять до сектору безпеки і оборони.

За останні роки в межах здійснення превентивних антикорупційних заходів у системі МВС склалася тісна співпраця з НАТО, зокрема, в частині реалізації в Україні Програми VI.

Можна виділити два напрямки такої співпраці.

Перший – участь працівників системи МВС в офлайн навчаннях з виховання доброчесності, які проводяться у Школі НАТО (м. Обераммергау, ФРН).

Так, у 2018, 2019 та 2022 роках 13 працівників системи МВС (МВС, Національна поліція, Національна гвардія, Держприкордонслужба, ДСНС) пройшли навчальний курс з питань розбудови доброчесності (VI) для керівного складу сектору безпеки і оборони держав членів та партнерів Альянсу на базі школи НАТО.

Другий напрямок – це навчання з виховання доброчесності, основних положень антикорупційного законодавства та професійної етики для працівників системи МВС, які проводяться у регіонах закладами вищої освіти МВС із залученням практичних працівників Національної поліції.

Запровадженню такого системного навчання передував початковий тренінг, проведений у межах реалізації Програми VI у лютому 2020 року базі Національної академії внутрішніх справ для 37 тренерів – викладачів закладів вищої освіти МВС та працівників Національної поліції України, які потім залучалися до проведення регіональних антикорупційних навчань для працівників системи МВС на базах цих навчальних закладів. Зазначеними навчаннями, які у 2020 році у такій формі проводилися вперше, охоплено 775 працівників.

У березні 2021 року проведено другий робочий семінар для тренерів системи МВС «Курс НАТО з виховання доброчесності», в якому взяли участь представники уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, закладів вищої освіти, що належать до сфери управління МВС, та територіальних підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції.

У цілому в тренінгу взяли участь 37 тренерів, серед яких 15 працівників закладів вищої освіти, що належать до сфери управління МВС, які залучалися до проведення у 2021 році регіональних навчань щодо основних положень антикорупційного законодавства (обмежень, заборон), а також правил етичної поведінки для працівників територіальних органів МВС, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, в яких взяли участь 845 осіб.

Крім того, у 2022 році з метою підвищення фахового рівня 44 працівники системи МВС, що залучені протягом 2022 року до організації та проведення навчань щодо основних положень антикорупційного законодавства (обмежень, заборон), а також правил етичної поведінки для працівників територіальних органів МВС, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, які проводяться в межах Програми ВІ пройшли онлайн курс НАТО з основ виховання доброчесності українською мовою на порталі онлайн курсів НАТО.

Так, за 10 місяців 2022 року було організовано та проведено 4 регіональні навчання щодо основних положень антикорупційного законодавства (обмежень, заборон), а також правил етичної поведінки для працівників територіальних органів МВС, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, в яких взяли участь 589 осіб.

У цілому за період, починаючи з 2020 року – за 10 місяців 2022 року, навчанням в межах реалізації Програми ВІ охоплено 2209 працівників системи МВС.

Здійснений комплекс превентивних антикорупційних заходів, у тому числі й в частині реалізації в Україні Програми ВІ, почав давати свої позитивні результати. Так, за останні роки загалом кількість притягнутих до будь-якого виду відповідальності (кримінальна, адміністративна, дисциплінарна) працівників системи МВС за порушення антикорупційного законодавства зменшилася майже удвічі: з 826 осіб у 2019 році до 427 осіб за 2021 рік, а за 9 місяців 2022 р. 118 осіб.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: zakon.rada.gov.ua.

2. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua.

Цуцкірідзе Максим Сергійович,
професор кафедри кримінального
процесу Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, доцент

ДЕТЕКТИВ, ЯК ПОНЯТТЯ ЩО «ОБ'ЄДНУЄ СТАТУСИ» СЛІДЧОГО І СПІВРОБІТНИКА ОПЕРАТИВНОГО ПІДРОЗДІЛУ

Законом встановлено, що співробітники оперативних підрозділів здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора (ч. 1 ст. 41 КПК). Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом (ч. 3 ст. 41 КПК). Таке правове регулювання відносин між зазначеними суб'єктами означає, що співробітники оперативних підрозділів позбавлені права на оскарження вказівок, наданих їм на підставі норм кримінального процесуального права. Водночас, закон встановлює, що співробітники оперативного підрозділу не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора, а під час виконання доручень слідчого, прокурора користуються повноваженнями слідчого (ч. 2 ст. 41 КПК). Відтак оперативні підрозділи за законом можуть мати права слідчого, але не всі. У них, наприклад, відсутнє право самостійно здійснювати слідчі (розшукові) дії, оскаржувати вказівки прокурора та ін. Уже в цьому проявляється суттєва нерівність слідчого і оперативника у виконанні завдань та досягненні мети досудового розслідування, які для них є спільними. Намагання мінімізації наслідків такої нерівності шляхом корегування відомчими нормативними актами приречені на невдачу, оскільки вони повинні відповідати вимогам Законів (у даному випадку КПК), які мають вищу юридичну силу. Так, у відповідності з вимогами відомчих нормативних актів під час оперативного

супроводження кримінального провадження - оперативний працівник складає спільний зі слідчим план, у якому передбачаються узгоджені дії слідчого та оперативного підрозділу в межах кримінального провадження, уживає вичерпних заходів, спрямованих на пошук і фіксацію фактичних даних про причетність окремих громадян та груп до вчиненого кримінального правопорушення, викриття причин і умов, що сприяли його вчиненню. І хоча у процесі виконання зазначеного плану оперативний працівник має право: проводити процесуальні дії відповідно до доручень слідчого чи прокурора, ухвал слідчого судді щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, уживати необхідних заходів, рапортом інформувати слідчого про відомості, які стали відомі, але все це він має право здійснювати тільки згідно з положеннями КПК України. Разом з тим, КПК України не передбачено функцію ініціативного збору інформації в межах кримінального провадження, складання спільних зі слідчим планів, навіть у ході виконання доручення слідчого, прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Між тим, процесуальний порядок надання доручень не сприяє підвищенню ефективності виконання завдань досудового розслідування з причини того, що містить елементи формалізму. І тут не йдеться про те, що практика досудового розслідування виробляє вкрай заформалізовані процедури, а про те, що сам законодавець закладає у норми кримінального процесуального права такі формальні процедури. Аналіз наукових розробок з цього питання та практики виконання доручень дозволяють стверджувати, що кількість дій (зусиль), які оперативний працівник здійснює (витрачає) на формальні процедури, значно більше ніж ті, що пов'язані з безпосереднім виконанням доручення. За такого підходу енергія оперативних працівників часто є спрямованою не на ефективне виконання доручення, а на «ефективне» оформлення документів, котрі не відіграють ніякої ролі для виконання завдань кримінального судочинства, у

результаті чого у оперативних працівників не вистачає часу на належне виконання доручення.

Викладена негативна ситуація співпраці слідчого та оперативних підрозділів може мати такі шляхи вирішення: законодавчо позбавити слідчого права надавати вказівки співробітникам оперативних підрозділів, а останніх, відповідно, – здійснювати слідчі (розшукові) дії; наділити оперативних співробітників повноваженнями здійснювати досудове розслідування у повному обсязі; «об'єднати статуси» слідчого і співробітника оперативного підрозділу в одному понятті – «детектив». Термін «детектив» є адекватним реаліям сучасного етапу розвитку науки кримінального процесу, кримінального процесуального законодавства та практики його застосування, тим більше у КПК цей термін вже вживається стосовно співробітників НАБУ. Зазначені зміни дозволять суттєво підвищити рівень ефективності діяльності суб'єктів під час досудового розслідування.

Шакун Василь Іванович,

головний науковий співробітник
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук
України; професор кафедри
кримінального права Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор, академік
Національної академії правових наук
України

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛЩЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ВІЙНИ, НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ АБО ІНОЗЕМНОЇ ОКУПАЦІЇ

Агресивна війна російської федерації проти України розпочата у 2014 р. актуалізувала потребу дослідження відповідної тематики з метою притягнути відповідальності державу-правопорушника та осіб, причетних до злочинів, тобто відновити міжнародний правопорядок. На часі узагальнення наявного досвіду, виявлення проблем притаманних кожному з інструментів та механізмів, підбиття підсумків зусиль, що докладені у період від початку російської агресії, виробленні

практичних пропозицій, які би сприяли удосконаленню, як українського та міжнародного права, у частині припинення безладу й залежності країн від «права сильного».

З початку військової агресії на території України, особливо у її активній фазі працівники Міністерства внутрішніх справ (МВС) України приймають безпосередню участь у виконанні завдань по забезпеченню державного суверенітету України та її територіальної цілісності, а також у відсічі збройній агресії проти України, беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану.

Військовий конфлікт та правовий статус його учасників регулюється актами міжнародного гуманітарного права. Нині комплекс основних правових джерел, що регулюють юридичні особливості ведення війни та нормативно-правову основу статусу людини на війні становлять: IV Гаазька конвенція 1907 і є додатком до неї Положення про закони і звичаї сухопутної війни; чотири женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р. та два Додаткові протоколи до них від 8 червня 1977 р. – Протокол I, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів; Протокол II про захист жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру. Прикро, але у чинних актах міжнародного права відсутнє пряме посилання на правовий статус поліцейських у збройному конфлікті.

Особливе місце за умов військового конфлікту має правове становище поліції. Сили правопорядку не входять до складу суб'єктів, перерахованих у Конвенціях, а отже, за нормами міжнародного гуманітарного права, не мають права на статус законного комбатанта.

Тим часом, у Декларації про поліцію 1979 р., зокрема у розділі «С», зазначено, що поліцейський продовжує виконувати свої завдання з охорони громадян і майна під час війни й ворожої окупації в інтересах цивільного населення. Тому він також не має статусу «комбатанта» та на нього не поширюються положення Третьої Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року, про поводження з військовополоненими (Військовополонений (англ. «prisoner of war») у міжнародному праві – це захоплений під час війни або збройного конфлікту противником комбатант або інша особа, на яких поширюється режим військового полону. Цей режим регулюється Положенням про закони та звичаї сухопутної війни, що є додатком Гаазької конвенції 1907 р., та Женевської конвенцією 1949 р. Про поводження з військовополоненими, а

також іншими міжнародними актами). До цивільної поліції застосовуються положення Четвертої Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року, про захист цивільного населення під час війни. Окупаційна влада не повинна віддавати поліцейським накази, щодо виконання завдань, крім тих, що зазначені у ст. 1 цієї частини.

Під час окупації поліцейський не повинен брати участь у заходах проти членів руху опору; брати участь у застосуванні заходів спрямованих на залучення населення до участі у військових цілях і для охорони військових об'єктів. Якщо поліцейський йде у відставку під час ворожої окупації, через те, що його змушують виконувати накази окупаційної влади, що суперечать інтересам цивільного населення, такі які перераховані вище, якщо він не бачить іншого виходу, його має бути поновлено на відповідній посаді в поліції, без втрати будь-яких прав, або вигод які він міг би отримувати якби залишився в поліції.

А ні під час, а ні після окупації до поліцейського не можуть бути застосовані ані кримінальні, ані дисциплінарні санкції за добросовісне виконання наказу будь-якого органу влади, який вважався компетентною, якщо виконання цього наказу входить до його звичайних обов'язків.

Окупаційна влада не здійснює жодних дисциплінарних або чи судових дій стосовно поліцейських з причин не виконання наказів відданих компетентними органами [1].

Таким чином, виходячи зі змісту зазначеної Декларації та інших міжнародно-правових документів, поліцейський не повинен мати статусу «воюючої сторони», і до нього не застосовуються положення Третьої Женевської конвенції (1949 р.), і він немає права на полон у разі його захоплення противником. За змістом положень міжнародного права, особи, які здійснюють поліцейські функції, підпадають під дію ст. 75 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів (Протокол I) і закріплює основні положення гуманного поводження з особами, які потрапили у полон. Тим часом, на поліцейських розповсюджуються норми IV Женевської конвенції про захист цивільного населення та Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права, згідно з якими їм мають бути гарантовані загальнолюдські права (недоторканість життя, здоров'я, приватної власності тощо). Водночас, військовослужбовці Збройних сил України є законними комбатантами і, відповідно, у разі їх захоплення мають право на військовий полон. До цієї категорії слід

також відносити і військовослужбовців Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Національної гвардії, Державної прикордонної служби України.

З урахуванням досвіду участі поліції у забезпеченні правопорядку під час збройної агресії проти України, Верховна Рада України прийняла Закон «Про основи національного спротиву» [2] яким визначила правові та організаційні засади національного спротиву, основ його підготовки та ведення, завдань і повноважень сил правопорядку з питань національного спротиву та внесла зміни до Закону «Про Національну поліцію» [3], в частині надання додаткових повноважень поліції (ст. 24), зокрема Закон передбачає що у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості; у ході забезпечення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості, виконання завдань територіальної оборони органи та підрозділи, що входять до системи поліції та дислокуються в межах Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, області, міста Києва, підпорядковуються відповідному начальнику Головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, області, місті Києві.

Проте зміни до Закону були ухвалені лише у 2021 Загалом слід зазначити, що основна діяльність поліції включає широке коло прав і обов'язків з охорони суспільства і держави від протиправних посягань. Варто зауважити, що під час війни, надзвичайного стану або іноземної окупації, відбуваються суттєві зміни суспільних відносин, при цьому набувають чинності спеціальні правові акти, мета застосування яких – зменшити втрати та руйнівну силу війни. Зі зміною суспільних відносин природно відбуваються зміни й у діяльності поліції. Важливо, щоб держава, суспільство та міжнародне співтовариство усвідомили, що ефективність роботи цього органу певною мірою залежить від їх розуміння відповідного правового статусу поліції в умовах війни.

Нині, унаслідок наявних суперечностей й протиріч між міжнародним та українським законодавством, де, з одного боку,

поліція не може виступати воюючою стороною, а з іншого, належить до суб'єктів, які залучаються до оборони держави. У цьому контексті слід зробити висновок, проте що залучення на території України поліцейських до участі у збройному конфлікті є легітимним, і відповідно, поліцейський, який бере участь у військовому конфлікті на власній території, повинен мати статус законного комбатанта, як і військовослужбовець Збройних сил України.

Поліцейський, який бере участь у військовому конфлікті на території України – це законний комбатант, потрапляння його під владу противника має розцінюватися як стан полону, а не утримання як заручника. Обидва статуси повинні оцінюватися рівнозначно і вважатися продовженням служби поліцейського в особливих умовах.

У контексті зазначених проблеми особливо гостро стоїть питання визнання поліцейських, які захоплені противником, законними комбатантами, з визначенням відповідних гарантій та компенсацій для них і членів їх сімей. Виходячи з викладеного, виникає необхідність термінового внесення доповнень до Закону «Про Національну поліцію», з метою легалізації виконання обов'язків та реалізації прав поліції під час несення служби в умовах військової агресії, з визначенням порядку застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї.

Зазначені заходи дозволять поліпшити правове становище поліцейського, підвищити ефективність застосування особового складу під час виконання завдань в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Декларація про поліцію. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979). URL: <http://www.uaopravo.com/hro/text.php?lan=rus&id=4775>

2. Про основи національного спротиву : Закон від 16 лип. 2021 р. № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#n452>.

3. Про Національну поліцію : Закон від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

Шевчишен Артем Вікторович,
професор кафедри кримінального
процесу Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА, НАБУТОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Органу досудового розслідування не завжди відомо про розмір доходу, який одержаний у результаті вчинення злочину. У зв'язку з цим орган досудового розслідування зобов'язаний в окремих випадках встановлювати обставини, які передбачені пунктом 6 частини 1 статті 91 КПК України в сукупності та вживати всіх передбачених чинним законодавством заходів щодо отримання доказів злочинного походження грошових коштів та майна, а також доходів від них. Правоохоронними органами не застосовується спеціальна конфіскація щодо майна, належного третім особам (довіреним особам, близьким родичам), яке набуто внаслідок вчинення вигодонабувачем злочину. Практично – спеціальна конфіскація застосовується судом щодо предмета злочину, який безпосередньо вилучається органом досудового розслідування під час проведення слідчих (розшукових) дій (що унеможливує відшкодування завданої шкоди державі, внаслідок вчинення злочину).

Слід зазначити, що гроші, цінності чи інше майно, які здобуті злочинним шляхом, підлягають спеціальній конфіскації лише винятково за наявності обвинувального вироку суду (а до цього часу діє презумпція невинуватості особи, яку обвинувачують у вчиненні злочину). Для винесення вироків, які б дозволили здійснити конфіскацію необхідно довести, що доходи здобуті саме злочинним шляхом, що нашоувхується на ряд відсутність необхідного унормування такого процесу. Наприклад, у законодавстві України відсутня дефініція поняття «доходи». Водночас, загальноприйнятою є класифікація доходів на активні (отримуються внаслідок укладення договорів купівлі-продажу, обміну тощо) та пасивні, які не потребують постійної

участі особи в їх створенні та вимагають попередніх вкладень коштів чи зусиль (проценти, дивіденди, роялті тощо). У цьому випадку доходами від майна, одержаного внаслідок вчинення злочину, можуть бути ті, які отримані від реалізації такого майна, а також від його використання. У першому випадку передбачається отримання одноразового доходу внаслідок відчуження майна (укладення договору купівлі-продажу, ренти, дарування, обміну тощо) з позбавлення права власності на нього вигодоодержувача чи його довірених осіб. У такому випадку окрім доведення обставин, що майно одержане внаслідок вчинення злочину, необхідно довести факт одержання доходу від реалізації вказаного майна.

Також, саме формулювання у пункті 6 частини 1 статті 91 КПК України «доходами від такого майна» викликає певні сумніви, оскільки вигодоодержувач може отримати доходи не лише від майна, набутого внаслідок вчинення злочину, але й від грошових коштів внаслідок прямих інвестицій з метою одержання прибутку від діяльності підприємства, укладення договорів позики, банківського вкладу тощо.

Водночас, у проект Закону України від 14.06.2016 № 4811 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення дієвих механізмів, спрямованих на виявлення майна, набутого злочинним чи іншим неправомірним шляхом, запобігання його використанню всупереч інтересам суспільства і держави» вносилась пропозиція щодо звернення в дохід держави грошових коштів, цінностей та іншого майна, які одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення, до ухвалення вироку суду з рішенням про конфіскацію. Проте, Верховною Радою України не підтримано зазначених пропозицій з огляду на суттєві недоліки (його положення суперечать презумпції невинуватості та обов'язку сторони обвинувачення доводити винуватість особи; не передбачено чітких гарантій для власника майна щодо вчасного його повідомлення про конфіскацію та його можливості підготуватися для захисту тощо).

За таких умов видається, необхідно внести відповідні зміни до пункту 6 частини 1 статті 91 КПК України, зазначивши, що у кримінальному провадженні підлягають

доказуванню «обставини, які підтверджують, що грошові кошти та майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від них...».

Запровадження механізму цивільної конфіскації, за умови врахування та виправлення суттєвих недоліків та суперечностей у законопроекті, є виправданим, оскільки: від моменту початку кримінального провадження до винесення вироку суду, може пройти кілька років, і за цей період зацікавленими особами можуть бути вжиті заходи щодо реалізації грошових коштів, цінностей чи іншого майна, які спрямовані на те, щоб унеможливити в подальшому застосування інституту спеціальної конфіскації; така процедура зумовить можливість повернути грошові кошти, цінності чи інше майно, які були набуті злочинним шляхом в дохід держави.

Фактично, доказування обставин, які підтверджують, що грошові кошти та майно, одержані внаслідок вчинення злочину та/або є доходами від них, має важливе практичне значення, оскільки виступає підставою для застосування інституту спеціальної конфіскації. Тобто, за умов проведення органом досудового розслідування належного документування злочинної діяльності осіб та отримання доказів вказаної обставини, збільшаться надходження до державного бюджету.

Хавронюк Микола Іванович,
професор кафедри кримінального
та кримінального процесуального права
Національного університету «Києво-
Могилянська академія», доктор
юридичних наук, професор

ВИЗНАЧЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ У КК УКРАЇНИ

1. Безумовно, після Перемоги над РФ, Україна зіштовхнеться з низкою економічних, політичних та соціальних проблем, викликаних війною і посилених корупцією, яка найближчим часом не зникне.

Корупція – це конкретні небезпечні для суспільства, протиправні, винні діяння, що масово вчиняються відповідними

суб'єктами – фізичними особами. Саме тому, що вони є діяннями, їх можна і потрібно попереджати, а у випадках їх вчинення – розслідувати та притягувати до відповідальності винних осіб.

2. Як впливає зі ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», корупційні кримінальні правопорушення мають **дві обов'язкових ознаки**, які відрізняють їх від суміжних правопорушень. Перша з них стосується способу вчинення, а друга – предмету чи засобу кримінального правопорушення:

1) зловживання (тобто використання влади, службових повноважень, професійних обов'язків чи пов'язаних з ними можливостей на шкоду правомірним інтересам іншого суб'єкта права) або вплив на службову особу з метою схилити її до зловживання;

2) неправомірна вигода. Це грошові кошти чи інше майно (річ), перевага, пільга, послуга, нематеріальний актив або вигода немайнового характеру, які особа без законних на те підстав: а) набуває шляхом зловживання, б) одержує, просить чи вимагає за вчинення в інтересах іншої особи шляхом зловживання дії чи бездіяльності, або в) пропонує чи надає іншій особі, щоби вона вчинила шляхом зловживання дію чи бездіяльність.

Небезпечність і вплив корупції в країні тим більші, чим більшими є розміри неправомірної вигоди, чим вищі посади обіймають і більші можливості мають особи, яка вчиняють корупційні діяння, і чим частіше вони їх вчиняють.

3. Виходячи з цих двох ознак, корупція проявляє себе у **трьох формах**, за яких особа шляхом зловживання одержує неправомірну вигоду, а саме:

1) одержує її у виді права на чужу річ, якою заволодіває, або чужої речі, яку викрадає;

2) одержує її у виді незаконного користування чужою річчю, несплати належного або одержання неналежного – переваги, пільги, послуги, нематеріального активу чи вигоди немайнового характеру;

3) одержує (або просить чи вимагає) її за вчинення дії чи бездіяльності в інтересах іншої особи. Ця форма не існує без свого дзеркального відображення – надання (або пропозиції) неправомірної вигоди першій особі за вчинення нею зазначеної дії чи бездіяльності.

4. За межами вказаних трьох форм ознак корупції немає. Тому, всупереч примітці до ст. 45 КК, не можуть бути визнані корупційними злочинами, наприклад: незаконне збагачення

(адже ознакою складу злочину, передбаченого ст. 368-5 КК, не є ані зловживання, ані неправомірна вигода), нецільове використання бюджетних коштів (адже ознакою складу злочину, передбаченого ст. 210 КК, не є неправомірна вигода) та порушення правил посіву або вирощування снотворного маку чи конопель, або правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів (адже ознакою складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 210 КК, не є зловживання). Тому не є корупцією ані непотизм, ані лобізм, ані конфлікт інтересів, ані привласнення чужого тощо.

5. Точне відмежування корупційних кримінальних правопорушень від інших є важливим, оскільки лише у разі вчинення корупційного кримінального правопорушення настають **спеціальні правові наслідки**, зокрема:

– відповідна особа не може бути звільнена від кримінальної відповідальності або від покарання чи його відбування тощо (це передбачено статтями 45, 46, 47 і 48, ч. 1 ст. 69, ч. 4 ст. 74, ч. 1 ст. 75, ч. 1 ст. 79, п. 1 і 2 ч. 3 ст. 81, п. 1 і 2 ч. 4 ст. 82, ч. 4 ст. 86, ч. 3 ст. 87, ст. 89 і ст. 91 КК);

– майно, одержане внаслідок вчинення такого правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації (статті 96-1–96-2 КК);

– щодо юридичних осіб, від імені яких та в інтересах яких вчинене таке правопорушення, застосовуються заходи, передбачені статтями 96-3–96-11 КК;

– особа, підозрювана у вчиненні віднесеного законом до підслідності НАБУ тяжкого або особливо тяжкого *корупційного* злочину, караного позбавленням волі, може бути затримана уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від відповідальності (п. 3 ч. 1 ст. 208 КПК);

– нежиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів в разі виявлення *корупційного* правопорушення тягне відповідальність, передбачену ст. 172-9 КУпАП;

– відомості про таку особу вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, і оприлюднюються (ст. 59 Закону «Про запобігання корупції»);

– ця особа не може бути призначена на певні посади; вона відсторонюється від виконання службових повноважень (статті 61,

64, 65-1 Закону «Про запобігання корупції», ч. 6 ст. 72 Закону «Про державну службу»); її не можна призначити членом ВККС (ч. 7 ст. 94 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

– якщо суд не позбавив таку особу права обіймати певні посади, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або прирівняні до них, вона притягується до дисциплінарної відповідальності (ч. 2 ст. 65-1 Закону «Про запобігання корупції»);

– той факт, що суддю визнано судом винним у вчиненні *корупційного* правопорушення, може бути визнаний істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді чи виявляє його невідповідність займаній посаді (ч. 9 ст. 109 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

– звільнення з роботи у зв'язку з притягненням до відповідальності за умисне кримінальне правопорушення, вчинене з використанням свого посадового становища, у т.ч. корупційне, тягне за собою втрату права на спеціальну пенсію (ч. 12 ст. 86 Закону «Про прокуратуру», ч. 2 ст. 5 Закону «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», ч. 5 ст. 40 Закону «Про дипломатичну службу»). У цих випадках пенсія призначається на загальних підставах, установлених Законом «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

6. З огляду на зазначене вище потребують удосконалення всі статті КК, що передбачають відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення. При цьому насамперед необхідно:

– усунути суперечність між відповідними статтями КК і ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», яка містить визначення корупції та корупційного правопорушення;

– привести КК у відповідність до міжнародних стандартів, що визначають, які діяння є корупційними правопорушеннями, які суб'єкти мають нести за них відповідальність, які кримінально-правові засоби мають бути передбачені за них, в яких випадках є можливим кримінально-правовий компроміс, за яких умов вживаються кримінально-правові засоби до юридичних осіб [1]. Йдеться насамперед про стандарти Конвенції ООН проти корупції, Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (статті), Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, Додаткового протоколу до неї і Конвенції Ради Європи про боротьбу з маніпуляцією результатами спортивних змагань;

– в контексті євроінтеграції України адаптувати КК до положень відповідних актів Євросоюзу, зокрема, Конвенції Ради ЄС від 26 травня 1997 року про боротьбу з корупцією, до якої причетні службовці Європейських співтовариств або службовці держав-членів Європейського Союзу, і Рамкового Рішення Ради 2003/568/ЖНА від 22 липня 2003 року про боротьбу з корупцією в приватному секторі.

Список використаних джерел

1. Детальні пропозиції щодо цього висловлені в роботі: Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О. В. Калітенко, Д. О. Калмиков, І. Б. Коліушко та ін.; за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ, 2019. 359 с.

Юсупов Володимир Васильович,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення
та судової експертології навчально-
наукового інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор;
Саковський Андрій Анатолійович,
директор навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

З 24 лютого 2022 року триває повномасштабне військове вторгнення росії в Україну. Важливими умовами збереження суверенітету держави і відновлення її територіальної цілісності є належна збройна відсіч зазіханням окупантів, забезпечення соціально-економічних основ і політичної стабільності в країні. У цих умовах протидія корупції продовжує залишатися пріоритетним напрямом державної політики та спонукає до подальшого реформування органів кримінальної юстиції.

Відповідно до статистичних даних, за перші дев'ять місяців поточного року в Україні обліковано: зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК) – 1768 випадків; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди

службовою особою (ст. 368 КК) – 833; пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК) – 1161. Найпоширенішими корупційними кримінальними правопорушення у 2021 р. були: за ст. 364 КК – 3955; за ст. 368 КК – 1566; за ст. 369 КК – 1577 [1].

Загалом протягом 2021 р. НАЗК опрацювало 18 912 судових рішень, що обумовило внесення до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, 7233 записи про осіб, яких притягнуто до відповідальності, з них: до кримінальної відповідальності – 1403 особи [2].

За даними НАЗК загальна кількість облікованих корупційних кримінальних правопорушень у 2020 р. складала 7962. При цьому найпоширенішими порушеннями були: 4060 (51 %) – зловживання владою або службовим становищем; 1607 (20,2 %) – прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою; 1345 (16,9 %) – пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі [3].

У 2021 р. зростає кількість задокументованих пропозицій, обіцянок або надання неправомірної вигоди службовій особі, інші види корупційних кримінальних правопорушень залишаються поширеними, відсутня тенденція до їх зниження [1].

За даними міжнародної організації Transparency International, яка оприлюднила за 2021 р. щорічний світовий рейтинг Індексу сприйняття корупції в світі, Україна посіла 122-те місце серед 180 країн. У звіті окреслені окремі причини розвитку корупції в нашій державі: рішення Конституційного Суду від 27.10.2020 щодо звільнення від відповідальності за недостовірне декларування топ-посадовців, чиновників і суддів; загальне зростання тиску на антикорупційну екосистему, у тому числі через тривалу відсутність постійних керівників в інституціях (обрання керівників САП та ін); відтермінування прийняття Антикорупційної стратегії у другому читанні тощо [4]. Нині деякі з цих негативних чинників усунуто.

Водночас, для досягнення високої ефективності у роботі спеціалізованих судових і правоохоронних органів у протидії корупції слід звернути уваги на удосконалення, покращення, оновлення, трансформацію таких чинників: професійний рівень суб'єктів протидії, механізми виявлення та документування корупційних правопорушень, взаємодія під час досудового розслідування, зокрема проведенні слідчих (розшукових) дій та

використання спеціальних знань у доказуванні щодо корупційних діянь.

Список використаних джерел

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Звітність Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

2. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2021 р. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/zvit-nazk-final1.pdf>.

3. Національна доповідь НАЗК щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2020 р.: проект. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/NAZK_Nats.dopovid_15_06.pdf.

4. Індекс сприйняття корупції – 2021. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2021/>.

Ахтирська Наталія Миколаївна,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики Навчально-наукового
інституту права Київського
національного університету імені Тараса
Шевченка, кандидат юридичних наук,
доцент, викладач Національної школи
суддів України

ПРИНЦИП «БАЛАНС ВИРОГІДНОСТІ» VS ПРИНЦИП «ЛЮЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ»: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД КОНФІСКАЦІЇ БЕЗ ОБВИНУВАЛЬНОГО ВИРОКУ

Боротьба з корупцією передбачає застосування конфіскації як інструменту, завдяки якому обвинувачені позбавляються активів, одержаних злочинним шляхом, що усуває стимули для вчинення інших злочинів та гарантує, що «злочин ніколи не окупиться», «на злочині не заробиш» [1, 2]. Водночас, корупційні злочини продовжують приносити значні доходи, зокрема, нелегальні оборудки в Західній Європі приносять близько 110 млрд. євро щорічно [2]. Згідно з даними, наведеними Урядом в Національній економічній стратегії на період до 2030 року, 250–300 млрд. гривень щороку виводяться з України через офшорні юрисдикції та інші схеми оптимізації. За результатами щорічного опитування іноземних інвесторів, організованого Європейською Бізнес Асоціацією, протягом 2016–2019 років поширення корупції було на першому місці серед ключових перешкод іноземним інвестиціям в Україну, а у 2020 році – на другому місці, поступившись недовірі до судової системи [3]. За даними Transparency International Ukraine, в 2021 році Україна втратила один бал у порівнянні з 2020 роком, одержавши 33 бали із 100 можливих, посівши 122 місце серед 180 держав, та має рейтинг такий як південно-африканська держава Есватіні (колишній Свaziленд). На один бал Україну випереджають Алжир, Єгипет, Замбія, Непал, Філіппіни [4].

За усталеною практикою, конфіскація в багатьох країнах світу була можливою лише на підставі обвинувального вироку, що набрав законної сили. В Палермській конвенції було визначено, що

держави мають вжити заходи щодо конфіскації активів, одержаних злочинним шляхом, та узгоджено з Віденською конвенцією закликали держави розглянути можливість встановлення вимоги про те, щоб особа довела законність походження доходів та майна. Можливість перенесення тягаря доказування закріплена в Конвенції ООН проти корупції та Конвенції про відмивання, виявлення вилучення та конфіскацію доходів від злочинної діяльності та фінансування тероризму. З урахуванням такої доцільності в 2000 році Конгрес США ухвалив Закон про реформу процедури конфіскації майна в цивільно-правовому порядку, в 2002 році Австралія, Колумбія та Великобританія прийняли законодавство про конфіскацію без ухвалення обвинувального вироку. Оскільки традиційні підходи не дають бажаного результату (лише 1.1 % незаконних доходів в 2014 році був конфіскований в країнах ЄС), то наразі очікується подальший розвиток законодавства щодо конфіскації без обвинувального вироку. Злочинцям-корупціонерам досить легко знищити доказову базу, залякати свідків, домогтися збору доказів з порушенням законодавства, а потім, пославшись на «плоди отруєного дерева», бути виправданими. При цьому значні статки не мають законного походження.

В ЄС не узгоджено та не розроблено стандартів конфіскації без обвинувального вироку, а тому в 2019 році Європейська комісія ініціювала узагальнення судової практики щодо цього питання. За досвідом інших держав, така цивільно-правова процедура, навіть за умови ухвалення виправдувального вироку, не зупиняється, якщо особа не довела законність походження активів. Позитивним є те, що у такий спосіб можна уникнути обмежень кримінально-процесуального доказування та прискорити вилучення в дохід держави незаконних активів. Це свідчить про допустимість у деяких державах (зокрема, у Великобританії) більш низького стандарту доказування, що стало можливим завдяки впровадженню принципу «балансу вірогідності» замість доказуванню «*поза розумним сумнівом*».

Якщо особа виправдана (за браком доказів чи за наявності процесуальних порушень при зборі доказів), то у Великобританії та Ірландії судовий цивільно-правовий процес розпочинається проти майна (*in rem*), а не проти конкретної особи. Для конфіскації майна не вимагається засудження ані в цивільно-правовому порядку, ані в кримінально-правовому

порядку – «вина» переноситься на активи. Таким чином поданий прокурором до суду позов може мати назву «Штат проти фургона Ford вартістю 100 тисяч євро, або «Штат проти квартири №4 на Main Road». Такий підхід є дієвим щодо високопосадовців, які вміло дистанціюються від злочинних схем, коли правоохоронним органам складно зібрати докази їх причетності до корупції, а також, коли особа не може постати перед судом (у випадку смерті підозрюваного або його недієздатності).

Аналіз законодавства України дає підстави визнати процедури сумнівними та такими що не узгоджуються з міжнародною практикою конфіскації незаконних активів. Зокрема, набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких *більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи* (ст. 368-5 КК України) потребує доказування в кримінальному провадженні (що, як відмітили, не завжди є можливим з урахуванням «посадових імунітетів»). Так, на початку березня 2022 року дружина народного депутата України перемістила через митний кордон України 500 тис. дол. США та 97 тис. євро. За офіційним курсом Національного банку України – це понад 17 млн 845 тис. грн. Згідно з щорічною декларацією за 2020 рік, сукупний задекларований розмір грошових коштів, які належать родині народного депутата України, склав 335 тис. грн, 10 тис. дол. США та 15 тис. євро [5]. *Пред'явлення позову про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави* (ст. 290 ЦПК України) можливим є тоді, коли, зокрема, активи у *п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності зазначеним законом, але не перевищує межу, встановлену статтею 368-5 Кримінального кодексу України*. Наведене ілюструє непропорційність, яка сприймається як дискримінація та неоднотайний підхід до конфіскації: 1) незаконне збагачення має критерієм *неоподатковуваний мінімум, який щорічно збільшується*, а необґрунтовані активи визначаються за сталим критерієм *прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності зазначеним законом*; 2) *мешу за розміром сумнівну суму можна вилучити на підставі рішення суду за позовом прокурора*,

а значно більші підозрілі активи «імунітетних осіб» – виключно в процесі марудної кримінально-процесуальної процедури; 3) збільшення прожиткового мінімуму щорічно віддаляє високопосадовців від ризику бути притягненими до відповідальності, а особи, що потрапили в коло зору за незначні суми, які щороку знецінюються з урахуванням інфляції, щороку наражаються на більший ризик бути позбавленими майна. Така конструкція викликає обурення суспільства. Отже, доцільно усунути вказану неузгодженість, визначити загальні критерії, а також розробити законопроект щодо застосування конфіскації без ухвалення обвинувального вироку безвідносно розміру сумнівних активів.

Список використаних джерел

1. Helena Wood. Reaching the Unreachable: Attacking the Assets of Serious and Organised Criminality in the UK in the Absence of a Conviction. *The Use of Non-Conviction Based Seizure and Confiscation*. <https://rm.coe.int/the-use-of-non-conviction-based-seizure-and-confiscation-2020/1680a0b9d3>.

2. Regulation (EU) 2018/1805 on Mutual recognition of freezing and confiscation orders, <https://eurlex.europa.eu>, accessed on 15 October 2020.

3. Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. <https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>.

4. Індекс сприйняття корупції–2021. <https://cpi.ti-ukraine.org/>

5. НАЗК виявило ознаки незаконного збагачення щодо народного депутата, дружина якого вивезла під час війни за кордон понад 500 тис. дол. США: ОГП відкрив кримінальне провадження. <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-vyyavylo-oznaky-nezakonnogo-zbagachennya-shhodo-narodnogo-deputata-druzhyna-yakogo-vyvezla-pid-chas-vijny-za-kordon-ponad-500-tys-dol-ssha-ogp-vidkryv-kryminalne-provadhennya/>.

Бабанін Сергій Володимирович,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

КК України не містить поняття корупційного кримінального правопорушення [1]. Примітка до ст. 45 містить лише перелік статей, якими передбачені кримінальні правопорушення, що вважаються корупційними. При цьому кримінальні правопорушення, передбачені у восьми з цих статей (ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410), вважаються корупційними у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем. Інші дванадцять статей (ст. 210, 354, 364, 364¹, 365², 368–369²), зазначені у примітці до ст. 45 КК України, містять склади кримінальних правопорушень, які вважаються корупційними незалежно від способів їх вчинення.

Визначення корупційного правопорушення, яке міститься у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. (далі – Закон), визнає останнім діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [2].

Разом з тим у визначенні поняття корупції, наданому Законом (ч. 1 ст. 1), обов'язковою ознакою є предмет цього діяння – неправомірна вигода, оскільки всі форми корупції пов'язані з цим предметом.

Аналіз складів кримінальних правопорушень, віднесених ст. 45 КК України до корупційних, дозволяє стверджувати, що неправомірна вигода визначена як обов'язкова ознака лише у складах, передбачених ст. 354, 364, 364¹, 365², 368, 368³, 368⁴, 369, 369² КК України, тобто у дев'яти з двадцяти статей, визнаних як такі, що передбачають відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення.

Наведене дозволяє стверджувати, що у законодавстві України відсутнє поняття корупційного кримінального правопорушення, а більшість складів кримінальних

правопорушень, віднесених ст. 45 КК України до корупційних, не відповідають поняттю корупційного правопорушення, визначеного Законом.

На наш погляд, з метою покращення ефективності запобігання проявам корупції в Україні, доцільним є передбачення у КК України як поняття корупційного кримінального правопорушення, так і поняття кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією, оскільки примітка до ст. 45 КК України також містить лише перелік статей (366² та 366³), які передбачають такі правопорушення.

Пропонуємо корупційними кримінальними правопорушеннями визнати діяння, що містять ознаки корупції, за які передбачена відповідальність статтями 160, 354, 364, 364¹, 365², 368, 368³, 368⁴, 369, 369², 369³ КК України.

Звертаємо увагу, що кримінальні правопорушення, передбачені ст. 160 «Підкуп виборця, учасника референдуму, члена виборчої комісії або комісії з референдуму» та ст. 369³ «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань» КК України, на сьогоднішній день не віднесені до корупційних, оскільки не включені до переліку статей, зазначених у ст. 45 КК України.

Під кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, пропонуємо розуміти діяння, що не містять ознак корупції, але вчинені шляхом зловживання службовим становищем або порушують встановлені Законом вимоги, заборони та обмеження і передбачені статтями 146¹, 149, 157, 158, 158², 158³, 159, 171, 173, 176, 177, 189, 191, 201, 201¹, 201², 205¹, 206, 206², 211, 212, 212¹, 240, 240¹, 255, 256, 262, 303, 308, 312, 313, 320, 321¹, 332, 332¹, 343, 344, 357, 366², 366³, 370, 376, 376¹, 410, 447 КК України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

Буковський Юрій Дмитрович,
здобувач наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-
наукового інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТРУКТУР У ДЕПАРТАМЕНТІ БОРОТЬБИ З НАРКОЗЛОЧИННІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

14 жовтня 2014 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про запобігання корупції», яким зокрема, було розпочато створення інституту уповноважених з питань запобігання та виявлення корупції (далі – уповноважений), як первинної ланки з виявлення та запобігання корупції не тільки в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, а також в державних, комунальних підприємств, господарських товариств, інших юридичних особах. Аналогічний підрозділ був створений на у 2018 року у Департаменті боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України (далі – Департамент боротьби з наркозлочинністю), а саме сектор запобігання корупції. Основними завданнями сектору запобігання корупції Департаменту боротьби з наркозлочинністю стали:

1) розроблення, організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією у Департаменті боротьби з наркозлочинністю;

2) організація роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності Департаменту боротьби з наркозлочинністю, підготовки заходів щодо їх усунення, внесення відповідних пропозицій начальнику Департаменту боротьби з наркозлочинністю;

3) надання методичної та консультативної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції працівникам Департаменту боротьби з наркозлочинністю;

4) здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів серед працівників Департаменту боротьби з наркозлочинністю, сприяння його врегулюванню, інформування начальника Департаменту боротьби з наркозлочинністю про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання;

5) перевірка факту подання декларацій працівниками Департаменту боротьби з наркозлочинністю та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про

випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» порядку;

б) здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, у тому числі у територіальних підрозділах Департаменту боротьби з наркозлочинністю;

7) розгляд повідомлень про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції», у тому числі у територіальних підрозділах Департаменту боротьби з наркозлочинністю;

8) здійснення повноважень у сфері захисту викривачів відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»;

9) інформування начальника Департаменту боротьби з наркозлочинністю, Національне агентство з питань запобігання корупції або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції у випадках, передбачених законодавством, про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

Важинський Володимир Михайлович,
доцент кафедри права та гуманітарних
дисциплін Івано-Франківської філії
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна», кандидат
юридичних наук

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна внесла свої корективи в усі сфери суспільного життя в Україні. Сьогодні здійснюються постійні атаки на об'єкти електроенергетики, медичні заклади, навчальні заклади, об'єкти критичної інфраструктури, знищується врожай тощо. Внаслідок таких дій відбувається порушення практично всіх гарантованих Конституцією України та міжнародними нормативно-правовими актами основоположних прав людини: на освіту, належну медичну допомогу, харчування, безпечне проживання, вільне пересування та інших.

Вже зруйновано або пошкоджено понад 1 200 освітніх закладів, понад 200 лікарень, тисячі кілометрів газопроводів, водопроводів та електромереж, доріг та залізничних колій. За даними Уряду прямі збитки інфраструктури України внаслідок повномасштабної агресії росії складають більш ніж 100 млрд

доларів. Лише на відбудову України після війни потрібно десять років та 750 млрд. доларів згідно презентованого Радою відновлення України Плану відновлення України. Небезпека ядерної аварії на ЗАЕС через постійні обстріли ставить під загрозу життя людей в декількох областях. Сьогодні в Україні практично немає людини, яка б не зазнала прямої майнової чи фізичної шкоди від війни чи опосередковано моральної шкоди внаслідок постійного стресу, викликаного війною. Але вже сьогодні зарубіжні партнери та міжнародні організації надають значну фінансову допомогу Україні у відновленні нормального життя суспільства. Більшість цих коштів є іноземними інвестиціями.

Крім того, іноземці, попри війну, вірять в майбутнє країни і продовжують інвестувати в бізнес. Зокрема, не дивлячись на війну турецька компанія Baykar Makina планує завершити будівництво виробничого заводу безпілотників в Україні за два роки. Лише у Львівській області в 2022 році продовжують будувати заводи: асфальтобетонний, сільзавод, завод з переробки льону, німецька компанія KREISEL буде завод з виробництва сухих будівельних сумішей і декоративних покриттів. Також активно розвивається інститут індустріальних парків. Після прийняття влітку цього року законів, якими надають ряд податкових та митних пільг учасникам індустріальних парків чи не в кожній області створюється свій індустріальний парк.

Сфера інвестиційної діяльності завжди приваблювала злочинців, які намагались вчиняти різноманітні шахрайства щодо вкладених інвесторами коштів. Сьогодні будь-які зловживання в сфері інвестиційної діяльності підриватимуть довіру іноземних партнерів до України і впливатимуть на імідж нашої країни на міжнародній арені, що є неприпустимим, враховуючи неоціненну міжнародну допомогу нашій країні в цих складних умовах. Тому дуже важливо вже сьогодні впровадити ефективні механізми запобігання злочинності в сфері інвестиційної діяльності.

Проблемним питанням запобігання та протидії злочинності у сфері інвестиційної діяльності приділяли увагу знані вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких В. Ю. Абрамов, О. М. Бандурка, О. М. Джужа, А. І. Долгова, О. О. Дудоров, О. М. Литвак, С. В. Максимова, А. І. Ольшаний, Д. Б. Сергєєва, О. С. Старенький, М. А. Погорецький, В. М. Попович, В. П. Ревін, В. В. Тіщенко, М. І. Хавронюк, С. С. Чернявський, Г. О. Чернишов, А. М. Черняк, А. В. Шевчишен та ін. Але в умовах війни потрібні нові радикальні підходи задля усунення навіть найменших ризиків вчинення злочинів щодо інвесторів. При цьому, запобігання таким злочинам

не може бути обов'язком лише правоохоронних органів, а має стати частиною державної політики щодо охорони правопорядку у сфері інвестиційної діяльності і захисту публічного інтересу.

На нашу думку слід здійснити такі першочергові заходи задля запобігання вчиненню злочинам у сфері інвестиційної діяльності:

1. розробити єдиний портал управління інвестиційними проектами (можливо з використанням функціоналу «Дія»), в якій би розміщувались всі інвестиційні проекти державного значення (дозвільна документація, орієнтований бюджет проекту, виконавці та їх документи тощо);

2. прискорити процес цифровізації та запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у більшості галузей економіки;

3. залучити громадськість до всіх процесів реалізації інвестиційних проектів, що мають суспільне значення;

4. забезпечити впровадження на всіх рівнях заходів запобігання та протидії корупції, а також максимально усунути дискреційні повноваження у сфері отримання дозвільних документів для реалізації інвестиційних проектів, що мають державне (суспільне) значення;

5. удосконалити законодавство та посилити контрольні заходи за процесом реалізації інвестиційного проекту.

Список використаних джерел

1. Асфальт, сіль та льон. Які нові заводи планують запустити на Львівщині. *Твоє місто*: [сайт]. URL: https://tvoemisto.tv/news/chotyry_pidpriemstva_yaki_planuyut_zapustyty_na_lvivshchyni_134115.html.

2. Виробник Ваурактар планує завершити будівництво заводу в Україні за два роки. *Економічна правда*: [сайт]. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/28/693164/>.

3. Mykola Pohoretskyi, Diana Serhieieva, Zoriana Toporetska The proof of the event of a financial resources fraud in the banking sector: problematic issues. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2019. № 1 (28). P. 36–45. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i28.163692>.

4. План відновлення України. URL: <https://ua.urc2022.com/plan-vidnovlennya-ukrayini>.

5. Розслідування окремих видів злочинів : навчальний посібник / колектив авторів; за ред. М. А. Погорецького та Д. Б. Сергєєвої. К.: Алерта, 2015. 536 с.

6. Чернишов Г.М. Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2016. 246 с.

7. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія. Київ: Хай-Тек Прес, 2010. 624 с.

8. Шевчишен А. В. Доказування стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: теорія та практика : монографія. Київ : Правова Єдність, 2019. 534 с.

Вербова Надія Ігорівна,

ад'юнкт відділу докторантури

та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Вступ. Правове забезпечення будь-якої діяльності визначає конкретні механізми втілення правових норм в життя, а отже, й сприяє охороні та захисту прав людини та громадянина. Юридичними засобами такого механізму виступають нормативно-правові приписи, що об'єктивовані у правових актах. Завдання правового забезпечення є багатовекторними, одним з основних – це протидія правопорушенням. Оскільки частка вчинюваних злочинів проти власності є однією з найбільших, порівняно з іншими скоюваними суспільно-небезпечними діяннями, то виникає питання щодо усестороннього дослідження цього явища.

Зважаючи на динамічність внесення змін та доповнень у вітчизняні джерела права, а також на їх значний нормативно-правовий масив, наявні у них недоліки, варто з'ясувати основні питання правового забезпечення протидії злочинам проти власності. Саме тому у роботі будуть аналізуватися основні нормативно-правові акти як засоби такого забезпечення.

Задля проведення ґрунтовного дослідження цих питань, були охарактеризовані наукові публікації таких вчених як Ю. А. Дорохіної [1], А. М. Соловйової [11], М. О. Свіріної [10] та ін.

Результати та обговорення. На сьогоднішній день масив правових актів щодо протидії злочинам проти власності в Україні є досить великим. До основного правового акту з цього питання належить Конституція України. Згідно ч. 4 ст. 13 Конституції

України «держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом». А відповідно до ч. 4 та 7 ст. 41 Конституції України «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним; використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі» [2].

Кримінальний кодекс України є одним з головних актів правового забезпечення протидії злочинам проти власності в Україні. Він встановлює загальні засади і напрями державної політики щодо цих злочинів і їх протидії. Норми Кримінального кодексу України визначають об'єкти власності, що мають найвищу цінність, а також вони убезпечують правовідносини власності від суспільно-небезпечних посягань. Розділ VI Кримінального кодексу України є основною ланкою у правовому забезпеченні протидії злочинам проти власності в Україні.

Проте, приписи Кримінального кодексу України не позбавлені недоліків. Зокрема, варто особливу увагу законодавцю приділити недостатньому врегульованому питанню кібербезпеки. Дійсно, у ч. 3 ст. 190 Кримінального кодексу України передбачена відповідальність за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, проте такого законодавчого регулювання видається недостатньо.

У цьому контексті необхідно згадати про Указ Президента України «Про Національну стратегію у сфері прав людини» та Стратегію кібербезпеки України. Відповідно до Стратегії кібербезпеки України однією із стратегічних цілей є «ефективна протидія кіберзлочинності – Україна забезпечить набуття правоохоронними органами та державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями спроможностей для мінімізації загроз кіберзлочинності, посилення їх технологічного і кадрового потенціалу для проведення превентивних заходів та розслідування кіберзлочинів» [9].

Кримінальний процесуальний кодекс України також є засобом правового забезпечення протидії злочинам проти власності. До прикладу, у ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України зазначено, що досудове розслідування кримінальних правопорушень проти власності, передбачених КК, здійснюють слідчі органи Національної поліції [10, с. 270; 3].

До правового забезпечення протидії злочинам проти власності належать Закони України. Так, у Законі України «Про національну безпеку України» зазначено, що «Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадську безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидію злочинності...» [6].

Законом України «Про Національну поліцію», законодавець безпосередньо відніс до обов'язків Національної поліції протидію та запобігання злочинам проти власності та надав їй відповідні повноваження [10, с. 271].

Важливо також зазначити, що з метою удосконалення правового забезпечення протидії злочинам проти власності потрібно, поруч із правотворчістю, впроваджувати ефективну систему планування, прогнозування та аналізу. Частково планування втілюється у правових актах, зокрема в нормативно-правових Стратегіях, Концепціях, Планах тощо. Водночас, варто у них передбачати чіткі строки їх втілення, щоб вони не існували в формі декларацій.

Окрім того, важливим засобом ефективного правового забезпечення є прогнозування. Про його важливість неодноразово згадувалося у юридичній літературі.

Позитивним є те, що на сьогоднішній день здійснюється робота у цьому напрямі, зокрема щодо кримінального аналізу. Відповідно до «Положення про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС» функціонує Департамент кримінального аналізу [5]. «Вказаний структурний підрозділ є спеціально уповноваженим щодо проведення, організації та координації інформаційно-пошукової та аналітичної роботи, спрямованої на збір, оцінку, аналіз та реалізацію інформації, шляхом надання її уповноваженим органам (підрозділам) для вжиття заходів відповідно до їх компетенції, оцінювання ризиків, а також використання її для забезпечення виконання функцій, покладених на поліцію» [4, с. 184].

Висновки. Основним засобом забезпечення протидії злочинам проти власності в Україні є правові акти. До них належать як законодавчі, підзаконні, так й судові акти, за допомогою яких втілюються завдання кримінально-правової політики щодо охорони власності, захист прав людини та громадянина. Варто приділити окрему увагу удосконаленню законодавчих положень, в тому числі й Кримінального кодексу

України, адже деякі з них не відповідають вимогам сучасності. Ці питання потребують додаткового наукового дослідження.

Окрім того, особливу роль законодавцю варто приділити розбудові ефективної системи планування, прогнозування та аналізу, які покращать правове забезпечення протидії злочинам проти власності в цілому.

Список використаних джерел

1. Дорохіна Ю.А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 744 с.

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Манойленко К. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення протидії злочинам проти власності туристів в Україні. Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: Матеріали X Міжнар. науково-практичної конференції (30 березня 2018 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС, 2018. С. 182–184.

5. Про затвердження Положення про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС: Наказ Міністерства Внутрішніх справ України від 20.10.2017 № 870 VIII / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1433-17?find=1&text=прогнозув#Text>.

6. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19?find=1&text=протиди#w1_7.

7. Про Національну поліцію. Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/580-16/print1446470092906691>.

8. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021?find=1&text=протиди#w1>

9. Про Стратегію кібербезпеки України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 серпня 2021 року № 447/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>.

10. Свіріна М. О. Протидія та запобігання злочинам проти власності в діяльності Національної поліції України. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2017. № 4 (80). С. 269–279.

11. Соловійова А. М. Кримінально-правова охорона власності: порівняльно-правове дослідження: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. Класичний приватний університет, Запоріжжя; Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2019. 514 с.

Вінник Михайло Олексійович,
ад'юнкт відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗШУКУ ГРОШЕЙ, ЦІННОСТЕЙ ТА ІНШОГО МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ВНАСЛІДОК ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Функціонування правової держави ґрунтується на засадах охорони прав та законних інтересів громадян, фізичних та юридичних осіб від протиправних діянь, забезпечення принципу законності та верховенства права, а також охорони встановленого в державі правопорядку. Ці завдання реалізуються відповідними органами держави та виконуються за допомогою правоохоронної діяльності.

Конституція України проголошує Україну як правову державу, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, гарантує охорону та захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].

Правоохоронна діяльність – це вид державної діяльності, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу в суворій відповідності із законом і при неухильному дотриманні встановленого ним порядку [2, т. 5, с. 47].

Відповідно до вимог основоположних нормативно-правових актів, які регулюють діяльність правоохоронних органів в Україні,

а саме: Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон), Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, одним із завдань оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України [3]; в свою чергу завданням Кримінального кодексу України є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності від кримінально-протиправних посягань [4], а завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [5].

Отже, завданнями правоохоронної діяльності, частиною якої є оперативно-розшукова діяльність і кримінальне провадження, є охорона та захист прав фізичних та юридичних осіб.

Однак, відсутність в чинному законодавстві чітко визначених правових норм та механізмів діяльності правоохоронних органів, негативно впливає на правоохоронну діяльність та не забезпечує в повному обсязі охорону прав та законних інтересів громадян.

Так, в переважній більшості мотивами та метою вчинення злочинів, зокрема майнових, економічних, корупційних та службових, є корисливість і незаконне заволодіння певними матеріальними та нематеріальними цінностями суб'єктів права власності і господарювання, а як наслідок цих дій – завдання збитків фізичним та юридичним особам, а також державі.

У зв'язку із цим, відшкодування правопорушниками збитків, завданих потерпілим, відновлення порушених прав останніх, повинно бути найважливішим завданням правоохоронної діяльності, що може забезпечуватись шляхом виявлення та розшуку грошей, цінностей та іншого майна одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень.

Одним із ефективних способів попередження та протидії злочинності є оперативно-розшукова діяльність, яка полягає в проведенні гласних та негласних пошукових заходів із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Зокрема, оперативно-розшукова діяльність проводиться при наявності достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів про кримінальні правопорушення, що готуються; осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення; осіб, які переховуються від

органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, або ухиляються від відбування кримінального покарання, тощо.

Підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані у межах своїх повноважень відповідно до законів вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень.

Для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених статтею 6 Закону, оперативним підрозділам надані права, які зазначені в статті 8 Закону.

Однак, аналіз норм Закону, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України вказує на те, що пріоритетним завданням правоохоронної діяльності є лише своєчасне виявлення і припинення кримінальних правопорушень, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

В жодному з вищевказаних нормативно-правових актів відшкодування правопорушниками збитків, завданих потерпілим, відновлення їх порушених прав, зокрема шляхом виявлення та розшуку грошей, цінностей та іншого майна одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень не визначається як завдання чи пріоритетний напрям правоохоронної діяльності.

В свою чергу відсутність законодавчого визначення і врегулювання дій, щодо виявлення та розшуку грошей, цінностей та іншого майна одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень на етапі проведення оперативно-розшукової діяльності, в подальшому створює практичні та процесуальні проблеми доказування причетності інших осіб до вчинення кримінального правопорушення, а також надає можливість злочинцям безпосередньо після його вчинення, володіти та в майбутньому розпоряджатись незаконно здобутими певними матеріальними та нематеріальними цінностями фізичних і юридичних осіб, а також держави, шляхом їх передачі чи оформлення відповідних документів на сторонніх осіб (родичів, близьких чи знайомих, тощо).

Логічним буде провести оперативно-розшукові заходи відносно співучасників та осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення, з метою пошуку та фіксації фактичних даних про їх протиправну діяльність.

Так, дійсно стаття 27 Кримінального кодексу України передбачає види співучасників, одним із яких є пособник – особа, яка заздалегідь обіцяла переховати зняряддя чи засоби вчинення кримінального правопорушення, сліди кримінального правопорушення чи предмети, здобуті кримінально протиправним шляхом, придбати чи збути такі предмети або іншим чином сприяти приховуванню кримінального правопорушення.

Однак, для проведення оперативно-розшукових заходів відносно пособника, який готується до вчинення кримінального правопорушення, в його діях повинні бути обов'язкові складові правопорушення: об'єктивна та суб'єктивна сторони, тобто заздалегідь обіцяне переховування знярядь чи засобів вчинення кримінального правопорушення, слідів та предметів, здобутих кримінальним шляхом, обіцянка придбання чи збуту таких предметів.

Не є співучастю не обіцяне заздалегідь переховування особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, знярядь і засобів учинення кримінального правопорушення, слідів кримінального правопорушення чи предметів, здобутих кримінально протиправним шляхом, або придбання чи збут таких предметів. Особи, які вчинили такі діяння, підлягають кримінальній відповідальності лише у випадках, передбачених статтями 198 та 396 Кримінального кодексу України.

Для кваліфікації діянь відповідно до статей 198, 209 та 396 Кримінального кодексу України, необхідна обов'язкова наявність суб'єктивної сторони у формі прямого умислу, яка полягає в тому, що особа усвідомлює, що придбаває, набуває, отримує, зберігає чи збуває майно, набуте злочинним шляхом, і бажає цього. Достатньо, щоб винний усвідомлював, що майно здобує шляхом вчинення іншою особою суспільно небезпечного діяння, що визнається злочином.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки: в разі готування до передачі грошей, цінностей та іншого майна одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень стороннім особам, які не є пособниками чи в діянні яких відсутні ознаки складу злочину, в т.ч. передбачених статтями 198, 209 та 396 Кримінального кодексу України, унеможливує проведення відносно даних осіб оперативно-розшукових заходів, що дає змогу особам, які готуються до вчинення кримінального правопорушення, таким чином приховувати майно, здобуте злочинним шляхом, а в подальшому

незаконно володіти цим майном особисто чи сторонніми особами (родичі, близькі, тощо).

Таким чином, відсутність в чинному законодавстві, в тому числі в Законі, правових підстав для проведення оперативно-розшукових заходів, щодо виявлення та розшуку грошей, цінностей та іншого майна одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, не сприяють відновленню порушених прав потерпілих та дають можливість особами, які вчинили кримінальні правопорушення, уникати відшкодування збитків, завданих своїми протиправними діями.

Одним із шляхів вирішення зазначених проблем є внесення змін до чинного законодавства, насамперед до Закону, щодо розширення повноваження оперативних підрозділів в частині виявлення та розшуку грошей, цінностей та іншого майна одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень під час проведення оперативно-розшукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-ВР>.

2. Юридична енциклопедія: у 6 т./ ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.). К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003.

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закону України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

4. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Волков Михайло Сергійович,
старший викладач Національної
академії Служби Безпеки України

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Політика боротьби з корупцією відіграє ключову роль в стратегії захисту основоположних прав і свобод людини у сучасному суспільстві. «В якості фундаментального права людини, право на вільне від корупції суспільство не може ігноруватися, навіть задля блага великої кількості людей, навіть для вищого блага для всіх» [1].

Протягом останніх років керівництвом нашої держави протидія корупції позначена як один з пріоритетних напрямів державної політики, однак незважаючи на запровадження та функціонування різноманітних антикорупційних механізмів, рівень корупції у країні продовжує залишатися високим. За результатами дослідження, яке щорічно оприлюднює міжнародна антикорупційна організація Transparency International, ситуація зі сприйняттям корупції в Україні станом на 25 січня 2022 року погіршилася у порівнянні з показниками за 2020 рік (зі 180 країн Україна у 2021 році посіла у рейтингу 122 місце) [2].

Глобалізаційний вимір сучасного соціально-економічного розвитку зумовлює поширення якісно нових форм корупційних відносин, які набувають транснаціонального та міжнародного характеру. Основними ознаками транснаціональної корупції є наявність в організації суб'єкта, який є громадянином-іноземцем, та вчинення корупційного діяння у формі підкупу (як правило, має місце підкуп іноземних посадових осіб). Для міжнародної корупції притаманна наявність міжнародного суб'єкта (посадових осіб міжнародних та/або міжурядових організацій), що свідчить про важливу роль вказаних організацій в регулюванні міжнародних відносин. Об'єктивною стороною такого корупційного діяння може бути не тільки підкуп, але й зловживання службовими повноваженнями.

Міжнародний характер корупції обумовлює необхідність налагодження ефективного співробітництва у антикорупційній сфері на міжнародному рівні. Означене співробітництво вимагає застосування уніфікованих підходів до розуміння сутності корупційних злочинів у національному законодавстві держав-учасниці міжнародних антикорупційних договорів. Норми міжнародних антикорупційних нормативно-правових актів щодо криміналізації корупційних діянь є доволі гнучкими, що дозволяє враховувати специфіку національних правових систем, положень національних законів про кримінальну та іншу юридичну відповідальність, правових традицій, тощо.

У міжнародному антикорупційному законодавстві домінують два основні підходи до визначення корупції, а саме: 1) у вузькому розумінні корупція розглядається як отримання неправомірної вигоди; 2) у широкому розумінні корупція розглядається як зловживання службовим становищем в корисливих цілях і не зводиться виключно до отримання неправомірної вигоди.

З точки зору юридичної техніки, можна виділити такі способи побудови юридичної моделі поняття «корупція»:

- 1) описове визначення корупції в окремих антикорупційних документах універсального та регіонального характеру;
- 2) встановлення чітко визначеного переліку діянь, які підлягають криміналізації на національних рівнях як корупційні. Останній спосіб є більш поширеним, отже держави-учасниці міжнародних антикорупційних договорів постають перед необхідністю комплексної імплементації міжнародних антикорупційних норм до своїх національних законодавств.

Крім цього міжнародне антикорупційне законодавство покладає на країни – учасниці обов'язок забезпечувати інституційну спеціалізацію у сфері боротьби з корупцією. Так, відповідно до положень Конвенції ООН проти Корупції та Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу проти корупції держави зобов'язані забезпечити функціонування спеціалізованих органів із запобігання корупції та спеціалізованих органів (осіб), на яких покладено обов'язки з боротьби проти корупції за допомогою правоохоронних заходів. Отже виникає потреба в удосконаленні та активізації антикорупційного інструментарію не тільки на національному рівні, але й на рівні взаємодії з іншими державами, групами держав, міжнародними міжурядовими організаціями.

Враховуючи, що проблема боротьби з корупцією не втрачає своєї актуальності, одним із важливих завдань сьогодення для багатьох держав світу є систематична робота з удосконалення комплексу національних антикорупційних заходів, підвищення ефективності взаємодії на різних рівнях, а також активізація діяльності в межах міжнародних організацій у сфері боротьби з корупцією та організованою злочинністю.

Аналіз міжнародних антикорупційних нормативно-правових актів дозволяє дійти висновку, що у міжнародному праві в багатьох випадках застосовується більш широкий підхід до розуміння корупційних відносин ніж в національних законодавствах.

Міжнародна правозастосовна практика в означеній сфері свідчить про існування тенденцій до посилення санкцій та вимог, розширення ресурсів регуляторів та активізації міжнародного співробітництва.

Список використаних джерел

1. Henkin, L. (1996). The age of rights. 1st ed. New York: Columbia University Press.
2. Transparency International Corruption Perceptions Index 2021. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>.

Гаврилюк Людмила Володимирівна,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії проблем
правового та організаційного
забезпечення діяльності Міністерства
Державного науково-дослідного
Інституту МВС України, кандидат
юридичних наук, старший дослідник;
Азаренко Тетяна Ігорівна
аспірант Науково-дослідного інституту
публічного права

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНА «ДОБРОЧЕСНІСТЬ»

Унаслідок повномасштабного вторгнення російських військ на територію України особливого значення набуло питання належного функціонування інститутів, основним завданням яких є забезпечення верховенства права, дотримання та захист основних прав і свобод людини і громадянина, а також утвердження доброчесності на публічній службі, забезпечення прозорості та підзвітності у оборонному та пов'язаному з ним безпековому секторах. Що можливо досягнути шляхом вдосконалення системи внутрішнього контролю і нагляду за дотриманням ними норм антикорупційного законодавства, з періодичним їх переглядом та аналізом з метою виявлення найбільш ефективних та можливих недоліків, а також вжиття заходів із забезпечення доброчесності. Впровадження перевірок на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, як дієвого антикорупційного інструменту в різний час рекомендували міжнародні організації.

На сьогодні в Україні спостерігається різний підхід щодо унормування процедури проведення перевірок на доброчесність а також щодо порядку проведення таких перевірок стосовно працівників Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство), прокуратури, Державного бюро розслідувань (далі – ДБР), Національного антикорупційного бюро (далі – Національне бюро), працівників Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ), суддів та ін. У зв'язку з чим вважаємо, необхідно з'ясувати теоретико-правові аспекти терміна «доброчесність».

Перш за все привертає увагу дискусійність змісту терміна «доброчесність», що на нашу думку зумовлено категоріями

якими визначається його дефініція, до яких в одному зі словників віднесено: чесність і моральність [1], яким досить складно дати об'єктивну юридичну оцінку. Деякі науковці зазначають, що чесність – це одна із цінностей і одна з поведінкових рис доброчесності. Доброчесна людина цінує чесність і поводить себе чесно [2].

Узагальнюючи бачення О.О. Браверман, Ю.З. Констанкевича, В.С. Бігуна, Н.С. Сорокіної, І.І. Припхан, В.С. Ковальський, С. В. Глуценко, М.В. Савчина та А.Ю. Кулібаба *щодо терміну «доброчесність» можна виділити його домінуючі ознаки*: критерій відповідності посаді; виконання обов'язку відповідно до вимог законодавства не зважаючи на зовнішній тиск; превентивний засіб у боротьбі з корупцією; принцип діяльності; принцип і стандарт етичної поведінки; результат виявлення в поведінці особистостей певних стійких позитивних моральних якостей.

Зважаючи, що однією з ознак терміна доброчесність є «превентивний засіб у боротьбі з корупцією», а також слід звернути увагу, що в словнику термінів сфери управління кадровими ресурсами у державному секторі антонімами «доброчесність» визначено «нечесність, корупція», вважаємо, що особливої уваги заслуговують роботи вчених С. Гула, Л. Гюберц, М. Сірук, А. Писанець та ін., які визначають «доброчесність», як *антикорупційну категорію* й виділяють такі її ознаки:

необхідна морально-етична складова діяльності працівника державного органу, яка визначає межу і спосіб його поведінки під час виконання своїх обов'язків та розпорядження державними ресурсами;

система критеріїв, які характеризують працівника, як такого, що здатен за своїми морально-етичними якостями, рівнем статків (співвідношенням доходів та видатків), відсутністю корупційних ризиків, ставленням до службових обов'язків та службової дисципліни, здійснювати професійну діяльність з дотриманням правових норм;

відсутність у діях особи, уповноваженої на виконання функцій держави приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження;

непідкупність, чесність та підзвітність.

Як бачимо серед вчених, які досліджували термін «доброчесність», відсутній однозначний підхід щодо критеріїв якими він визначається. Кожне із запропонованих визначень розкриває окремі елементи доброчесності, що стосуються працівників органів публічної влади, у зв'язку з чим наведеними

дефініціями можна надати лише загальну характеристику цьому терміну. Відповідно вказані дефініції потребують ще низки уточнень. Що обумовлено складністю цієї категорії, яка включає в себе сукупність морально-етичних чеснот, яких, згідно з чинним законодавством, мають дотримуватися працівники державних органів.

Досліджуючи правове визначення поняття «добročесність», вважаємо, що необхідно звернутися до *міжнародних правових актів*, які стали підґрунтям для впровадженні даної категорії в законодавство України.

В англійському варіанті Міжнародного кодексу поведінки державних посадових осіб, що затверджений Резолюцією 51/59 Генеральної Асамблеї ООН від 23 липня 1996 року [3], для позначення добročесності використовується термін «integrity», який Кембриджський академічний словник трактує, як якість бути чесним і мати сильні моральні принципи [4].

В Резолюції Організації Об'єднаних Націй «Попередження злочинності та кримінальне правосуддя в контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією» від 7 вересня 1990 року [5], в «Лімській декларації» від 11 вересня 1997 року [6] та деяких міжнародних фінансових угодах також відповідником англійського слова integrity є добročесність.

Як слідує із вказаних міжнародних документів, світова спільнота доволі інтенсивно оперує такими поняттями, як «добročесність» та «перевірка на добročесність», які, як і критерії якими визначаються дані категорії для суб'єктів стосовно яких вони спрямовані, є зрозумілими. Але саме правове визначення поняття «добročесності» в міжнародних документах відсутнє.

В нормах вітчизняного законодавства (Конституції України, Законах України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII, «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII, «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII, «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII, «Про судоустрій і статус суддів» від 02.07.2016 № 1402-VIII, «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, Кодексі етичної поведінки працівників Національного агентства з питань запобігання корупції, яке затверджено Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.05.2019 № 1382 та ін.) термін «добročесність» вживається виходячи зі змісту положень норм

міжнародного права й широко використовується у *формі юридичної термінології* як: вид перевірки; один із принципів діяльності державних службовців, та працівників правоохоронних органів; критерій відповідності посаді; принцип організації роботи з повідомленнями; принцип освітньої діяльності; діяльність працівників, що базується на виконанні службових обов'язків відповідно до вимог законів України та правил етичної поведінки. Водночас законодавець не надав в цих законодавчих актах визначення «доброчесність».

Слід зазначити, що використання законодавчих дефініцій – це один із основних технічних прийомів, який забезпечує дотримання принципу правової визначеності та полегшує засвоєння тексту закону. Відповідно значення законодавчих дефініцій в тому, що за їх допомогою виключається двозначність. Проте на сьогодні феномен «доброчесність» перебуває на етапі формування поняття, принципів, закономірностей розвитку, формування критеріїв забезпечення та критеріїв оцінювання доброчесності. Що для правозастосовної практики є неприпустимим. Так як відсутні чіткі критерії, якими визначаються: яка підстава для оцінки, визначення або класифікація чогось; мірило [7], за якими визначається який працівник доброчесний, а який ні.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. ред. В.Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: Перун, 2009. С. 308.
2. Навчальний посібник з доброчесності поліції. Женевський центр з врядування у секторі безпеки. Женева 2019 С. 24. URL: <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/>.
3. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб. Резолюція 51/59 Генеральної Асамблеї ООН від 23 липня 1996 року URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/RES/51/59>.
4. Кембриджский академічний словник URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/integrity>.
5. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_785#.
6. Декларація ООН «Лімська декларація» прийнята на VIII Міжнародній конференції по боротьбі з корупцією Ліма. Перу. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_090#Text.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і голов. ред. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2002. 1440 с.

Гончарук Дмитро Ігорович,
старший науковий співробітник
наукового центру проблем виховання
добročесності та запобігання корупції
у секторі безпеки та оборони
Національного університету оборони
України імені Івана Черняхівського;
Клюшин Володимир Васильович,
науковий співробітник наукового
центру проблем виховання
добročесності та запобігання корупції
у секторі безпеки та оборони
Національного університету оборони
України імені Івана Черняхівського

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ

Жодна з країн, жоден регіон або суспільство не володіють імунітетом проти корупції. Щорічні втрати які пов'язані з корупцією складають понад 5 % світового ВВП (2,6 трлн доларів США), при цьому втрати від хабарництва більше ніж 1 трлн доларів США. Ці кошти замість використання на благо компаній і їхніх інвесторів здійснюють руйнівний вплив на державу та суспільство. За світовими показниками через корупцію ведення бізнесу обходиться дорожче на 10 %, а вартість договорів на закупівлю в країнах, що розвиваються зростає на 25 % [1].

Боротьба з корупцією на сьогодні є одним з найактуальніших питань для державного та приватного сектору. Істотні законодавчі зміни з удосконалення сфери боротьби з корупцією, перші справи по Foreign Corrupt Practices Act в Україні вимагають посиленої уваги суб'єктів господарювання щодо відповідності їх діяльності встановленим антикорупційним нормам.

Пандемія COVID-19 виявила проблемні місця в системі управління державними ресурсами в багатьох країнах світу, адже коли рішення щодо величезних ресурсів ухвалюються швидко, існує підвищений ризик шахрайства та корупції [2].

Корупція на сьогодні визнана одним з основних джерел соціально-економічної та політичної нестабільності в усьому світі, але додатковим фактором посилення корупційних ризиків в Україні є наявність районів бойових дій на її території, оскільки саме деградація або повне знищення державних та суспільних

механізмів забезпечення основоположних прав людини, значне зростання рівня і масштабів розповсюдження корупції є характерними рисами конфліктних та пост-конфліктних держав [3; 4].

Підтвердженням зазначеному є показник Індексу сприйняття корупції в Україні, який залишається високим (у 2021 році, набравши 32 бали зі 100 можливих, Україна за індексом сприйняття корупції посіла 117 місце серед 180 країн світу) [5].

Попри високий рівень довіри, яким користуються Збройні сили серед громадян більшості країн світу, проведені міжнародною громадською організацією по боротьбі з корупцією – Трансперенсі Інтернешнл дослідження свідчать, що сфера оборони разом з нафтогазовидобувною промисловістю та будівництвом належать до найбільш корумпованих сфер діяльності, до компетенції яких входить управління державними ресурсами [5], так за даними вибірки з 3000 «афганських» воєнних контрактів загальною сумою \$106 млн більше ніж \$40 млн було розкрадено.

Як свідчить світовий досвід, сприятливі умови для корупційної діяльності найчастіше виникають в оборонному секторі через обмеження доступу до інформації, що ускладнює здійснення суворого нагляду та контролю за витрачанням державних ресурсів.

Оскільки потенційна вигода від корупційного вчинку залежить від таких факторів, як кількість ресурсів у розпорядженні державного службовця; рівня його/її дискреційних повноважень та дотримання принципів ефективного врядування: прозорості та підзвітності; то в оборонному секторі наведені фактори зливаються в поведінку, яка збільшує потенційну вигоду від корупційного вчинку через значні за обсягами ресурси, вплив потреби у «таємності», «терміновості», або «національних інтересах», які в кінцевому підсумку звужують процес прийняття рішень та суттєво зменшують його прозорість та підзвітність.

Список використаних джерел

1. Муни О., Перез М., Макинава О., Голдсмит М. Участие в борьбе с взяточничеством и противодействию коррупции. Руководство для инвесторов и компаний. PRI, United Nations Global Compact. 2016, 36 с.

2. Transparency International. URL: https://www.transparency.org/files/application/flash/20200323_TI_Letter_to_Congress_Coronavirus_Response_Package.pdf.

3. Війна на Донбасі, корупція та бідність є головними проблемами України – соцдослідження. Реанімаційний пакет

реформ. URL: <https://rpr.org.ua/news/viy-na-na-donbasi-koruptsiia-ta-bidnist-ie-holovnymy-problemamy-ukrainy-sotsdoslidzhennia/>.

4. Виховання доброчесності та боротьба з корупцією в оборонному секторі: збірник прикладів (компендіум) позитивного досвіду. Женевський Центр демократичного контролю над збройними силами, 2010, 383 с.

5. Індекс сприйняття корупції – 2021. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/>.

Граб Андрій Володимирович,
аспірант кафедри кримінально-правової
політики та кримінального права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ЗБАГАЧЕННЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Встановлення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення вважається одним із дієвих засобів протидії корупційним правопорушенням. Внаслідок численних пошуків оптимальної форми вираження відповідної кримінально-правової заборони законодавець закріпив її в ст. 368-5 Кримінального кодексу України (далі – КК). При цьому умови, в яких діє ця стаття, постійно змінюються і їх неможливо не враховувати. Так, відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», було введено воєнний стан по всій території країни. Через це застосовування ст. 368-5 КК може супроводжуватись додатковими складнощами. Про що йдеться?

Воєнний стан суттєво вплинув на обов'язок суб'єктів декларування подавати декларації. Електронне декларування розцінюється як один із важливих інструментів запобігання корупції у публічному секторі. Його також характеризують як «антикорупційне декларування», засноване на сукупності усіх форм юридичного закріплення й організаційного забезпечення загальнообов'язкових правил поведінки у сукупності їх взаємозв'язків, через які об'єктивуються приписи, що визначають спосіб перевірки доброчесності уповноважених осіб шляхом виконання обов'язку з декларування [1, с. 51]. Нагадаю, що

антикорупційне декларування в Україні було запроваджено у 2016 році відповідно до розділу VII «Фінансовий контроль» Закону України від 14 жовтня 2014 р. «Про запобігання корупції». Згідно зі ст. 45 цього Закону особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а», «в» і «г» пункту 2 частини першої статті 3 Закону «Про запобігання корупції», зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – декларація), за минулий рік за встановленою формою. НАЗК відповідно до п. 1 ст. 4 та п. 1 ст. 51³ згаданого Закону є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. До його повноважень з-поміж іншого належить проведення повної перевірки декларації, яка полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірки наявності конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення чи необґрунтованості активів та яка може здійснюватись у період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльності [2].

Однак відповідно до Закону України від 3 березня 2022 р. «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», а також Закону України від 8 липня 2022 р. «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану» фізичні особи подають документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період обов'язку подати документи. Окрім цього, у період дії воєнного стану або стану війни будь-які перевірки щодо своєчасності та повноти подання будь-яких звітів чи документів звітного характеру уповноваженими органами не здійснюються. Вказані зміни до порядку декларування публічних службових осіб є зрозумілими, враховуючи всі складнощі і ризики воєнного часу, але, попри це, фактично НАЗК не здійснює частину повноважень, наданих йому відповідно до ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції», а саме ті повноваження, що

стосуються контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування. Для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, це може слугувати додатковим стимулом для незаконного набуття активів під час воєнного стану. Тим більше, що останній може тривати не один рік.

Показовим у цьому сенсі прикладом, коли встановлена різниця між раніше задекларованими активами і виявленими коштами сприяє викриттю незаконного збагачення, слугує така подія. Нещодавно Офіс Генерального прокурора (далі – ОГП) відкрив кримінальне провадження щодо можливого незаконного збагачення народного депутата України, дружина якого перемістила через митний кордон України грошові кошти на суму понад 17 млн. грн. За результатами перевірки НАЗК встановлено, що згідно з декларацією за 2020 рік сукупний задекларований розмір грошових коштів, які належать родині вказаного народного депутата України, не збігаються з офіційно задекларованими раніше грошовими коштами та заощадженнями, вивезеними за кордон його дружиною, більше ніж на 8 мільйонів гривень, а це перевищує поріг, встановлений для настання кримінальної відповідальності за незаконне збагачення у 6500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Зібраний матеріал НАЗК передало до ОГП, на підставі якого той зареєстрував кримінальне провадження за ст. 368-5 КК і доручив проведення досудового розслідування кримінального провадження детективам Національного антикорупційного бюро України [3].

Видається, що за аналогічних умов в майбутньому НАЗК вже не зможе здійснити повну перевірку декларацій, оскільки суб'єкти декларування звільнені від обов'язку подавати декларації під час воєнного стану. Останні подані щорічні декларації стосуються 2020-ого року, а за новітній період НАЗК доведеться шукати інші дієві шляхи перевірки отриманих законних доходів посадовців на співмірність із виявленими у ними сумами грошових коштів. Тому і не дивно, що керівництво НАЗК виступає за якнайшвидше відновлення електронного декларування та супутніх йому заходів фінансового контролю з урахуванням усіх ризиків, викликаних війною [4]. Також до Верховної Ради України вже надійшов проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу»

(реєстр. №8071 від 23 вересня 2022 р), який з-поміж іншого передбачає подання особами, які у 2022 р. не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та/або повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, таких декларацій та повідомлень не пізніше 60 календарних днів з дня набрання чинності вказаним законопроектом [5].

Таким чином, описана ситуація з декларуванням (а точніше недекларуванням) публічних службових осіб аж ніяк не сприяє протидії незаконному збагаченню, через що вимагає оперативних законодавчих змін.

Список використаних джерел

1. Рева Ю. О. Антикорупційне декларування: теорія, правове регулювання, практика: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Одеса, 2020. 228 с.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

3. НАЗК виявило ознаки незаконного збагачення щодо народного депутата, дружина якого вивезла під час війни за кордон понад 500 тис. дол. США: ОГП відкрив кримінальне провадження. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-vyyavylo-oznaky-nezakonnogo-zbagachennya-shhodo-narodnogo-deputata-druzhyna-yakogo-vyvezla-pid-chas-vijny-za-kordon-ponad-500-tys-dol-ssha-ogp-vidkryv-kryminalne-provadhennya/>.

4. Відновлення електронного декларування, фінансовий контроль і конфлікт інтересів: НАЗК провело друге громадське обговорення проекту Державної антикорупційної програми. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/vidnovlennya-elektronного-deklaruvannya-finansoviy-kontrol-i-konflikt-interesiv-nazk-provelo-druge-gromadske-obgovorennya-proektu-derzhavnoyi-antykoriptsij-noyi-programy/>.

5. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу» (реєстр. № 8071 від 23.09.2022). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1485281>.

Грущенко Олена Анатоліївна,
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент;
Буличева Наталія Анатоліївна,
доцент кафедри приватного права
Київського університету імені Бориса
Грінченка, кандидат юридичних наук,
доцент

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЯК ФАКТОР УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО (РЕГІОНАЛЬНОГО) УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Тематика економіко-правового та соціального розвитку держави охоплює широке коло питань і різних сфер суспільного життя. Але ступінь їх наукового опрацювання і практичного вирішення далеко не однаковий. Увага вчених-економістів, як правило, зосереджена на окремих питаннях економічних реформ, вивчені причини їх недостатньої результативності, критиці чинного правового та організаційного поля їх здійснення.

Стосовно процесів досягнення виявлення ресурсів антикорупції, а саме, в територіальному (регіональному) управлінні проводяться та публікуються, зазвичай, аналіз державної антикорупційної політики України в умовах глобальної нестабільності, рівня антикорупційних заходів України та країн Європейського Союзу. Цьому присвячена низка монографічних досліджень та велика кількість наукових статей. Найбільш значущими серед них є роботи вітчизняних вчених Басанцова В., Зубаревої О. [1], Ткачук Ю., Матвієнко А. [2].

Помітне місце серед правових норм забезпечення економічної безпеки держави зайняло законодавство, зокрема, Закони України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» від 20 червня 2022 року № 2322-ІХ [3], «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [4], «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII [5], спеціальне законодавство, що стосується економічної конкуренції в період воєнного стану [6].

Водночас, питання ролі та значення методологічних основ територіального (регіонального) управління та використання ресурсів щодо запобігання корупції, його впливу та формування

конкурентного середовища, пробудження ділової активності і ефективного бізнесу, наукового обґрунтування системного бачення цих процесів в їх логічному взаємозв'язку ще не достатньо опрацьовані, або залишилися поза увагою дослідників, чимало їх з необхідністю постає в умовах воєнного стану в Україні.

Тому, потребує більш поглибленого вивчення проблема взаємозв'язку процесів виявлення ресурсів антикорупції в державі з головними сегментами ринкової структури, формування адекватного новим економічним відносинам правового та організаційного механізму, що складається в умовах воєнного стану в Україні. Зазначимо, що період розвитку місцевого самоврядування в об'єднаних територіальних громадах дає шанс переформувати підхід до боротьби з корупцією і змістити акцент з людей на систему – працювати з громадами не над пошуком винних, та над створенням таких процедур, які нівелюють людський фактор при прийнятті рішень і не лишають місця для корупційних дій. Працювати не так проти корупціонерів, як за добросовісність системи урядування [2].

Сучасність поставила перед економікою України принципово нові задачі. Методи та організацію управління належить привести у відповідність до вимог економічної безпеки держави в період воєнного стану.

В територіальному (регіональному) розвитку держави слід виділити наступні проблеми:

- раціональне використання трудових ресурсів. в умовах ускладнення демографічної ситуації ця проблема набуває все більшого значення. тільки місцеві органи самоврядування можуть оптимально збалансувати потреби підприємств в трудових ресурсах з наявними і перспективними можливостями, а також потреби економічної структури регіону та наявності в ньому відповідних ресурсів;

- ефективне використання власних ресурсів в окремих регіонах потребує оптимального їх розподілу, що стосується, в першу чергу, найбільш дефіцитних ресурсів для відповідного регіону;

- оцінка впливу на довкілля;

- економія матеріальних ресурсів за рахунок використання нових технологій та техніки, що може бути забезпечено шляхом залучення інвестицій;

- розвиток соціальної інфраструктури регіонів;

- збалансованість потужностей будівельних фірм (організацій);

- розвиток та відновлення транспортної системи регіонів;
- відновлення та розвиток стабільності енергосистеми країни та окремих областей;
- перегляд регуляторних актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо їх результативності, внесення змін до актів, які не відповідають вимогам чинного законодавства, містять корупційні фактори чи спотворюють конкуренцію (наприклад, в сфері продажу об'єктів приватизації, оренди державного та комунального майна, надання державної допомоги суб'єктам господарювання з метою попередження фактів надання незаконної та недопустимої допомоги внаслідок недотримання вимог Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», та ін.). Наведений перелік проблем зазначає, що існує багато завдань, які потребують активного впливу територіального (регіонального) управління.

На основі мобілізації регіональних можливостей, зокрема, місцевої сировини, паливно-енергетичних ресурсів, створення, відновлення мало- та безвідходних виробництв, необхідно розробити оптимальну з точки зору фундаментальних національних інтересів України траєкторію розвитку економіки регіонів країни з метою забезпечення її економічної безпеки з урахуванням викликів воєнного та післявоєнного періоду. Також вважаємо за доцільне передбачити впровадження такої концепції економічного розвитку на центральному та територіальному рівнях шляхом оновлення Національної економічної стратегії, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179, та подальшого корегування відомчих планів її реалізації.

Список використаних джерел

1. Корупція в Україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії: монографія / І. В. Басанцов, О. О. Зубарева. Суми: Сумський державний університет, 2016. 113 с.

2. Ткачук Ю., Матвієнко А. Від антикорупції до доброчесності. Дієві інструменти для об'єднаних територіальних громад. Посібник-программа Глобал Ком'юнітіз, Агентства Сполучених Штатів Америки з міжнародного розвитку. Київ, 2020. С. 40. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/565/DP_posibnik_antikor_tools_WEB.pdf.

3. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#top>.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20>.

5. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.

6. Рекомендаційні роз'яснення АМКУ «Про деякі питання, пов'язані з наданням та розглядом заяв про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію суб'єктів господарювання в період воєнного стану, однакового застосування положень статей 26 та 27, абзацу третього частини другої статті 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» до порушень законодавства про захист економічної конкуренції, передбачених пунктами 5, 12 статті 50 цього Закону, вчинених під час воєнного стану» від 30.03.2022, № 1-pp. URL: <https://amcu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-povyazani-z-nadannyam-ta-rozglyadom-zayav-pro-nadannya-dozvolu-na-uzgodzheni-diyi-koncentraciyu?v=624d6f1715abc>.

Гудз Василь Михайлович,

аспірант кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

МІЖНАРОДНА ПРАВОВА ДОПОМОГА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

У сучасних умовах інтеграції політичного, економічного, соціального та технологічного життя між країнами світу перед правоохоронними органами України постають нові завдання, виконання яких неможливе без належного сприяння уповноважених органів іноземних держав. Для досягнення дієвості такої співпраці законодавець передбачив розділ IX у Кримінальному процесуальному кодексі України, яким урегульовано питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та наділено уповноважені органи України правом направляти запити про міжнародну правову допомогу до інших держав.

Як правильно зазначає Чорноус Ю.М., міжнародна правова допомога є найбільш поширеною формою міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Її зміст полягає у проведенні різних процесуальних дій на підставі запиту (клопотання, доручення) про надання міжнародної правової допомоги [1]. Наразі ця діяльність є чи не єдиною можливістю

отримати докази вчинення злочинів, які знаходяться поза юрисдикцією правоохоронних органів України.

Особливо актуальною є допомога компетентних органів іноземних держав при розслідуванні кримінальних корупційних злочинів, пов'язаних із отриманням неправомірної вигоди. У Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією, яка є чинною для України держави-підписанти визначили, що ефективна боротьба із корупцією вимагає розширення, активізації та поліпшення міжнародного співробітництва у кримінальних справах та наголосили на необхідності здійснювати у невідкладному порядку спільну кримінальну політику, спрямовану на захист суспільства від корупції, включаючи ухвалення відповідних нормативно-правових актів і вжиття превентивних заходів [2].

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони встановлює, що сторони співробітничать у боротьбі з кримінальною та незаконною організованою чи іншою діяльністю, а також з метою її попередження. Таке співробітництво спрямовується на вирішення, серед іншого такої проблеми як корупція як у приватному, так і в державному секторі. Сторони і надалі розвивають співробітництво стосовно обміну найкращими практиками, в тому числі щодо методик розслідування, криміналістичних досліджень та обміну інформацією відповідно до існуючих правил [3].

Сьогоднішні глобалізаційні процеси призвели до трансформації підходів отримання неправомірної вигоди: все частіше особи, що вчиняють корупційні кримінальні правопорушення, з метою прикриття своєї злочинної діяльності та ускладнення викриття правоохоронними органами їх протиправних дій отримують неправомірну вигоду шляхом її надсилання на рахунки у фінансових установах, що знаходяться за кордоном. Зазвичай після отримання кошти декілька разів переводяться, або легалізуються шляхом купівлі рухомого та нерухомого майна, при цьому рахунки можуть належати як тим, для кого призначається неправомірна вигода, так і іншим особам. У цьому випадку розслідування отримання неправомірної вигоди тісно пов'язано із здійсненням фінансових розслідувань за участі іноземних держав.

Фінансові розслідування часто виходять за межі національних кордонів, тому важливо забезпечити своєчасне

використання компетентними органами можливостей формального та неофіційного міжнародного співробітництва під час слідчих дій. Встановлення контактів на початковому етапі дасть слідчим змогу засвоїти особливості іноземної правової системи, проблематику процесу отримання додаткової інформації та формування загального плану розслідування [4]. Крім цього, врахування здобутої інформації під час написання запиту про міжнародну правову допомогу сприятиме в отриманні більш повної та необхідної інформації, що у подальшому буде використовуватись як доказова база отримання неправомірної вигоди.

Варто зазначити, що згідно із Кримінальним процесуальним кодексом України на правоохоронні органи покладається обов'язок всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження [5]. Через призму розслідування корупційних злочинів, пов'язаних із отриманням неправомірної вигоди вказана категорія включає в себе отримання інформації про повний ланцюжок руху грошових коштів у вигляді неправомірної вигоди, як із метою встановлення істини, так і для подальшої спеціальної конфіскації коштів, одержаних злочинним шляхом, чого не завжди вдається досягнути.

Зокрема, не можна залишити поза увагою питання не досконалості механізму міжнародного співробітництва, що здійснюється із метою здобуття доказів отримання неправомірної вигоди. Наприклад існують випадки, коли реалізація міжнародного співробітництва «блокується» через відмову запитуючої сторони від виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги [7]. Також, п. а ст. 2 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 20 квітня 1959 року, визначає, що у допомозі може бути відмовлено: «якщо прохання про надання допомоги стосується правопорушення, яке, на думку запитуваної Сторони, є політичним правопорушенням, правопорушенням, пов'язаним з політичним правопорушенням, або податковим правопорушенням» [6]. Виходячи із характеристики корупційної злочинності, наявності зв'язків підозрюваних осіб у політичних колах, корисливою спрямованістю злочинних дій та фінансовими зловживаннями, норми законодавства можуть використовуватися на користь корупціонерів [7].

Вказане не вичерпує всіх проблемних питань, що виникають за умов реалізації міжнародного співробітництва під час розслідування корупційних злочинів. Аналіз практики також доводить, що сьогодні надання міжнародної правової допомоги супроводжується недоліками, що пов'язано із об'єктивними

причинами, та суб'єктивними, викликаними недостатнім знанням вітчизняними правоохоронцями міжнародного та національного законодавства, що регулює міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, криміналістичних рекомендацій тощо [8].

З огляду на викладене можна зробити висновок, що міжнародне співробітництво в окремих кримінальних провадженнях, пов'язаних із отриманням неправомірної вигоди дозволяє здобути значну частину доказової бази, яка у подальшому стає основою для ухвалення тих чи інших процесуальних рішень. Однак, незважаючи на приписи міжнародного законодавства про спільні дії держав у сфері боротьби зі злочинністю його декларативний характер не у повній мірі є тим інструментом, який може ефективно сприяти розслідуванню та притягненню особи до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення пов'язаного з отриманням неправомірної вигоди. Важливість такого інструменту з одного боку та його недосконалість з іншого породжують проблеми, вирішити які можливо лише спільними узгодженими діями держав, що зацікавлені у подоланні корупції та мінімізації її негативних наслідків. Такі дії мають спрямовуватись на два основоположні аспекти: нормотворчу діяльність, що полягає в удосконаленні законодавства, та поглиблення міжорганізаційної співпраці, тобто встановлення стійких триваючих відносин між правоохоронними органами різних держав.

Список використаних джерел

1. Черноус Ю.М. Міжнародна правова допомога: зміст та питання удосконалення реалізації. Вісник кримінального судочинства. Київ, Київський нац. ун. ім. Т. Шевченка, №2/2015, с. 95. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2015_Chornous.pdf

2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS173) від 27 січ. 1999 р. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15 трав. 2003 р. :ратифіковані Законом України від 18 жовт. 2006 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16 вер. 2014.https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

4. Посібник щодо деяких аспектів здійснення фінансових розслідувань (дослідження фінансових відносин). Київ. 2021,

с. 104. URL: [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20\(National%20Studies,%20Guidances%20etc\)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20(National%20Studies,%20Guidances%20etc)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України (№ 4651-VI) від 13 кв. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=%D0%BD%D0%B5%D1%83%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BE#Text>.

6. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах. Страсбург. 20 квіт. 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text.

7. Чорноус Ю. М. Актуальні питання міжнародного співробітництва під час розслідування корупційних злочинів. Імплементація європейських стандартів запобігання корупції в Україні. с. 119–120 URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/13843>.

8. Сопільник Л. І., Заяць Р. Я., Сопільник Р. Л. Деякі аспекти міжнародного співробітництва під час розслідування корупційних злочинів. JEL Classification: K 19, с. 177. SECTION «LAW»: Право. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.4433057>.

Давиденко Тетяна Михайлівна,
науковий співробітник науково-
дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення
та судової експертології навчально-
наукового інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ

СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА РЕПУТАЦІЙНІ ВТРАТИ

Корупція, як явище міжнародного масштабу, залишається широко поширеною у всіх країнах світу.

На думку окремих дослідників поняття «корупція» має латинське походження від слова *corruptere* – «ламати», «завдавати шкоди», на думку інших – термін походить від англійського слова *corruption* – «деморальність», «знищення, руйнування» [1].

В археологічних джерелах згадки про корупцію є в найдавніших цивілізаціях і писаних законах світу. Навіть у праві шумерів (близько 2350 р. до н.е.), які сформували велику спадщину стародавньої месопотамської цивілізації [2], поряд з іншими принципами правового регулювання відносин серед

найактуальніших поставали завдання забезпечення сплати податків та припинення корупції.

Корупції характерні варіативність форм виникнення, предметів інтересів у всіх сферах соціального і економічного життя, та асоціальна поведінка. Це підтверджує доцільність твердження, що створити термінологічне поняття корупції [3], яке би враховувало її повноту та ідентичність, на практиці видається неможливим.

Беззаперечно, що хоча стандарти визначення корупції і її структури не є сталими, змінюються форми і характеристики, однак, небезпечне явище на всіх рівнях негативно впливає на соціальний, соціологічний і політичний клімат держави.

Обов'язок переслідування корупційних правопорушень впливає не лише з міжнародного права - правових актів ООН, Ради Європи, ОЕСР, із права Європейського Союзу [4, 5, 6, 7, 8, 9], а й із національного законодавства [10, 11, 12, 13, 14].

Найпоширенішим у світі глобальним рейтингом корупції є Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI), який вимірює корумпованість державного сектору країни. CPI є провідним показником думки експертів і бізнесменів. CPI оцінює країни за ступенем корупції серед державних службовців та політиків. авторитетних, незалежних інституцій. Розраховується CPI із 1995 року експертами міжнародної організації Transparency International на основі 13 досліджень різних джерел авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів з оцінки економічних та політичних ризиків.

Процес розрахунку CPI регулярно удосконалюється і переглядається. Останнє узгодження було зроблено Спільним дослідницьким центром Європейської комісії у 2017 році. Ключовим показником вразливості країни до корупції є не місце в рейтингу, а кількість балів. Результати надаються за шкалою від 0 (дуже корумпований, коли корупція фактично підміняє собою державу) до 100 (дуже чистий, коли досягнуто значного прогресу і корупція майже відсутня в житті суспільства).

Для оцінки ризику корупції Transparency International за 2021 рік використано 180 країн. У цьому рейтингу країн з незначними масштабами корупції визнано найкращими Данію, Фінляндію і Нову Зеландію (по 88 балів і 1 ранг), Норвегію, Сінгапур і Швецію (по 85 балів і 4 ранг), та високо корумпованими країнами Сирію і Сомалі (13 балів і 178 ранг), Південний Судан (11 балів і 180 ранг).

В опублікованому звіті за Індексом сприйняття корупції за 2021 рік, поряд з Есватіні (перейменоване південноафриканське королівство Свасіленд із населенням 1,1 млн. осіб), Україна отримала 32 бали із можливих 100 балів, та у рейтингу займає 122 ранг серед 180.

За останній 2021 рік показник CPI виріс на 1 бал.

У глобальному рейтингу з показниками Індексу сприйняття корупції, підготовленому Transparency International, Україна у 2011 році почала динаміку показників із 26 балів, посівши 144 місце серед 174 країн.

За основними показниками 2020 року, у списку CPI серед 180 країн Україна посіла 117 місце, у 2021 році серед 180 країн – 122.

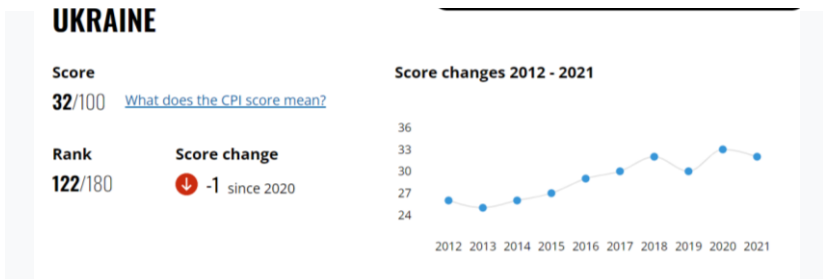

Рис. 1. Графічне відображення даних Індексу сприйняття корупції, опублікованого Transparency International

Цікаво, що для оцінки корупції шляхом вивчення сприйняття масштабів явища щороку є не дуже суттєва, але позитивна динаміка у покращенні показників:

- 2011: 26 балів / 144 місце серед 174 країн
- 2012: 26 балів / 144 місце серед 174 країн
- 2013: 25 балів / 144 місце серед 175 країн
- 2014: 26 балів / 142 місце серед 174 країн
- 2015: 27 балів / 130 місце серед 167 країн
- 2016: 29 балів / 131 місце серед 176 країн
- 2017: 30 балів / 130 місце серед 180 країн
- 2018: 32 бали / 120 місце серед 180 країн
- 2019: 30 балів / 126 місце серед 180 країн
- 2020: 33 бали / 117 місце серед 180 країн
- 2021: 32 бали / 122 місце серед 180 країн.

Хоча Україна не найкраща в Барометрі, однак, за останнє десятиріччя покращила свої позиції в рейтингу і піднялася вище на 22 позиції – із 144 місця на 122.

Достовірна картина оцінки результатів у рейтингу корупції в країнах для уряду України є чітким сигналом щодо життя невідкладних заходів.

З цією метою в Україні ведеться Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Відповідно до Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» його адміністратором було Міністерство юстиції.

Із прийняттям у 2014 році Закону України «Про запобігання корупції», держателем та адміністратором реєстру є Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК); Реєстратором реєстру є самостійний структурний підрозділ апарату Агентства.

Функціонуючий Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (Реєстр корупціонерів) – це портал, який містить відомості про всіх фізичних осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення в Україні, та про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, НАЗК адмініструє з 4 лютого 2019 року [15].

Виклик нашого часу до аналізу відомостей про корупціонерів породжує солідарне протистояння до несприйняття суб'єктів із підвищеними корупційними ризиками і використовується з метою визначення таких сфер та реалізації державної антикорупційної політики, аналізу відомостей про осіб, до яких застосовано заходи, та інформації про корупціонерів.

Однак, корупція в Україні залишається великою проблемою, із негативними ознаками, що мають вплив і на інвесторів, і на потенційних торгових партнерів. Адже найбільш інтенсивні процеси, які значною мірою формують реальний хід глобалізації, відбуваються в економічній сфері, де корупційні правопорушення спрямовані на спотворення глобальної економічної системи.

Список використаних джерел

1. Kurzępa B. Kilka uwag o korupcji, «Prokurator» 2000, № 4, с. 17.
2. Palka P. Sprzedajne nadużycie funkcji publicznej. Studium z prawa karnego, Olsztyn 2011, с. 59–67.

3. Dzietzcyk K. Zjawisko korupcji jako element życia społecznego, «Seminare. Poszukiwania Naukowe» 2016, nr 3, s. 111–121.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (ратифікована згідно із Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» від 18 жовтня 2006 року №251-V). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

5. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією №ETS173 від 27 січня 1999 р. (ратифікована згідно із Законом України «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 жовтня 2006 р. № 252-V). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

6. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15 травня 2003 р. №ETS191 (ратифікована згідно із Законом України «Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 жовтня 2006 р. № 253-V). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_172.

7. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 р. (ратифікована згідно із Законом України «Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією» від 16 березня 2005 р. № 2476-IV). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102.

8. Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) від 05.05.1998 р. № 994_145. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_145#Text.

9. Статут Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) від 05.05.1998 № 994_144. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_144.

10. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

12. Кодекс законів про працю України від 01.06.1972 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

13. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

14. Про запобігання корупції. Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

15. Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення від 09.02.2018 № 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-18#Text>.

Дашковська Анастасія Володимирівна,
здобувач кафедри публічного управління
та адміністрування Національної академії
внутрішніх справ

КОМПЛЕКС ЗАХОДІВ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ, ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В АПАРАТІ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Антикорупційної стратегії держави спрямована на запобігання та протидію корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню і розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів.

За даними міжнародної організації «Transparency International» в період 2013–2019 роки Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) в Україні зріс із 25 до 30 балів [1], у 2020 році показник становив 33 бали, у 2021 рік відповідно 32 бали. Розбалансування та малоефективна антикорупційна діяльність публічних інституцій в Україні спостерігалась в період 2018–2021 роки оскільки не було ухвалено антикорупційної стратегії. В свою чергу, +6 балів (Індекс сприйняття корупції) за 10 років – це недостатній результат для країни яка визначила боротьбу з корупцією як пріоритетним питанням, тоді як Україна ввійшла до числа 25 країн, у яких в 10-річній динаміці зафіксоване статистично значуще зростання. Нині Україна посідає 122 місце зі 180 країн у CPI [2].

Європейська комісія у висновку щодо заявок на членство в Європейському Союзі, поданих Україною, Грузією та Республікою Молдова від 17 червня 2022 року зазначила, що Україна досягла значного прогресу на шляху до верховенства права, проте подальша боротьба з корупцією залишається однією з основних вимог суспільства [1].

Слід наголосити, що до органів протидії корупції із антикорупційною політикою входить і Рада національної безпеки і оборони України.

Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України з питань координації й контролю за діяльністю органів виконавчої влади з протидії корупції, забезпечення громадської безпеки та боротьби із злочинністю з питань національної безпеки і оборони [3].

Важливим кроком в антикорупційній політиці стає рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року про схвалення проекту Стратегії національної безпеки України [4].

Враховуючи фундаментальні національні інтереси, визначені Конституцією України і Законом України «Про національну безпеку України» захист особи, суспільства та держави від корупційних правопорушень є пріоритетним завданням держави та закріплено Стратегією національної безпеки України «БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ – БЕЗПЕКА КРАЇНИ» [4].

З метою реалізації конституційних принципів індивідуальної юридичної відповідальності та невідворотності покарання держава наголошує на принципі нульової толерантності до корупції, забезпеченні ефективної діяльності органів, які запобігають корупції та протидіють корупційним правопорушенням; а також забезпеченні прозорості, підзвітності державних органів, добросовісності посадових (службових) осіб, ефективному доступі до правосуддя, вдосконаленні досудового розслідування кримінальних правопорушень, судового розгляду кримінальних проваджень та виконанні призначених судами покарань [4].

На сьогодні, державним органом, який здійснює поточне інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення діяльності Ради національної безпеки і оборони України є його Апарат [5].

З метою впровадження механізмів для прозорості, добросовісності, зниження корупційних ризиків та підвищення рівня довіри громадян до діяльності Апарату Ради національної безпеки і оборони України Комісією з оцінки корупційних ризиків в Апараті Ради національної безпеки і оборони України [6] було розроблено проект Антикорупційної програми.

Отже, у 2022 році Радою національної безпеки і оборони України передбачено комплекс заходів у системі запобігання, виявлення та протидії корупції в своєму Апараті на підставі: 1) проведення оцінки корупційних ризиків в Апараті Ради

національної безпеки і оборони України [7]; 2) статті 19 Закону України «Про запобігання корупції» [8]; із дотриманням вимог: 3) Методології управління корупційними ризиками [9], 4) Порядку подання антикорупційних програм, змін до них на погодження до Національного агентства з питань запобігання корупції та здійснення їх погодження [9], та згідно з: 5) Методичними рекомендаціями щодо підготовки антикорупційних програм органів влади [10]; 6) Положенням про службу з питань запобігання та виявлення корупції Апарату Ради національної безпеки і оборони України [11]; дотриманням Міжнародних стандартів: 7) ISO 31000 «Ризик-менеджмент», 8) ISO 31010 «Ризик-менеджмент методи оцінювання ризиків», 9) ISO 37001 «Системи менеджменту щодо протидії хабарництву», який було затверджено у вигляді Антикорупційної програми Апарату Ради національної безпеки і оборони України на 2022–2024 роки [12].

Зазначена Антикорупційна програма передбачає впровадження заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, усунення та мінімізацію корупційних ризиків, причин, що їх породжують, та умов, що їм сприяють, а також є обов'язковою для дотримання усіма працівниками Апарату Ради національної безпеки і оборони. Відомча політика Апарату Ради національної безпеки і оборони України щодо запобігання, виявлення та протидії корупції ґрунтується на принципах: верховенства права, довіри суспільства, доброчесності, формування негативного ставлення до корупції, невідворотності покарання за корупційні правопорушення, прозорості та відкритості діяльності, ефективності та законності використання бюджетних коштів, залучення громадськості до виконання антикорупційних заходів.

До основних заходів з реалізації засад відомчої політики щодо запобігання і протидії корупції слід віднести:

1) недопущення корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних з корупцією, в структурних підрозділах Апарату Ради;

2) виявлення ризиків, які негативно впливають на виконання завдань в Апараті Ради;

3) здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства;

4) сприяння викривачам корупції;

5) взаємодія зі спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, центральними органами виконавчої влади, іншими державними урядами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями [12].

Враховуючи антикорупційну політику та її суть, Апарат Ради національної безпеки і оборони України забезпечує організацію та здійснення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави; своєчасне подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, а також вжиття інших заходів щодо запобігання корупції, визначених законодавством.

Головним кроком у удосконаленні інституційної основи у сфері запобігання та протидії корупції Ради національної безпеки і оборони України стало прийняття Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки та Антикорупційної програми Апарату Ради національної безпеки і оборони України на 2022–2024 роки.

Підсумовуючи, слід зазначити, що пріоритетним завданням є зміцнення національної безпеки шляхом створення дієвої системи запобігання корупційним діям, розробці комплексних заходів для боротьби з явищем корупції, виявлення та подолання всіх його соціальних причин та наслідків.

Список використаних джерел

1. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

2. Україна в 10-річній ретроспективі: злети й просідання. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/#/>.

3. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. (Дата оновлення: 29.09.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: затв. Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5>.

5. Положення про Апарат Ради національної безпеки і оборони України: затв. Указом Президента України від 14.10.2005 № 1446/2005. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Aparat-Rady-natsionalnoi-bezpeky-i-oborony-Ukrainy.html>.

6. Положення про комісію з оцінки корупційних ризиків в Апараті Ради національної безпеки і оборони України: затв. Розпорядженням Секретаря Ради національної безпеки і оборони України від 07.10.2021 р. № 43/2021. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/files/2021/commission%20on%20corruptio n%202021.pdf>.

7. Про проведення оцінки корупційних ризиків в Апараті Ради національної безпеки і оборони України: розпорядження Секретаря Ради національної безпеки і оборони України від 03 грудня 2019 року №49.

8. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

9. Про вдосконалення процесу управління корупційними ризиками: затв. наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 28.12.2021 р. № 830/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0219-22#Text>.

10. Методичні рекомендації щодо підготовки антикорупційних програм органів влади: затв. рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 19.01.2017 р. № 31. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Metodychni-rekomendatsiyi-1.pdf>.

11. Положення про службу з питань запобігання та виявлення корупції Апарату Ради національної безпеки і оборони України: Розпорядження секретаря РНБО від 13.04.2021 № 12.

12. Антикорупційна програма Апарату Ради національної безпеки і оборони України на 2022-2024 роки: затв. розпорядженням секретаря Ради національної безпеки та оборони України від 31.05.2022 р. № 15. URL: <https://www.mbo.gov.ua/files/2022/Audit/AntyKorruptions/Rozporyadzchennya.pdf>.

Єрмоменко Віталій Олексійович,
старший викладач кафедри спеціальних
дисциплін Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

ПРОБЛЕМИ ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО СУМІСНИЦТВА ТА СУМІЩЕННЯ З ІНШИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Корупція в Україні залишається дійсно величезною проблемою. Про це свідчить зокрема і рейтинг індексу сприйняття корупції (Corruption Perception Index, CPI), який щорічно укладається організацією Transparency International з 1995 року. І хоча Україна, згідно із цим рейтингом, дещо покращила свої показники (з 2012 плюс 6 балів), проте цього дуже мало і станом на 2022 рік посідає 122 місце із 180 країн, з 32 балами [1]. Поряд з Україною розташувались такі країни як Есватіні (Свазіленд) – 32 бали, на один бал (33 бали) випереджають Алжир, Єгипет, Непал, Філіппіни, Замбія, а на один бал менше (31) у Габона,

Мексика, Нігеру, Папуа-Нової Гвінеї. При цьому країни, що межують з Україною показують значно вищі показники: Молдова – 36 балів (107 місце), Білорусь – 41 бал (82 місце), Угорщина – 43 бали (74 місце), Румунія – 45 балів (67 місце), Словаччина – 52 бали (57 місце), Польща – 56 балів (43 місце). Одна російська федерація має 29 балів (139 місце), що, в принципі, і не дивно [2].

Отже вказані досягнення об'єктивно мають певний ступінь сумнівності.

Оскільки Україна стоїть на шляху інтеграції до Європейського Союзу, як його повноцінного учасника, питання протидії корупції стоїть дуже актуально.

Разом з тим, аналізуючи певні норми антикорупційного законодавства, на наш погляд, доцільно було б розглянути певні зміни.

Так, наприклад в законі України «Про запобігання корупції» (далі Закон), а саме статті 25, визначені обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, а саме:

1. Особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 Закону, забороняється:

1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України, крім випадку, передбаченого абзацом першим частини другої цієї статті.

2. Особа, призначена (обрана) на посаду, зазначену в пункті 1 частини першої статті 3 Закону, зобов'язана не пізніше 15 робочих днів з дня призначення (обрання) на посаду здійснити дії, спрямовані на припинення підприємницької діяльності та припинення її повноважень у складі правління,

інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, якщо особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.

У строк, визначений абзацом першим цієї частини, особі, призначеній (обраній) на посаду, зазначену в пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється здійснювати підприємницьку діяльність, брати участь у діяльності та прийнятті рішень відповідними органами з дня призначення (обрання) на посаду та отримувати будь-які доходи (винагороду тощо) у зв'язку із здійсненням підприємницької діяльності або перебуванням у таких органах.

3. Обмеження, передбачені частиною першою цієї статті, не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), присяжних, помічників-консультантів народних депутатів України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, Першого заступника Голови Верховної Ради України та заступника Голови Верховної Ради України, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України, працівників патронатних служб у державних органах, осіб, зазначених у підпункті «к» пункту 1 частини першої статті 3 Закону (крім осіб, зазначених в інших підпунктах пункту 1 частини першої статті 3 Закону). Обмеження, передбачені пунктом 1 частини першої цієї статті, не поширюються на осіб молодшого начальницького складу служби цивільного захисту, які проходять службу в аварійно-рятувальних формуваннях та пожежно-рятувальних підрозділах у змінному режимі (за умови відсутності у таких осіб повноважень із здійснення заходів державного нагляду (контролю), реєстрації декларацій відповідності матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки, ліцензування) [3].

Враховуючи це, особа, зазначена у пункті 1 частини першої статті 3 Закону, може займатись викладацькою

діяльністю – наприклад, викладати іноземну мову. А от стати фізичною особою-підприємцем (далі ФОП) та відкрити школу вивчення цієї ж мови – ні.

Із власного досвіду можна навести приклад: коли особа деякий час проходила військову службу на офіцерській посаді, а після звільнення стала ФОП та займалась фермерством. По мобілізації дана особа знову ж таки була призвана на військову службу і, відповідно до вимог помічника командира військової частини – начальника групи з питань запобігання та виявлення корупції, припинила свою підприємницьку діяльність. А це зменшення податків, зменшення робочих місць, а отже надходжень до державного бюджету. А для держави, особливо в умовах війни, при суттєвому падінні економіки, наповнення бюджету коштами має дуже важливе значення. Чи, наприклад, службова особа (приміром, секретар сільської ради) у неробочий час, що фактично не впливає на виконання ним своїх обов'язків, займається приватними перевезеннями (таксі), він по суті вже порушує вимоги чинного антикорупційного законодавства, але чим у даному випадку обумовлена суспільна небезпечність, яким чином така діяльність може нести корупційні ризики?

Звичайно, коли особа, виконуючи свої службові обов'язки, здатна отримати преференції для свого бізнесу, тоді є сенс законодавчої заборони займатись підприємницькою діяльністю. Або, коли особа займає певну публічну посаду, коли сам факт перебування на цій посаді носить корупційні ризики, пов'язані з його підприємницькою діяльністю.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, було б доцільно гармонізувати антикорупційне законодавство з умовами сьогодення. Більш детально дослідити ці питання, розробити механізми відповідного контролю та запобігання корупційним проявам.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції в світі – 2021: веб-сайт. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/#rec403323574>.
2. Рейтинг країн по рівню корупції. Nonews: веб-сайт. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/corruption>.
3. Про запобігання корупції: Закон України 14 жовтня 2014 року № 1700-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

Іващенко Віта Олександрівна,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Для більшості держав корупція залишається одним із деструктивних явищ. В Україні, набувши системного характеру, вона проникла до всіх сфер суспільного життя. При цьому суттєвою перепоною у подоланні корупції є толерантне ставлення населення до цієї проблеми. Тому одним із основних принципів антикорупційної політики є формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права [1].

Розглянемо проблему формування негативного ставлення населення до корупції та пропозиції щодо її вирішення, передбачені Антикорупційною стратегією на 2021–2025 роки, затвердженою Законом України від 20 червня 2022 р. (далі – Антикорупційна стратегія).

Так, частина громадян може вдаватися до корупційних правопорушень, якщо це допоможе вирішити певну їхню проблему. Як справедливо зазначено в п. 2.1.5. Антикорупційної стратегії, у багатьох сферах суспільного життя застосування корупційних практик є зручнішим, оперативнішим, ефективнішим, а інколи і єдиним способом задоволення потреб фізичних та юридичних осіб порівняно із задоволенням таких потреб у законний спосіб.

На вирішення цієї проблеми спрямовано спрощення процедур надання адміністративних та інших послуг, впровадження електронних сервісів, проведення інформаційно-просвітницьких кампаній тощо. Хоча на сьогодні є тимчасові труднощі у реалізації цих ініціатив, враховуючи складну ситуацію в Україні з подачею електроенергії.

Звернемо увагу ще на таку особливість. В Україні, крім політичної корупції, дуже поширена корупція побутова. Знову ж в Антикорупційній стратегії вказано, що корупційні практики на побутовому рівні є усталеною нормою поведінки і не сприймаються як порушення моральних чи правових норм. З боку населення відсутній стійкий запит (вимога) до публічних осіб щодо дотримання ними визначених правил етичної

поведінки та доброчесності (п. 2.2.1.). Хоча в стратегії наводяться оптимістичні результати соціологічних досліджень, які засвідчують, що частка громадян, які мають безпосередній досвід корупції, протягом останніх років суттєво зменшилася (у 2013 році такий досвід мало близько 60 відсотків, станом на початок 2020 року – не більше 40 відсотків громадян).

Змінити ставлення населення до корупції як до нормальної практики може допомогти роз'яснювальна робота, у тому числі через освітні заклади, засоби масової інформації. При цьому важливим є донесення до суспільства інформації про негативні наслідки корупції для окремих громадян, суспільства та держави, а також про важливість забезпечення громадського контролю за діяльністю органів влади.

Показовими є результати стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, проведеного у 2020 році, що включало опитування підприємців, експертів та населення в цілому. Так, згідно з даними стандартного опитування щодо рівня корупції найбільш пріоритетним напрямом боротьби з корупцією і для бізнесу (57 відсотків респондентів), і для населення України (52 відсотків респондентів) є очищення від корупції судової системи. Для населення України наступними за пріоритетністю (у порядку спадання) є такі напрями: охорона здоров'я (38 відсотків), поліція і прокуратура (37 відсотків), державний сектор економіки (27 відсотків), податкова і митна сфери (25 відсотків), а також фінансування партій та виборчих кампаній (21 відсоток). Як бачимо, за станом на 2020 рік найбільш корумпованими, на думку респондентів, залишаються судова та правоохоронна системи, сфера охорони здоров'я.

Щодо питань громадського контролю за діяльністю органів влади, то прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів» від 01 червня 2021 р. [2], яким передбачені регулярні, внутрішні та зовнішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону «Про запобігання корупції», створення Єдиного порталу повідомлень викривачів. Зазначена інформаційно-телекомунікаційна система гарантує викривачам дотримання умов конфіденційності та анонімності, а також забезпечує доступ викривачів до інформації про стан та результати розгляду їх повідомлень.

Хоча зазвичай через низку причин частка населення, яке готове повідомляти про корупційні прояви спеціально

уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, є невеликою. Пояснюється це, зокрема низьким рівнем довіри до роботи цих органів, взагалі до ефективності антикорупційного законодавства, відсутністю обвинувальних вироків судів щодо одіозних осіб, втягнутих у політичну корупцію.

Проблемою залишається також відсутність об'єктивного висвітлення ситуації із запобігання та протидії корупції в Україні. Громадяни не завжди обізнані з антикорупційним законодавством, суб'єктами у сфері протидії корупції, їх повноваженнями, можливістю та способами взаємодії з антикорупційними інституціями. Як наслідок це призводить до викривленого сприйняття населенням причин корупції, її стану та динаміки, ефективності антикорупційних органів та громадського контролю.

Звернемо увагу, що саме до повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції віднесено інформування громадськості про здійснювані ним заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції (п. 16 ч. 1 ст. 11) [3].

Отже, одним із пріоритетів для українського суспільства на сьогодні є розв'язання проблеми корупції. Тому прийнята спеціальна правова база щодо її запобігання та протидії, створені антикорупційні інституції. Але в Україні залишаються питання щодо партнерства влади та громадянського суспільства у сфері антикорупційної політики, формування суспільної нетерпимості до корупції. Потрібно комплексно вирішувати проблему толерантного ставлення населення до корупції. У цьому напрямку доцільно активізувати антикорупційну пропаганду, підвищувати рівень правової свідомості, роз'яснювати положення законодавства, зокрема в частині інституту викривачів. Формування негативного ставлення в суспільстві до корупції сприятиме її зниженню.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки: Закон від 20 черв. 2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

2. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів: Закон від 01 черв. 2021 р. № 1502-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1502-20#Text>.

3. Про запобігання корупції: Закон від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

Ірха Юрій Богданович,
начальник науково-дослідного відділу
Державного науково-дослідного
інституту МВС України, кандидат
юридичних наук

ПОЛІТИЧНА НЕЙТРАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У Конституції України визначено, що суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності; жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова; цензура заборонена; держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України (стаття 15) [1].

Зазначеним основам конституційного ладу української держави кореспондують права людини на свободу пересування, на свободу думки та слова, на свободу інформації, на свободу творчості, на свободу совісті, на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації, на мирні збори, які гарантовані статтями 33, 34, 35, 36, 39 Основного Закону України.

Незважаючи на фундаментальний характер вказаних прав, вони не є абсолютними, кожна людина зобов'язана їх реалізовувати у спосіб, який не посягає на права і свободи, честь і гідність інших людей. Крім того, з метою забезпечення розумного балансу інтересів людини, суспільства і держави громадяни України, залежно від їх місця роботи і займаної посади, зазнають правомірних обмежень та заборон у здійсненні окремих своїх політичних прав, зокрема для гарантування їх політично нейтральної діяльності при виконанні службових обов'язків. Така практика застосовується, насамперед, у державному секторі, аполітичність якого гарантована на конституційному рівні.

Відповідно до частини третьої статті 37 Основного Закону України не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях [1]. Зазначені імперативні вимоги розвинуті у вітчизняному законодавстві. На їх основі сформовано вимогу дотримання політичної нейтральності у діяльності осіб,

уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відповідно до пункту 8 статті 4 Закону України «Про державну службу» політична неупередженість розглядається як недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків. У частинах першій – третій статті 10 зазначеного закону вказано, що державний службовець повинен неупереджено виконувати законні накази (розпорядження), доручення керівників незалежно від їх партійної належності та своїх політичних переконань; державний службовець не має права демонструвати свої політичні погляди та вчиняти інші дії або бездіяльність, що у будь-який спосіб можуть засвідчити його особливе ставлення до політичних партій і негативно вплинути на імідж державного органу та довіру до влади або становити загрозу для конституційного ладу, територіальної цілісності і національної безпеки, для здоров'я та прав і свобод інших людей; державний службовець не має права:

1) бути членом політичної партії, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А». На час державної служби на посаді категорії «А» особа зупиняє своє членство в політичній партії;

2) обіймати посади в керівних органах політичної партії;

3) суміщати державну службу із статусом депутата місцевої ради, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А»;

4) залучати, використовуючи своє службове становище, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників бюджетної сфери, інших осіб до участі у передвиборній агітації, акціях та заходах, що організовуються політичними партіями;

5) у будь-який інший спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях [2].

Згідно статті 10 Закону України «Про Національну поліцію» поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності; поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань; в органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та

провадити політичну діяльність; поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях [3].

Принцип політичної нейтральності забезпечує не тільки професійність, безсторонність та об'єктивність діяльності державних службовців, поліцейських та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, він також спрямований на попередження виникнення у них конфлікту інтересів, запобігання якому є одним із напрямків державної політики України щодо протидії корупції. Використовуючи службове становище, повноваження чи пов'язані з ними можливості ці особи можуть діяти в своїх політичних інтересах чи інтересах політичних партій, громадських об'єднань, окремих політичних чи громадських діячів для задоволення свого приватного інтересу всупереч інтересам суспільства і держав.

Згідно зі статтею 40 Закону України «Про запобігання корупції» особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього закону, зобов'язані при виконанні своїх службових повноважень дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків [4].

За твердженнями О.О. Дудорова вказані законодавчі вимоги покликані запобігти негативному впливу політичної кон'юнктури на належне виконання службових повноважень особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Законодавство не може вимагати повного відсторонення таких осіб від політичного життя в країні, а тому обмежується покладанням на них обов'язку дотримуватись політичної нейтральності при виконанні своїх службових повноважень.

О.О. Дудоров наголошує, що принцип політичної нейтральності не забороняє членство в політичних партіях, проте вимагає, щоб політичні уподобання осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не впливали на виконання ними своїх службових повноважень, щоб ці особи: виконували свої функції в будь-яких політичних умовах, незважаючи на зміни політичного характеру, які відбуваються в країні; не обстоювали інтереси певної політичної

партії (у т. ч. тієї, членами якої вони є), використовуючи службове становище; не демонстрували свою партійну приналежність під час здійснення службових повноважень; турбувались про те, щоб кожна їхня дія чи причетність до політичних партій чи виборчих блоків не зашкодила впевненості громадян у їх здатності неупереджено виконувати свої службові обов'язки тощо [5, с. 279, 280].

В Україні політична нейтральність хоч і запроваджена у правове поле, але існують численні випадки, які свідчать про неефективність механізмів контролю та притягнення до юридичної відповідальності осіб, які порушили антикорупційні заборони і обмеження визначені статтею 40 Закону України «Про запобігання корупції».

Вважаємо, що дотримання принципу політичної нейтральності має здійснюватися не тільки при формуванні вітчизняної антикорупційної політики України, але й під час її реалізації, особливо в середовищі високопосадовців. Це сприятиме суттєвому зниженню політичної корупції та гарантуватиме неповернення держави під «керівну та спрямовуючу силу» окремої політичної партії чи вождя, що було в радянський період і, як відомо, призвело до жахливих наслідків.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
5. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. Київ: Ваіте, 2018. 472 с.

Катеринюк Віктор Вікторович,
старший детектив – заступник керівника
відділу детективів Національного
антикорупційного бюро України,
аспірант кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ

КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ОСНОВНИЙ ПРЕВЕНТИВНИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ ЗАХІД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Корупція була і є однією з основних проблем сучасного суспільства як в Україні, так і в світі. Широкомасштабна війна РФ проти України на певний час змістила фокус уваги громадянського суспільства від цього соціального явища. Український народ мобілізувався у боротьбі проти агресора, об'єднав зусилля всіх і кожного, щоб звільнити Українську Державу від окупанта.

Однак одночасно з успіхами сил оборони України, налагодженням життєдіяльності у містах та селищах, відновленням виробничих зв'язків відновлюються і корупційні зв'язки та процеси.

Явище корупції є надзвичайно небезпечним, особливо у період воєнного стану та у післявоєнний період, оскільки підриває довіру суспільства та союзників до влади; демотивує захисників і захисниць України; усіх, хто сумлінно працює задля добробуту України.

Наявність корупції або розвиток окремих її проявів у цей період часу не є чимось надзвичайним. Це логічний результат вжитих необхідних з воєнної точки зору та сприятливих для корупції заходів: централізації управлінських процесів та влади, цензури у ЗМІ, закриття відкритих даних, послаблення фінансового контролю за державними фінансовими ресурсами та майновим станом чиновників, проведення закупівель без відповідних процедур, за спрощеними процедурами, без конкурентних процедур, введення обмежень на здійснення господарської діяльності, переміщення людей та капіталу, ринкових механізмів тощо.

Оскільки мова йде про корупцію передусім в державному секторі економіки, органах державної влади та місцевого самоврядування, то у період воєнного стану та у післявоєнний

період однією з найбільш корупційно ризикових сфер є будівництво і відновлення житла, будівель, споруд й інфраструктурних проєктів, а також закупівля різних видів озброєнь, товарів, робіт та послуг для оборони України.

Масштаби війни та руйнувань зумовлюють потребу у масштабних державних закупівлях, а масштаби падіння економіки країни зумовлюють потребу у значних запозиченнях. Можливість та розміри запозичень залежать від довіри кредиторів.

Відсутність повної інформації про використання державних коштів, а також масштаби їх використання збільшують корупційні ризики, а також запит суспільства на справедливість, рівність перед законом та на боротьбу з корупцією. Тому органи державної влади, і передусім правоохоронні органи, повинні намагатись задовольнити цей запит. Ключову роль у боротьбі з топ-корупцією відіграє і відіграватиме діяльність Національного антикорупційного бюро України (далі – Національне бюро).

Це завдання не є і не буде простим, оскільки в умовах війни масштаби корупції неспівмірні із кількістю детективів Національного бюро (250 детективів), а стандартні інструменти попередження, виявлення, розкриття та розслідування корупційних злочинів стають менш ефективними.

Тому правоохоронні органи в першу чергу повинні тісно взаємодіяти один з одним, вчасно та належним чином здійснювати обмін інформацією, проводити спільні розслідування та антикорупційні операції, фокусуватись на протидії (передусім попередженні) масштабній корупції, організованій злочинності, і при цьому бути незалежними та добросовісними. А по-друге, звертатись до універсальних інструментів, зокрема до конфіденційного співробітництва як до багатофункціонального правового інституту.

Використання конфіденційного співробітництва є одним з основних превентивних антикорупційних заходів. Дієвість використання послуг конфідентів у боротьбі зі злочинністю підтверджено, зокрема, емпіричними дослідженнями, проведеними М.Л. Грібовим й О.І. Козаченком [1, с. 83–97], за результатами яких 78,5% опитаних оперативних працівників вважають конфіденційне співробітництво основним інструментом попередження та виявлення злочинів.

Ці ж дослідження свідчать про суспільну корисність поведінки осіб, які сприяють боротьбі із злочинністю. Однак законодавець не присвячує цим правовідносинам достатньої

уваги, не в останню чергу через обмежену кількість наукових досліджень цього інституту у відкритих джерелах та надмірну засекреченість. А держава проводить недостатню просвітницьку роботу. Це призводить до того, що конфіденційне співробітництво сприймається окремими громадянами, зокрема й чиновниками, негативно.

Водночас про конфіденційне співробітництво згадується у численних законах, однак ніде не розкривається його зміст. У зв'язку із цим тема конфіденційного співробітництва та її висвітлення є актуальними як з наукової, так і з практичної точок зору.

Актуальність конфіденційного співробітництва в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки України з практичної точки зору полягає у тому, що завдяки цьому правовому інституту можна не тільки розкривати та розслідувати корупційні злочини, а й попереджувати їх вчинення, внаслідок своєчасного виявлення корупційних ризиків, можливостей для зловживань та намірів недобросовісних осіб.

Конфіденційне співробітництво може бути універсальним способом для моніторингу обстановки в окремих органах державної влади, місцевого самоврядування, секторах економіки, державних і не державних підприємствах, установах, організаціях.

Для забезпечення можливості та ефективності використання інституту конфіденційного співробітництва правоохоронці повинні дотримуватись, зокрема принципів доцільності та систематичності [2, с. 128–135], а також забезпечити належні гарантії безпеки осіб, з якими співпрацюють. У свою чергу держава повинна публічно схвалювати та заохочувати допомогу громадян правоохоронним органам не тільки у боротьбі з корупцією, а й з іншими видами злочинів.

Про вагомий роль конфіденційного співробітництва у діяльності Національного бюро та його превентивний характер свідчить те, що п'ять з шести обов'язків, покладених на Національне бюро, а саме: попередження, виявлення, припинення, розкриття та запобігання корупційним злочинам, притаманні оперативно-розшуковій діяльності, основою якої є конфіденційне співробітництво, а згідно із п. 7 ч. 1 ст. 16 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» (далі – Закон «Про НАБУ») на рівні з обов'язком здійснення досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності, Національне бюро та його працівники зобов'язані забезпечувати співпрацю з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення, на

умовах конфіденційності та добровільності, тобто здійснювати конфіденційне співробітництво.

Відповідно до п. 12 ч. 1 ст. 17 Закону «Про НАБУ» Національному бюро та його працівникам серед іншого надається право здійснювати співробітництво з фізичними особами, у тому числі на договірних засадах, дотримуючись умов добровільності та конфіденційності цих відносин, матеріально і морально заохочувати осіб, які надають допомогу в попередженні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень.

Таким чином, законодавець визначив не тільки право уповноважених працівників Національного бюро конфіденційно співробітничати з фізичними особами, а й закріпив обов'язок такої співпраці з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення. Це є черговим свідченням універсальності та дієвості інституту конфіденційного співробітництва у протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Грібов М. Л., Козаченко О. І. Міжнародний досвід правового регулювання негласного співробітництва. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 3 (112). С. 83–97. doi: <https://doi.org/10.33270/01191123.83>.

2. Ольшевський К. М., Дирман В. В. Принципи конфіденційного співробітництва. Вісник Академії Управління МВС. 2010 № 4 (16). С. 128–135.

Кисельова Марина Сергіївна,

молодший науковий співробітник
відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса Національної академії
правових наук України

АНТИКОРУПЦІОГЕННІ СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ФІКСАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ УБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В АВТОМАТИЧНОМУ РЕЖИМІ В УКРАЇНІ

За даними ВООЗ Україна тривалий час належала до європейських країн, які є лідерами за рівнем смертності на дорогах [1]. Для того щоб змінити таку ситуацію з 1 червня 2020 року в Україні запрацювала система фотофіксації порушень правил дорожнього руху.

Система фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі згідно законодавства включає взаємопов'язану сукупність технічних засобів, програмних і апаратних засобів обробки отриманих за допомогою технічних засобів інформаційних файлів та метаданих, обміну з використанням електронних комунікаційних мереж інформацією, необхідною для реалізації організаційних і процесуальних заходів під час здійснення контролю за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками, що функціонує в єдиній інформаційній системі МВС [2].

Система фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі сприяє значному зниженню корупціогенних діянь працівників правоохоронних органів оскільки:

1. Фіксує такі основні види порушень Правил дорожнього руху: перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів; проїзд на заборонний сигнал світлофора; порушення правил зупинки і стоянки; порушення правил руху і зупинки на смузі для маршрутних транспортних засобів; порушення встановленої для транспортних засобів заборони виїзду на смугу зустрічного руху; порушення правил руху через залізничний переїзд; порушення встановленої для транспортних засобів заборони рухатися тротуарами чи пішохідними доріжками.

2. Фіксація правопорушень здійснюється стаціонарними технічними засобами, що дають змогу в автоматичному режимі здійснювати виявлення та фотозйомку або відеозапис подій, що містять ознаки правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

3. Після фіксації події Системою інформація надходить до центру обробки даних автоматичної фіксації порушень Правил дорожнього руху Департаменту патрульної поліції, де розглядається уповноваженим поліцейським [3].

4. Аналіз метаданих та інформаційних файлів, отриманих від технічних засобів автоматизований на всіх етапах [3].

5. Формування постанов про накладення адміністративного стягнення за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, відбувається в автоматичному режимі [3].

6. Облік і контроль за повнотою і своєчасністю сплати штрафів за адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху, також фіксується в автоматичному режимі, шляхом отримання відповідної інформації в електронній формі від

органів Казначейства, а в разі відсутності в системі відомостей про сплату штрафу в установлений законом строк – інформування посадових осіб уповноваженого підрозділу Національної поліції для вжиття відповідних заходів реагування [3].

Враховуючи вищезгадане, можна констатувати, що система фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху спроможна забезпечити невідворотність покарання та виключає можливість корупційо-генних діянь правоохоронних органів оскільки усі дані про правопорушення отримуються за допомогою програмного забезпечення, повністю виключаючи уповноважену особу – працівника патрульної поліції, а отже виключає можливість його корупційо-генних діянь.

Список використаних джерел

1. Global status report on road safety 2018. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565684>

2. Відеофіксація порушень ПДР: нові правила – старі цілі. Державний диктат замість соціального договору. URL: <https://zib.com.ua/ua/142956.html>

3. Про функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.11.2017 № 833. Дата оновлення 19.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2017-%D0%BF#Text>

Козлова Юлія Сергіївна,

головний спеціаліст відділу організаційно-методичного забезпечення правової роботи
Управління правового забезпечення
центрального апарату Національного
агентства України з питань виявлення,
розшуку та управління активами,
одержаними від корупційних
та інших злочинів

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ АРЕШТОВАНИМИ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Одними з головних функцій Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – АРМА) є розшук та управління активами фігурантів кримінального

провадження. Через збройну агресію РФ компетенція АРМА розширилась також на розшук активів осіб, котрі потрапили під санкції РНБО. У зв'язку з чим, гостро постало питання усунення недоліків та прогалин в законодавстві, в тому числі щодо передачі до АРМА корпоративних прав.

АРМА досить давно наголошує на важливості вирішення зазначеного питання, проте наразі необхідність його вирішення стало ще нагальнішим, принаймні щодо активів, що належать резидентам російської федерації. Так, за період повномасштабного вторгнення до АРМА надійшло понад 70 ухвал виключно щодо передачі корпоративних прав, здебільшого пов'язаних з російським бізнесом.

Як відомо, відповідно до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (далі – Закон) АРМА здійснює управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, у тому числі як захід забезпечення позову – лише щодо позову, пред'явленого в інтересах держави, із встановленням заборони розпоряджатися та/або користуватися такими активами, а також у позовному провадженні у справах про визнання необ'рунтованими активів та їх стягнення в дохід держави із встановленням заборони користуватися такими активами, сума або вартість яких перевищує 200 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня відповідного року. Зазначені активи приймаються в управління на підставі ухвали слідчого судді, суду чи згоди власника активів. Управління цінними паперами здійснюється АРМА шляхом реалізації відповідних активів або передачі їх в управління [1].

Корпоративними правами відповідно до законодавства є права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [2].

Однак відповідно до Закону у разі здійснення управління активами у вигляді частки у статутному капіталі чи акцій управитель під час здійснення повноважень власника таких активів у вищих органах управління відповідної юридичної

особи зобов'язаний погоджувати свої дії з власником таких активів [2].

Зрозуміло і закономірно, що власник, всупереч волі якого відбувається управління, блокуватиме будь-які рішення щодо управління своїм бізнесом.

Таким чином, управитель не може користуватися правами в повному обсязі без згоди власника цих прав, що спричиняє значну перешкоду в процесі відбору управителя. Це фактично позбавляє сенсу заходи АРМА щодо відбору управителя для такого роду активів та суттєво знижує зацікавленість бізнесу управляти такими активами.

З метою ефективної реалізації АРМА своїх повноважень під час управління корпоративними правами, необхідним є усунення поточних недоліків, та забезпечення законодавчої бази для реалізації потенціалу АРМА в зазначеному питанні. Наприклад, шляхом надання дозволу управителю АРМА ухвалювати найбільш важливі рішення на загальних зборах учасників товариства, зокрема щодо зміни менеджменту підприємства, участі в розподілі дивідендів тощо.

Водночас, для дотримання балансу між забезпеченням ефективності управління арештованим активом та дотримання прав його власника, доречно передбачити також певні запобіжники, які унеможливають потенційні зловживання з боку управителя такими активами.

Список використаних джерел

1. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.

2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

Кубецька Ольга Миколаївна,
доцент кафедри аналітичної економіки
та менеджменту Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, кандидат економічних наук,
доцент

КОРУПЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ

Корупція як явище, що є наслідком загальнополітичних, соціальних та економічних проблем, є негативним виявом, що

властиво державам, які перебувають на етапі свого активного генезису. Навіть за наявності стародавніх демократичних традицій та набутого досвіду боротьби з корупцією, вона існує у країнах Європейського Союзу, хоча умови для протидії корупції у розвинутих країнах набагато кращі [1].

Корупція це:

1) це соціально-політичне явище, змістом якого є обумовлена політичними, економічними, соціальними і психологічними факторами система негативних поглядів, переконань, настанов і діянь окремих громадян, посадових осіб владних інститутів, державних і недержавних організацій, політичних партій, громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих корисливих, групових або корпоративних інтересів шляхом підкупу, хабарництва, зловживання владою, надання пільг і переваг всупереч суспільним інтересам [2];

2) соціальне явище, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних з неправомірним використання особами, уповноваженими для виконання функцій держави, наданої їм влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших корупційних правопорушень, у тому числі і тих, які створюють умови для скоєння інших корупційних діянь чи є приховуванням їх або потуранням їм [3];

3) протизаконні діяння осіб, які уповноважені на виконання функцій держави, спрямовані на особисте збагачення;

4) стійкий зв'язок представників владноуправлінських структур зі злочинним середовищем і сприяння йому у проведенні протиправної діяльності за рахунок використання наданих державою повноважень» [4].

Сфера економіки – це саме те середовище, заради якого чиновник і вступає у корупційні зв'язки, де корупція живиться і де найбільші прибутки.

Корупція, як економічна проблема, породжена:

– участю державних чиновників у комерційній діяльності для одержання особистого чи корпоративного прибутку;

– використанням службового становища для «перекачування» державних коштів та матеріальних цінностей у комерційні структури;

– наданням пільг для своєї корпоративної групи (політичної, національної, кланової та ін.) з відтягненням державних ресурсів;

– лобіюванням при прийнятті нормативних актів в інтересах певних угруповань тощо.

Наслідками впливу корупції на економіку є (рис. 1):

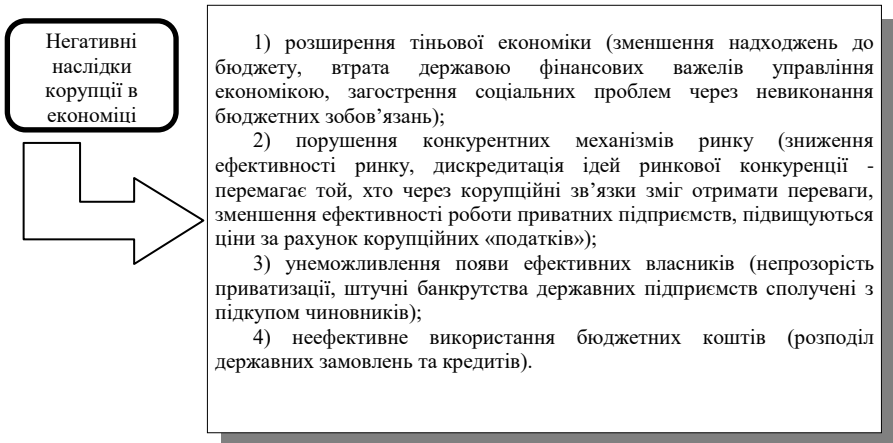

Рис. 1. Наслідки впливу корупції на економіку

Для протидії потрібно впровадження певних урядових дій, таких як: формування ефективної антикорупційної політики, посилення відповідальності

та покарання за корупційні діяння, реформування судів та органів кримінальної юстиції, спрощення умов ведення бізнесу та детінізація економіки, формування ефективної прозорої системи адмінпослуг та політичних фінансів, доглядання за законністю використання бюджетних коштів, здійснення електронних державних закупівель, створення системи легкого доступу до інформації.

Список використаних джерел

1. Кравчук М., Лаврів І. Сутність корупції та основні шляхи її подолання в Україні. *Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права. Актуальні проблеми правознавства.* 3 (27)/2021. С. 31–36.

2. Пиголенко І. В. Хабарництво як соціальний феномен сучасного суспільства. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць.* 2009. № 4. С. 113–121.

3. Користін О. Є. Посполітак А. І. Загальні підходи до визначення корупційних злочинів у сфері службової та

професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ.
Право і суспільство. 2014. № 2. С. 170–176.

4. Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2000. 20 с.

Курята Леонід Леонідович,

доктор філософії у галузі знань
«Право»;

Мировська Анна Всеволодівна,

професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВ

Проблема боротьби із шахрайствами упродовж декількох десятиліть не втрачає своєї наукової актуальності та практичної значущості. Основними чинниками, які детермінують увагу до цієї сфери, є можливість проникнення шахраїв до усіх сфер життєдіяльності, їх легка адаптація до правових та економічних змін, а також вміння маскувати протиправну поведінку під цивільно-правові відносини.

Згідно з даними Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора, упродовж 2017 року зареєстровано 523,9 тис. кримінальних правопорушень, з яких 334,4 тис. (63,8 %) – злочини проти власності, з них 36,7 тис. (6,7 %) – за фактами шахрайства; 2018 року – 487,1 тис. кримінальних правопорушень, з яких 303,1 тис. (62,2 %) – злочини проти власності, з них 33,1 тис. (10,9 %) – за фактами шахрайства; 2019 року зареєстровано 444,1 тис. кримінальних правопорушень, з яких 256,5 тис. (57,8 %) – злочини проти власності, з них 32,4 тис. (12,6 %) – шахрайства; 2020 року – 360,6 тис. кримінальних правопорушень, з яких 189,1 тис. (52,5 %) – злочини проти власності, 26,8 тис. (14,1 %) – шахрайства. У 2021 році на території України зареєстровано 321,4 тис. кримінальних правопорушень, з яких 158,7 тис. (49,4 %) – злочини проти власності, з них 23,8 тис. (7,4 %) – шахрайства [1].

Такі статистичні дані засвідчують щорічне відсоткове збільшення питомої ваги шахрайств порівняно з іншими кримінальними правопорушеннями проти власності, що

підтверджує обмеженість ефективних засобів і методів протидії аналізованим протиправним проявам.

Проблемні питання розслідування шахрайств у різні роки вивчали: О. В. Курман, який розробив методику розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами (2002); Т. А. Пазинич приділила увагу криміналістичній характеристиці шахрайств та основним положенням їх розслідування (2007); Н. В. Павлова виявила особливості розслідування шахрайства, пов'язаного з відчуженням приватного житла (2007); А. А. Сандрачук досліджував основи виявлення та розслідування шахрайства з об'єктами нерухомості, що перебувають у приватній власності (2007); І. М. Попова вивчала розслідування шахрайств, пов'язаних із залученням коштів громадян на будівництво житла (2011); О. Л. Мусієнко запропонував теоретичні засади розслідування шахрайства у сучасних умовах (2007); С. В. Головкін сформував криміналістичну характеристику шахрайства відносно власності особи та її використання на початковому етапі розслідування (2008); І. В. Іщук аналізувала початковий етап розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів (2010); С. С. Чернявський розробив теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства (2010); А. І. Анапольська дослідила специфіку розслідування шахрайств і пов'язаних із ними злочинів, вчинених у сфері функціонування електронних розрахунків (2011); Т. В. Охрімчук приділила увагу криміналістичній характеристиці шахрайств з фінансовими ресурсами та основним напрямом розслідування (2011); Д. Г. Терьохін досліджував початковий етап розслідування шахрайства, вчиненого шляхом незаконного отримання цільового споживчого кредиту (2011); Є. В. Дехтярьов виявляв особливості розслідування шахрайств, вчинених у сфері виконання господарсько-договірних зобов'язань (2011); А. В. Крижевський сформував криміналістичну характеристику шахрайств у сфері мобільного зв'язку (2012); С. М. Князев досліджував розслідування шахрайства, вчиненого способом фінансової піраміди (2012); Т. О. Мудряк присвятила дисертацію проблемі криміналістичного забезпечення розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами (2013); Н. Ю. Кириленко розробила методику розслідування шахрайства у сфері побутових відносин (2013); С. В. Самойлов проаналізував особливості розслідування шахрайств, учинених із використанням мережі інтернет (2014); С. С. Кузьменко упроваджував алгоритми розслідування шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у будівництво

об'єктів нерухомості (2019); В. О. Ковальчук запропонувала власний підхід до формування методики розслідування шахрайства, пов'язаного із діяльністю кредитної спілки (2020).

Актуальність шахрайств, в першу чергу, зумовлена широким спектром «географії» таких злочинних посягань, можливістю маскування шахраями своїх неправомірних дій під цивільно-правові відносини, нормативно-правовою неврегульованістю соціально-економічної сфери, загостренням економічної та політичної ситуації в державі, тощо [2, с. 259].

Упродовж останнього часу, значного поширення дістало шахрайство вчинене специфічним способом, сутність якого полягає у здійсненні навмисних корисливих дій щодо обману та зловживання довірою під приводом проповідування віровчень та виконання релігійних обрядів.

Зазначений різновид злочину, ми розглядаємо як спосіб вчинення шахрайських дій, спрямованих на заволодіння майном та/або іншими цінностями громадян шляхом обману та/або зловживання довірою, який поєднує різноманітні засоби та методи за допомогою яких у потерпілих створюється хибне уявлення про законність такої діяльності та її відповідності існуючим нормам та канонам.

Виникнення криміналістичної методики є результатом інтеграції та диференціації наукових знань, поєднання передових досягнень криміналістичної техніки й тактики з метою забезпечення оптимальної організації розслідування злочинів і судового розгляду певних категорій кримінальних проваджень [3, с. 9].

На наше переконання, методика розслідування конкретного злочину має будуватися поетапно й послідовно, шляхом узагальнення конкретних рекомендацій щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій на всіх етапах розслідування, від моменту виявлення злочину або отримання інформації про подію злочину до застосування профілактичних заходів, з урахуванням змісту слідчих ситуацій та криміналістичних версій.

Змістовна сторона діяльності слідчого під час розслідування кримінальних проваджень за фактами шахрайств, вчинених із використанням релігійних обрядів або під приводом проповідування віровчень, спрямована на виявлення, фіксацію та дослідження доказової інформації, перш за все, повинна бути алгоритмізована у чітку послідовність застосування засобів, прийомів та методів криміналістичної тактики. Водночас, така алгоритмізація дозволить сформувати типовий, притаманний

досліджуваній категорії злочинів, перелік основних елементів криміналістичної характеристики та визначити: специфічні риси та властивості особи злочинця та обраного ним протиправного способу дій; особливості потерпілої особи та характеристики предмету злочинного посягання; відомості про обстановку вчинення злочину та використані засоби і знаряддя, а також з'ясувати їх значення для процесу розслідування.

Таким чином, систематизація криміналістично значущої інформації, організаційних та тактичних особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також форм використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств, вчинених під приводом проповідування віровчень та виконання релігійних обрядів, дозволить здійснити розробку науково обґрунтованої методики розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії.

Список використаних джерел

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Форма № 1 (місячна): наказ Генеральної прокуратури України від 23 жовт. 2012 р. № 100. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113653&libid=100820&c=edit&c=fo.

2. Курята Л. Л. , Мировська А. В. Обстановка шахрайства, вчиненого під приводом проповідування віровчень та виконання релігійних обрядів та її значення для розслідування. *Підприємництво, господарство і право*. № 5. 2021. С. 258–262.

3. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: монографія. Харків: Апостіль, 2012. 304 с.

Кушнір Сергій Сергійович,
здобувач кафедри кримінального
процесу Національної академії
внутрішніх справ

НОВЕЛИ АНТИРЕЙДЕРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним із пріоритетних напрямів сучасної державної політики України є інтеграція у міжнародний економічний простір задля стрімкого економічного та соціального розвитку держави. Такого результату можна досягти за умови створення сприятливих умов для заняття господарською діяльністю та її захисту від незаконних посягань. Водночас, можливість захистити право власності, відстояти інтереси в спілкуванні з державою та конкурентами – ключовий параметр для кожного інвестора при

виборі регіону для вкладення свого капіталу. Корупція стає на заваді чесному бізнесу та партнерським взаємовідносинам, але головним її наслідком на сучасному етапі є все більш зростаюче рейдерство. Загалом корупція та рейдерство гальмують розвиток України, і в першу чергу – її економіки.

Нині державна політика спрямована на реалізацію не тільки економічних, а й правових реформ, метою яких є спрощення ведення бізнесу, залучення іноземних інвестицій, послаблення регуляторного тиску на підприємництво, запобігання рейдерським атакам та захист від них.

Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації є однією з істотних економічних загроз національній безпеці України. Надпоширеність цього явища перешкоджає інтеграції України у європейський простір, а отже, є нагальна потреба ефективної протидії йому з боку держави. Причинами розповсюдження цього явища є чимало негативних чинників, з-поміж яких передусім недосконалість вітчизняного законодавства та високий рівень корупції в країні. Попри те, що держава намагається вживати необхідних заходів із протидії протиправному заволодінню майном підприємств, установ, організацій, ця проблема досі не вирішена. Масовість рейдерських атак визнається державою і на найвищому рівні. Зокрема, Президентом України підписано Указ від 22.07.2019 № 542/2019 «Про заходи щодо протидії рейдерству». Питання рейдерства стало одним із наболілих для бізнесу [1].

Так, починаючи з 24 лютого 2022 року, з моменту введення воєнного стану в Україні з'явилися нові ризики, на які необхідно реагувати належним чином. Для посилення захисту бізнесу, фізичних осіб та їх майна, а також, щоб спростити роботу аграрних підприємств у частині отримання земельних ділянок і державної реєстрації прав на них та водночас захистити такі компанії від рейдерських атак, Верховна Рада прийняла Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24.03.2022 р. № 2145-IX та «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму протидії рейдерству» від 12.05.2022 р. № 2255-IX.

Зауважимо, що Закон є необхідним для ліквідації низки прогалин та недоліків, які перешкоджають належному захисту права власності та корпоративних прав. Головним завданням Закону є запровадження низки антирейдерських заходів та

встановлення дієвих запобіжників з метою запобігання протиправному захопленню підприємств та незаконному заволодінню нерухомим майном.

Цим Законом передбачено внесення змін до низки законів України. Наприклад, в Законі України «Про оренду землі», запроваджено правило про те, що правочин про розірвання договору оренди землі сільськогосподарського призначення, за яким орендарем є юридична особа, проголошується за замовчуванням значним, тобто потребує попереднього рішення загальних зборів учасників про надання згоди на його укладення [2].

Крім того, набули чинності зміни, внесені до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», зокрема визначено алгоритм дій держреєстратора при використанні його ідентифікаторів доступу до ДРРП іншими особами, запроваджено присічний строк на звернення зі скаргою на дії або бездіяльність держреєстраторів, Мін'юсту та його територіальних органів, зазначення скаржником відомостей про дату, коли він дізнався про порушення своїх прав (у визначених випадках), збільшено строк оскарження рішення територіального органу Мін'юсту, розширено коло рішень, які приймаються за результатами розгляду скарг.

Оновлено перелік підстав, за яких наявність зареєстрованого обтяження речових прав на нерухоме майно не буде підставою для відмови у державній реєстрації. Ураховані особливості обтяжень, які були запроваджені у зв'язку з відкриттям ринку землі. Як приклад, якщо обтяженням є переважне право купівлі земельної ділянки сільськогосподарського призначення, то допускається державна реєстрація прав на неї, крім державної реєстрації права власності у результаті внесення її до статутного (складеного) капіталу юридичної особи або державної реєстрації іпотеки земельної ділянки сільськогосподарського призначення.

Останнє обмеження не буде діяти за наявності згоди суб'єкта переважного права купівлі земельної ділянки сільськогосподарського призначення. Уточнені умови відкриття розділу ДРРП щодо земельної ділянки та щодо новоствореного об'єкта нерухомого майна, розташованого на земельній ділянці [2].

Також внесено зміни до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», зокрема уточнено перелік документів, що засвідчують повноваження представника для цілей проведення

реєстраційних дій, до яких віднесено: документ, що підтверджує повноваження законного представника особи; нотаріально посвідчена довіреність; довіреність, видана відповідно до законодавства іноземної держави; рішення уповноваженого органу управління юридичної особи про призначення (обрання) керівника (у разі державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в ЄДР, у зв'язку з призначенням (обранням) за умови подання відповідної заяви особисто таким керівником); довіреність, видана за підписом керівника політичної партії, керівника її структурного утворення чи іншої особи, уповноваженої діяти від імені політичної партії, її структурного утворення та засвідчена печаткою політичної партії, її структурного утворення (у разі проведення реєстраційних дій щодо політичної партії, структурного утворення політичної партії) [].

Цікавими є зміни, внесені до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», зокрема частину четверту статті 33 викладено в такій редакції: «4. На загальних зборах учасників ведеться протокол, у якому фіксуються перебіг загальних зборів учасників та прийняті рішення. Протокол підписує голова загальних зборів учасників або інша уповноважена зборами особа з числа учасників товариства або їх представників, якщо інше не передбачено статутом товариства. Протокол, що містить відомості про рішення про зміну керівника товариства, у разі якщо для прийняття такого рішення достатньо голосів не більше 10 осіб, підписується учасниками (їх представниками), які голосували за таке рішення та кількості голосів яких достатньо для прийняття рішення, якщо інше не передбачено статутом товариства. Кожен учасник товариства, який взяв участь у загальних зборах учасників, може підписати протокол» та інше [2].

Вбачається, що запроваджені зміни є дієвим запобіжником, спрямованим на запобігання протиправному захопленню підприємств та незаконному заволодінню нерухомим майном, зокрема щодо використання корупційних зв'язків в державних органах влади та в правоохоронних органах.

Наприклад, в Україні за 10 місяців 2022 року у більш ніж 5 разів зменшилась кількість кримінальних проваджень про рейдерство у порівнянні з відповідним періодом торік. Так, за цей час торік було зафіксовано 614 проваджень, цьогоріч – 120 справ. Більшість цих справ було зареєстровано за літо та початок осені 2022 року. Зокрема, 66 проваджень (більше половини) – за

підробку документів для проведення державної реєстрації бізнесу та фопів (стаття 205-1 ККУ), 33 – за протидію господарської діяльності (стаття 206 ККУ) та 19 – за протиправне заволодіння майном (стаття 206-2 ККУ).

Утрічі зменшився відсоток справ, що доходять до суду. Якщо торік це було 36 % від загальної кількості облікованих проваджень, то цьогоріч – лише 12 %. Переважно до суду доходять справи за підробку документів (13 проваджень з 14). За статтею про протиправне заволодіння майном жодної справи у 2022 році до суду не дійшло [3].

Водночас, окрім законодавчих ініціатив, важливою передумовою протидії рейдерству в Україні, є забезпечення максимальної прозорості та дієвості процесу боротьби з рейдерськими атаками. Тому необхідно спочатку, перш за все, ліквідувати корупцію як явище, що й приведе до подолання (як мінімум – значного зменшення) такого негативного явища, як рейдерство. Відтак, проведення подальших наукових досліджень у сфері протидії рейдерству є важливим та необхідним завданням, а його актуальність залишатиметься високою до того моменту, поки прояви рейдерства не втратять хоча би мінімальний характер.

Список використаних джерел

1. Про заходи щодо протидії рейдерству. Указ Президента України від 22 лип. 2019 р. № 542/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/542/2019#text>.

2. Закон України від 12 травня 2022 року № 2255-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму протидії рейдерству». URL: <https://land.gov.ua/zakon-ukrainy-vid-12-travnia-2022-roku-2255-ix-pro-vnesennia-zmin-do-deiakikh-zakoniv-ukrainy-shchodo-udoskonalennia-mekhanizmu-protydii-reiderstvu/>.

3. У 2022 році кількість кримінальних проваджень про рейдерство зменшилась у більш ніж 5 разів. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/255927-v-2022-godu-kolichestvo-ugolovnykh-proizvodstv-o-reyderstve-umenshilos-v-bolee-chem-5-raz>.

Ласкаржевська Юлія Вікторівна,
ад'юнкт кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ГЕНЕЗА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВВЕДЕННЯ В ОМАНУ СУДУ АБО ІНШОГО УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ

Розбудова України як демократичної, соціальної та правової держави неможлива без захисту прав і свобод людини і громадянина. Такий захист здійснюється через усі форми судочинства. В умовах незалежної України 1 вересня 2001 року набрав чинності Кримінальний кодекс України, який зі змінами та доповненнями діє і сьогодні на території нашої суверенної держави [1].

Особливе місце в розділі XVIII Кримінального кодексу України займає стаття 384 – Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу (завідомо неправдиві покази), яка містить кримінально-правові норми, що передбачають відповідальність за один з найдавніших злочинів, відомих кримінальному законодавству України.

Сувору заборону на вчинення такого діяння як надання суду завідомо неправдивих показань можна знайти уже в Біблії та Корані, а також давньоіндійських «Законах Ману», причому всі ці священні писання погрожують особам за дачу завідомо неправдивих показань пекельними муками після смерті. На сьогодні відповідальність за завідомо неправдиві показання передбачена кримінальним законодавством більшості країн світу.

Злочини проти правосуддя є протидією правоохоронним органам в пошуку істини та встановленні справедливості. В групу з таких злочинів входить і кримінальне правопорушення, передбачене статтею 384 КК України – введення в оману суду або іншого уповноваженого органу, вчинення якого впливає на формування доказів або іншу інформацію, що має оціночний характер під час здійснення правосуддя. Вплив на таку специфічну інформацію здатен зневільювати діяльність органів щодо здійснення завдань судочинства. У зв'язку з цим важливим є розвиток кримінально-правових засобів впливу на негативну поведінку, яка виникає у вказаній сфері.

Починаючи з часу введення в дію 1 вересня 2001 року, стаття 384 КК України пройшла шлях змін та доповнень. Ці зміни торкнулись як назви самої статті, коли завідомо неправдиве показання було змінено на назву «Введення в оману

суду або іншого уповноваженого органу», а також значних змін зазнав і зміст самих кримінально-правових норм, зокрема, зміни торкнулись зміни кола потерпілих від вчиненого кримінального правопорушення, змісту суспільно-небезпечного діяння, обставин його вчинення, розширення категорії суб'єктів.

Санкція даної статті передбачає покарання у виді виправних робіт на строк до двох років або арешт на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років. Ті самі дії, поєднані з обвинуваченням у тяжкому чи особливо тяжкому злочині, або зі штучним створенням доказів обвинувачення чи захисту, а також вчинені з корисливих мотивів, – караються виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Перші зміни до статті 384 КК України внесені у 2005 році, а саме, абзац перший частини першої статті після слів «досудового слідства» було доповнено словами «здійснення виконавчого провадження» [2]. У 2009 році в абзаці першому частини першої статті замінено слова «тимчасовою спеціальною комісією» словами «спеціальною тимчасовою слідчою комісією» [3].

У 2010 році абзац перший частини першої статті після слів «або в суді» доповнено словами «завідомо неправдивий звіт оцінювача про оцінку майна під час здійснення виконавчого провадження» [4].

У 2013 році в абзаці першому частини першої статті слова «дізнання, досудового слідства» замінено словами «досудового розслідування» [5]. У 2017 абзац перший частини першої статті після слів «в суді» доповнено словами «або під час конституційного провадження у Конституційному Суді України» [6].

Крім того, змінено назву статті та абзац перший частини першої статті і викладено в такій редакції: «введення в оману суду або іншого уповноваженого органу – завідомо неправдиве показання свідка, потерпілого, завідомо неправдивий висновок експерта, складені для надання або надані органу, що здійснює досудове розслідування, виконавче провадження, суду, Вищій раді правосуддя, тимчасовій слідчій чи спеціальній тимчасовій слідчій комісії Верховної Ради України, подання завідомо недостовірних або підроблених доказів, завідомо неправдивий звіт оцінювача про оцінку майна, а також завідомо неправильний переклад, зроблений перекладачем у таких самих випадках» [7].

Останні зміни внесені у 2020 році, абзац перший частини першої статті, після слова «експерта» доповнено словом «спеціаліста».

Таким чином, всі зміни внесені в період з 2001 по 2020 роки пов'язані з прийняттям інших законів. Слід зауважити, що жодних змін не було внесено до санкції статті. В той же час, за період дії даної кримінально-правової норми і до сьогодні зміст ознак складу кримінального правопорушення введення в оману суду або іншого уповноваженого органу знаходиться в русі, набуваючи нових рис у зв'язку з рухом соціально-політичної, економічної сфер життя держави.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України N 2456-IV від 3 березня 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-15#Text>.

3. Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України: Закон України № 890-VI від 15 січня 2009 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/890-17#n279>.

4. Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб): Закон України № 2677-VI від 4 листопада 2010 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2677-17#Text>.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України: Закон України № 245-VII від 16 травня 2013 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-18#n26>.

6. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#n710>.

7. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#n43>.

Марков Михайло Миколайович,
професор кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ЗУМОВЛЮЮЧІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупційна тематика є вкрай опрацьованою в площині різних наук: філософської, політичної, економічної, психологічної тощо. Кожна із них акцентує увагу на певних аспектах корупційних правопорушень під кутом зору свого предмета дослідження.

Політична складність подолання корупції полягає у тому, що її наслідки зумовлені факторами мотивації особи як бажання багатства і влади, бо корупційне середовище володіє високою здатністю до самоорганізації та стійкого самозбереження.

Корупція на рівні формування органів державної влади, розроблення та реалізації управлінських рішень перестає бути видом девіантної поведінки, набуваючи характеру суспільної норми та перетворюючись на своєрідний інструмент державного управління. Це провокує подальше поширення корупції на нижчих рівнях управління, сприяє утвердженню в суспільстві правового нігілізму та зневіри щодо дієвості принципу верховенства права.

Об'єктивні групи причин корупційної злочинності пов'язуються зі специфікою професійної діяльності, відсутністю належної організації виконання пра-цівником своїх службових обов'язків, несприятливими умовами несення служ-би, недотриманням принципу невідворотності покарання тих осіб, які вчинили такі діяння, а також відсутністю адекватного юридичного покарання за вчинення правопорушень з ознаками корупції, його відповідності ступеню завданої шкоди державі, громадянам та правоохоронним органам

Соціально-психологічними причинами корупції можуть бути відсутність морального бар'єру для припинення або відмови від корупційних дій. Важливою особливістю соціально-психологічного клімату, що сприяє процвітанню корупції, є так званий подвійний моральний стандарт. Тобто, з одного боку, корупція, особливо у владних структурах, вважається суспільством абсолютно неприйнятною та недопустимою. З іншого боку, низова корупція оцінюється як цілком допустима.

Для пересічних громадян є звичним «дякувати» за вирішення побутових питань і, на жаль, здебільшого це сприймається як норма. Корупція дуже часто є найкращим способом боротьби з бюрократією. Через складність і заплутаність надання послуг українськими органами влади в багатьох випадках саме хабарі допомагають вирішити певну справу. Українська система управління по суті залишилася радянською, і вона не спроможна ефективно працювати в умовах ринкової економіки. Корупційні прояви, що перетворилися на своєрідний ринковий механізм, роблять її більш гнучкою.

Суб'єктивно вагомими також є причини, зумовлені безпосередньо рівнем розвитку та виховання особистості корупціонера, недо-статньою розвиненістю його морально-ділових та вольових якостей, відсутністю уявлення про належну та гідну поведінку.

Багато українців розглядають корупцію як механізм прискорення розв'язання власних проблем. Зазвичай громадяни, стикаючись із нею, не намагаються відстоювати власні права, оскільки впевнені, що чиновники знайдуть безліч прийомів для отримання хабара. Толерантне ставлення суспільства до цього явища пояснюється тим, що більшість українців не усвідомлюють справжнього масштабу корупції та її наслідків. Як наслідок, сформувався такий небезпечний феномен, як «корупційна культура».

Таким чином, причинний комплекс корупції охоплює різноманітні фактори, перші з яких природно присутні в самій природі державної влади і державного управління; другі коріняться в особливостях української державності, історичній спадщині, традиціях, менталітеті народу; треті пов'язані зі специфікою сучасного етапу реформування економічної, політичної, соціальної сфер українського суспільства і т. д. Багато з них носять об'єктивний характер, але деякі мають і суб'єктивний характер, штучно створюються і підтримуються державними чиновниками-бюрократами з метою отримання власної вигоди.

Список використаних джерел

1. Стамбульський план дій щодо боротьби з корупцією для Вірменії, Азербайджану, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Російської Федерації, Таджикистану та України, URL: <https://www.oecd.org/corruption/acn/IAP-Manual-Monitoring-Experts-RUS.pdf>.

2. І.В. Кушнарьов монографія « Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація». URL:

http://idpnan.org.ua/files/kushnarov-i.v.-politichna-korupciya-_porivnyalno-politologichna-kontseptualizatsiya_-_d_.pdf.

3. Навчальний посібник за редакцією професора А. М. Михненка «Запобігання та протидія корупції» URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=450&num=6.

4. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії С. В. Дрьомов, Ю. Г. Кальниш, Д. Б. Клименко та ін.; за ред. Ю. Г. Кальниша. Київ: Пріоритети, URL: <http://sd.net.ua/2012/03/08/korupciya-v-ukrayini-vstup.html>.

Мацько Віта Андріївна,
старший науковий співробітник
3-го науково-дослідного відділу
науково-дослідної лабораторії
проблем правового та організаційного
забезпечення діяльності Міністерства
Державного науково-дослідного
інституту МВС України, кандидат
юридичних наук

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Проблема запобігання і протидії корупції в Україні завжди була і залишається актуальною. Високий рівень корупції в державі призводить до тотальної недовіри населення до влади, обмеження прав та свобод громадян, несе загрозу національній безпеці країни, що в свою чергу створює значні перепони на шляху України до євроінтеграції. Необхідність подолання цього «негативного явища» є важливим як для державного сектору, так і громадянського суспільства в цілому.

До одних з важливих засобів запобігання і протидії корупції належить громадський контроль. На міжнародному рівні питання обов'язкової участі громадськості у запобіганні і протидії корупції передбачено у Конвенції ООН проти корупції, яка набрала чинності для України 01.01.2010. Ратифікувавши вказану конвенцію, Україна взяла на себе обов'язок сприяння активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектору, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею [1].

Важливо зазначити, що громадський контроль за запобіганням і протидією корупції уже досить тривалий час ефективно діє в США, Італійській Республіці, Гонконзі, Сінгапурі, Малайзії, Тайвані, Ізраїлі, Японії та інших країнах.

У вітчизняному законодавстві участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції закріплено у ст. 21 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, де визначено, що громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання корупції мають низку прав, до основних з яких належать: повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів; запитувати та одержувати від державних органів інформацію про діяльність щодо запобігання корупції; проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проєктів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій; брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції; вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції; проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції; проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції; здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству тощо [2].

Громадський контроль визначають як діяльність громадськості (суб'єкта громадського контролю), що полягає у виявленні невідповідностей діяльності органів державної влади, інших державних організацій та органів місцевого самоврядування положенням законодавчих та інших нормативно-правових актів, очікуваним результатам державної політики, стандартам публічних послуг тощо, а також впливі на зазначені органи та організації для усунення таких невідповідностей і причин, що їх породжують [3, с. 258]. Проте, не дивлячись на низку прав, якими законодавчо наділена громадськість у сфері запобігання і протидії корупції та значу актуальність її участі у зазначеній сфері, існує низка перешкод, які заважають ефективно запобігати корупційним

злочинам в державі, до таких перешкод відносяться: пасивність органів державної влади і відсутність взаєморозуміння з нею, недовіра до представників правоохоронних органів і недосконалість законодавства тощо [4, с. 77].

Основним суб'єктом, який забезпечує та реалізує державну антикорупційну політику в Україні є Національне агентство з питань запобігання корупції. У ст. 15 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, передбачено громадський контроль за діяльністю Національного агентства з питань запобігання корупції, яке забезпечується через Громадську раду при Національному агентстві (надалі – Громадська рада) [2]. Питання функціонування Громадської ради було закріплене ще у прийнятому у 2014 році Законі України «Про запобігання корупції». Проте, якщо у 2014 році Громадська рада утворювалася та формувалася Кабінетом Міністрів України з 15 осіб на підставі результатів конкурсу, то лише після того як прийняли Постанову Кабінету міністрів України від 20.11.2019 № 952 «Деякі питання Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції», Громадська рада уже почала формуватися відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу, який проводиться шляхом відкритого рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України, а кандидатури для участі в конкурсі з формування складу Громадської ради при Національному агентстві подавалися громадськими об'єднаннями, які здійснювали діяльність у сфері запобігання та/або протидії корупції не менше двох років та мають підтвердження реалізованих ними проектів. Тому саме після зміни процедури відбору кандидатів до Громадської ради, вона стала реальним інструментом громадського контролю при Національному агентстві з питань протидії корупції.

Необхідність та важливість громадського контролю також закріплено у прийнятому 20 червня 2022 року Верховною Радою України Законі України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки», яким було затверджено Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки. Саме у зазначеній стратегії вказано, що загальний рівень толерування корупції в Україні знизився завдяки забезпеченню громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Це ще раз підтверджує той факт, що громадський контроль є важливим засобом запобігання і протидії корупції.

Підводячи підсумки можемо сказати, що в Україні за останні часи зроблено низку важливих кроків на шляху до

зниження рівня корупції в Україні, зокрема прийнято нове антикорупційне законодавство, постійно тривають реформи існуючих органів виконавчої влади на яких покладено обов'язок боротьби з корупцією, а також сформовано нову систему антикорупційних органів у зазначеній сфері, проте, на нашу думку, досягнення бажаних результатів у запобіганні і протидії корупції можливе лише за умов ефективного та постійного контролю зі сторони громадськості. Крім того, громадський контроль може допомогти підвищити рівень довіри суспільства до влади, знизити толерантність громадян та представників державної влади до корупції, та може виступити засобом забезпечення законності у сфері державного управління. Таким чином, громадський контроль можна визначити як важливий і дієвий інструмент запобігання і протидії корупції в Україні.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

3. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. / А. М. Михненко, О. В. Руснак, А. М. Мудров та ін. ; за ред. А. М. Михненка. 4-те вид., переробл. й доповн. К. : ДННУ «Акад. фін. управ. ління», 2013. 666 с.

4. Білецький А. В. Участь громадськості у запобіганні корупційним злочинам в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Харків : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2018. 228 с.

Мировська Анна Всеволодівна,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
Плосконос Артем Ігорович,
начальник відділу № 3 Дніпровського
УП ГУНП в м.Києві, доктор філософії

СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ БОРТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Проблемам протидії організованій злочинності, зважаючи на її складну, багаторівневу та динамічну структуру, присвячена

значна кількість наукових праць вітчизняних вчених, фахівців у галузі кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, кримінології, психології, у межах яких досліджувалась низка різноманітних проблем, пов'язаних із виявленням, документуванням, розслідуванням та профілактикою правопорушень, вчинених організованими злочинними групами.

Здебільшого проблематика стосується аспектів, пов'язаних із помилками під час кримінально-правової кваліфікації та виникненням у зв'язку із цим правових колізій; невідповідністю арсеналу засобів та методів, які застосовуються правоохоронними органами в процесі протидії сучасним потребам практики; дослідженням актуальних аспектів психологічних механізмів такої протиправної діяльності; відсутністю методичного забезпечення процесуальної діяльності слідчих підрозділів і недостатньою ефективністю збирання доказів стороною обвинувачення; прогалинами нормативно-правового регулювання взаємодії між оперативними підрозділами та підрозділами досудового розслідування; впровадженням міжнародного досвіду та стандартів у діяльність з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

На наш погляд, наукові дослідження, які висвітлюють проблеми боротьби із організованою злочинністю, умовно можливо розподілити на чотири окремі групи, обравши підставою для класифікації безпосередній предмет дослідження.

Зокрема, до першої групи, доцільно віднести роботи, присвячені вивченню загальних аспектів протидії організованій злочинності без урахування конкретної сфери злочинного посягання: М. К. Гнетнева «Кримінальна відповідальність за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності» (2010); Ю. Ю. Сорочика «Адміністративно-правове забезпечення протидії організованій злочинності в Україні» (2010); В. Б. Школьного «Тактика викриття організатора злочинного угруповання» (2010); А. В. Єсенкова «Кримінально-правове забезпечення протидії сприянню учасникам злочинних організацій та укриттю їх злочинної діяльності» (2012); В. О. Тюніна «Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності: кримінально-правова, кримінологічна характеристика та запобігання» (2012); Хагена Петера Фрідріха Хайнекера «Правове співробітництво держав-членів Євросоюзу у боротьбі з організованою злочинністю» (2013); М. І. Паславського «Забезпечення діяльності співробітників оперативних підрозділів органів внутрішніх справ з протидії організованим злочинним

угрупованням» (2014); А. А. Вознюка «Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій» (2015); Г. П. Жаровська «Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні» (2019).

До другої групи, слід включити праці, у яких запропоновані теоретичні та практичні рекомендації стосовно протидії організованим злочинним проявам, які знайшли своє відображення у конкретному різновиді кримінального правопорушення: В. П. Кушпіта «Правові та організаційно-тактичні особливості оперативно-розшукової діяльності підрозділів боротьби з організованою злочинністю у сфері економіки» (2010); Л. В. Дергача «Розслідування вимагань, вчинених організованими злочинними групами, у сучасних умовах» (2011); О. М. Ємеця «Протидія оперативними підрозділами МВС України торгівлі людьми, вчиненої організованою групою» (2011); І. А. Грабазія «Оперативна розробка організованих груп, які займаються торгівлею людьми» (2012); В. В. Плукаря «Тактичні основи розкриття розбоїв, вчинюваних організованими групами» (2012); В. М. Бабенка «Кримінально-правова характеристика та запобігання умисним вбивствам, вчиненим організованими групами та злочинними організаціями» (2013); Я. С. Ленюка «Оперативно-розшукове документування діяльності організованих груп, що здійснюють незаконний збут вогнепальної зброї та бойових припасів» (2013); О. О. Ганжі «Протидія оперативними підрозділами ОВС України діяльності організованих груп, які готують вчинення крадіжок із квартир громадян» (2014); О. О. Подобного «Теоретичні, правові та організаційно-тактичні основи оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з корисливо-насильницькою організованою злочинністю» (2014); А. П. Сакаля «Розслідування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями» (2014); М. В. Шамоти «Виявлення та розслідування вимагань, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями» (2016); В. С. Буркаль «Протидія транснаціональній організованій злочинності у сфері економіки» (2019).

До системи третьої групи досліджень, на нашу думку, увійшли наукові доробки, які здебільшого присвячені тактичним особливостям проведення окремих слідчих (розшукових) дій, але фрагментарно розкривають зміст дієвих тактичних прийомів, застосування яких дозволить підвищити ефективність розслідування кримінальних правопорушень, які вчиняються

учасниками організованих злочинних груп та злочинних організацій, а саме: Л. Д. Удалової «Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України» (2006); І. А. Колесник «Тактика виявлення та нейтралізації добросовісних помилок у показаннях свідків» (2010); Н. В. Павлюк «Процес формування показань неповнолітніх (інтерпретація та використання під час допиту)» (2011); К. О. Чаплинського «Тактичні основи забезпечення досудового розслідування» (2011); Н. В. Грищенко «Тактика допиту підозрюваного з участю захисника» (2012); Н. М. Калинюк «Тактика проведення очної ставки» (2012); О. П. Кучинської «Роль принципів кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників» (2013); В. М. Шевчука «Теоретичні основи формування та реалізації тактичних операцій у криміналістиці» (2013); Т. А. Лешковича «Використання поліграфа в розслідуванні злочинів: сучасний стан та перспективи» (2014); О. І. Мотляха «Інструментальна діагностика достовірності вербальної інформації та використання її результатів у кримінальному провадженні» (2014); В. О. Яремчук «Залучення спеціаліста до проведення слідчих дій (організація і тактика)» (2014); В. М. Бабунича «Теорія і практика перехресного допиту в суді: процесуальні і криміналістичні аспекти» (2015).

Четверту групу – утворює решта монографічних досліджень, виконаних в межах спеціальності, які окреслюють концептуальні питання криміналістичної тактики та фундаментальні положення криміналістичної методики, та урахування яких дозволить лише підсилити результати наукового пошуку.

Запропонована структура розподілу за певними напрямками окремих проблем, які стосуються актуальних питань боротьби та протидії організованій злочинності, розроблення та впровадження дієвих механізмів боротьби з цим негативним явищем, вдосконалення тактичної та процесуальної складової проведення слідчих (розшукових) дій у зазначеній категорії кримінальних проваджень – свідчить про існування проблеми та обумовлює необхідність її подальшої розробки з метою посилення перспективних напрямів, теоретичних та практичних рекомендацій, спрямованих на покращення ситуації у цій сфері.

Враховуючи викладене, вектор розвитку та вдосконалення окреслених питань стосуватиметься: концептуальних засади формування показань учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій та їх значення для процесу розслідування; здійснення психологічного впливу на учасників організованих

злочинних груп та злочинних організацій під час допиту та використання отриманих результатів під час розслідування; тактичних особливостей підготовки до допиту учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій та застосування тактичних прийомів, а також їх використання у різних ситуаціях; можливостей інструментальної діагностики вербальної інформації, отриманої від учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій.

Мірошник Микита Миколайович,
науковий співробітник Наукового
відділу супроводження виховання
добročесності та впровадження
передового досвіду у сфері запобігання
корупції Наукового центру проблем
виховання добročесності та запобігання
корупції у секторі безпеки та оборони
Національного університету оборони
України імені Івана Черняхівського

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Для дослідження виконання попередньої антикорупційної програми затвердженої Міністерством оборони України за основу взята Антикорупційна програма Міністерства оборони України на 2018–2020 роки [1].

Дослідження результатів виконання поставлених завдань, які зазначені в Антикорупційній програмі Міністерства оборони України на 2018–2020 роки, дало можливість проаналізувати заходи за 2018, 2019 та 2020 рік, і визначити як заходи впливають на діяльність в Збройних Силах України.

Виходячи з інформації, а саме виконання завдань Антикорупційної програми Міністерства оборони України за 2018 рік, з 98 заходів не виконано 7, це означає, що за 2018 рік виконано заходів 93 %. З 7 % невиконаних заходів 60% виконані на 75 %, та 40 % виконані на 25 % [2].

Так, проаналізувавши звіт з виконання у 2019 році завдань і заходів Антикорупційної програми Міністерства оборони України, стало можливим зробити висновки, що усі заплановані заходи виконані на 100 %, що виглядає, як дійсно дуже успішний результат для Збройних Сил України [3].

Відповідно до аналізу звіту виконання завдань і заходів за 2020 рік Антикорупційної програми Міністерства оборони України, можливо зробити висновок, що знову, усі заплановані заходи, які планувались на три роки виконанні на 100 %, що означає Збройні Сили України на шляху до мінімізації корупційних проявів [4].

Отже, опрацювавши зазначені статистичні дані у ході проведення дослідження, дійшли узагальнених висновків, щодо значної, позитивної динаміки покращення стану справ у Збройних Силах України у сфері запобігання корупції. До найбільш вірогідних сфер життєдіяльності військ (сил), в яких можуть розповсюджуватися корупційні практики відносять: просування по службі, отримання посади, отримання власної або службової квартири від Міністерства оборони України, а також направлення на навчання.

Заходи зазначені в Антикорупційній програмі є ключовою ланкою в боротьбі з корупцією в Збройних Сил України, для забезпечення високого рівня боєздатності та бойової готовності, для виконання завдань за призначенням, що вказує на низьку основних необхідних заходів, а саме:

- необхідно розвивати напрямок організаційно-управлінських рішень з урахування корупційних ризиків враховуючи специфіку функціонування Збройних Сил України;

- забезпечити якісне та повне практичне виконання Антикорупційної програми Міністерства оборони України у Збройних Сил України;

- розширення пунктів заходів запобігання корупції відображених в Антикорупційній програмі Міністерства оборони України відповідно до сучасних тенденцій та змін у Збройних Сил України;

- продовження акцентування уваги на проведенні тренінгів та занять з особовим складом органів військового управління, військових частин, окремих підрозділів та установ на усіх етапах функціонування та застосування Збройних Сил України.

Оцінювання результатів запобігання корупції у Збройних Сил України – це важливий елемент антикорупційної системи успішної країни. Зазначений захід спрямований на надання адекватній оцінці ефективності заходів щодо запобігання проявам корупції в Збройних Силах України, їх аналіз, коректне планування та подальшу формацію діяльності щодо запобігання корупції з метою забезпечення високого рівня боєздатності.

Запобігання корупції в Збройних Силах України та під час їх застосування повинно бути спрямовано на унеможливлення реалізації корупційних дій через компетентні організаційно-управлінські рішення.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна програма на 2018–2021 рік затверджена наказом Міністерства оборони України від 27.04.2018 № 190 «Про затвердження Антикорупційної програми Міністерства оборони України на 2018–2020 роки». URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/190_nm_2018.pdf.

2. Звіт з виконання у 2018 році завдань і заходів Антикорупційної програми Міністерства оборони України на 2018–2020 роки. URL: https://www.mil.gov.ua/content/corruption/_pk_zvit.pdf.

3. Звіт з виконання у 2019 році завдань і заходів Антикорупційної програми Міністерства оборони України на 2018–2020 роки. URL: <https://www.mil.gov.ua/content/corruption/zvit.pdf>.

4. Звіт з виконання 2018 – 2020 років завдань і заходів Антикорупційної програми Міністерства оборони України на 2018–2020 роки. URL: https://www.mil.gov.ua/content/corruption/dod_inform_akp.pdf.

Мозоль Вікторія Василівна,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
превентивної діяльності та запобігання
корупції навчально-наукового
інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ПУБЛІЧНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ КОРУПЦІЙНИХ Й ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Сьогодні в Україні тема доброчесності публічних службовців серед найактуальніших. Вона хвилює наше суспільство, обговорюється європейською та міжнародною спільнотою. Об'єктивні фактори свідчать, що корупція становить небезпеку для життєдіяльності суспільства загалом. Крім того, на сьогодні масштаби її поширення вказують на реальну загрозу національній безпеці. Тому завдання щодо

протидії цьому протиправному явищу розглядаються нині як загальнодержавні та пріоритетні. Нині боротьба з корупцією вже пододала формальні межі, ставши предметом прискіпливої уваги з боку керівництва держави та громадських організацій.

У суспільній свідомості формуються сучасні вимоги до публічних службовців. Звідусіль лунають заклики до їхнього патріотизму, відповідальності, громадянської мужності. Сьогодні українському суспільству потрібні люди, які здатні жертвувати власними інтересами заради національних, виконувати важливі державні функції в стресових ситуаціях. Зараз добросовісність державної влади є найважливішою суспільною моральною вимогою і потребою, а тому має велике соціальне значення [1].

Запобігання вчиненню корупційних та інших правопорушень – це система організаційно-правових та інформаційно-виховних заходів превентивного характеру, спрямованих на попередження, виявлення й усунення причин і умов, що сприяють учиненню н, пов'язаних з корупцією та інших протиправних дій, які можуть зашкодити інтересам національної безпеки України або підірвати авторитет Національного агентства чи негативно вплинути на репутацію працівника. Метою запобігання вчиненню працівниками Національного агентства корупційних та інших правопорушень є недопущення порушення ними Законів України «Про запобігання корупції», «Про державну службу», зокрема порушення встановлених обмежень і заборон щодо використання службових повноважень чи службового становища, конфлікту інтересів, одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, спільної роботи близьких осіб, обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави тощо [2].

Система заходів запобігання вчиненню працівниками Національного агентства корупційних та інших правопорушень є складовою системи внутрішнього контролю Національного агентства і забезпечує його інституційну незалежність та операційну спроможність. Основними формами запобігання вчиненню корупційних та інших правопорушень є: виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень; консультування і навчання з питань антикорупційного законодавства, правил етичної поведінки, здійснення службової діяльності; загальні та індивідуальні профілактичні заходи [2].

Для проведення профілактичних заходів потрібні наступні підстави: наявність достатньої та перевіреної інформації щодо дій чи бездіяльності працівників Національного агентства під час

здійснення службової діяльності, які можуть призвести до вчинення правопорушення та не містять ознак складу злочину; можливість перетворення дій або бездіяльності працівників Національного агентства у правопорушення у разі невжиття своєчасних профілактичних заходів; наявність перевірених даних щодо негативних процесів серед працівників Національного агентства, що можуть призвести до правопорушень, надзвичайних подій і завдати шкоди інтересам держави та Національного агентства. Підстави для вирішення питання про проведення профілактичних заходів можуть міститися в актах Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативно-правових та розпорядчих документах Національного агентства, у зверненнях, повідомленнях громадян, посадових осіб, громадських організацій, засобах масової інформації, актах прокурорського реагування, що надійшли на адресу Національного агентства, рішеннях судів, а також в інформації, що надходить з правоохоронних органів.

Загальна профілактика складається з комплексу правових, організаційних і виховних заходів серед працівників Національного агентства, спрямованих на попередження й усунення причин і умов, які сприяють правопорушенням у сфері службової діяльності та можуть завдати значної шкоди інтересам держави і Національного агентства [2].

Індивідуальна профілактика включає в себе комплекс правових, організаційних і виховних заходів індивідуального впливу на свідомість і поведінку працівників Національного агентства, дії яких можуть призвести до вчинення правопорушень, пов'язаних з виконанням покладених на них службових обов'язків, з метою попередження виникнення у них умислу на вчинення протиправних дій та його практичної реалізації. Рішення про індивідуальну профілактику приймається за результатами доповіді Голові, на підставі резолюції керівника Управління внутрішнього контролю на доповідній записці про необхідність проведення такої профілактики, яка готує працівник зазначеного Управління [2].

Результати профілактичного заходу викладаються в довідці щодо вжитого профілактичного заходу, яка доповідається керівнику Управління внутрішнього контролю Національного агентства.

Серед заходів, які покликані забезпечити доброчесність публічних службовців є прийняття закону про проведення перевірок публічних службовців на доброчесність, у якому слід передбачити правила та порядок проведення таких перевірок, гарантії законності й контролю, наслідки проведення (заохочення

або притягнення до дисциплінарної відповідальності), а також те, що такі перевірки не є негласними слідчими діями, їх результати не можуть використовуватися у кримінальному процесі як засоби доказування, за їх результатами кримінальне провадження не розпочинається. Передбачити також у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) положення про те, що не є провокацією на отримання неправомірної вигоди використання спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції ситуації, за якої у суб'єкта вже виник умисел на давання чи отримання неправомірної вигоди [3].

Істотно зміцнити резистентність публічної служби проявам корупції, а також довіру до неї з боку громадян можуть перевірки на доброчесність: імітація ситуацій, подібних тим, що виникають у повсякденній діяльності публічного службовця, з метою перевірки доброчесності поведінки службовця за певних обставин. Такі перевірки повинні проводитися для забезпечення професійної непідкупності, запобігання корупції серед публічних службовців, перевірки дотримання ними своїх посадових обов'язків, етичних стандартів поведінки, виявлення, оцінки та усунення чинників, що призводять до корупції. Водночас перевірки на доброчесність можуть мати характер провокації надання неправомірної вигоди і тому не можуть бути підставою для початку кримінального провадження. З метою забезпечення дотримання прав людини, у зв'язку з проведенням таких перевірок, порядок їх проведення слід визначити законом [4].

Таким чином, викладене вище дозволяє зробити висновок, що доброчесність це базовий принцип здійснення державної служби та основа етичної поведінки державних службовців з метою забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства. Сьогодні, в Україні, доброчесність є головним інструментом запобігання конфлікту інтересів.

Доброчесність полягає в тому, що в особи, яка уповноважена на виконання функцій держави, навіть не виникає думки здійснювати оцінку потенційної особистої вигоди, яку вона може отримати внаслідок порушення закону, та тяжкості можливого покарання, яке за цим послідує, інститут перевірки на доброчесність міг би суттєво вплинути на рівень корупції у тих секторах, в яких публічні службовці через природу своєї діяльності наділені широкою дискрецією та/або в яких неможливо досягнути вищого рівня прозорості.

Список використаних джерел

1. Доброчесність як вимога закону. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/blog/dobrochesnist-yak-vymoga-zakonu>.
2. Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 24.12.2020 №595/20 «Про Порядок здійснення перевірок на доброчесність та моніторингу способу життя працівників Національного агентства з питань запобігання корупції». URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Poryadok-doyurochesnist-nakaz-595.pdf>.
3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII. Офіційний вісник України. 2014. № 87. С. 134.
4. Підвищення рівня доброчесності публічних службовців та громадськості. URL: <http://www.fse.gov.ua/fse/control/pol/uk/publish/article/104325;jsessionid=CED0CBBD0E440F01E1A555C9D6C040B14>.

Мунько Анна Юрївна,

доцент кафедри управління
та адміністрування Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, кандидат наук з державного
управління

СТАН КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ЗА ОЦІНКАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ І МІЖНАРОДНИХ УСТАНОВ

Як відомо, до ВВП не включається так званий тіньовий сектор економіки. Але увагою його обійти неможливо, адже згідно із результатами досліджень Київського міжнародного інституту соціології рівень тіньової економіки в Україні становить 47,2 близько 50 % від ВВП. Державний бюджет щорічно втрачає понад 37 млрд дол. через корупцію, що становить близько чверті річного ВВП України [1].

Однією із причин такої ситуації, на нашу думку, є те, що Україна згідно із дослідженнями «Transparency International» дуже корумпована і тенденція негативна. Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index), розрахований у 2021 р. засвідчив корупційну кризу нашої держави (122 місце із 180) [2]. З моменту заснування в 1995 р. Індекс сприйняття корупції став провідним глобальним показником корупції в державному секторі. Індекс пропонує щорічний огляд

відносного ступеня корупції за рейтингом країн і територій з усього світу. Сприйняття корупції відображається за шкалою від 100 (немає корупції) до 0 (сильна корупція). У 2021 р. Україна із результатом 32 із 100 втратила 5 позицій у порівнянні із 2020 р.

Значимо, що у 2020 р. позиції України за Індексом сприйняття корупції незначно покращився (на 3 бали), зокрема завдяки запуску Вищого антикорупційного суду з відповідною юрисдикцією та перезапуску НАЗК, з обрання нового керівника агентства за участю представників міжнародної спільноти. Саме ці події завершили процес створення антикорупційної інфраструктури в Україні, яка раніше могла працювати лише частково.

На позитивні результати України у 2020 р. також вплинули антикорупційні зміни, запроваджені під час каденції Верховної Ради України ІХ скликання. Це, зокрема, нове законодавство про право самостійно здійснювати негласні слідчі дії для НАБУ, повернення відповідальності за незаконне збагачення, посилення захисту викривачів, необхідні зміни у сфері державних закупівель. На покращення становища також вплинули мала приватизація та запуск електронного реєстру підзвітності політичних партій НАЗК.

Усі ці зміни, безсумнівно, знайшли відображення в Індексі сприйняття корупції в Україні. Але залишаються ризики, які можуть сповільнити розвиток механізмів запобігання та протидії корупції, зокрема низькі темпи реалізації судової реформи, а також недостатньо ефективні інструменти боротьби із проявами політичної корупції, що обмежуються такими спеціалізованими заходами, як впровадження системи регулювання фінансування політичних партій та антикорупційної експертизи проєктів нормативно-правових актів.

Низькі темпи змін гальмують економічне зростання, як наслідок – в Україні спостерігаємо незмінно високе сприйняття корупції серед населення, бізнесу та, навіть, експертного середовища.

Корупція продовжує бути серед основних проблем для населення – 69 % громадян України вважають, що корупція є дуже серйозною проблемою для нормалізації їхнього життя поряд із військовими діями в Донецькій і Луганській областях (72,7 %), високою вартістю та низькою якістю медичних послуг (67,3 %), високою вартістю життя та низькими заробітними платами (67 %), несправедливістю в системі правосуддя (59,9 %) [3].

Слід звернути увагу й на результати моніторингу конфлікту інтересів, виявлених НАЗК, невід'ємною складовою яких є

службові та представницькі повноваження (наприклад, народних депутатів або депутатів місцевих рад) та можливість впливу приватного інтересу на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень.

Приватний інтерес – будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, що може зумовлюватись особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, а також іншими обставинами [4].

Це – один із чинників політичної корупції, що насамперед проявляється у лобюванні суб'єктами політичної системи безпосередньо або через інших осіб різного роду приватних інтересів.

До типових обставини, що свідчать про наявність приватного інтересу чи зумовлюють його виникнення відносять: сімейні та родинні стосунки; реалізація службових та представницьких повноважень стосовно себе (прийняття або участь у прийнятті рішень, які стосуються оплати праці, відведення земельних ділянок, використання права на депутатське звернення чи депутатський запит у власних інтересах; отримання подарунка; сумісництво, поєднання статусу депутата з іншою діяльністю, наприклад, коли депутат місцевої ради є одночасно керівником комунального підприємства та як депутат бере участь у розгляді питання щодо його діяльності на посаді керівника підприємства; засновництво чи керівництво приватним підприємством у разі наявності представницького повноваження; договірні відносини, тобто небажання зашкодити вигідним для службовця чи представницької особи договірним відносинам; службові стосунки, діяльність.

Міжнародні інституції наголошують, на необхідності підвищити ефективність систем запобігання політичній корупції. При цьому слід зауважити, що окремі кроки у цьому напрямі в Україні реалізовано, однак на тепер можна стверджувати про наявність системних недоліків:

– нестабільність роботи електронного реєстру звітів політичних партій «POLITDATA», який тестову експлуатацію якого здійснено НАЗК, однак станом на початок 2021 р. реєстр не введений в комерційну експлуатацію;

– прогалини в ефективності державного контролю за фінансуванням політичних партій, зокрема аналіз фінансової звітності кандидатів та партій на місцевих виборах (іноді навіть не оприлюднених і без повного доступу до них НАЗК) доручається

територіальним виборчим комісіям, до складу яких входять кандидати від політичної партії (виразний конфлікт інтересів);

– зниження ефективності державного контролю за фінансуванням політичних партій внаслідок того, що звіти різних видів подаються до різних державних органів не за уніфікованими формами, а терміни звітності сторонами до НАЗК постійно подовжуються через карантинні обмеження;

– скасування обов'язкової вимоги щодо звітування політичних партій про фінанси, майно та інші зобов'язання у зв'язку із пандемією COVID-19;

– незбалансованість відповідальності за порушення вимог щодо звітування політичних партій, зокрема за неподання звітів ймовірно накладання меншої за обсягом відповідальності, ніж за подання недостовірних даних у звітах;

– відсутність механізмів регулювання лобіювання приватних інтересів суб'єктами політичної системи, що як свідчить закордонний досвід, потребує унормування з метою виведення зазначених процесів із «тіньового» сектору. Отже, результати аналізу стану корупції одночасно демонструють окремі позитивні тенденції щодо подолання її проявим та наявність багатьох недоліків в механізмах запобігання корупції, зокрема політичної, що актуалізує розробку заходів щодо їх удосконалення.

Список використаних джерел

1. Джуган В. В. Конституційно-правові засади фінансування політичних партій в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Джуган Володимир Васильович; Держ. ВНЗ «Ужгород. нац. ун-т» МОН України. Ужгород, 2017. 17 с.

2. Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index): результати України. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/doslidzhennya-koruptsiyi>.

3. Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність. Info Sapiens; Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Corruption_Survey_2020_Presentation_Info-Sapiens.pdf.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жов. 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

Нагайник Тарас Григорович,
старший викладач кафедри
криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ СМЕРТІ ЛЮДИНИ Й ОГЛЯД ТРУПІВ ЗАГИБЛИХ (ПОМЕРЛИХ) ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року в Україні почався етап активної фази повномасштабної війни. Бойові дії на території України завдали фізичних та психічних страждань населенню України, спричинили багато проблем в соціальній та медичній сферах. Через масове травмування та загибель людей, навантаження лягло як на МВС України, так і на МОЗ України та МО України. Велика кількість поранених, критичні умови побуту, різке збільшення рівня захворюваності, і, в той же час, зменшення кількості медичних установ та можливостей лікарень, призвело до різкого зростання втрат населення. Масова загибель людей призвела до перевантаження усіх українських бюро судово-медичних експертиз. Наявне число нині працюючих експертів та працівників МВС унеможливило повноцінно всебічно проводити слідчо-розшукові дії та експертизи.

Для вирішення зазначених проблем почали з'являтися пропозиції, які могли б покращити роботу відповідних служб. Так, судово-медичні експерти почали розробляти адекватні організаційні структури та їх функції в особливий період: приймально-сортувальні відділення, відділення з дослідження та ідентифікації трупів без проведення розтинів, відділення ідентифікації особи та видачі трупів для подальшого поховання, – із спеціально підготовленим особовим складом для кожного такого відділу (групи швидкого реагування). Розробка та впровадження даних пропозицій надасть можливість забезпечити не лише етапність, але й згурпованість в роботі судово-медичної служби без хаотичності дій, які часто мали місце на початку періоду активної фази повномасштабної війни [4–6].

В перші дні військової агресії МОЗ встановило, що на період дії воєнного стану на території України та у разі неможливості виконання окремих функцій органів державної влади на окремих адміністративно-територіальних одиницях у зв'язку з триваючими бойовими діями дозволити захоронення тіл за умови:

– обов'язкового огляду трупа на місці його виявлення з оформленням відповідного протоколу (опису трупа із

зазначенням трупних явищ та характеру і локалізації тілесних ушкоджень);

– проведення фотофіксації ушкоджень у випадку наявності (у випадку наявності ознак насильницької смерті) як обов'язкового доповнення до опису ушкоджень.

У випадку невпізнаного (неідентифікованого) трупа та відсутності можливості проведення судово-медичної експертизи, виконати зазначені вище вимоги, а також описати антропометричні дані трупа, описати словесний портрет, зробити портретну фотографію та зазначити особливі прикмети (зубну формулу, наявність татувань тощо). Копії заповнених документів разом із заповненою довідкою про причину смерті зберігати у закладі охорони здоров'я до окремого розпорядження [2].

Наказом МВС України, МОЗ України, Офісу Генерального Прокурора «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України» від 09.03.2022 № 177/450/46 затверджено зазначений Порядок задля покращення взаємодії спеціалізованих структур при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану. В Наказі передбачено порядок дій працівників закладів охорони здоров'я, де, зокрема, зазначається:

1. Огляд трупа працівниками закладів охорони здоров'я проводиться лише за умови відсутності загроз життю та здоров'ю таких працівників.

2. Заклади охорони здоров'я, у разі надходження повідомлення про смерть людини, негайно повідомляють органи та підрозділи Національної поліції України за телефоном екстреного виклику (102) про кожен випадок установа ними факту смерті людини незалежно від місця її настання.

3. Працівникам закладів охорони здоров'я дозволяється видавати лікарські свідоцтва про смерть та проводити видачу/захоронення тіл без направлення на судово-медичну експертизу за умови огляду трупа працівником закладу охорони здоров'я на місці перебування трупа зі встановленням факту відсутності ознак насильницької смерті або на підставі наявної медичної документації із закладів охорони здоров'я (без уточнення).

4. Невидача лікарського свідоцтва про смерть відповідно до пункту 3 може бути зумовлена лише прямою письмовою вказівкою з боку органів військової адміністрації, Служби безпеки України та інших уповноважених органів.

5. У випадку встановлення ознак насильницької смерті, до приїзду працівників поліції на місце події працівникам закладів охорони здоров'я забороняється порушувати обстановку за місцезнаходженням трупа, переміщати його, та необхідно рекомендувати не виконувати такі дії присутнім на місці події особам, у тому числі родичам померлих.

У нормативному акті викладений повний алгоритм дії судово-медичних експертів. Так, зокрема зазначається, що огляд трупа на місці його виявлення проводиться слідчим із залученням судово-медичного експерта або лікаря. У разі неможливості огляду трупа на місці його виявлення (обстріли, проведення бойових дій тощо) огляд трупа здійснюється слідчим в бюро судово-медичної експертизи або іншою спеціально визначеному та облаштованому безпечному місці. Судово-медичне дослідження (зовнішній огляд) або судово-медична експертиза (розтин) трупа проводиться на підставі постанови, направлення, відношення або іншого документа, складеного уповноваженою особою військової адміністрації, Національної поліції України, Служби безпеки України, прокуратури або інших уповноважених органів.

За умов явних ознак вогнепальної, вибухової, опікової, хімічної, радіаційної або іншої травми, як результату бойових дій, незалежно від того, чи є постраждалий військовим або цивільним, лікарське свідоцтво про смерть видається лікарем судово-медичним експертом на підставі зовнішнього огляду. Умовою для використання подібного алгоритму є обов'язкове фотографування трупа із достатнім цифровим документуванням, обов'язковий відбір матеріалу для судово-імунологічного та можливого молекулярно-генетичного дослідження (за необхідності), а також за можливості збереження елементів, що стали причиною травмування

При проведенні експертизи неідентифікованих трупів осіб, що загинули внаслідок бойових дій (цивільних та військових), підхід має бути таким самим за зовнішнім оглядом. Додатково в обов'язковому порядку експертом мають бути здійснені заходи для подальшої ідентифікації (фіксація та обов'язкове фотографування особливих прикмет, зубної формули тощо, вилучення та зберігання об'єктів для молекулярно-генетичної експертизи) [2].

Проте, не зважаючи на затверджений Порядок, слід взяти до уваги, що на час воєнного стану в Україні не завжди вдається констатувати смерть людини керуючись таким положенням, адже є місця, де ведуться постійні бойові дії.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64.
2. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Офісу Генерального Прокурора від 09.03.2022 року № 177/450/46.
3. Деякі питання встановлення факту смерті: Наказ МОЗ України від 01.03.2022 № 390.
4. Ергард Н. М. Проблемні питання у діяльності судово-медичної служби в особливий період. Східноєвропейський журнал. № 1 (22). 2015. С. 123–124.
5. Про розвиток і вдосконалення судово-медичної служби України: Наказ МОЗ України від 17.01.1995 року № 6.
6. Ергард Н. М. Судово-медичний огляд трупів загиблих (померлих) осіб в умовах воєнного стану: інформаційний лист НМУ імені О.О. Богомольця. УкрДГРІ. 2022. 22 с.

Нагорна Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри цивільного
права та процесу факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної
поліції Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КОРУПЦІЙНИХ ВИЯВІВ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Багато в чому корупція стає визначальною характеристикою ХХІ ст. так само, як ХХ ст. характеризувалося ідеологічною боротьбою між демократією, фашизмом і комунізмом. Нині більшість країн світу визнають легітимність демократії і, бодай, намагаються створити ілюзію конкурентних виборів. Вирізняє сучасні політичні системи саме прихильність до корупції, прагнення правлячих еліт скористатися владою з метою служіння загальним інтересам суспільства або ж власним. Через те, що в основі феномену «корупція» закладено вікові традиції взаємодії у суспільстві – «послуга за послугу» або «do ut dest», лише після піднесення боротьби з корупцією до рівня державної політики у ХХ ст. вдалось мінімізувати її

негативний вплив. Такі заходи вбачаються необхідними, адже корупція здатна спричинити серйозні проблеми у розвитку суспільства і держави, загрожувати її безпеці та економіці, демократичним інститутам і цінностям, порушити дію принципів справедливості, верховенства права, належного управління, рівності, провокувати розвиток організованої та економічної злочинності, перешкоджати ефективному використанню ресурсів (регресивний податок). Вона підриває легітимність політичних систем, надає недемократичні способи утримання влади, підтримує життя «еліт» за рахунок інших і змушує талановитих витратити час на «ігри з системою», замість створення нових благ. На жаль, Україна та її суспільство на власному досвіді вже відчули найбільш небезпечні наслідки розвитку корупції.

Так, остання стала однією з причин масових протестів у державі наприкінці 2013 р. на початку 2014 р.: свавілля керівництва країни та чиновництва, їх корумпованість, унеможливили дотримання прав людини і громадянина та спричинили «соціальний вибух». З огляду на вказані вище ризикові наслідки процвітаня корупції у державі, остання вмотивовано віднесена вітчизняним законодавцем до числа ключових загроз національній безпеці й інтересам України, а протидія їй – до пріоритетів суспільства на сьогоднішньому етапі розвитку нашої держави. Загрозливі наслідки процвітаня корупції у державі добре розуміють як політичні та громадські діячі, так і науковці, а прості мешканці України кожен день відчують на собі її вплив. Тому потреба протидії їй зумовлює необхідність консолідації зусиль державних і місцевих органів влади, їх службових і посадових осіб, національних і міжнародних організацій, представників громадськості та науки, імплементації провідного антикорупційного досвіду.

Разом із цим, триваюча антикорупційна реформа в Україні призводить до суттєвого оновлення законодавства, створення нових антикорупційних органів (Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратура, Вищий антикорупційний суд України), перерозподілу компетенції вже існуючих. Подібні трансформації не завжди спричиняють позитивні правозастосовні наслідки. Натомість, проголошені керівництвом нашої держави, очікувані позитивні результати антикорупційної реформи, зокрема, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу, просування країни у міжнародних рейтингах, впровадження антикорупційних механізмів й інші, переконують у

необхідності наукового супроводження діяльності, пов'язаної із протидією корупції.

Однак, незважаючи на постійну увагу до названої проблеми з боку вчених-представників різних галузей науки (адміністративного, кримінального, кримінального процесуального права, криміналістики, кримінології та ін.), чимало питань нині залишаються невирішеними.

Одним із важливих напрямів, що потребує якісного наукового супроводження необхідно вважати проблему криміналістичного забезпечення розслідування корупційних правопорушень, яка має комплексний характер та охоплює техніко-криміналістичний, тактико-організаційний і методико-криміналістичний напрями пошуків, й може бути вирішена шляхом розроблення теоретичних основ і науково-практичних рекомендацій розслідування злочинів корупційної спрямованості.

Дієвою формою представлення названих науково-практичних криміналістичних рекомендацій слід вважати побудову і впровадження: по-перше, комплексної криміналістичної методики розслідування злочинів корупційної спрямованості (корупційних злочинів і злочинів, пов'язаних з корупцією); по-друге, ієрархічної системи ускладнених (родових, міжродових) і простих (видових, підвидових) методик розслідування. Тим паче, що останнім часом вказана проблематика комплексно не досліджувалась.

Список використаних джерел

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII. URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/169918 /print1443692585697179](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/169918/print1443692585697179).

2. Фукуяма Ф. Що таке корупція? (переклад М. Мишкала): Інформаційно-аналітичний портал «Хвиля». URL: <http://hvylya.net/analytics/society/frensis-fukuyama-shho-take-koruptsiya.html>.

3. Мельник М. Корупція: проблема визначення сутності і поняття // Вісник Академії правових наук України. Харків: Право. 1997. №3(10). С. 86.

4. Романюк Б. В. Законодавство України та зарубіжних країн щодо протидії корупції. Міжнародний досвід боротьби з корупцією: монографія. / Б. В. Романюк, О. Ю. Бусол. Київ, 2010. С. 9.

Назаров Володимир Ігорович,
аспірант відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних реаліях перед правоохоронною системою України постає не просте питання щодо реалізації державної політики у сфері забезпечення захисту прав та свобод осіб від протиправних посягань, їх відновлення в разі порушення, притягнення винних осіб до відповідальності тощо.

Одним з аспектів діяльності правоохоронних органів являється здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Процес доказування полягає у тому числі й у отриманні доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій.

Саме тут виникають складнощі, оскільки потрібно не лише забезпечити результативність проведення окремої слідчої (розшукової) дії, а водночас дотримуватись положень КПК України та обставин, в яких проводиться конкретна слідча дія. Наразі, наразі ефективному здійсненню досудового розслідування перешкоджає проведення бойових дій на території України, починаючи від активних бойових дій, ракетних та артилерійських обстрілів, які можуть початись під час безпосереднього проведення слідчої (розшукової) дії, завершуючи можливістю осіб, які причетні до вчинення злочину, свідків та інших учасників кримінального провадження, перетнути лінію розмежування та укритись на непідконтрольній території через власну волю, або, як приклад, внаслідок здійснення відносно них протиправних дій з боку агресора тощо.

Загалом, тактика проведення слідчих (розшукових) дій неодноразово досліджувалась як вітчизняними, так і закордонними науковцями та вченими, які підготували суттєве та стійке підґрунтя. Серед них є В.В. Коваленко, Ю.М. Чорноус, К.О. Чаплинський, Л.П. Ковтуненко, В.В. Гвоздюк та інші.

Однак з початком проведення активних воєнних дій та запровадженням воєнного стану, незалежна Україна ступила на нову сходинку свого розвитку та становлення, як демократичної та європейської держави. Разом з цим потребують удосконалення її правові інституції, зокрема криміналістичне забезпечення досудового розслідування кримінальних проваджень в розрізі удосконалення тактики проведення

слідчих (розшукових) дій та необхідності у приведенні її у відповідність сучасним потребам суспільства.

Зокрема, під час підготовчого етапу проведення окремої слідчої (розшукової) дії слід враховувати можливість виникнення такого негативного фактору, як оголошення повітряної тривоги та необхідність забезпечення безпеки учасників кримінального провадження. Водночас, слід продумати процес завершення або призупинення проведення слідчої (розшукової) дії у спосіб передбачений КПК України, а також без шкоди для доказів, які вже виявлені або предметів та слідів, які тільки можуть бути виявленими та мати доказове значення для подальшого проведення досудового розслідування. Оскільки слідчі (розшукові) дії, це перш за все дії, які спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [2].

Проблемні питання виникають вже на початковому етапі досудового розслідування, зокрема під час проведення огляду місця події на місці здійснення ворожого обстрілу. Перед слідчим, як старшим слідчо-оперативної групи, яка першою прибуває на місце події, ще до початку огляду постає ряд завдань, серед них:

- забезпечення безпеки учасників слідчої (розшукової) дії та інших осіб, які перебувають на місці;

- попереднє встановлення обставин подій та надання їм правової оцінки;

- визначення розміру території на якій буде проводитись огляд, забезпечення її огороження та недопущення сторонніх осіб;

- визначення кола спеціалістів, які повинні бут залучені при проведенні огляду;

- забезпечення контролю використання засобів фіксації слідчої (розшукової) дії та інші.

Також, залишається відкрите питання щодо проведення такої слідчої дії, як на приклад слідчого експерименту. Оскільки найчастіше проведення слідчого експерименту потребує відтворення умов, які були під час тієї чи іншої події, а також не рідко виникає потреба у проведенні слідчого експерименту на тому самому місці, де відбувались події. Це все, в свою чергу породжує проблему забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, оскільки місце проведення слідчого експерименту може містити вибухонебезпечні предмети, пристрої або речовини, які загрожують життю та

здоров'ю учасників кримінального провадження. В такому випадку, слід враховувати та співвідносити доцільність та відповідність такого ступеню ризику життям та здоров'ям людей, цілям досудового розслідування в цілому, оскільки згідно зі статтею 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Крім того, проведення слідчого експерименту може бути неможливе у випадку коли місце події перебуває на окупованій та непідконтрольній території, а проведення слідчого експерименту в іншому місці не забезпечить задоволення потреб досудового розслідування, оскільки знову ж таки постає питання про безпеку учасників кримінального провадження.

Аналогічні труднощі постають на всіх етапах проведення інших слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану, які ще належить чітко окреслити та вирішити сучасній науці для забезпечення потреб практичної діяльності органів досудового розслідування.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua..>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України Дата оновлення: 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

Овчаренко Леся Валеріанівна,
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент

КОРУПЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЯК ПЕРЕШКОДИ ПОСИЛЕННЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Метою Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки є досягнення суттєвого прогресу в запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування. В стратегії корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню і розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів [1, с. 7].

Україна сьогодні переживає дуже складний період в умовах військової агресії, що негативно відображається на економічному

розвитку нашої країни. Разом з тим, негативні наслідки відчуваються також і від певних корупційних дій чиновників. Тому в Антикорупційній стратегії розглядаються напрями підвищення ефективності системи запобігання та протидії корупції, визначені пріоритетні сфери протидії корупції.

Однією з таких сфер визнано державне регулювання економіки. Серед проблем в сфері державного регулювання економіки неефективний механізм здійснення попереднього контролю та оцінки впливу на конкуренцію при створенні та функціонування суб'єктів господарювання обумовлює негативний вплив на конкуренцію [1, с. 33].

Конкуренція є одним з основних механізмів функціонування ринкової економіки, стимулом для суб'єктів господарювання покращувати свою продукцію, збільшувати її обсяги, якомога якісніше задовольняти потреби споживачів. Відсутність ефективної конкуренції призводить до погіршення ринкової ситуації. Завдання держави, в зв'язку з цим, полягає в тому, щоб створити найкращі умови для функціонування ефективних конкурентних механізмів. В Антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки зазначено, що очікуваними стратегічними результатами є запровадження на законодавчому рівні дієвих механізмів контролю впливу на конкуренцію у зв'язку з можливими антиконкурентними діями у секторах економіки [1, с. 33].

Положення Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки підкріплюються положеннями Стратегії економічної безпеки до 2025 року. В даному документі зазначено, що однією з загроз в сфері виробничої безпеки є недостатній рівень ефективної конкуренції на певних потенційно конкурентних товарних ринках, недостатня ефективність державного регулювання у сфері природних монополій [2]. Таким чином, неефективна конкурентна ситуація в Україні є загрозою для економічної безпеки України в цілому.

Ще один важливий аспект, який необхідно взяти до уваги – отримання Україною статусу кандидата в ЄС та необхідність узгодження законодавчих норм в різних сферах, в тому числі в сфері конкурентних відносин..

Систему принципів правого регулювання відносин конкуренції в Євросоюзі можна представити наступними принципами:

– заборона антиконкурентної поведінки як приватних, так і державних підприємств, тобто заборона узгодженої практики;

– заборона зловживання домінуючим становищем у межах внутрішнього ринку Євросоюзу, оскільки це може вплинути на торгівлю між державами-членами;

– контроль за концентраціями в Євросоюзі;

– контроль, нагляд та моніторинг за допомогою, що надається державами-членами або через державні ресурси у будь-якій формі і будь-коли, яка загрожує спотворити конкуренцію, надаючи перевагу певним підприємствам або виробництву певних товарів [3, с. 168–170].

В українському законодавстві, зокрема в Законі України «Про захист економічної конкуренції» закріплені норми, пов'язані з питаннями концентрації, узгоджених дій, зловживання домінуючим становищем. Проте слід враховувати особливості їх дії в умовах воєнного стану. Так зокрема, відповідно до розпорядження, оприлюдненого 7 березня 2022 року, АМКУ вирішив до припинення чи скасування воєнного стану зупинити розгляд:

– заяв та справ про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію;

– заяв про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

– заяв про захист прав/недобросовісну конкуренцію;

– заяв про надання попередніх висновків стосовно узгоджених дій, концентрації;

– заяв про перевірку/перегляд рішень АМКУ;

– повідомлень, заяв та справ про державну допомогу, листів про надання роз'яснень з питань застосування законодавства у сфері державної допомоги;

– скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель. Проте учасники концентрацій та/або узгоджених дій не звільняються від необхідності подавати до АМКУ заяви на концентрацію та узгоджені дії [4; 5].

Таким чином, необхідність створення з боку держави умов для ефективної конкуренції є важливою складовою зміцнення економічної безпеки держави. Це вимагає посилення заходів, пов'язаних з запобігання корупційних проявів в сфері державного регулювання економіки.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>.

3. Смірнова К.В. Правовий порядок конкуренції в Європейському Союзі (новітні тенденції розвитку): дис... док. юр. наук: 12.00.11 Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. 500с. URL: <https://rd.ua/storage/lessons/513/4%А1.pdf>.

4. Розпорядження про деякі питання організації діяльності Антимонопольного комітету України в умовах воєнного стану від 7.03.2022 року. URL: <https://amcu.gov.ua/news/rozporyadzhennya-pro-deyaki-pitannya-organizaciyi-diyalnosti-antimonopolnogo-komitetu-ukrayini-v-umovah-voeyennogo-stanu>.

5. П. Логінов Діяльність АМКУ в умовах воєнного стану. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/diyalnist-amku-v-umovah-voeyennogo-stanu>.

Оліфіренко Олена Геннадіївна,
юрист, експерт у сфері публічних
закупівель

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАКУПІВЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Із запровадженням 24 лютого 2022 року воєнного стану, адаптація законодавства у сфері закупівель, зокрема фокусується на імplementації директив ЄС у сферах публічних та оборонних закупівель, а також вже відповідних практик та напрацювань в умовах надзвичайної ситуації, як пандемія COVID-19. За цих обставин, досвід та практика України в умовах війни з російським агресором, на сьогоднішній день не має аналогів або прецедентів в країнах ЄС та, можливо, у світі.

На етапі визначення необхідних механізмів, алгоритмів та порядку проведення закупівель в умовах воєнного стану, для забезпечення потреб держави, територіальних громад, об'єднаних територіальних громад та потреб сектору безпеки і оборони, всі учасники закупівель зіштовхнулися із проблематикою застосування чинного законодавства. Антимонопольний комітет України та Держаудитслужба України призупинили свою роботу в

закупівлях, а вже починаючи з квітня, органи відновили свою діяльність.

З урахуванням необхідності виконання завдань із дотриманням заходів захисту національних інтересів, створення конкурентного середовища, запобігання корупції, розвитку добросовісної конкуренції, а також ефективного та прозорого планування, реалізації і контролю за здійсненням, як публічних, так і оборонних закупівель, необхідно було вносити низку змін до бюджетів громад та законодавства цілому.

Серед основних змін слід наголосити, зокрема, Верховною Радою було визначено особливості діяльності Уряду України та наділено Кабінет Міністрів України додатковими повноваженнями для ухвалення швидких рішень нагального характеру в умовах воєнного стану. Передусім, законодавчого врегулювання, у зв'язку з відсутністю у законах України положень, що визначають особливості вирішення відповідних питань в умовах воєнного стану. Так, на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування, урядом були прийняті особливості здійснення публічних та оборонних закупівель відповідно до Законів України «Про оборонні закупівлі», «Про публічні закупівлі» та інших нормативно-правових актах, розроблених на їх виконання:

– Постанова КМУ від 12 жовтня 2022 р. № 1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування»;

– Постанова КМУ від 28 лютого 2022 р. № 169 «Деякі питання здійснення оборонних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану»;

– Постанова КМУ від 11 листопада 2022 р. № 1275 «Про затвердження особливостей здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану».

Варто зазначити, механізм запобігання та протидії корупції у сфері закупівель у зарубіжних країнах включає, крім нормативно-правового регулювання, застосування різноманітних практичних підходів. Зокрема, Директивою № 24/2014 передбачається здійснення закупівель з нагальних потреб [100, с. 57], із пристосуванням до відповідних надзвичайних ситуацій, що відображаються у вигляді скорочення строків:

– подання тендерних пропозицій (відкриті торги – мінімальний строк до 15 днів [2, с. 96]; другий етап торгів з

обмеженою участю до 10 днів), відповідно до чинної редакції особливостей – не пізніше ніж за 7 к. д. до кінцевого строку подання тендерних пропозицій;

– розгляду скарг (особливостями передбачено строк розгляду скарги органом оскарження – 7 робочих днів з дати прийняття скарги до розгляду, який може бути аргументовано продовжено органом оскарження до 12 робочих днів, у порівнянні із Законом № 922: становить 10 робочих днів з дати прийняття скарги до розгляду, який може бути продовжено до 20 робочих днів);

– у разі якщо відмінено один раз процедуру закупівлі відкриті торги, з підстав відсутності або подання однієї пропозиції, замовник застосовує переговорну процедуру (особливостями передбачено, що закупівля відбувається навіть якщо подана одна тендерна пропозиція), а також може застосовуватися механізм закупівель в рамках об'єднання замовників та їх потреб в одну закупівлю – централізованою закупівельною організацією тощо.

Отже реалізація виконання окремих вимог законодавства у сфері закупівель та подолання можливих корупційних ризиків на період дії правового режиму воєнного стану в Україні здійснюється в окремих положеннях розроблених на виконання Законів України «Про оборонні закупівлі», «Про публічні закупівлі» та інших нормативно-правових актах, шляхом вивчення тенденцій та розроблення нових підходів до здійснення закупівельної діяльності замовників.

Водночас сфера публічних та оборонних закупівель залишається однією з найбільш корупційних та відповідно потребує подальшого вивчення. Серед можливих корупційних ризиків окреме місце займають підстави виключення, а саме здійснення закупівель без застосування процедури закупівлі відкриті торги/використання електронного каталогу та подальше укладання прямих договорів. Таким чином, існує практика зловживання відповідними виключеннями та методами закупівель без достатньо обґрунтованих підстав, які були розроблені з метою адаптації до умов воєнного стану та спрощення окремих етапів здійснення закупівель, зокрема:

– для замовників що перебувають в районі проведення воєнних (бойових) дій на момент прийняття рішення про здійснення закупівлі або її здійснення;

– у разі якщо існує нагальна потреба у здійсненні закупівлі у зв'язку з виникненням об'єктивних обставин, що

унемоżliвлюють дотримання замовником строків для проведення закупівлі із застосуванням відкритих торгів та/або електронного каталогу, яка повинна бути документально підтверджена замовником;

– якщо відмінено відкриті торги через відсутність учасника процедури закупівлі (учасників процедури закупівлі);

– після укладення договору про закупівлю у замовника виникла необхідність у постачанні додаткового обсягу товару тим самим постачальником та інші підстави зазначені особливостями здійснення закупівель.

Вищенаведений приклад ризику щодо зловживання ситуацією з придбанням предмету закупівлі за спрощеними чи винятковими правилами закупівель в умов воєнного стану окреслює також інші можливі ризики, тому на етапі нормотворення дуже важливо передбачити усунення умов та причин виникнення корупційних ризиків.

Серед антикорупційних механізмів, що виконують превентивну функцію та є певним інструментом виявлення корупції є електронна система закупівель та інші відкриті джерела інформації. Розрахунок індикаторів здійснюється ризик-системою за допомогою програмного забезпечення, яке використовує алгоритми розрахунку згідно із заданими параметрами. Індикатори, розраховуються з метою визначення процедур закупівель, що містять ознаки порушень законодавства у сфері публічних закупівель та/або свідчать про ймовірність допущення таких порушень, відповідний механізм було затверджено у 2020 році, наказом Міністерства фінансів України. Незважаючи на спробу автоматизувати певні алгоритми розрахунку виявлення порушень, переважна кількість моніторингів за конкурентними та неконкурентними закупівлями, з січня 2022 року, були розпочаті органами державного фінансового контролю – 10,58 тис. (93,86 %) із загальної кількості моніторингів закупівель, а також ініційовано моніторинги органами державної влади – 484 (4,29 %), за допомогою ризик-індикаторів всього 167 (1,48 %), громадських об'єднань – 116 (1,03 %) та засобів масової інформації – 6 (0,05 %). При цьому, за результатами проведених моніторингів закупівель органами Держаудитслужби протягом звітного періоду (січень – жовтень 2022 р.) попереджено порушень, у тому числі шляхом відміни торгів, на суму майже 7,7 млрд грн (понад 7,7 млрд грн) та розірвання договорів на суму понад

5,8 млрд грн (більш як 2,5 млрд грн). З початку звітнього року долучено до кримінальних проваджень 152 (265) матеріали заходів контролю органів Держаудитслужби, вжито 38 інших заходів реагування та складено 78 (46) протоколів про вчинення корупційних діянь. У звітньому періоді вручено 159 (168) письмових повідомлень про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, в тому числі за матеріалами заходів, проведених за власною ініціативою – 89 (76), за зверненням правоохоронних органів – 44 (44).

Враховуючи динамічні зміни закупівельного законодавства, існує необхідність у розвитку та вдосконаленні правового регулювання сфери закупівель, зокрема шляхом застосування публічності, відкритості та обговорення із громадськістю законотворчих ініціатив. Також, серед досвіду інших країн існує практика партнерства між владою, громадськістю та бізнесом, вона побудована на відкритості та висвітленні інформації, наприклад відповідні потреби у закупівлі замовників завчасно висвітлюються у відкритих джерелах, це є деяким важелем для учасників в потребі саме виготовлення, підготовки до закупівлі з необхідною кількістю та певною продукцією. Тобто, таким чином учасникам надаються певні гарантії на закупівлю їх продукції – замовлення, це може позитивно впливати на якість виготовленої продукції та належної, завчасної підготовки до виконання контракту.

Список використаних джерел

1. OECD (2022), *Anti-Corruption Reforms in Ukraine: Pilot 5th Round of Monitoring Under the Istanbul Anti-Corruption Action Plan*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b1901b8c-en>.

2. Аналітично-інформаційний звіт роз'яснювального характеру Світового банку «Екстрені закупівлі для відновлення і реконструкції», *Emergency Procurement for Recovery and Reconstruction*, 2015.

3. Збірник директив ЄС з питань державних закупівель, Директива 2014/24/ЄС Європейського парламенту і ради ЄС, (54) 2015. С. 57– 93.

Остапенко Тетяна Миколаївна,
доцент кафедри аналітичної економіки
та менеджменту Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент

ПРИЧИНИ КОРУПЦІЇ

Корупція як глобальне явище характерна для всіх країн незалежно від їх політичного устрою та рівня економічного розвитку. Справа виключно в масштабах і у формах участі у корупції державних структур.

Корупційні правопорушення сьогодні залишаються серйозною загрозою національній безпеці держави. Особи, які наділені повноваженнями для виконання функцій держави, є базовими джерелами корупційних ризиків [1].

Під причинами й умовами корупції розуміють насамперед конкретні обставини, на основі яких виникають та здійснюються корупційні правопорушення [2].

Корупційні правопорушення:

- діяння, що містить ознаки корупції;
- вчиняється особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Причини корупції економічного проходження традиційно пов'язують із (рис. 1):

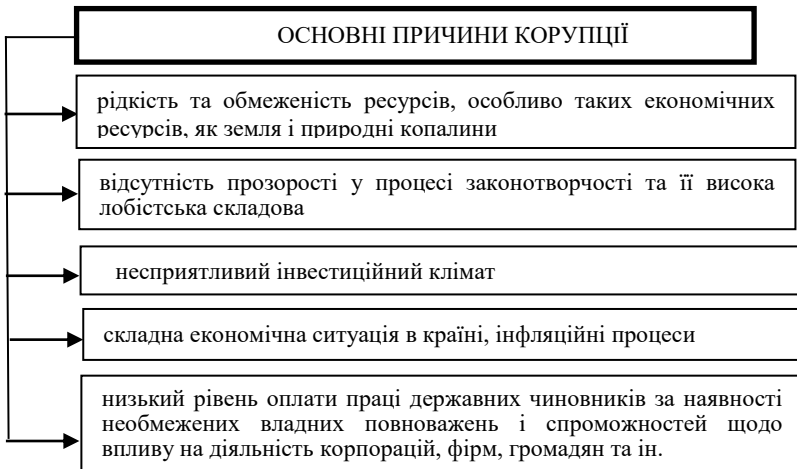

Рис. 1. Основні причини корупції

- «Найприбутковішими» у плані корупції потрібно виділити:
- видобуток природних ресурсів; податкові пільги;
  - продаж сировинних товарів за цінами, нижчими від ринкових;
  - продаж державних активів, особливо приватизація державних підприємств;
  - надання монопольного допуску до певного виду комерційної діяльності;
  - контроль над тіньовою економікою і нелегальним бізнесом;
  - призначення на відповідальні посади;
  - присвоєння спеціальних, почесних та інших звань.

Тож, більшість дослідників здебільшого звертають увагу на те, що причини та умови поширення корупції у країні перебувають у тісному взаємозв'язку з такими явищами, як криза і незбалансованість економічних відносин, високі податки, падіння продуктивності праці, зростання безробіття, бюджетний дефіцит, правовий нігілізм, погіршення виконавчої дисципліни.

З метою подолання корупції, в державі має бути сформований механізм протидії корупційним правопорушенням та він має включати кілька основних елементи, кожен з яких є складним самостійним утворенням, тобто системою.

Проте сутність механізму полягає у розумінні того, що дає поєднання цих елементів у системному плані. Взаємодія елементів виявляється у тому, що механізм управління забезпечує їх органічний взаємозв'язок між собою, надає їм нові ознаки, забезпечує їх взаємний перехід і ту комбінацію, яка характеризує ефективність протидії корупційним правопорушенням. Саме системний підхід дає можливість визначити і якість елементів окремо, і їх об'єднання у єдине ціле – механізм протидії корупційним правопорушенням у системі державної служби [3].

Тож, механізм протидії корупційним правопорушенням має включати:

1) для боротьби з корупційними проявами необхідно запровадити прозорість на етапах бюджетних розподілів та відкритість у системі контролю у цій сфері та доцільно адаптувати наявну систему аудиту в Україні відповідно до кращого зарубіжного досвіду [1];

2) усунення прогалін в законодавстві;

3) системне забезпечення прозорості державної діяльності та її результатів;

4) формування якісної високооплачуваної системи державної служби [3].

Список використаних джерел

1. Неклеса О.В., Сидорова Е.О., Палешко Я.С. Фінансовий контроль як інструмент в подоланні корупційних проявів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 326–331.

2. Литвак О. М. Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект): дис. ... д-ра юрид. наук / О. М. Литвак. Х., 2001. 370 с

3. Тімашов В. Причини та умови корупції в Україні. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13383/53.pdf>.

Підлісний Юрій Анатолійович,

старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу
воєнно-психологічних досліджень
Науково-дослідного центру
гуманітарних проблем Збройних Сил
України;

Дембіцький Василь Миколайович,

науковий співробітник науково-
дослідного відділу прикладних
військово-соціологічних досліджень
Науково-дослідного центру
гуманітарних проблем Збройних Сил
України

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДОСЛІДЖЕННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ КОМБАТАНТІВ

Початок ХХІ століття характеризується тенденцією до зростання різноманітних локальних воєн та збройних конфліктів, що виникають в усьому світі а, отже, і збільшенням безпосередніх учасників цих конфліктів, серед яких ключове місце займають учасники бойових дій – комбатанти. До 24 лютого 2022 року для більшості населення України наведена теза не мала особистісного змісту та розглядалася, навіть у психологічному колі як перспективний напрям практичної діяльності. Початок повномасштабної військової агресії Росії проти нашої держави спричинив виникнення глобального суспільного запиту, що до надання нагальної психологічної

допомоги безпосереднім учасникам війни. Цей запит зумовлений не точковою вимогою окремих громадян чи громадських об'єднань – цей запит викликаний актуальною ситуацією повномасштабних жорстоких військових баталій на території нашої держави. Сьогодні кожна родина зіткнулася із війною, в кожній сім'ї на фронті береже наш спокій дід, батько, син, мати, донька тощо. Повернення наших захисників потребує створення умов для їх асиміляції до мирного життя та формування ефективних стратегій взаємодії з близьким та широким соціальним колом зв'язків.

Необхідність вирішення посталих перед суспільством завдань щодо допомоги, в тому числі і психологічної, означеній категорії громадян обумовило актуальність нашого наукового інтересу до проблеми потенційної агресивної поведінки учасників військових дій. Вирішення проблеми виявлення детермінації та превенції агресивної поведінки комбатантів має вагомую практичну значущість. Військові конфлікти, під час яких військовослужбовець перебуває у перманентному стані психофізичного напруження, відчуває на собі вплив численних патогенних чинників «театру воєнних дій» в світлі впливу на особистість мають особливе значення і можуть призвести до стійких особистісних змін. Бойова готовність та бойовий стрес, які відігравали свою позитивну роль у збереженні життя і цілісності особистості воїна в екстремальних умовах, в мирному житті виступає головною причиною наступної дезадаптації, сприяє розгортанню посттравматичних стресових розладів, і є особистісною кризою комбатанта, яка потребує психологічної корекції та терапії. Після повернення з війни, багатьом учасникам бойових дій потрібна складна й тривала реадaptaція та ресоціалізація до умов мирного життя. На питання подолання бойового стресу при поверненні до мирного життя, накладається подолання ними вікових та соціальних проблем, що обтяжує і так складну ситуацію.

Для виокремлення точки відліку подальшого теоретико-емпіричного дослідження нами було проаналізований зарубіжний досвід агресивної поведінки комбатантів в інших країнах. Був здійснений систематичний огляд та аналіз досліджень розповсюдженості агресивної та насильницької поведінки, а також насильницьких правопорушень та деліктів серед військовослужбовців після розгортання місій в Іраку та Афганістані. Основну увагу в зазначених дослідженнях приділялася взаємозв'язку участі у військових зіткненнях та їх

гостроти на: психічні проблеми комбатантів, виникнення посттравматичного розладу, впливу бойового досвіду на можливість подальшої насильницької поведінки.

Необхідно зауважити, що результати досліджень, які стали предметом нашого вивчення стосуються професійних (кадрових) військових. Після повернення з місць проведення місії комбатанти продовжували військову службу. Вибірка не охоплювала ситуацію, що притаманна для нашої державі, коли на захист України за дуже короткий термін стала велика кількість добровольців. Відповідно до цього, переважна більшість з них не була психологічна готова зіткнутися з реаліями війни, її трагедіями та втратами. Згадане суттєво корегує можливості екстраполювання одержаних зарубіжними науковцями результатів на сьогоднішнє наше суспільне життя.

Результати сімнадцяти зарубіжних досліджень проведені в період з 2001 по 2014 роки в США та Великобританії. Відповідно до них можна констатувати наступні позиції:

- рівень агресивної поведінки для військовослужбовців не залежно від їх участі у безпосередніх військових зіткненнях вищий на 10 % порівняно з пересічними громадянами;

- прояв фізичної агресії у повсякденному житті у комбатантів на 29 % вищий порівняно із військовослужбовцями, що не брали участь у військових місіях;

- низка досліджень довела, що існує зв'язок між збільшенням насилля комбатантів та інтенсивністю й частотою бойових зіткнень, в яких вони приймали участь.

Окрема увага переважної більшості науковців зосереджується на впливі вживання алкоголю учасниками воєнних зіткнень на фоні посттравматичного розладу та проявів фізичного насильства в процесі комунікації з близьким (родинним) колом спілкування. Висновки огляду підтверджують посередницьку роль посттравматичного розладу між бойовими діями та насильством комбатантів після повернення до дому та вплив на виникнення у них потенційно насильницької поведінки в наслідок вживання алкогольних напоїв.

Доречним навести результати ще одного дослідження, що було проведене на вибірці британських військовослужбовців у 2003 році. Вони повернулися до дому після дислокації в Іраку. Всього в дослідженні прийняли участь 4928 комбатантів, які є регулярним персоналом (професійні військовослужбовці). Головною метою аналізу виступало вивчення впливу досвіду дислокації та бойового досвіду, соціально-демографічних

особливостей, характеристик поведінки до місії на прояви наступного насилля у мірному житті. Основні сформульовані положення науковців наступні, а саме:

– існує детермінація фізичного насилля учасників військових дій виконанням безпосередніх дій у зоні бойового зіткнення;

– виявлений зв'язок між фізичною агресією та наявністю антисуспільних поведінкових проявів респондентів в попередньому (до військової служби) досвіді;

– переживання комбатантом понад трьох травмуючих подій викликає різкий зріст виникнення проблем із психічним здоров'ям та обумовлює збільшення потенціалу проявів фізичного насильства в подальшому;

– наявний доведений зв'язок між вживанням алкогольних напоїв комбатантами та застосування ними в побутовому спілкуванні фізичної агресії.

Відповідно до наведеного, досвід бойових дій та інтенсивність травмування під час військового конфлікту значною мірою зумовлюють агресивну поведінку комбатантів після повернення до дому. Проблеми із психічним здоров'ям після військової місії потенційно детермінуються можливим вживанням алкоголю, як засобу змінити реальність чи змиритися з нею.

Павлушко Михайло Миколайович,
здобувач наукової лабораторії з проблем
превентивної діяльності та запобігання
корупції навчально-наукового
інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ

НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ ТА РИЗИКИ ПОШИРЕННЯ КОРУПЦІЇ ДЛЯ ДЕРЖАВИ Й СУСПІЛЬСТВА

Проблема боротьби з корупцією упродовж останніх двох десятиріч залишається однією із найприоритетніших у державі. Дотепер не з'ясовано всіх соціальних передумов корупції, комплексно не здійснювалася діяльність щодо їх обмеження та нейтралізації, а також діяльність щодо протидії корупції здійснюється без визначеної системи і належної вимогливості, достатнього інформаційного забезпечення, дотримання принципу розподілу функцій і відповідальності.

На думку Н. Сметаніної, корупція гальмує еволюцію правової системи, унеможливаючи наближення України до

передових світових показників рівня життя. Дієва протидія корупції неможлива без послідовних, спланованих і скоординованих дій, об'єднаних однією концепцією, оскільки системні явища потребують системного підходу в їх подоланні [1].

Як зазначає О. Лисодед, корупція в Україні значно відрізняється від корупції у розвинутих країнах та має свої особливості. Без виявлення цих особливостей не можна розробити адекватні заходи протидії. Корупція стала реальною загрозою для національної безпеки та конституційного устрою України, насамперед вона є основною загрозою українській нації, зокрема політичним, економічним, правовим, моральним, культурним засадам її розвитку [2, с. 210].

Останнім часом усе більшого поширення й суспільної ваги набуває усвідомлення тієї очевидності, що корупція у державі набуває найнебезпечніших форм та реально загрожує національній безпеці України та стабільності у суспільстві.

Так, у ст. 7. Закону України «Про основи національної безпеки України» однією з основних загроз державній безпеці є поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності. Тому активними учасниками системи запобігання корупції у державі мають стати як правоохоронні органи усіх рівнів (спеціально створені й ті, на яких покладено законами такі функції), так й громадянське суспільство (громадські організації, громадські формування з охорони громадського порядку та державного кордону, об'єднання громадян, окремі громадяни) – це має бути цілісна й системна запобіжна діяльність, що спрямована на протидію корупції та корупційній злочинності, підвищення рівня нетерпимості до неї в українському суспільстві [3].

Корупція є однією з головних загроз національній безпеці та демократії в Україні, зокрема, корупція гальмує соціальний прогрес, перш за все, становлення демократичного громадянського суспільства; заважає повноцінній реалізації прав і свобод громадян; утискає свободу слова, оскільки корумпована влада переважно зацікавлена в неадекватному, некоректному висвітленні мас-медіа корупційних процесів в країні; сприймається владою й переважною більшістю населення як звичне явище, а можливість її подолання викликає великі сумніви [4].

А тому наслідками подальшого впливу корупції в Україні цілком можуть стати: зростання соціально-політичної напруги (впритул до реальної революційної ситуації); девальвація моральних цінностей вітчизняного суспільства; падіння

міжнародного іміджу країни, погіршення її політичних, економічних, соціальних і правових позицій на світовій арені; подальша криміналізація та тінізація економіки; втрата можливостей вступу країни в престижні світові організації [5].

Отже, соціальні наслідки корупції – це реальна шкода суспільним інтересам, яка заподіюється корупційними діяннями і виражається у сукупності причинно-пов'язаними із вчиненням правопорушень прямими й непрямими, безпосередніми й опосередкованими негативними змінами, яких зазнають соціальні цінності, а також сукупність економічних та інших витрат суспільства, пов'язаних із запобіганням та протидією корупції.

Слід зазначити, що особливу небезпеку корупція представляє в тих сферах, від яких безпосередньо залежить повсякденна життєдіяльність – забезпечення громадської безпеки, охорони здоров'я, освіти, житлово-комунальне господарство тощо. Так як саме в цих сферах чиновницький апарат своєю бездіяльністю підриває довіру суспільства до органів державної влади. Так утворюється свого роду «коренева система» корупції, яка живить її верхні ешелони.

Результати досліджень у сфері корупції в системі державної служби як в розвинених, так і країнах, що розвиваються, показали приблизно однакові її форми і одні й ті ж сфери діяльності, зокрема: державні закупівлі; позабюджетні рахунки, що створюються із легітимною метою (пенсійні, дорожні фонди тощо); податкові відносини (податкові пільги тощо); продаж сировинних товарів за цінами нижче ринкових; видобуток природних ресурсів; продаж державних активів, особливо приватизація державних підприємств; земельні відносини (організація ринку землі з подальшим її продажем); надання монопольного допуску до певного виду комерційної (особливо експортно імпоротної) діяльності [6].

Корупція проявляється у різноманітних формах, найбільш небезпечною є зрощування злочинних елементів з державними структурами, у результаті чого чиновник, насамперед, працює в цілях особистого збагачення. Також, корупція забезпечує прикриття злочинних дій окремих осіб, які використовують своє офіційне становище, домовленістю з отримання допомоги на постійній основі. Найчастіше таке прикриття відбувається через грошові фонди, що формуються організованими злочинними групами з відрахувань коштів, здобутих злочинним шляхом, спрямованих на підкуп посадових осіб [7].

Так, державі і суспільству корупція завдає непоправної шкоди, наслідками якої є: неефективний розподіл і витрачання державних коштів і ресурсів; неефективність корупційних фінансових потоків з погляду економіки країни; втрати податків, коли податкові органи привласнюють собі частину податків; нецільове використання міжнародної допомоги країнам, що розвиваються, що різко знижує її ефективність; зростання соціальної нерівності; зниження суспільної моралі [8].

Варто зазначити, що у сучасному світі є й припустиме терпиме відношення до корупції, особливо коли відбувається зрощення економіки й корупції (Індонезія, Таїланд, Корея, Україна). Критики цієї точки зору заперечують, що унаслідок перерахованих вище причин, країни з високим рівнем корупції після періоду зростання ризикують втратити стабільність і впасти в низхідну спіраль.

Також, слід зазначити, що корупція завдає величезної, інколи непоправної шкоди інтересам суспільства, держави та окремих громадян. А похідним від цього є наступні наслідки: корупція не дозволяє державі досягнути здійснення поставлених перед нею завдань (наприклад, призначення на посаду за неправомірну вигоду веде до зниження ефективності роботи державних органів та установ і приносить величезні збитки); корупція негативно впливає на управлінський апарат як у державній, так і недержавній сферах, знижуючи стимули для чесної роботи; корумпований управлінський персонал психологічно не готовий поступатися своїми особистими інтересами заради процвітання суспільства та держави; корупція паралізує дії малого і середнього бізнесу (щорічні збитки від корупції у країні, за оцінкою експертів, складають мільйони доларів США).

Таким чином, корупція чинить украй негативний вплив на морально-політичний клімат у суспільстві, сприяє виникненню негативного ставлення до проведених політичних, економічних і соціальних перетворень. Народ, що розчарувався у владі, втрачає повагу до закону. На сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві є: у сфері державної безпеки – поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності.

Отже, корупція є суттєвою перешкодою на шляху забезпечення безпеки людини. Неприпустимою є ситуація, коли законні права та інтереси людини може реалізувати лише шляхом

звернення до корупційних схем. Світова спільнота визнає, що з корупцією треба боротись. ООН розглядає корупцію як одну з головних проблем, що заважають досягненню цілей сталого розвитку. Корупція, яка набуває різноманітних форм, позбавляє мільйони людей можливості вирватися з бідності, здобути освіту та медичну допомогу. Вона деморалізує суспільство і є загрозою національній та особистій безпеці.

Список використаних джерел

1. Сметаніна Н. В. Антикорупційний комплаєнс у системі запобігання корупції. Протидія злочинності і корупції: міжнародні стандарти та досвід України: зб. тез міжнар. конф. (Харків, 22 верес. 2021 р.). Харків, 2021. С. 258–261.

2. Лисодєд О. В. Суб'єкти запобігання корупції: етапи становлення / О. В. Лисодєд // Протидія злочинності і корупції: міжнар. стандарти та досвід України: зб. тез міжнар. конф. (м. Харків, 22 верес. 2021 р.). Харків, 2021. С. 208–212.

3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV (за станом на 30 листоп. 2017 р.). *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

4. Расюк Е. В. Соціальна небезпека корупції та її наслідки для держави і суспільства. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. Т. 13. № 1. С. 107–110. С. 107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2016_13_1_30.

5. Ткаченко О. В. Сучасні механізми запобігання та протидії корупції // Політ. Сучасні проблеми науки: зб. тез міжнар. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених (Київ, Національний авіаційний університет, 2021. С. 216–220.

6. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану: Закон України від 08.07.2022 *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text>.

7. Роз'яснення НАЗК від 28.02.2022 №2 щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану <https://nazk.gov.ua/uk/documents/roz-yasnennya-vid-28-02-2022-2-shhodo-zastosuvannya-okremyh-polozhen-zakonu-ukrayiny-pro-zapobigannya-koruptsiyi-stosovno-zahodiv-finansovogo-kontrolyu-v-umovah-voyennogo-stanu/>.

8. Наказ ДМС від 26.09.2022 № 178 «Про проведення оцінювання корупційних ризиків у діяльності ДМС». URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/n_2022_178.pdf.

Паламарчук Іван Васильович,
головний спеціаліст Національного
агентства України з питань виявлення,
розшуку та управління активами,
одержаними від корупційних та інших
злочинів, кандидат юридичних наук

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ ПІД ЧАС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АРМА ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ ДЕРЖАВИ

Відомо, що за загальним визначенням «публічним інтересом» є важливі для значної кількості фізичних і юридичних осіб потреби, які відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються суб'єктами публічної адміністрації. Тобто публічний інтерес є не чим іншим, як певною сукупністю приватних інтересів [1].

Також, Верховним Судом [1] було констатовано, що в адміністративному праві під поняттям «публічна адміністрація» слід розуміти систему органів державної виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та інші суб'єкти, наділені адміністративно-управлінськими функціями, які діють з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства в цілому, а також сукупність цих адміністративно-управлінських дій та заходів, встановлених законом.

Доречно зазначити, що Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА) є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному провадженні чи стягнуто за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [2].

Таким чином, суб'єкт публічної адміністрації яким є АРМА на визначених державою повноваженнях переслідує публічний інтерес який безпосередньо пов'язаний із активами, які є по суті предикатним майном.

Правову основу діяльності АРМА [2] становлять, зокрема, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

При цьому, Україна є стороною низки міжнародних договорів, що регулюють відносини з конфіскації або іншого примусового безоплатного вилучення доходів, одержаних унаслідок злочинної або іншої протиправної діяльності [3], зокрема, Конвенції Організації Об'єднаних Націй щодо протидії корупції (далі – Конвенція) [4].

Згідно з пунктом «д» статті 2 Конвенції [4] «майно» означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них.

Відомо, що кінцевим результатом діяльності АРМА є набуття державою активів тобто майна, в якості доходу, що обумовлюється публічним інтересом держави у регламентованих АРМА повноваженнях.

При цьому, цілком доцільно звернути увагу, що діяльність АРМА по суті полягає у наданні будь-якому предикатному майну, тобто активам, які було віднесено у встановленому порядку до компетенції АРМА – ознак публічного майна, із досягненням відповідної кінцевої мети, що обумовлюється виключно публічним інтересом держави. Однак, таке майно може одночасно перебувати у приватній власності.

Зазначений різновид по суті публічного майна потребує свого належного дослідження та подальшого вироблення відповідної теорії в адміністративному праві на ряду з вже існуючими дослідженнями [5; 6; 7].

Додатково слід зазначити, що поміж питань та нових викликів теорії адміністративного права є проблемні питання визначені, зокрема, Антикорупційною стратегією на 2021–2025 роки [8]. При цьому зазначена стратегія є по суті «картою напрямку руху» держави в антикорупційній політиці, що по суті регламентує в томі числі діяльність АРМА.

Так, зазначеною стратегією виокремлено проблему пов'язану з тим, що законодавство, яке регулює діяльність АРМА, містить значну кількість прогалин та корупційних

ризиків, одночасно породжуючи низьку результативність процесів передачі в управління АРМА активів (що загальмовує та блокує можливості АРМА в задоволенні публічного інтересу держави) для збереження їх економічної вартості, а також процесів запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом [8].

Вирішення зазначених проблем можливо, в тому числі, шляхом якнайскорішого розгляду та прийняття Верховною Радою України, в установленому порядку, проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації принципу пріоритету кримінального арешту та удосконалення діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (далі – проект Закону) [9].

Нагальна необхідність прийняття зазначеного проекту Закону обґрунтовується пояснювальною запискою [9], а також зазначеною стратегією [8], що відобразиться на забезпеченні правового балансу між можливостями оскарження рішень, дій та бездіяльності АРМА заінтересованими суб'єктами та запобіжниками від блокування роботи органу шляхом зловживання процесуальними правами.

Одночасно доречно наголосити, що зволікання в якнайскорішому прийнятті зазначеного проекту Закону задля подальшої злагодженої реалізації повноважень АРМА викликаних публічним інтересом держави в визначеній політиці не тільки гальмує розвиток та укріплення України, а також завдає шкоди в питаннях попередження предикатних злочинів та нівелює ідею діяльності АРМА – «будь-яке предикатне майно буде повернене державі».

Список використаних джерел

1. Постанова Верховного Суду від 13.02.2019 у справі № 810/2763/17 (К/9901/44258/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79883398>.

2. Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. 01 січ. (№ 1), С. 2.

3. Рішення Конституційного Суду України від 30.06.2022 № 1-р/2022 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 96⁻¹, 96⁻² Кримінального кодексу

України (щодо спеціальної конфіскації). *Вісник Конституційного Суду України*. 2022. № 3–4, С. 91.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй щодо протидії корупції (*United Nations Convention against corruption*) від 31.10.2003, ратифікована Законом України від 18.10.2006 № 251-V. *Голос України*. 2006. № 215.

5. Бевзенко В.М., Паламарчук І.В. Публічне майно як засіб здійснення повноважень поліції: монографія / за заг. ред. В.М. Бевзенка. Київ: Дакор, 2018. 308 с.

6. Гусь А.І., Карабін Т.О., Ленгер Я.І., Менджул М.В., Савчин М.В., Сюсько М.М., Черевко П.П. Правовий режим публічного майна об'єднаних територіальних громад / за заг. ред. Я.В. Лазура. Ужгород: РІК-У, 2018. 212 с.

7. Особливості розгляду спорів, пов'язаних з використанням та розпорядженням публічним майном: монограф. / Р.В. Миронюк, В.М. Пишида. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 156 с.

8. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки, затверджена Законом України від 20.06.2022 № 2322-IX. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 167.

9. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації принципу пріоритету кримінального арешту та удосконалення діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=72947.

Політова Анна Сергіївна,

доцент кафедри права Маріупольського державного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК ПРІОРИТЕТНА ПЕРЕДУМОВА НАБУТТЯ ЧЛЕНСТВА В ЄС

У 2021 році Україна отримала 32 бали зі 100 можливих, відповідно до рейтингу *Transparency International*, та перебуває на 122 місці із 180 держав. Ідентичний результат має африканська держава Есватіні (Свазіленд), а Замбія, Непал, Єгипет, Філіппіни та Алжир – випередили нашу державу на 1 бал. Що ж стосується попередніх років, то у 2013 р. Україна посіла 144 місце у світі з 25 балами, у 2014 р. 142 місце з 26 балами, у 2015 р. 130 місце з 27 балами, у 2016 р. 131 місце з

29 балами, у 2017 р. 130 місце з 30 балами, у 2018 р. 126 місце з 32 балами, у 2019 р. 126 місце з 30 балами, у 2020 р. 117 місце з 33 балами.

Так, головним завданням, яке стоїть перед Україною – подолання корупції, яке є одним із пріоритетних завдань, що стоїть перед органами державної влади та українським суспільством. Відзначимо, що у ст. 3 Угоди про асоціацію між Україною і ЄС відзначено, що верховенство права, належне врядування, *боротьба з корупцією*, боротьба з різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом, сприяння сталому розвитку і ефективній багатосторонності є *головними принципами для посилення відносин між Сторонами* (вид. автор).

Окрім того, надаючи оцінку *Transparency International* за результатами Індексу сприйняття корупції за 2021р. у світі, у тому числі й України, надала такі рекомендації органам державної влади щодо підвищення показників у рейтингу. На думку аналітиків цієї організації, негативно на результаті України позначилися зміни в антимонопольному законодавстві, зростання тиску на антикорупційну систему, втручання в роботу Вищого антикорупційного суду, не ухвалена Антикорупційна стратегія та гальмування судової реформи [1]. Що ж стосується рекомендацій, то слід зробити такі кроки:

- завершити конкурси й обрати доброчесних керівників САМ, АРМА та НАБУ;
- ухвалити державну Антикорупційну стратегію та програму з її втілення;
- провести реформу конституційного правосуддя з урахуванням висновків, наданих Венеціанською комісією;
- забезпечити прозорий облік державної власності та продовжити курс на приватизацію;
- мінімізувати ризики ухвалення законопроектів, які виводять закупівлі з-під дії Закону України «Про публічні закупівлі».

23 червня поточного року Європейська рада своїм рішенням надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Це історична подія для нашої держави, яка вимагає приведення нашого законодавства відповідно до резолюцій, директив та інших нормативних актів ЄС.

Разом з тим, у висновку щодо заявки України на членство в Європейському Союзі [2] відзначається, що з часів Революції Гідності у 2014 р. Україна здійснила два раунди судової та антикорупційної реформ (у 2014–2016 рр. та 2020–2021 рр.),

щоб привести судову систему у відповідність до принципів верховенства права, зміцнити незалежність і підзвітність судів, а також створити незалежні антикорупційні органи. Ці реформи також мали на меті зробити систему більш ефективною та прозорою. Така потреба у реформах виникла на тлі недостатньої незалежності судової влади від виконавчої та законодавчої гілок влади, низької підзвітності, високого рівня корупції та сильного олігархічних інтересів.

Також Європейська рада надала такі рекомендації, виконання яких не прив'язано до вже ухваленого рішення, але від них залежить подальші етапи, пов'язані із членством у ЄС:

- реформування Конституційного Суду України – ухвалити та впровадити законодавство щодо процедури відбору суддів;

- судова реформа – завершити перевірку доброчесності кандидатів у члени Вищої ради юстиції та відбору кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

- антикорупція – забезпечити належну динаміку судових справ та винесених вироків; призначити директора НАБУ;

- боротьба з відмиванням грошей – забезпечити відповідність законодавства стандартам Групи з фінансових заходів та ухвалити стратегічний план реформування правоохоронного сектору;

- антиолігархічний закон – запровадити антиолігархічний закон з урахуванням висновку Венеціанської комісії;

- аудіовізуальне законодавство – ухвалити закон про засоби масової інформації, який узгоджує законодавство України з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіапослуги та надає повноваження незалежному медіа-регулятору;

- законодавство про нацменшини – завершити реформу законодавства відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії.

Вважаємо, що рекомендації *Transparency International* та Європейської рада мають багато спільного, адже вказують на головну проблему нашої держави – корупцію, і при цьому – високорівневу. Про це, зокрема, відзначено і у результатах аудиту Європейської рахункової палати у 2021 р. Вони свідчать про високорівневу корупції (органи влади і олігархи), що є головною перешкодою для розвитку України. Судова реформа стикається з перешкодами, антикорупційні органи під загрозою, довіра до таких інституцій лишається низькою, а кількість судових вироків за високорівневу корупцію невелика. З 24 європейських програм та проєктів, спрямованих в Україну, наприклад, макрофінансову допомогу лише один з них – «Антикорупція та підтримка

ключових реформ» – було спрямовано загалом на корупцію. Жоден не спрямовувався на протидію великій корупції. З решти програм і проєктів близько половини тією чи іншою мірою спрямовувалися на боротьбу з корупцією [3].

Оскільки нам рекомендовано забезпечити належну динаміку судових справ та винесених вироків, то аналіз здійснення правосуддя Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду у першому півріччі 2022 р. свідчить, що протягом першого півріччя 2022 р. у касаційному порядку переглянуто судові рішення у кримінальних провадженнях про корупційні кримінальні правопорушення стосовно 103 [149] осіб, або 13,8 % [10 %] від загальної кількості осіб, щодо яких переглянуто судові рішення суддями ККС ВС. За результатами розгляду касаційних скарг судові рішення залишено без зміни щодо 48 [85] осіб, або 46,6 % [57 %] від кількості осіб, судові рішення стосовно яких у справах зазначеної категорії переглянуто у касаційному порядку. Касаційну скаргу задоволено та судові рішення скасовано щодо 53 [51] осіб, або 51,5 % [34,2 %]. У тому числі із закриттям провадження – стосовно 1 [2] особи; із призначенням нового розгляду у суді апеляційної інстанції – стосовно 50 [48] осіб, у суді першої інстанції – щодо 2 [1] осіб. Змінено судові рішення щодо 2 [13] осіб, або 1,9 % [8,7 %] [4, с. 16].

Отже, підводячи підсумок, відзначимо, що для України, не дивлячись на військову агресію з боку Російської Федерації, є важливою боротьба з корупцією як невід’ємною складовою процесу європейської інтеграції та розвитку країни. Досвід країн Західних Балкан, які є членами ЄС – Словенія і Хорватія, або кандидатами на членство, свідчить про велику увагу до рівня корупції в країні. Так, побороти корупцію та викоренити її ми відразу не зможемо, а це вказує, що населенню України потрібно «перезавантажити» певні стереотипи щодо сприйняття корупції. Це не один рік, і можливо не для одного покоління, але це варто робити, адже ми європейська держава.

Список використаних джерел

1. Україна опустилася в рейтингу «Індекс сприйняття корупції». URL: <https://www.dw.com/uk/ukraina-opustylasia-v-reitynhu-indeks-spryiniattia-koruptsii/a-60541369>.

2. Statement by President von der Leyen on the Commission’s opinions on the EU membership applications by Ukraine, Moldova and Georgia. URL: https://cyprus.representation.ec.europa.eu/news/statement-president-von-der-leyen-commissions-opinions-eu-membership-applications-ukraine-moldova-2022-06-17_en.

3. ЄС неефективно підтримує війну з корупцією в Україні – аудит. URL: <https://www.dw.com/uk/pidtrymka-borotby-z-koruptsiieiu-v-ukraini-z-boku-yes-maloefektyna-audyt/a-59283177>.

4. Аналіз здійснення правосуддя Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду у першому півріччі 2022 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Analiz_statistika_KKS_I_pivr_2022.pdf.

Пікуль Ростислав Володимирович,
старший науковий співробітник
наукового центру проблем виховання
добросовісності та запобігання корупції
у секторі безпеки та оборони
Національного університету оборони
України імені Івана Черняхівського;
Калітник Максим Сергійович,
старший науковий співробітник
наукового центру проблем виховання
добросовісності та запобігання корупції
у секторі безпеки та оборони
Національного університету оборони
України імені Івана Черняхівського

ФЕНОМЕН КОРУПЦІЇ ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА

У реаліях сьогодення корупція стала тим фактором, який здійснює негативний вплив не лише на економіку та політику, а й на громадську свідомість. Поступово це явище із негативного та несхвального суспільством перетворюється на щось повсякденне та звичайне. Корупція диктує суспільству нові норми та правила поведінки, які ще у недалекому минулому засуджувались та вважались неетичними і аморальними, підриває демократичні інститути, завдає шкоди стабільному розвитку. Найбільша небезпека посилення корупційних проявів в Україні пов'язана не з погіршенням матеріального стану всього населення, а з подальшим існуванням держави в цілому.

Кожна сучасна держава визнає пріоритетним питання забезпечення національної безпеки, захисту прав і свобод громадян. Наша країна зазнає низки подій, які здійснили і продовжують здійснювати негативний вплив на всі сфери життєдіяльності суспільства: війна розв'язана росією, швидке

поширення коронавірусної хвороби COVID-19, погіршення екології, уповільнення темпів економічного зростання тощо. Всі ці події призвели до ускладнення суспільно-політичної ситуації та зумовили виникнення соціального напруження. Що, в свою чергу, призвело до посилення корупційних проявів на всіх рівнях функціонування українського суспільства.

Враховуючи вищезазначене, не викликає сумніву той факт, що протидія корупції для нашої країни є одним з найважливіших завдань на сьогодні. Складна ситуація, в якій опинилась наша держава, вимагає пошуків нових рішень та проведення дієвих антикорупційних заходів, відмови від усталених стереотипних підходів в оцінці корупційних ризиків, розробці наукових досліджень з цієї проблематики орієнтованих на перспективу.

Однією з найбільш розповсюджених помилкових думок, є та, що боротьбою з корупцією мають займатись правоохоронні органи, спеціально створені підрозділи та державні інституції, однак при бажанні кожна людина віднайде можливість вчинити корупційну дію. Тому, одним зі шляхів вирішення цієї проблеми є формування антикорупційної культури у різних верств населення з урахуванням індивідуальних особливостей: віку, освіти, соціального статусу, роду діяльності, належності до певної національності тощо.

Існування явища корупції зумовлюється самою природою людини – не маючи можливості задовольнити свої потреби люди часто вдаються до порушень загальноприйнятих правил, моральних цінностей. Адже потреба – це бажання особи отримати будь-які матеріальні та нематеріальні об'єкти, у яких відчувається необхідність в даний момент. Незадоволеність конкретної потреби спричиняє певний психологічний дискомфорт, інтенсивність якого залежить від того, наскільки сильно особа бажала задовольнити цю потребу. Отже, основною складовою корупційного діяння є особистий мотив, який спрямовує активність людини на отримання певної вигоди для себе.

Відомий американський психолог Абрахам Маслоу [1] розробив ієрархічну мотиваційну модель, яка складається з п'яти основних груп потреб людини:

- 1) фізіологічні потреби (дихання, вода, їжа, сон тощо);
- 2) безпека (житло, здоров'я, впевненість в майбутньому тощо);
- 3) соціальні потреби (спілкування, сім'я, друзі тощо);
- 4) самоствердження (авторитет, самоповага тощо);

5.) самореалізація (творчість, кар'єра тощо).

Потреби дослідник розподілив за ступенем їх зростання, тобто кожна наступна потреба не стає для особи актуальною, поки не реалізується попередня. Людина має багато потреб, досягнення яких стає рушійною силою для її подальшої діяльності.

Відповідно до зазначеної моделі основні мотиви, що визначають поведінку людей пов'язані з фізіологічними та безпековими потребами. Зрозуміло, що чим нижчим є рівень життя в країні, тим вірогідніше, що поведінка людей буде зумовлюватись цими мотивами. Тому важливо донести інформацію про те, що корупція становить загрозу безпеці держави, а значить і впевненості громадян у забезпеченому майбутньому для них та їх нащадків. При чому важливим фактором, що детермінує результативність такого інформування, є дотримання диференційованого підходу, який передбачає застосування різноманітних форм та методів впливу, залежно від цільової аудиторії. Наприклад, якщо більшість людей похилого віку схильні довіряти відомостям отриманим через ЗМІ, то молодь та люди середнього віку надають перевагу отриманню інформації за допомогою інтернет-технологій.

Однак, доцільним буде зазначити, що поведінка людей також зумовлюється наявністю індивідуально-психологічного комплексу, який включає психологічні властивості, життєвий досвід, наявність/відсутність моральних цінностей, ставлення до себе та оточуючих, рівень домагань тощо.

Водночас, необхідно наголосити на тому, що результативність проведення заходів, спрямованих на поширення серед населення України інформації антикорупційного спрямування буде безпосередньо залежати від ефективності реалізації антикорупційної політики відповідними державними інституціями.

Список використаних джерел

1. Маслоу А. Мотивация и личность. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 352 с.

Полтавець Тетяна Васи́лівна,
головний спеціаліст відділу забезпечення
комісій і колегіальних органів з питань
оціночної діяльності Управління роботи
з оцінювачами та суб'єктами оціночної
діяльності Департаменту оцінки майна,
майнових прав та професійної оціночної
діяльності Фонду державного майна України

ЗАХОДИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

На сьогодні в Україні, незважаючи на складну ситуацію та воєнний стан продовжуються демократичні перетворення, які супроводжуються реформуванням різних сфер. Війна створила нові можливості для корупції, тому у майбутньому є вірогідність ризику для післявоєнної відбудови України, її подальшого розвитку в напрямку євроінтеграції, впровадження визнаних міжнародних практик і стандартів.

В Україні наявна правова та інституційна основа для боротьби з корупцією: створено низку антикорупційних державних органів, приймаються Антикорупційні Стратегії, Антикорупційні Програми, запроваджуються інституції Уповноважених з антикорупційної діяльності. Усі ці заходи направлені на забезпечення дотримання Україною міжнародних зобов'язань в частині боротьби з корупцією, приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, зокрема пов'язаних із процесом її європейської інтеграції. Першочерговим завданням має стати забезпечення відповідності законодавства України вимогам та рекомендаціям Конвенції ООН проти корупції, Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією, Конвенції ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях, Директиви 2017/1371 Європейського Парламенту про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу тощо. З цією метою усі зусилля спрямовуються на реалізацію та вдосконалення правових норм, зокрема важливим є закріплення у Антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки мети досягнення прогресу в запобіганні та протидії корупції, забезпечення злагодженості щодо здійснення антикорупційної діяльності усіма уповноваженими суб'єктами та органами влади і місцевого самоврядування [1].

Удосконалення антикорупційної політики є необхідним, так як від цього залежить результативність і функціонування держави та державного апарату. Для цього варто переходити до практичної реалізації визначених у Стратегії заходів, активізувати діяльність антикорупційних органів щодо виявлення вчинених корупційних правопорушень, притягнення винних до відповідальності, що буде дієвим лише за умови політичної волі уповноважених на це суб'єктів. Варто погодитись з тим, що реальна протидія корупції полягає не стільки у посиленні кримінальної функції держави, її контролі, як у використанні та дотриманні демократичних принципів функціонування правової держави та бажання при цьому її керівництва дійсно подолати це негативне явище [2, с. 26]. Тобто при відсутності бажання неможливо говорити про наміри та про удосконалення державної антикорупційної політики. Тому варто звернути увагу на політичну сферу та корупційні прояви у ній.

Заходи щодо удосконалення антикорупційної політики у політичній сфері мають бути направлені на моніторинг корупційних факторів, вивчення механізму корупційних діянь, здійснення аналізу їх рівня та структури, визначення ефективності антикорупційних заходів. Це дасть змогу визначити відповідність розробленої Антикорупційної Стратегії і її заходів реальним результатам, оцінити її ефективність, розробити заходи протидії корупції у політичній сфері [3, с. 126–127].

До шляхів удосконалення антикорупційної політики у політичній сфері, на мою думку, варто віднести такі заходи:

1. Удосконалення виборчого законодавства у питанні формування представницьких органів влади.

Такі норми варто закріпити з метою недопущення до управління державними справами представників кримінальних структур, некомпетентних та підставних осіб, які будуть представляти індивідуальні та олігархічні інтереси. Варто внести зміни до Конституції України, Виборчого кодексу, зокрема ст. 75 та ст. 134 ВК, де передбачити вимоги до кандидатів на пост Президента України, народних депутатів, визначивши необхідність відповідного рівня освіти, компетентності, досвіду у політичній сфері чи громадській діяльності.

Необхідно забезпечити чіткий державний і громадський контроль за дотриманням порядку фінансування виборчих кампаній, дотриманням прозорості виборчого законодавства на усіх етапах. З цією метою слід прийняти закон щодо фінансування політичних партій дотримуючись рекомендацій та стандартів РЄ,

GRECO, Венеціанської комісії в питаннях державного фінансування, непрямой державної підтримки політичних партій, запровадження ефективних санкцій за порушення норм і вимог. При цьому на НАЗК покласти обов'язок підвищити результативність фінансового контролю й перевірки звітності політичних партій та забезпечити функціонування електронної системи подання та оприлюднення звітності політичних партій про надходження та використання коштів виборчих фондів.

2. Законодавчо закріпити правила етичної поведінки народних депутатів України шляхом внесення змін до чинного Закону України «Про статус народного депутата України», визначити їх відповідальність за недотримання Регламенту, порушення процедури голосування, невиконання доручень Верховної Ради. Необхідним є прийняття Закону України «Про лобізм» з метою усунення можливостей для його проявів. У цьому контексті варто також вжити заходів щодо реалізації та дотримання Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» з метою недопущення їх втручання у політичну сферу, контроль за яким покласти на НАБУ, зокрема в умовах воєнного стану на прийняття рішень у політичній сфері та державному секторі.

3. Забезпечити підконтрольність та відповідальність органів влади перед суспільством у процесі прийняття рішень, нормативно закріпити механізм суспільного та громадського впливу на діяльність державних органів.

4. Змінити суть та підходи до розуміння природи державної служби, посилити звітність, прозорість, відповідальність державних службовців шляхом запровадження адміністративної/кримінальної відповідальності керівників за невиконання вимог законодавства щодо притягнення порушників антикорупційного законодавства до дисциплінарної відповідальності.

5. Привести національне законодавство у відповідність Директиви ЄС 2019/1937 з урахуванням досвіду запровадження інституту захисту викривачів корупції в Україні, забезпечити дієву реалізацію Закону України «Про запобігання корупції» та Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів».

6. Привести у відповідність до міжнародних стандартів положення Кримінального кодексу України в частині корупційних

та пов'язаних з корупцією правопорушень, зокрема визначити перелік іноземних посадових осіб (відповідно до стандартів Конвенції ОЕСР про боротьбу з хабарництвом) які можуть бути учасниками міжнародних торгівельних операцій; посилити відповідальність за вчинення корупційних правопорушень державними службовцями, особами, що займають посади в органах влади, виключити можливість їх подальшої участі в управлінні державою, навіть якщо судимість є знятою чи погашеною.

7. Прийняти закон про ратифікацію Конвенції ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях.

Підводячи підсумок, зазначимо, що війна вплинула на функціонування держави, зокрема й на політичну сферу. Під час воєнного стану відбулось послаблення антикорупційного законодавства, яке варто поновити, зважаючи на необхідність виконання Україною міжнародних зобов'язань:

- відновити процес подання електронних декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, поновити фінансовий контроль за їх діяльністю;

- запровадити єдині системи збору, обробки та оприлюднення статистичної інформації про виявлення корупційних правопорушень у політичній сфері, здійснення щодо них проваджень;

- забезпечити звітування перед міжнародною спільнотою про стан виконання антикорупційного законодавства та здійснені антикорупційні заходи;

- створити Координаційну групу з питань антикорупційної політики, залучити до її роботи громадськість та міжнародних партнерів, здійснювати контроль за притягненням посадовців до відповідальності за порушення антикорупційного законодавства;

- здійснювати незалежну оцінку ефективності діяльності НАБУ, НАЗК, САП за участю міжнародних експертів з визначення результативності їх антикорупційної діяльності у політичній сфері;

- доручити НАБУ постійно здійснювати контроль за призначенням на керівні посади в державні органи та органи влади осіб, вивчати їх кандидатури, аналізувати доцільність змін.

Список використаних джерел

1. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки від 20.06.2022 р. Закон України № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

2. Скулиш Є. Антикорупційна політика держави та її вплив на розвиток суспільства. Вісник Національної академії прокуратури України, 2011. № 2. С. 22–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2011_2_6.

3. Возний В.І. Антикорупційна політика в Україні: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 241 с.

4. Про запобігання корупції від 14.10.2014 р. Закон України №1700-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>.

Садовничий Богдан Олександрович,
аспірант відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

В зв'язку з початком проведення Антитерористичної операції, а згодом Операції об'єднаних сил, починаючи з 2014 року перед органами державної влади та органами місцевого самоврядування, державними підприємствами, установами, організаціями, постало питання забезпечення належними умовами проживання внутрішньо переміщених осіб, які були вимушені залишити власні оселі на території окремих районів Донецької та Луганської областей. Нагальне розв'язання даного питання стало життєво необхідним у 2022 році, після початку повномасштабної війни Російської Федерації проти України та, як наслідок, збільшення кількості українців, які були змушені виїхати з тимчасово окупованих територій в інші населені пункти України з метою збереження власного життя.

Своєю чергою, забезпечення необхідної кількості житла для осіб, які потребують поліпшення житлових умов, можливе шляхом забудови територій, які знаходяться в користуванні органів державної влади та органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ, організацій, приватними юридичними особами на умовах розподілу житла між останніми, після введення житлових багатоповерхових будинків у експлуатацію. Залучення приватних інвесторів, які готові побудувати на земельних ділянках, для прикладу, університетів, військових частин, лікарень, багатоповерхові житлові будинки, створило передумови для

зловживання владою або службовим становищем керівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ, організацій під час реалізації договорів про спільну діяльність у будівництві. Як наслідок – вчинення злочинів вищевказаними службовими особами призводить до зменшення кількості квартир, які потенційно мають належати державі, в особі визначених суб'єктів, та можуть бути розподілені для постійного або тимчасового проживання особам, які цього потребують.

В останні роки результати досудових розслідувань кримінальних проваджень за даними фактами становили значний суспільний резонанс та зумовлюють зараз необхідність у вивченні закономірностей вчинення цього виду злочину та визначення найбільш ефективних методів встановлення обставин, що підлягають доказуванню.

Вітчизняні та закордонні вчені-криміналісти зробили значний внесок у розв'язання цієї проблеми. Серед них: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, А.В. Вавриш, І.Г. Проскурняк, О.В. Дикий, А.П. Запотоцький, С.В. Князєв, А.В. Микитчик, І.М. Попова, Г.М. Чернишов, В.Ю. Шепітько та інші. Вчені створили міцне підґрунтя для проведення подальших наукових досліджень, внесли багато нового в теорію і практику розслідування злочинів, надали істотну допомогу слідчій практиці.

Також за останні 10 років було проведено низку ґрунтовних досліджень, серед яких: «Криміналістична класифікація злочинів у сфері будівництва» (2016 р.) А.П. Запотоцького; «Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження» (2016 р.) Г.М. Чернишова; «Кримінологічні засади вивчення і попередження злочинів у сфері обороту житлової нерухомості в Україні» (2015 р.) О.В. Дикого та інші. Зазначені вище наукові на навчально-методичні праці значно збагатили теорію та практику розслідування злочинів, пов'язаних із будівництвом.

Слід зазначити дослідження Запотоцького А.П., в якому, на основі вивчення судової практики, систематизовано злочини у сфері будівництва, розроблено їх криміналістичну класифікацію, що охоплює родовий об'єкт посягань, найбільш поширені злочинні схеми й технології, а також етапи будівництва [2].

Варта уваги праця Чернишова Г.М., присвячена кримінологічному дослідженню фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері. Ним надано кримінально-правову характеристику фінансового шахрайства, здійснено

аналіз його показників, розкрито механізм злочинної діяльності, виявлено та систематизовано характерні риси осіб, які вчинили ці злочини, встановлені особливості детермінації фінансового шахрайства в будівництві. За результатами дослідження запропоновано науково обґрунтовані напрями попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері на основі поєднання соціальних заходів, заходів кримінально-правового впливу та віктимологічної профілактики [3].

Результати дослідження Дикого О.В. розглядають злочинність у сфері обігу житлової нерухомості як систему злочинів, поділену на: злочинність у сфері оренди житла та злочинність під час посягання на право власності на об'єкти житлової нерухомості в разі укладення інших видів цивільноправових угод (наприклад, купівля-продаж, міна, дарування тощо) [1].

Водночас стан розробленості методики досудового розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних зі зловживанням владою або службовим становищем у сфері будівництва потребує додаткового вивчення та конкретизації способів та прийомів, спрямованих на підвищення ефективності боротьби із зазначеним видом злочинів.

Список використаних джерел

1. Дикий О.В. Кримінологічні засади вивчення і попередження злочинів у сфері обороту житлової нерухомості в Україні: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.08. 2015.
2. Запотоцький А.П. Криміналістична класифікація злочинів у сфері будівництва. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* № 1 (2016). С. 32–43.
3. Чернишов Г.М. Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження: дисс.... канд. юрид. наук.: 12.00.08. Одеса, 2016. 246 с.

Сидоров Олександр Анатолійович,
доцент кафедри аналітичної економіки
та менеджменту Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, кандидат економічних наук

КОРУПЦІЯ ЯК ЕКОНОМІЧНА ПРОБЛЕМА

Корупція – це антисоціальне, протиправне явище, яке виникає при реалізації чиновниками своїх владних повноважень для задоволення власних інтересів (інтересів третіх осіб),

особистого збагачення, здійснення, сприяння чи приховування корупційних дій. Це явище стало загрозою для економічної безпеки держави, оскільки його руйнівна дія проявляється в падінні міжнародного престижу й авторитету країни, руйнування морально-духовних засад суспільства, бюрократизації й корумпованості публічних службовців та зростання рівня злочинності [1].

Корупція – пряме використання посадовою особою прав, пов'язаних з його посадою, з метою особистого збагачення.

Корупція – прийняття протиправного рішення посадовою особою, що дає можливість одержання певних благ іншою стороною, а посадова особа при цьому отримує незаконну винагороду.

Корупція – суспільне явище, що визначає міру неефективності наявних державних соціально-економічних інститутів та правової системи.

Корупція – набір універсальних стратегій поведінки тих або інших соціальних груп, котрі мають на меті отримання переваг на послуги держави відповідного рівня та якості для організації і ведення бізнесу [2].

Закон України «Про запобігання корупції» визначає корупцію як використання уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка чи пропозиція, чи надання неправомірної вигоди уповноваженій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [6].

Економічний характер корупції проявляється в тому, що вона є породженням економічних відносин і впливає на їх розвиток, а її рівень є одним із визначальних показників рівня економічної свободи у тій чи іншій країні.

З економічної точки зору корупція – це незаконний вид діяльності, пов'язаної з використанням службового становища для одержання доходу. За такого підходу, в основу розуміння корупції як явища і визначення її як правової категорії кладеться економічний аспект.

Корупція підриває не лише демократичні інститути й цінності, а й етичні норми та справедливість, завдає шкоди сталому розвитку [3]. Отже, вона шкодить у різні способи: це не лише фактор, що руйную економічне здоров'я країни, адже підривається цілісність ринків, принципи здорової конкуренції та справедливого розподілу ресурсів, але й моральна загроза.

Джерелом корупції є надмірне втручання держави в економіку, бюрократичні традиції, соціальна історія тощо. Потреба у визначенні передумов корупційних діянь обумовлюється тим, що корупція як соціальне явище є продуктом соціально-історичних процесів і суспільних відносин з усталеними закономірностями і тенденціями. Тому ідентифікація причин корупції є такою важливою у процесі боротьби з нею.

Загальні причини корупції можна виокремити в такі групи:

– політичні (використання наданих повноважень для задоволення приватних інтересів);

– економічні (використання державними службовцями власних повноважень у сфері управління економікою);

– правові (перш за все, це неефективна система антикорупційних засобів та недосконале законодавство у сфері протидії корупції);

– організаційно-управлінські (можливість прийняття рішень посадовими особами на свій розсуд, масове заміщення посад державних службовців шляхом використання особистісних зв'язків);

– соціально-психологічні (низька громадянська свідомість; менталітет, що деформується усвідомленням можливості без зайвих зусиль та втрати часу вирішити будь-яке питання тощо) [4].

Корупція як економічна проблема проявляється у:

1) у появі небезпеки корупційно-тіньових відносин, яка полягає не тільки у спричиненні матеріальних збитків суспільству і його громадянам, але і в дестабілізації економічної системи загалом;

2) у серйозному перевищенні вартості проектів бізнесових структур внаслідок того, що учасники корупційних відносин одержують як дохід певну частину бюджетних засобів;

3) у формуванні непродуктивних моделей поведінки як державного сектору, так і бізнес-структур, оскільки корупційні дії спричиняють обмеження конкуренції, зниження темпів і якості економічного зростання;

4) у появі тіньової економіки – ринкового виробництва продукції та надання послуг, як законного, так і нелегального, що уникає відображення в офіційному ВВП [5] та ін..

Тож, корупція – це системне суспільне явище, яке виникало протягом багатьох років, тому, щоб подолати його, потрібно створити ефективну та дієву систему антикорупційного законодавства, правосуддя, активно залучати бізнес до встановлення нових прозорих правил взаємовідносин суспільства влади та бізнесових структур.

Список використаних джерел

1. Шевчук І.В. Корупційна складова як чинник дестабілізації та загроза економічній безпеці України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 12. 2017.

2. Бланк М.Е., Батракова Т. І. Вплив корупції на економіку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 7. частина 1. 2016. С. 25–28.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003.

4. Шабас І.М., Корупція в Україні: сутність, причини, наслідки. Науково-практична Інтернет-конференція, 14.05.2013. Секція № 2.

5. Smith, J. D. (1985): Market motives in the informal economy, in: Gaertner, W. and Wenig, A. (eds.): The economics of the shadow economy, Heidelberg: Springer Publishing Company, pp. 161–177.

6. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII.. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

Соловійов Едуард Петрович,
заступник начальника Головного управління Національної поліції в Миколаївській області – начальник слідчого управління, кандидат юридичних наук, доцент

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ, У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

Кредитні спілки в ролі фінансових посередників є ефективним інструментом поживлення інвестиційної активності населення і позитивно впливають на динаміку соціально-економічного розвитку країни, які здатні захистити від знецінення заощадження населення, забезпечити доступними фінансовими послугами громадян і мале підприємство, залучаючи до 9,0 %

заощаджень населення в країні. Сучасні зміни в архітектоніці фінансового сектора як у світовому, так і вітчизняному масштабах актуалізують необхідність визначення місця та ролі кредитних спілок на ринках фінансових послуг, й вирішення низки проблем, що стосуються процесів акумулювання та прямого чи опосередкованого інвестування вільних ресурсів кредитних спілок у реальний сектор національної економіки. Необхідність підвищення ефективності їх функціонування залишається першочерговим завданням, що зумовлене конкурентним ринковим середовищем, поліпшення якого сприятиме зростанню рівня суспільної довіри до фінансової системи держави загалом [1, с. 12].

Аналіз практики протидії корупційним кримінальним правопорушенням у небанківській фінансовій сфері засвідчив складність виявлення ознак цієї діяльності правоохоронними органами, чому сприяє: невизначеність меж відмивання брудних доходів та звичайної практики законних угод; незначний ступінь інституціонального та функціонального розподілу незаконної економічної діяльності та легальної економіки; невелика частка незаконних доходів у загальному обсязі фінансових потоків, що проходять крізь цю установою; висока питома вага послуг порівняно із сектором виробництва товарів у ринковій економіці; висока частка фіктивних суб'єктів небанківського фінансового сектору; широка сфера застосування безготівкових засобів платежу при здійсненні фінансових угод та кредитування; високий рівень фінансової дерегуляції законних угод тощо [2, с. 24].

Виявлення таких кримінальних правопорушень можливе лише за умов комплексного застосування методів економічного, документального й фактичного аналізу фінансово-господарської діяльності, криміналістичного дослідження документів, а також оперативно-розшукових заходів гласного і негласного характеру, що спрямовані на встановлення: оформлення службовими особами кредитів на підставних осіб і придбання винними особами на ці грошові кошти товарів для перепродажу й отримання прибутку; проведення фінансової діяльності за умови анулювання ліцензії; проведення діяльності без державної реєстрації; надання недостовірної інформації до регулятора та реєстру фінансових установ; необґрунтоване завищення ставок за окремими депозитами кредитної спілки; незаконне здійснення службовими особами нарахувань і виплат на додаткові пайові внески членам кредитної спілки без наявності необхідних для цього доходів; привласнення коштів

членів кредитної спілки, які знаходяться на депозитних рахунках кредитної спілки; кредитування шляхом зловживання службовим становищем керівництвом кредитної спілки афілійованих осіб на непрозорих і незрозумілих умовах за рахунок вкладників; заволодіння майном кредитної спілки шляхом зловживання службовим становищем уповноваженими особами шляхом підроблення кредитних договорів, видаткових ордерів, квитанцій і заяв на одержання кредиту від імені громадян (на їхні паспорти), які насправді кредити не одержували, а також використання отриманих злочинним шляхом коштів на власні потреби службових осіб кредитної спілки; укладання договорів, у яких службові особи застосовують незрозумілі терміни з метою зниження суми виплачуваних потенційним клієнтам відсотків; штучне заниження службовими особами кредитної спілки обсягу власних капіталів з метою отримання законодавчо наданого права відмовити клієнту у видачі кредиту; нарахування службовими особами кредитної спілки відсотків не на залишок, а на всю суму наданого кредиту, без урахування сум, які вже були повернені вкладниками та ін.

Серед особливостей, які впливають на початковий етап розслідування корупційних кримінальних правопорушень пов'язаних з діяльністю кредитної спілки, доречно назвати таке:

розслідування проводиться зазвичай в умовах дефіциту вихідної інформації і часу для прийняття процесуальних, тактичних і організаційних рішень;

можливості отримання доказової інформації процесуальним шляхом обмежені, оскільки можуть бути невідомі свідки кримінального правопорушення, місцезнаходження грошових коштів, документів та інших речових доказів;

проведення невідкладних процесуальних дій та інших заходів вимагає належної координації та взаємодії між різними органами та підрозділами;

наявність роботи зі значною кількістю документації, що потребує залучення відповідних спеціалістів у цій сфері [3, с. 92].

Найбільш важливими завданнями початкового етапу є такі: 1) орієнтування особи, що проводить розслідування, в усіх обставинах тієї події, яку йому належить розслідувати, з'ясування фактів, які повинні бути досліджені у кримінальному провадженні, отримання вихідних даних з метою розгорнутого планування розслідування; 2) збирання та фіксація доказів, які упродовж невеликого проміжку часу можуть бути втрачені;

3) встановлення місцеперебування особи-зниклого. А вже під час наступного етапу розслідування здійснюється збирання, перевірка та оцінка доказів з метою повного встановлення усіх обставин кримінального провадження [4, с. 13–14].

Аналіз кримінальних проваджень та опитування слідчих дозволив з'ясувати, що приводами для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про вчинення кримінального правопорушення є: заяви чи повідомлення членів кредитної спілки; повідомлення членів управління кредитної спілки (спостережної ради, правління, комітетів, ревізійної комісії); повідомлення посадових осіб органу, що здійснює державне регулювання і нагляд за діяльністю кредитної спілки (Національний банк України, Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг); рапорт про виявлення корупційного кримінального правопорушення, складений слідчим або працівником оперативного підрозділу; матеріали оперативно-розшукової діяльності; матеріали розслідування інших кримінальних правопорушень; матеріали документальних перевірок; повідомлення юридичної особи; повідомлення засобів масової інформації; заява громадянина.

На етапі внесення відомостей про кримінальне правопорушення з ознаками корупції до Єдиного реєстру досудових розслідувань за результатами попередньої перевірки заяв і повідомлень фізичних або юридичних осіб чи в разі самостійного виявлення слідчим чи прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення протиправних дій, можливі такі типові ситуації: 1) виявлено кримінальне правопорушення, в результаті якого отримані злочинні доходи і за чинним законодавством його віднесено до розряду предикатних, тобто передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох і більше років, а в подальших діях правопорушника є ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення передбаченого розділом XVII КК України «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» [5]; 2) виявлено кримінальне правопорушення, в результаті якого одержано злочинні доходи і в подальших діях злочинця (злочинців) є ознаки об'єктивної сторони корупційного кримінального правопорушення, але за чинним законодавством це кримінальне правопорушення виключено із числа предикатних; 3) виявлено кримінальне правопорушення, яке хоча формально і віднесено до розряду предикатних, але яке, водночас, не призвело

до безпосереднього отримання злочинних доходів; 4) виявлено декілька кримінальних правопорушень, одне з яких хоча формально і віднесено до розряду корупційних, але в результаті його вчинення безпосередньо злочинні доходи не отримано, в той же час інше кримінальне правопорушення хоча і виключено із числа предикатних (ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів), але таке протиправне діяння призвело до безпосереднього отримання доходів злочинного походження; 5) виявлено ознаки здійснення сумнівних фінансових операцій, укладання правочинів, які можуть свідчити про вчинення кредитною спілкою кримінального правопорушення, але відомості щодо предикатного кримінального правопорушення відсутні.

На початковому етапі розслідування (після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань до фактичного оголошення підозри особі) слідчим необхідно: витребувати від Національного банку України, Державної служби фінансового моніторингу України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, службових осіб документи, висновки експертів, акти ревізій і перевірок (відповідно до ч. 5 ст. 40, ч. 2 ст. 93 КПК України); звернутися в установленому порядку до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до предметів і документів (ч. 1 ст. 160 КПК України), зокрема які містять охоронювану законом таємницю (про рух коштів на банківських рахунках за певний період, копії документів, на підставі яких перераховувалися кошти) та, в разі прийняття відповідного рішення, вилучити їх; призначити ревізії та фінансові перевірки кредитної спілки; провести (доручити проведення) слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії; призначити необхідні експертизи; залучити спеціаліста.

Таким чином, на початковому етапі розслідування корупційних правопорушень у сфері діяльності кредитних спілок необхідно встановити: факт корупційних дій (набуття, володіння, використання, розпорядження майном, здійснення фінансової операції); осіб, причетних до кримінального правопорушення (особа, на користь якої здійснюється кредитування та надання фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків її членів кредитної спілки; особа, яка є носієм інформації про протиправні дії, засновник фіктивної кредитної спілки); документи (електронні документи, цінні папери та документи, що підтверджують право на них; документи, що уповноважують осіб на розпорядження фінансовими ресурсами, цінними паперами).

Список використаних джерел

1. Басай В. О. Запобігання порушенням порядку надання фінансових послуг кредитними спілками в Україні: дис...докт. філос.: 081 – Право. Київ, 2021. 295 с.

². Чернявський С. С., Користін О. Є. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : навч. посіб. Київ, 2010. 256 с.

3. Ковальчук О. В. Методика розслідування шахрайства, пов'язаного з діяльністю кредитної спілки: дис...докт. філос.: 081 – Право. Львів, 2020. 236 с.

4. Вакулік О. А., Азаров Ю. І. Початок досудового розслідування у кримінальному провадженні: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 184 с.

⁵. Кримінальний кодекс України: Закон від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Стратулат Наталія Вікторівна,

професор кафедри правничої
лінгвістики Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
філологічних наук, доцент;

Корольчук Віктор Володимирович,

старший науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної
власності Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, старший науковий співробітник

АНТОНІМІЧНІ ВІДНОШЕННЯ В МОВІ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»

Акти законодавчого рівня національної правової системи, що стосуються основоположних аспектів життя і діяльності суспільства, а також визначають правовий режим функціонування державних органів та основних інституцій країни, забезпечують правове регулювання суспільних відносин у державі, – мають свої ознаки функціонального характеру, що безпосередньо відображаються в мовному оформленні тексту [1, с. 8]. Так, для мови закону притаманна своєрідна системна специфіка, що виражається, зокрема, у наявності опозиційних семантичних відношень, оформлених у антонімічних одиницях.

Антонімію як категорію лексико-семантичної системи та явище, що притаманне мові права, вивчали на матеріалах законодавчих текстів такі дослідники, як Н. Артикуца, Н. Сльнікова, С. Кравченко, М. Паночко, Л. Симоненко, Г. Ус, В. Шепітько, М. Шепітько, Н. Шеремета та ін. Науковці в своїх працях висвітлювали різні аспекти опозиційних відношень в юридичній термінології як один із регулярних принципів номінації в правничій мові [3, с. 27]. Проте дослідження функціонально-стилістичних особливостей антонімічних одиниць сучасного правового дискурсу лишається важливим напрямом у вивченні мови національного законодавства з-поміж інших важливих питань правничої лінгвістики.

Предметом нашого дослідження слугували антонімічні термінологічні одиниці, що функціонують у Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. Об'єктом дослідження – семантичні відношення в мові законодавства. Джерельною базою став зазначений вище нормативно-правовий акт.

Передусім, з огляду на те, що антоніми відображають співвідношення мови й позамовного світу, мови і мислення, варто при їх дослідженні з'ясувати семантику самого поняття «антоніми». Так, енциклопедичне видання «Українська мова» репрезентує таке визначення, що є універсальним у сучасній науковій доктрині: «Антоніми (від грец. *αντι...* – префікс, що означає протилежність, протидію, і *ὄνομα* – ім'я, назва) – слова (переважно однієї частини мови) або їхні окремі значення, а також стійкі словосполучення, афікси, граматичні форми, зокрема синтаксичні конструкції, що, тісно поєднуючись певною семантичною спільністю, розрізняються на цій же основі максимально протилежними значеннями» [8, с. 27]. При цьому цікавим, на нашу думку, видається твердження М. Паночка щодо побутування опозиційних одиниць в термінологічному аспекті права. Так, дослідник установлюючи характер семантичних зв'язків між одиницями термінополя, а також зазначаючи позитивну роль антонімії в юридичній термінології, наголошує, що «Антонімічні відношення дозволяють виділити глибинну сутність протиставлених понять, допомагають визначити місце кожного терміна в юридичній термінології і сприяють системному та цілісному сприйняттю наукової інформації» [4, с. 113].

Зважаючи на те, що основною ознакою антонімів є семантична протилежність мовних одиниць, у Законі України «Про запобігання корупції» визначено антонімічну пару

корупційний / **антикорупційний**. Оскільки «антоніми» – номінації, які є наслідком відображення в мові суперечливої сутності різних явищ і результатом вираження реальних протилежностей об'єктивної дійсності [2, с. 1], зазначені опозиційні одиниці є відтворенням в національному законодавстві діаметрально супротивних суспільних реалій.

При дослідженні значеннєвої опозиції лексичних одиниць **корупційний** та **антикорупційний** передусім варто звернутися до лексикографічних джерел і дати визначення кожному із складників. Так, Словник української мови в 20-ти томах тлумачить слово **корупційний** як «Стосовно до **корупції**» [6], де лексема *корупція* має таке визначення «Використання посадовими особами свого службового становища для власної вигоди; підкупність, продажність урядовців і політиків» [6], а лексичну одиницю **антикорупційний** інтерпретує як «Спрямований проти корупції, який протидіє їй» [6]. Крім того, слово **антикорупційний** у своїй морфемній будові містить словотворчий формант **анти-**, який у Словнику має значення «Префікс, що вживається для творення слів зі значенням **протилежний**, ворожий чому-небудь; проти» [6]. Тобто лексеми **корупційний** та **антикорупційний**, з огляду на їх значеннєву наповнюваність, є абсолютними антонімами, і утворюють антонімічну пару, спільнокореневу у формально-структурному відношенні. Зрозуміло, що полярність семантики цих одиниць впливає на їх сполучуваність з іншими лексеми.

Частотність уживаності термінів-антонімів в мові Закону майже однакова. Загальна кількість становить 293 лексичні одиниці, де кореляція між словом **корупційний** (136 одиниць) і його семантичним антагоністом **антикорупційний** (157 одиниць) має несуттєву різницю.

Цікавим, на нашу думку, видається при аналізі зазначених одиниць розглянути побутування їх у тексті Закону з огляду на притаманну їм природну валентність – здатність вступати в сполучення з іншими одиницями мови. Варто сказати, що опозиційні лексеми **корупційний** і **антикорупційний** «демонструють свою активність у поєднанні з іншими словами... Окреслені одиниці стали продуктивними елементами в лексичному наповненні моделей різних словосполучень при визначенні правових понять й описі правових норм і положень» [7, с. 24].

Розглянемо на конкретних прикладах дієвість досліджуваних антонімічних одиниць. Характеристику явища антонімії

спеціальної лексики здійсимо з урахуванням особливостей поняттєвого змісту термінів.

Закон демонструє низку стійких словосполучень, утворених за допомогою значеннєво протилежних слів **корупційний** і **антикорупційний**. Першочергово варто акцентувати увагу на регламентації аналізованих антонімічних одиниць у ст. 1 «Визначення термінів». Зазначимо, що текст нормативного документа свідчить про дієвість аналізованих одиниць як у назвах термінів, наприклад: **«корупційне правопорушення»**, **«антикорупційна експертиза»**, так, власне, і у визначеннях самих термінів, наприклад: **«спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції»** – **«органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції»** або ж **«викривач»** – **«фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень...»**.

Крім того, простежуємо активність аналізованих одиниць водночас і в назві самого терміна, і у його визначенні. Прикладом цього є термінологічна сполука **«антикорупційна експертиза»** і її тлумачення **«діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією...»**, що, власне, демонструє окреслений випадок. Звернемо увагу, що у цій ілюстрації термін інтерпретовано через опозицію, де, як бачимо, виявляється певний логічний зв'язок – між позначуванним терміном і його визначенням.

Мовний матеріал Закону, у якому простежуємо характер семантичних відношень (що зумовлює утворення опозицій), дає можливість виділи і наявні групи стійких словосполучень з огляду на їх значеннєво наповнення.

Зокрема, можна виокремити семантичну групу, яка об'єднує одиниці на позначення державних органів, органів виконавчої влади, установ. Так у тексті побутують такі сполуки цієї групи, як **Вищий антикорупційний суд** (п. 11. ст. 13¹); **Національне антикорупційне бюро України** (п. 1 ст. 1; п. 1 ст. 3; п. 1 ст. 13¹; п. 2 ст. 53¹), **Національне агентство корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень** (п. 5 ст. 17¹).

Увагу привертають також словосполучення, що об'єднують групу одиниць відповідного службового становища особи, пов'язаного з виконанням обов'язків (направлених на антикорупційну діяльність) в органах чи установах. Репрезентантом цієї групи слугує така сполука: *керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури* (п. 5. ст. 9).

Простежуємо й активність у групі одиниць (стійких сполучень), які мають семантику абстрактних понять (назв ознак, процесів і станів). Прикладами слугують такі словосполучення: *антикорупційна стратегія* (п. 3 ст. 14); *антикорупційні програми* (п. 1 ст. 11; п. 1 ст. 12; п. 1 ст. 13¹; п. 5 ст. 17¹; п. 1 ст. 19); *програми антикорупційного спрямування* (п. 2 ст. 19); *державна антикорупційна політика* (п. 1 ст. 4; п. 1 ст. 11); *факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень* (п. 1 ст. 1; п. 1 ст. 12); *корупційні ризики* (п. 1 ст. 11; п. 5 ст. 17¹; п. 2 ст. 19; п. 1, ст. 46; п. 3 ст. 46; п. 1 ст. 51³).

Крім того, слухним вважаємо назвати й ті словосполучення, що функціонують у Законі України «Про запобігання корупції», які утворюють граматичні антонімічні пари. Прикладом може слугувати такі одиниці, репрезентовані у контексті документа: *корупційне правопорушення та дотримання антикорупційного законодавства*. Так, у п. 4 ст. 65¹ «Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення» спостерігаємо функціонування однієї із зазначених стійких сполук: «*Обмеження щодо заборони особі, звільненій з посади у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування...*» або у пп. 2. п. 3 ст. 61 «Загальні засади запобігання корупції у діяльності юридичної особи»: «*Посадові та службові особи юридичних осіб, інші особи, які виконують роботу та перебувають з юридичними особами у трудових відносинах, зобов'язані: ...утримуватися від поведінки, яка може бути розціненою як готовність вчинити корупційне правопорушення*». І як антагонічну (зазначеній вище) сполуку – у пп. 6 п. 6 ст. 13¹ «Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції»: «*Основними завданнями уповноважених підрозділів (уповноваженої особи) є:... здійснення за дотриманням антикорупційного законодавства*» або у п. 1. ст. 1 «Визначення термінів»: «*...уповноважена особа ... здійснює контроль за дотриманням*

антикорупційного законодавства на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях».

Як бачимо, кількісний та якісний аналіз функціонування антонімів у текстах національного законодавства показав, що явище такої семантичної кореляції як антонімія є характерним для мови Закону України «Про запобігання корупції». Дієвими виявлено лексичні одиниці **корупційний** і **антикорупційний**, які утворюють, у свою чергу, низку терміносполук у багатоаспектному значеннєвому наповненні, що, зі свого боку, ще раз засвідчує притаманність мові закону закономірностей категорійно-семантичної вербалізації при вираженні правової думки. Перспективи подальших досліджень у напрямі правничої лінгвістики вбачаємо у вивченні опозиційних відношень лексем **корупційний** та **антикорупційний**, а також їх семантичної і граматичної валентності у інших нормативних документах сучасного антикорупційного законодавства.

Список використаних джерел

1. Баранник Д. Х. Мова права як окремих функціональний стиль. Мовознавство. 2003. № 6. С. 8–17.
2. Бобух Н. М. Антоніми в українській поетичній мові ХХ століття: структурно-семантичний, функціонально-стилістичний і лексикографічний аспекти: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Надія Миколаївна Бобух. Київ, 2009. 36 с.
3. Єльнікова Н. І. Лексико-семантичні особливості юридичної термінології. Сучасні проблеми соціально-гуманітарних наук: матеріали міжвузівської конференції (Харків, 2 червня 2017 р.). Харків: ХНУВС, 2017. С. 24–27.
4. Паночко М. М. Лексичні особливості української юридичної термінології початку ХХ століття. Одеський лінгвістичний вісник, 2015. № 2. С. 112–115.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
6. Словник української мови: в 20-ти томах (1-11 томи). URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0>
7. Стратулат Н. В. Особливості функціонування лексем «корупція», «корупційний» «антикорупційний» в сучасному українському законодавстві. Українське мовознавство: міжвідомчий науковий збірник. 2022. № 1. Вип. 52. С. 19–31.
8. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співгол.), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

Сюравчик Валерій Григорович,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
превентивної діяльності та запобігання
корупції навчально-наукового
інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Негативний вплив корупції відчувається в будь-якій країні незалежно від державного устрою і традицій. Як слушно з цього приводу зазначила Ю. М. Черноус, корупцію потрібно розглядати як злочин міжнародного характеру [1, с. 66]. Протягом тривалого часу людство, намагаючись приборкати корупцію, набувало як позитивного, так і негативного досвіду боротьби з цією соціальною хворобою. Кожна держава намагалася розробити свою ефективну систему заходів, які б звели до мінімуму її негативні наслідки.

Більшість країн світу намагалися розробити свою ефективну систему заходів, які б звели до мінімуму її негативні наслідки. Однак, на переконання В. Я. Тація, В. І. Борисова, жодна із соціально-політичних та економічних систем не має повного імунітету від цих корупційних діянь. Змінюються лише її обсяги і прояви, а також можливості, які визначаються ставленням до неї держави та суспільства [2, с. 45].

Аналіз міжнародного досвіду боротьби з корупцією свідчить про те, що за сучасних умов прояви корупції стали тими чинниками, що створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя.

Як зазначив О. Я. Прохоренко, аналіз зарубіжного досвіду протидії корупції може допомогти не стільки вибрати зі світового досвіду набір антикорупційних заходів, скільки зрозуміти, як корупції можна протидіяти в найскладніших умовах, а також, що існують перевірені досвідом не тільки принципи і методи ефективної протидії корупції, а й показники, що дозволяють обґрунтовано судити про ступінь ефективності застосованих антикорупційних заходів [3, с. 391–395].

Своєрідність та неповторність історичного розвитку країн робить набутий ними досвід боротьби з корупцією унікальним.

Його аналіз є невід’ємним елементом пошуку шляхів протидії та запобігання корупції в Україні.

У щоденному житті корупція фактично стала нормою – майже 75 % наших співгромадян, які хоча б раз, а здебільшого і частіше, давали хабарі, що стало розповсюдженим явищем і є загрозою гідному життю, розвитку нашої держави. Проблема хабара виникає часто: при влаштуванні дитини у дитсадок або школу, оформленні документів, довідок, реєстрації бізнесу, складанні іспитів, щоб пришвидшити вирішення того чи іншого питання або просто віддячити тощо. Негативні наслідки, породжувані цим явищем, не тільки перешкоджають прогресивному, поступальному розвитку суспільства, але й являють серйозну загрозу інтересам національної безпеки країни.

Політика України спрямована на інтеграцію України до світового співтовариства, наближення законодавства до міжнародних стандартів, на імплементацію важливих положень міжнародних договорів у сфері боротьби з корупцією. Але потрібно констатувати, що у сфері педагогіки чи управлінні не вироблено шляхів, які б гарантували людині, яка претендує на певну посаду, що вона буде ідеальним чиновником, який би не брав хабар.

Хоча зазначимо, що багатьом країнам з найменшим рейтингом корумпованості вдалося створити ефективний механізм протидії корупційним проявам. Серед них, зокрема, Швеція, Данія, Фінляндія, Норвегія, Ісландія, Ірландія, Німеччина, Австрія, Нідерланди, Швейцарія, Великобританія, Люксембург, Португалія, Канада, США, Сінгапур, Малайзія, Нова Зеландія, Австралія, Ізраїль, Чилі та ін. Кожна з цих країн мають свої особливості в організації антикорупційної діяльності, але разом з тим спільними для них є створення відповідної правової бази, бажання організації активної протидії корупційним проявам та залучення до протидії корупційним проявам громадських організацій. Корупція у таких країнах усвідомлюється вищими органами державної влади як найактуальніша проблема національної безпеки.

На підставі зазначеного, можна дійти висновків про те, що ефективні методи боротьби з корупцією все ж існують і декілька з них є універсальними. Це, наприклад, посилення законів і контроль за їх виконанням, що підвищує ймовірність покарання чиновника за корупційні правопорушення. По-друге, це економічні механізми, які не тільки дозволяють посадовим особам збільшити свої доходи, але й стимулюють їх не порушувати закони. По-третє, це посилення контролю над

державними структурами з боку суспільства в цілому і її найбільш активних представників зокрема. По-четверте, розмір потенційного прибутку від корупції зменшується при підсиленні ролі ринкових механізмів і конкуренції. Нарешті, важливо формувати в суспільстві атмосферу нетерпимості до корупції.

Чинниками успішної протидії корупції, які вже давно відомі та апробовані міжнародною спільнотою, є відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації.

Розглянемо досвід окремих країн Європи та світу, які успішно протидіяли корупційним проявам. Їх методи виглядають часом дивними і екстремальними, але тим не менш ефективними.

Досить розгалуженим у сфері боротьби з корупцією є національне законодавство Великобританії, оскільки певні норми матеріального права, які стосуються правовідносин, що виникають унаслідок вчинення тими чи іншими посадовими особами корупційних дій, можуть міститися у різних актах. З огляду на те, що законодавство у цій сфері не є кодифікованим, існувала певна складність його застосування правоохоронними органами Великобританії.

Проаналізувавши найжорсткіше у світі антикорупційне законодавство Китаю, Подолько Е. вдало відмітив, що до усіх чиновників, яких підозрюють у махінаціях, застосовують найсуворіші покарання аж до смертної кари. Так, з 2003 р. було публічно розстріляно 10 тисяч чиновників, чия провина була доведена, ще 120 тисяч отримали по 10–20 років позбавлення волі. Незважаючи на це, високий рівень корупції в Китаї зберігається. Це і звичайні грошові хабарі, і торгівля посадами, і перевищення повноважень, і надмірне використання бюджетних грошей, і навіть хабарі у вигляді сексуальних послуг [4, с. 45].

Система протидії корупції у Нідерландах включає такі процедурні та інституціональні заходи, як постійна звітність та гласність у питаннях виявлення корупції і обговорення наслідків – покарання за корупційні дії. Щорічно міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо покарання осіб, причетних до корупції.

Цікавий досвід Швеції – однієї з найменш корумпованих країн світу, де велику роль у протидії корупції відіграють церква

і громадська думка. У цій країні в роботі посадовця на перше місце ставляться високі етичні стандарти.

Якщо розглянути досвід боротьби з корупцією у Німеччині та Словаччині, то він свідчить про ефективність залучення громадськості для боротьби з корупцією. Зокрема, відомство кримінальної поліції федеральної землі Нижня Саксонія впровадило прийом анонімних повідомлень від громадян про економічні злочини.

Сінгапур займає лідируюче місце у світі по відсутності корупції. Щоб вирішити проблему, було створено бюро з розслідування корупції з широкими повноваженнями, куди громадяни змогли звертатися зі скаргами на держслужбовців і вимагати відшкодування збитків. Були введені жорсткі економічні санкції за хабарі.

Отже, базовою складовою успішної протидії корупційним проявам є належне антикорупційне законодавство, тобто закони та інші нормативно-правові акти, що визначають ознаки корупційних правопорушень та відповідальність за їх вчинення, встановлюють спеціальні законодавчі положення щодо запобігання корупції, регулюють діяльність державних органів чи їх спеціальних підрозділів, до компетенції яких належить протидія корупції, координація такої діяльності (контроль) та нагляд за нею.

Таким чином ми констатували, що корупція як соціальне явище притаманна будь-якому суспільству, будь-якій державі, жодна країна у світі сьогодні не може оголосити себе вільною від корупції. Однак окремим країнам світу вдається ефективно боротися з цим негативним явищем. Саме країни, які можна назвати порівняно вільними від корупції, та яким вдалося створити ефективний механізм протидії корупційним проявам у більшості випадків є ініціаторами розробки міжнародних нормативно-правових актів.

Усі вони мають деякі особливості в організації антикорупційної діяльності, але спільними для них є: бажання організації активної протидії корупційним проявам; створення відповідної правової бази; залучення до протидії корупційним проявам громадських організацій.

Використання зарубіжного досвіду в нашій країні не може проводитися за допомогою простого копіювання тих чи інших заходів державного або муніципального управління, асоціацій приватного бізнесу або громадських організацій, які показали свою ефективність в інших країнах. Корупція постійно

адапується до зміни політичних, економічних і соціальних умов діяльності, має національні особливості і стереотипи сприйняття. Тому ті заходи, які кілька років або кілька десятиліть тому були ефективні в інших країнах світу, не обов'язково будуть ефективними в сучасній Україні. Ці заходи необхідно буде адаптувати для застосування в нашій країні, пристосовувати до української специфіки. Крім того, для реального зниження рівня корупції з огляду на її широке поширення в нашій державі необхідно застосовувати не якийсь один антикорупційний захід, а комплекс таких заходів, а позитивний досвід розробки і цілеспрямованої реалізації зарубіжних стратегій протидії корупції необхідно вивчати для недопущення можливих помилок в майбутньому.

Підсумовуючи наведене вище, зазначимо, що загальні особливості боротьби з корупцією і методи усунення цього ганебного явища передбачають: підконтрольність державних чиновників, державних інститутів громадськості і парламенту; відкритість і прозорість прийняття рішень на усіх рівнях державної влади і місцевого самоврядування; свободу слова, свободу засобів масової інформації та їхньої реальної незалежності; можливість громадського контролю за прийняттям найважливіших економічних і політичних рішень; незалежність судової влади; збалансованість гілок влади. Однією з головних складових формування і реалізації ефективної системи боротьби з корупцією є чітка взаємодія держав, у першу чергу їх правоохоронних органів, на регіональному і міжнародному рівнях, участь у заходах боротьби з цим негативним явищем.

Список використаних джерел

1. Черноус Ю. М. Актуальні питання реалізації міжнародного співробітництва під час розслідування корупційних злочинів. *Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії*: матеріали Міжнар. круглого столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ: НАВС, 2017. 328 с. С. 66–69.

2. Таций В. Я., Борисов В. И. Научное обеспечение путей противодействия коррупции в Украине. *Актуал. пробл. боротьби з корупцією в Україні*. 2004. Вип. 4. С. 44–48.

3. Прохоренко О. Я. Протидія корупційним проявам в зарубіжних країнах та адаптація їх досвіду в Україні. *Вісн. УАДУ*. 2002. № 3. С. 391–395.

4. Подолько Е. Борьба с коррупцией – гарантия процветания Китая. *Полит. журн.* 2008. № 9 (186). С. 134–141.

Томма Роман Павлович,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ ФАКТІВ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ (ЗА СТ. 368 КК УКРАЇНИ). ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Відповідно до вимог ст. 273 КПК України (Засоби, що використовуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій) керівником органу досудового розслідування, прокурором виноситься постанова про використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) засобів [2].

Під час документування фактів вчинення корупційних кримінальних правопорушень, наприклад: «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (ст. 368 КК України), або «Пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди службовій особі» (ст. 369 КК України) слідчим, або відповідно до доручення слідчого оперативним працівником Національної поліції України (далі- НП України), із дотриманням вимог ст. 237 (Огляд) КПК України проводиться огляд та вручення предмета неправомірної вигоди (як правило, грошових коштів), при цьому вони обов'язково помічаються спеціальними хімічними речовинами, характеристику та особливості застосування яких ми надалі розглянемо [3].

Помітка предмета злочину за допомогою спеціальних хімічних речовин – це захід, який є одним з основних елементів документування фактів одержання (надання) неправомірної вигоди, забезпечує доказовою базою матеріали кримінального провадження при розслідуванні зазначених кримінальних правопорушень, надає можливість оперативникам та слідчим після затримання фігуранта та його огляду, процесуально закріпити факт одержання матеріальних цінностей посадовою (службовою) особою.

Необхідно зазначити, що на думку багатьох науковців, положення норми ст. 237 КПК України не дають чіткого визначення порядку виготовлення, утворення несправжніх (імітаційних) засобів для проведення конкретних негласних

слідчих (розшукових) дій, оформлення відповідного протоколу і взагалі не визначають процесуального порядку виготовлення та використання ідентифікованих (помічених) засобів [1].

Аналіз вітчизняної нормативно-правової бази, а також думок науковців та практиків, дає можливість сформулювати проблеми, які виникають у оперативників та слідчих під час використання спеціальних хімічних речовин під час документування фактів «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», а саме:

1. Під час документування фактів «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» нерідко у практичних працівників Національної поліції України (далі – НП) виникає проблема оперативного (негайного) отримання спеціальних хімічних речовин у відповідних підрозділах матеріального забезпечення НП, в деяких випадках цей процес затягується на декілька тижнів, а оперативно-розшукова ситуація потребує проведення невідкладних заходів щодо документування злочину.

2. Спеціальні хімічні речовини, особливо після першого використання, мають обмежений термін придатності та повинні зберігатися у спеціальних приміщеннях з певним температурним режимом, при таких умовах зберігання вони можуть використовуватися неодноразово. В практичних підрозділах НП нажаль відсутні такі приміщення, у зв'язку з цим оперативні та слідчі підрозділи вимушені замовляти ці засоби після кожного їх одноразового використання (тобто для документування конкретного злочину окремо замовляються спеціальні хімічні препарати), цей процес займає певний час, що може вплинути на ефективність документування злочину та є непродуктивним з точки зору затрат держаних коштів.

3. Порядок застосування спеціальних хімічних речовин (далі – СХР) оперативними та слідчими підрозділами при помітці предмета неправомірної вигоди (інших злочинів) не передбачений конкретним нормативним актом, чи відомчою інструкцією, тому нерідко у судах виникають сумніви у законності такого заходу та в тому, що гроші, інші цінності, які були помічені СХР та вилучені при огляді у фігуранта, взагалі можуть бути речовими доказами по справі.

4. Зловмисники нажаль можуть купити у приватних осіб (підприємців) пристрої (ліхтарики, лампи тощо) з звичайним ультрафіолетовим освітленням та здійснювати перевірки предмета злочину, шляхом його освітлення під час вчинення

злочину (одержання неправомірної вигоди), що унеможливило помітку предмета злочину саме хімічними речовинами, які при освітленні звичайною ультрафіолетовою лампою можуть люмінесцювати певними кольорами. Ця проблема ставить під сумнів ефективність документування даного виду злочину, може надати можливість зловмиснику уникнути затримання «на гарячому» та в подальшому нести відповідальність згідно чинного законодавства.

Для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінально-процесуального законодавства, вітчизняними науковцями розроблено ряд засобів невидимої маркіровки, кожен з яких має свої особливості, які можуть надавати перевагу уповноваженим підрозділам НП під час помітки предметів неправомірної вигоди та інших кримінальних правопорушень, наприклад:

– **препарат «Промінь-1»**. Аерозольний балон (може використовуватися для підтвердження фактів вчинення вимагання, одержання неправомірної вигоди, інших тяжких злочинів);

– **препарат «Світлячок-М»**. Аерозольний балон (може використовуватися для підтвердження фактів вчинення вимагання, одержання неправомірної вигоди, інших тяжких злочинів);

– **препарат «Сингал»**. Аерозольний балон (може використовуватися для підтвердження фактів вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією);

– **люмінесцентні порошки**. Люмінофори (можуть використовуватися для підтвердження фактів вчинення вимагання та одержання неправомірної вигоди);

– **люмінесцентні воскові олівці** (можуть використовуватися для підтвердження фактів одержання неправомірної вигоди, вимагання);

– **чорнила «Резидент»**. Чорнила для фломастера, авторучки, капілярного стержня і штемпельної подушки (можуть використовуватися для підтвердження фактів вчинення вимагання, одержання неправомірної вигоди, інших тяжких злочинів);

– **люмінесцентні фломастери** (можуть використовуватися для підтвердження фактів вчинення вимагання, одержання неправомірної вигоди, інших тяжких злочинів) [4].

Необхідно зазначити, що не усі вищезазначені препарати невидимі при звичайному ультрафіолетовому освітленні. Так наприклад, деякі препарати після маркування предмета злочину при освітленні пристроєм зі звичайною ультрафіолетовою

лампою, люмінесціюють певним відтінком, на відміну від інших, які видимі на предметі тільки при освітленні пристроями з високочутливими лампами.

У зв'язку з вищезазначеним та з метою вирішення зазначених проблем, пропонуємо наступні шляхи їх вирішення:

– з метою вчасного реагування оперативних підрозділів на факти корупції та ефективного документування злочину за допомогою спеціальних хімічних речовин, керівники підрозділів повинні заздалегідь (вчасно) організувати їх офіційного замовлення, з зазначенням пристроїв з лампами для їх ототожнення, а також обов'язково передбачити місця зберігання цих хімічних речовин у підпорядкованому підрозділі з дотриманням усіх правил безпеки;

– порядок виготовлення, одержання, зберігання, реєстрації уповноваженими підрозділами НП України спеціальних хімічних речовин, алгоритм проведення помітки предметів неправомірної вигоди та інших тяжких злочинів, повинен бути чітко прописаний у окремому відомчому нормативному акті. Наприклад, пропонуємо розробити Інструкцію МВС України «Про порядок застосування уповноваженими підрозділами Національної поліції України спеціальних хімічних речовин під час документування тяжких та особливо тяжких злочинів»;

– з метою недопущення використання фігурантами особистих пристроїв для освітлення предметів злочину, спеціальні хімічні речовини, які використовуються уповноваженими підрозділами НП України, повинні мати видимі властивості при освітленні високочутливими лампами (які є в наявності в практичних підрозділах НП України) та невидимі при звичайному ультрафіолетовому освітленні лампами, які є у вільному продажу;

– усі спеціальні хімічні речовини та пристрої з лампами для їх ототожнення, які будуть використовуватися уповноваженими підрозділами для документування фактів одержання неправомірної вигоди (інших тяжких злочинів), повинні мати чітко визначену процедуру їх замовлення та відповідати певним стандартам якості, що ми пропонуємо передбачити у відомчих нормативних актах МВС України.

Список використаних джерел

1. Бортун М. Проблеми регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. Юридичні новини України. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/osoblyvosti-zastosuvannya-polozhen-st-273-kpk-ukrayiny-pid-chas-dosudovogo-rozsliduvannya/>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13 квіт. 2012 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар/ Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А.В. Савченка, К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

4. Офіційний веб-сайт лабораторії прикладної хімії. URL: <http://cobra.net.ua/about.html>.

Топорецька Зоряна Миколаївна,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної
власності Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ ДОХОДІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ТА ЛОТЕРЕЙ

У 2020 році в Україні легалізовано гральний бізнес. З того часу до бюджету України надійшло 2,4 млрд грн надходжень від сплати за ліцензії у сфері грального бізнесу. На сьогодні на ринку працюють вісім наземних казино, п'ятнадцять казино в мережі інтернет, три організатори ігор в покер в мережі інтернет та три організатори букмекерської діяльності.

Але з легалізацією грального бізнесу відбулись зміни в структурі злочинності, а прогалини в правовому регулюванні грального бізнесу сьогодні дозволяють використовувати його для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у тому числі і від корупційних злочинів. Легалізація корупційних доходів, отриманих злочинним шляхом, з використанням грального бізнесу пов'язана з прихованням неправомірної вигоди, отриманої в результаті вчинення службових злочинів, зокрема злочинів, передбачених ст.ст. 364 (зловживання владою або службовим становищем), 366-2 (декларування недостовірної інформації), 368 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), 368-5 (незаконне збагачення), 369-2 (зловживання впливом).

Отримуючи корупційні доходи, особа зазвичай планує спосіб приховання цього факту і створення версії про легальне

походження таких доходів. Для цього особа може відвідати гральний заклад чи придбати лотерейних білет за для створення видимості виграшу значної суми коштів. На жаль, сьогодні Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування є закритим на період воєнного стану. Проте декілька років тому ми детально розглядали приклад, коли народний депутат України задекларував три виграші в лотерею на великі суми впродовж місяця, інший народний депутат задекларував виграш у лотерею на суму більше одного мільйона гривень. Виграші в лотерею використовуються як для легалізації «разових» доходів корупціонера (отриманої неправомірної вигоди), так і приховання фактів незаконного збагачення (тобто накопичених коштів за певний час).

Для незаконного збагачення діє дещо інший механізм його приховання з використанням грального бізнесу. Особа за певний час перебування на посаді накопичує значну суму коштів, тобто їй немає необхідності легалізувати кожен факт надходження коштів (разове отримання неправомірної вигоди). В такому випадку необхідність легалізації коштів виникає, коли особа планує здійснення значної покупки (дорогої квартири, будинку, автомобіля) і тоді особа звертається до грального закладу для легалізації конкретної суми коштів. Особа декларує виграші на певну суму в гральному закладі чи виграші в лотерею, щоб за певний період співставити свої заплановані витрати з доходами.

Сьогодні в Україні це можливо реалізувати по таких причинах:

- не введена в промислову експлуатацію Державна система онлайн-моніторингу;

- оператори лотерей подають знеособлену звітність 1-ДФ, де вказують загальну кількість і суму виграшів без вказівки даних про особу;

- організатори азартних ігор та оператори лотерей в 2022 році мали право бути на спрощеній системі оподаткування на період воєнного стану;

- на пів року постановою Кабміну були зупинені контрольні заходи щодо організаторів азартних ігор;

- організатори азартних ігор недбало ставляться до ідентифікації відвідувачів в наземних гральних закладах та до виконання вимог фінансового моніторингу щодо гравців.

Для легалізації корупційних доходів сьогодні достатньо в гральному закладі обміняти готівку на фішки і через деякий час навіть без гри в азартну гру обміняти фішки на кошти і

отримати довідку про виграш. В онлайн гральних закладах дії аналогічна модель, особа «заводить» кошти на електронний гаманець і через певний час «виводить» їх як виграш. Звісно виграші оподатковуються за ставкою 18 % ПДФО та 1,5 % військового збору, тому особа ці кошти втрачає. Але зараз на розгляді Парламенту знаходиться законопроект реєстр. № 2713-д, яким пропонується звільнити від оподаткування виграші до 65 000 гривень (10 МЗП), а тому легалізація коштів стане ще простішою.

З метою виявлення таких фактів оперативні підрозділи можуть ознайомитись з документами оператора лотерей чи організатора азартних ігор, в яких фіксуються факти виграшів за певний період, витребувавши інформацію та документи. Наприклад, в оператора лотерей такими документами є протоколи тиражних комісій, в яких фіксується факт випадіння виграшної ігрової комбінації на певний тираж, а також бухгалтерські документи, що підтверджують факт виплати виграшу певної суми.

При цьому організатори азартних ігор ведуть персональну звітність про нарахування та сплату податків з виграшів незалежно від суми виграшу, а тому при виплаті виграшу організатор азартних ігор отримує персональну інформацію гравця та код платника податку, а також подає таку інформацію в податковому звіті за квартал 1-ДФ. Для перевірки виграшу в азартну гру, на відміну від лотереї, достатньо отримати інформацію з державної податкової служби щодо того, чи вказував організатор азартних ігор як податковий агент виграш конкретної особи на певну суму в конкретний проміжок часу.

Оператори лотерей ведуть знеособлену податкову звітність, тому персональну інформацію про гравця буде неможливо отримати, але доцільно співставити інформацію про дату виплату виграшу гравцю в лотерею, його суму та те, чи були такі суми виграшів зафіксовані як виграш в лотерею в певну дату в протоколах тиражних комісій та в даних онлайн-систем. Саме тому вкрай важливим питанням є надання доступу для оперативних підрозділів до інформаційних систем контролюючих органів (Державної системи онлайн-моніторингу після її введення в експлуатацію) в частині, що необхідна для запобігання злочинів для проведення кримінального аналізу і виявлення такої інформації.

Дані, що подаються до державної податкової служби, мають певне неспівпадіння в часі, яке необхідно враховувати, адже в онлайн системі організатора азартних ігор повинно бути зафіксовано факт випадіння виграшу на певну суму в певну

дату, а до податкових органів подається звітність про отримання виграшу (доходу) певною особою, а момент виграшу і момент отримання коштів виграшу можуть не збігатись у часі. Для наземного казино цей період може відрізнятись до семи днів, для онлайн казино цей період може бути більшим, оскільки моментом отримання виграшу буде час, коли особа «виводить» гроші з електронного рахунка на банківську картку (це може бути і декілька місяців), для лотерей цей період є ще більшим, адже виграш в лотерею може виплачуватись рівними частинами декілька років.

З боку організаторів грального бізнесу такі злочини зазвичай супроводжуються підробленням документів, тобто складанням і видачею неправдивої довідки про виграш на певну суму. Проте таке підроблення не містить матеріальних ознак і не може бути виявлено шляхом призначення криміналістичних експертиз. Документ є наслідком інтелектуального підроблення (виготовляється працівником організатора і містить всі необхідні реквізити, проте інформація в ньому є недостовірною). Щоб встановити цей факт необхідно отримати в організатора азартних ігор інформацію про відвідування грального закладу в певну дату конкретною особою, адже в гральних закладах проводиться ідентифікація відвідувачів. Крім того оперативні підрозділи також можуть перевірити інформацію, чи випадав виграш такої суми чи декілька виграшів на загальну суму в гральному закладі.

Зараз ця інформація має бути також доступна в онлайн-системах організаторів азартних ігор, а після введення в промислову експлуатацію Державної системи онлайн-моніторингу ця інформація буде доступна Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей, яка є уповноваженим органом державного регулювання та контролю за гральним бізнесом. Тому важливим є в подальшому надання доступу оперативним підрозділам до даних Державної системи онлайн моніторингу в частині, необхідній для проведення кримінального аналізу для запобігання, попередження чи припинення злочинів, пов'язаних з гральним бізнесом.

Фактами, які можуть свідчити про вчинення злочинів, пов'язаних з гральним бізнесом, можуть бути:

– виявлені під час перевірок організатора азартних ігор порушення законодавства, зокрема ліцензійних умов здійснення діяльності (порушення правил ідентифікації гравців, несправність онлайн-системи організатора азартних ігор, втручання в процес гри), правил фінансового моніторингу (виплата коштів без здійснення первинного фінансового моніторингу, без отримання

документів гравця, не передавання інформації про порогові операції до Служби фінансового моніторингу, розбивка виплати на декілька платежів з метою уникнення фінансового моніторингу), податкового законодавства (непроведення організатором азартних ігор як податковим агентом ідентифікації гравців в цілях податкового обліку, не передавання персоналізованої інформації до органів ДПС щодо виграшу певної особи);

– суперечності в різних документах: наприклад, наявність в податковому звіті інформації про виплату доходу певній особі у вигляді виграшу, але відсутність в онлайн системі організатора інформації про таку суму виграшу в цей період або невідповідність сум, вказаних в декларації чи в повідомленні про суттєві зміни в майновому стані; виграш на певну суму в конкретному організатора азартних ігор за документами не виплачувався такій особі або не виплачувалась така сума в конкретний день (адже в повідомленні про суттєві зміни в майновому стані вказується інформація про дату отримання доходу і розмір доходу).

– наявність фактів, що суперечать загальній системі в гральному закладі: наприклад, в певний день в казино суми придбання фішок дорівнюють сумах виплачених виграшів; суми придбаних фішок (виручка в певний день) значно перевищують звичні суми для такого казино чи для певного періоду (виручка казино зазвичай складала 10 тис грн. в день, а в якийсь день становила 20 тис грн.); суми виплачених виграшів значно перевищують суми, що виплачуються в гральному закладі зазвичай, або здійснюються значні виплати виграшів в дні, коли в гральному закладі невелика виручка від продажу фішок) тощо.

Список використаних джерел

1. Топорецька З. М. Виграш у лотерею як спосіб легалізації корупційних доходів. International scientific and practical conference «New challenges of legal science in Ukraine and EU countries» Miskolc, Hungary, April 19–20, 2019. Miskolc: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. P. 399–402.

2. Топорецька З. М. Криміналістична характеристика декларування недостовірної інформації. Вісник кримінального судочинства. 2018. № 2. С. 156–166.

3. Топорецька З. М. Криміналістична характеристика незаконного збагачення. Криміналістика і судова експертиза. 2019. № 64. С. 305–319.

4. Топорецька З. М. Лотереї: 50 питань і відповідей: наук.-практ. вид. За наук. ред. д.ю.н., проф. М. А. Погорецького. Київ: Алерта, 2019. 222 с.

5. Топорецька З. М. Публічне управління гральним бізнесом та лотерейною діяльністю і протидія злочинам, пов'язаним з ними: теорія та практика : монографія. Київ: Алерта, 2022. 424 с.

6. Sergeyeva D. B., & Toporetska, Z. M. Features of intelligence-gathering counteraction to crimes related to gambling business. Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs. 2022. №27 (2). P. 17–28.

Філінов Юрій Євгенович,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

З 24 лютого 2022 року триває повномасштабне військове вторгнення росії в Україну. Важливими умовами збереження суверенітету держави і відновлення її територіальної цілісності є належна збройна відсіч зазіханням окупантів, забезпечення соціально-економічних основ і політичної стабільності в країні.

У цих умовах протидія злочинності продовжує залишатися пріоритетним напрямом державної політики та спонукає до подальшого удосконалення діяльності з розслідування кримінальних правопорушень. «Викликами» для правоохоронних органів України постала низка воєнних злочинів: руйнування житла громадян, підприємств, установ, об'єктів критичної інфраструктури; масові розстріли цивільного населення, знищення українських військослужбовців, геноцид українського народу та ін.

В цих умовах техніко-криміналістичне забезпечення (далі – ТКЗ) трансформується відповідно до систем відносин і сучасного досягнення природничих і технічних наук. Правоохоронні органи з метою оптимізації діяльності уповноважених суб'єктів із документування та досудового розслідування воєнних злочинів вживає низку заходів у сферах їх нормативно-правового регулювання, матеріально-технічного, наукового й інформаційного забезпечення. Воєнні злочини, по-перше, є новими видами кримінальних правопорушень, які розслідують слідчі органи. По-

друге, названі діяння є складними за своїм механізмом учинення, який характеризується наслідками у вигляді значних руйнацій об'єктів цивільної інфраструктури, великої кількості неідентифікованих загиблих; знаряддями вчинення, з переважною більшістю яких раніше не стикалися ні органи досудового розслідування, ні судові експерти; особами злочинців, які змінюють місця своєї дислокації, в тому числі перебувають на території іншої держави, тощо [1, с. 40].

У наукових джерелах під техніко-криміналістичним забезпеченням слідчої діяльності розуміють систему наукових, правових, організаційних положень і прикладних заходів із розроблення, впровадження та практичного використання техніко-криміналістичних засобів з метою успішного виявлення, розкриття, розслідування злочинів та запобігання їм [2].

Техніко-криміналістичне забезпечення – це діяльність, яка здійснюється правоохоронними органами, спрямована на створення умов їх постійної готовності до застосування методів та засобів криміналістичної техніки та реалізацію цих умов у кожному конкретному випадку розкриття та розслідування злочинів.

Ми вважаємо, що під техніко-криміналістичним забезпеченням розслідування воєнних злочинів розуміється організаційно-функціональна система, спрямована на створення умов постійної готовності служб та підрозділів правоохоронних органів до швидкого та ефективного вирішення техніко-криміналістичних завдань, та на практичну реалізацію цих умов з метою отримання, накопичення, обробки криміналістично значущої інформації та її використання у процесі розкриття, розслідування воєнних злочинів.

Техніко-криміналістичне забезпечення, будучи організаційно-функціональною системою, спрямованою на досягнення двоєдиної мети (створення умов готовності та практичної реалізації завдань), містить низку напрямів: удосконалення науково-дослідної діяльності (наукове забезпечення); напрацювання пропозицій з удосконалення кримінального процесуального законодавства, відомчих та міжвідомчих нормативних актів, що регламентують практику цільового застосування техніко-криміналістичних засобів та методів (правове забезпечення); вдосконалення організаційної структури судово-експертних і криміналістичних підрозділів, форм та методів їх діяльності, взаємодії з іншими суб'єктами застосування техніко-криміналістичних засобів та методів

(організаційне забезпечення); підтримка рівня техніко-криміналістичної підготовки суб'єктів застосування ТКЗ (навчально-методичне забезпечення); модернізацію та створення нових техніко-криміналістичних засобів та методів (науково-технічне забезпечення); підвищення рівня оснащеності суб'єктів застосування техніко-криміналістичних засобів та методів та організація її профілактичного обслуговування (матеріально-технічне забезпечення) [3].

Отже, ТКЗ розслідування злочинів – це система правових, наукових, організаційних заходів з розробки, впровадження та практичного використання техніко-криміналістичних засобів та наукових методів з метою успішного розкриття, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням.

В умовах використання сучасних криміналістичних технологій під час війни техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень слід доповнити елементами, що відбивають його нинішню сутність. А саме як організаційно-функціональну систему, спрямовану на створення умов постійної готовності служб та підрозділів до швидкого та ефективного вирішення техніко-криміналістичних завдань в умовах воєнного стану, на основі системних видів взаємодії та широкого використання комплексного призначення технологічних систем, цілях узгодженої обробки криміналістично значимих даних та отримання її в інформаційних системах у вигляді, придатному для безпосередньої діяльності правоохоронних органів і координації служб з різними відомствами, установами, підрозділами, передусім – Збройними силами України (далі – ЗСУ).

Розслідування воєнних злочинів охоплює це процес отримання, обробки та використання інформації, оскільки кількість інформаційних зв'язків і взаємодій ускладнена, а при значному зростанні числа наслідків воєнних злочинів, обсяги інформації зростають до рівня, що перевищує можливості людини щодо їх системної обробки і використання.

Мета ТКЗ розслідування воєнних злочинів є певним «координаційним вектором» досудового розслідування цих кримінальних правопорушень. Завдання відповідного техніко-криміналістичного забезпечення полягають не лише у вчиненні дій (виявлення, фіксація, збирання) уповноваженими суб'єктами, а й залучення ними до такої діяльності в разі необхідності інших осіб, які мають більш поглиблені знання в певній галузі (військовій науці, медицині, криміналістичній вибухотехніці та ін.), вміння та

навички їх практичного використання, а також компетенцію щодо процесуального оформлення результатів таких дій.

Досудове розслідування воєнних злочинів підслідне слідчим органів безпеки. Відповідні кримінальні провадження потребують великих затрат ресурсів, у тому числі людських, через що до проведення окремих процесуальних дій залучаються працівники інших правоохоронних органів, у тому числі Національної поліції [1, с. 40].

Рівень техніко-криміналістичних засобів, здатних до повноцінного використання в умовах ведення війни, є лише проміжним етапом вирішення сучасних криміналістичних завдань і не в змозі його забезпечити повною мірою. Внаслідок чого слід створювати криміналістичні технології, що забезпечують системну взаємодію всіх ієрархій системи ТКЗ різних правоохоронних відомств у її системному вигляді, здатному працювати від локального до глобального рівня з ефективними системами зворотного зв'язку та забезпеченням застосування отриманих даних у безпосередній діяльності криміналістів, зокрема по «гарячим слідам». Такою діяльністю формуватиметься новий єдиний криміналістичний простір, де криміналістичні технології зможуть забезпечити конвеєрну систему системної обробки всіх рівнів і видів криміналістично значущої інформації за будь-якими фактами воєнних злочинів. Це буде формувати сучасну систему ТКЗ як мегаінструментальну технологію кримінальних процесуальних відносин при розслідуванні воєнних злочинів.

Очевидно, що більшість криміналістичних знань може бути реалізована лише з використанням технічних засобів. В умовах воєнного стану подальшого загострення оперативно-бойової обстановки та ускладнення видів злочинної діяльності, що потребує адекватних дій у межах ТКЗ, всі сучасні дослідні комплекси та системи інструментального призначення складаються з алгоритмічної, технічної та енергозабезпечуючої підсистем, що найчастіше виконують комплексні завдання, та поєднання їх у єдину комплексну криміналістичну систему як базову основу формування єдиного криміналістичного простору.

Ми вважаємо, що перспективними напрямками розвитку ТКЗ розслідування воєнних злочинів вбачаються: документування місць воєнних злочинів із застосуванням дронної фотографії (зокрема із спеціальним обладнанням) та відповідним програмним забезпеченням; використання наземного 3D-сканування з великою точністю фіксації розмірів об'єктів та відстаней; запровадження систем виявлення та візуалізації біологічних слідів з використанням оптичної системи з чітким збільшенням та

технологією слабкої флуористенції; розроблення ідентифікаційно-пошукових систем встановлення військовослужбовців країни-агресора, які вчиняли воєнні злочини на території України.

Список використаних джерел

1. Татарин Н. М. Особливості організації розслідування воєнних злочинів. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану*: тези доп. Між-народної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.). Харків: ХНУВС, 2022. С. 40–44.

2. Арешонков В. В. Технічне забезпечення техніко-криміналістичних досліджень у розслідуванні злочинів. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Вип. 88 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. Одеса: Гельветика, 2020. С. 3–10.

3. Теплицький Б. Б. Щодо визначення терміну «техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень». *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності*: зб. матеріалів засідання № 1 постійно діючої Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 24 верес. 2021 р.). Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2021. С. 71–74.

Хальота Андрій Іванович,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії проблем
правового та організаційного
забезпечення діяльності Міністерства
Державного науково-дослідного
інституту МВС України, кандидат
юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТІВ, НА ЯКИХ РОЗПОВСЮДЖУЮТЬСЯ АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАБОРОНИ Й ОБМЕЖЕННЯ

На шляху ефективного реформування правоохоронної системи, на наш погляд, у діяльності Національної поліції ще виникають проблемні питання, що пов'язані з дотриманням антикорупційних заборон та обмежень не тільки поліцейськими, але й державними службовцями, які працюють в апараті центрального органу управління та територіальних органах поліції на різних посадах.

В системі органів Національної поліції України відповідно штатного розпису державні службовці займають посади в апараті центрального органу управління та територіальних органів поліції, що пов'язані із забезпеченням діяльності органів Національної поліції та самих поліцейських. Їх діяльність регламентується загальними нормами законів та підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини у сфері державної служби та запобігання корупції в Україні, зокрема Законом України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [1], Законом України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII (надалі – Закон № 580-VIII) [2], Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII (надалі – Закон № 1700) [3] та ін.

Державні службовці апарату центрального органу управління та територіальних органів поліції безпосередньо беруть участь в здійсненні функцій Національної поліції на рівні з поліцейськими на відповідних посадах, що визначені штатним розписом даного органу державної влади. Професійна робота державних службовців апарату центрального органу управління та територіальних органів поліції значною мірою сприяє ефективності забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; та надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги Національною поліцією України.

Діяльність державних службовців апарату центрального органу управління та територіальних органів поліції має на меті забезпечити належне допоміжне обслуговування діяльності поліцейських та інших працівників щодо здійснення ними своїх завдань, тобто здійснити інформаційне, юридичне, фінансове, матеріально-технічне забезпечення та вирішення організаційних питань їх діяльності.

Державні службовці, які займають посади в Національній поліції, мають спеціальний правовий статус. Для нього визначені особливі умови вступу на державну службу, проходження і припинення служби. Державні службовці апаратів центрального органу управління та територіальних органів Національної поліції України реалізують свої повноваження і функції як у середині органів поліції, так і щодо зовнішніх суб'єктів права (громадян, інших організацій). Працевлаштувавшись на посаду державного службовця Національної поліції, особа включається в складний механізм, який можна представити у вигляді схеми, що

складається з таких елементів: займаної державної посади; входу в встановлений штат державних службовців; особливе місце державного службовця Національної поліції, що визначається конкретними посадовими обов'язками, що встановлюють найменування цього державного службовця – керівник, посадова особа, представник влади і т.д. [4, с. 318].

Специфічним є наявність у державних службовців апаратів центрального органу управління та територіальних органів Національної поліції адміністративно-правового статусу, який характеризується тим, що: а) їхні права та обов'язки встановлюються, як правило, у межах компетенції органів Національної поліції, в яких вони перебувають на державній службі; б) діяльність даних державних службовців підпорядкована виконанню завдань, покладених на відповідний підрозділ чи службу Національної поліції, і носить офіційний характер; в) службові права та обов'язки характеризуються єдністю, своєрідність якої полягає в тому, що їх права одночасно є обов'язками, адже вони повинні використовуватися в інтересах служби, а обов'язки – правами, бо інакше обов'язки неможливо буде здійснити; г) здійснення державним службовцем своїх прав та обов'язків гарантується законодавством; д) законні приписи і вимоги державного службовця Національної поліції повинні виконуватися усіма, кому вони адресовані; е) вони мають право на просування по службі, тобто на службову кар'єру; ж) передбачені обмеження його певних прав і свобод людини і громадянина, що викликано сприяти ефективності його службової діяльності; з) для них передбачені певні соціальні пільги, а також підвищена відповідальність за вчинення правопорушень [5, с. 145].

Правовий статус державного службовця Національної поліції виникає на основі відповідного законодавства у зв'язку з заміщенням державної посади. Саме певна посада є базою для характеристики правового статусу державного службовця Національної поліції. По суті правовий статус державного службовця Національної поліції – це встановлені і гарантовані державою заходи обов'язкової та можливої його поведінки в сфері державно-службових відносин. З їх зміною трансформується і правовий статус державного службовця Національної поліції (наприклад, у разі підвищення чи пониження по службі, звільнення зі служби або його відставка, вихід на пенсію).

На нашу думку, до елементів правового статусу державних службовців Національної поліції слід віднести правосуб'єктність, права, обов'язки, обмеження і заборони, гарантії, відповідальність, а також стандарти етичної поведінки.

Тож державні службовці апарату центрального органу управління та територіальних органів Національної поліції є суб'єктами правових відносин, в межах яких на них поширюється дія антикорупційних заборон та обмежень, що встановлені для них з метою ефективного виконання цими державними службовцями в цілому завдань та функцій Національної поліції України. Правовий статус державного службовця Національної поліції становить сукупність встановлених законодавчими нормами прав і обов'язків, гарантій, правових обмежень та заборон, в тому числі і антикорупційних, етичних стандартів у сукупності з підставами та порядком виникнення їхньої службової правосуб'єктності, а також юридичної відповідальності. Аналіз нормативно-правових актів, що регламентують державну службу в Україні, дає змогу зробити висновок про те, що законодавство про державну службу не враховує повною мірою особливостей роботи державних службовців Національної поліції. Так, наприклад, проблемним аспектом все ще є професійна підготовка державних службовців апаратів центрального органу управління та територіальних органів Національної поліції, яку необхідно вирішити шляхом якісної професійної підготовки цих службовців, зокрема щодо норм антикорупційного законодавства, у відповідних закладах вищої освіти системи МВС України.

Список використаних джерел

1. Про державну службу: Закон України від 10.12. 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
4. Стариков Ю.Н. Служебное право: Учебник. М.: Изд-во БЕК, 1996. 698 с.
5. Алехин А.П., Козлов Ю.М. Административное право. М.: ТЕИС, 1995. 379 с.

Шаповалова Анна Олександрівна,
провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем протидії
злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

ІНСТИТУТ ВИКРИВАЧІВ ЯК ЗАПОБІЖНИК КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція як системне явище, на жаль, залишається однією з найбільш складних та досі не вирішених проблем для України, що становить загрозу державності, національній безпеці, управлінню, соціального та правового розвитку держави, а також забезпечення верховенства права та конституційних принципів демократії. Ставлення до проблеми корупції та до тих, хто має сміливість повідомити про корупцію, на даний час є одним із найсерйозніших викликів для українського суспільства.

Важливим запобіжником виникнення та поширення корупції є інститут викривачів. Зокрема, часто саме викривачі мають доступ до інформації про корупцію, яку можуть виявити і повідомити тільки вони, оскільки перебувають всередині організації.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» викривач – це фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання [1].

На сьогодні існує основна проблема використання цього інституту на повну силу і полягає вона в тому, що потенційні викривачі недостатньо вмотивовані повідомляти уповноважених суб'єктів про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень та інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».

До основних причин небажання особи повідомляти про відомі їй факти корупції можна віднести:

1) побоювання зазнати осуду свого оточення (колег, друзів, знайомих);

2) відсутність знань про порядок подання повідомлень та гарантії правового захисту викривачів;

3) побоювання зазнати наслідків у вигляді негативних заходів впливу.

Осуд оточенням дій з викриття корупції та відсутність поваги до викривачів у нашому суспільстві зумовлений низкою причин, а саме: відсутністю чітко сформованого розуміння сутності викривання, ролі викривачів у боротьбі з корупцією та існуючої дискримінації викривачів на робочому місці, яке супроводжується порушеннями їх прав.

Так, за результатами опитування населення та бізнесу, проведеного в 2021 році було встановлено, що частка, яка схвалює діяльність викривачів у 2021 році, впала як серед населення (до 60,6 %), так і серед бізнесу (79,5 %) у порівнянні із результатами опитування у 2020 році [2].

Для запровадження механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупції необхідно, щоб кожна установа затвердила внутрішні документи, у яких буде інформація про створення механізмів, які заохочуватимуть повідомляти про можливі випадки корупції, а також вироблення правил етичної поведінки працівників установи та проведення з ними просвітницької діяльності.

Як зазначено в Барселонській декларації, прийнятій 17.06.2022, державам рекомендується проводити інформаційно-просвітницькі кампанії для формування культури повідомлення про корупцію на робочому місці [3].

Право викривача на конфіденційність і анонімність є гарантією не розголошення відомостей про людину, що повідомила про корупцію та її захисту від можливих негативних наслідків. Кожна установа, до якої звернувся викривач з повідомленням про корупцію, має забезпечити нерозголошення інформації про викривача та його близьких третім особам, які не залучені до розгляду повідомлення, та тим кого стосується повідомлення.

Сьогодні захист осіб, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції, є одним з провідних елементів антикорупційної політики, і успішно реалізовується в багатьох державах. Так, в ряді розвинених країн світу діють спеціальні закони щодо захисту викривачів, а саме в: США, Канаді, Австралії, Новій Зеландії, Японії, Південній Африці, Румунії, Великобританії та в інших країнах. Важливість цього інституту для боротьби з корупційними проявами підтверджується також міжнародним правом. Існують міжнародні стандарти захисту

викривачів, до яких відносяться: ст. 33 Конвенції ООН проти корупції, ст. 22 Кримінальної конвенції ради Європи про боротьбу з корупцією, ст. 9 Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 2019/1937 про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу.

Щодо українського законодавства, то в 2021 році були внесені зміни до Закону України «Про запобігання корупції» і канали для повідомлення про корупцію стали наближені до європейських стандартів. Так, Законом передбачено функціонування Єдиного порталу повідомлень викривачів, який зробить процес подання повідомлень про корупцію простим та зручним, забезпечить конфіденційність та анонімність викривачам.

Отже, заохочення та формування культури повідомлення є одними із найефективніших механізмів запобігання корупції. Важливими є і обізнаність громадян про можливості викриття корупції, впевненість у захисті своїх прав, а також формування поваги суспільства до викривачів. Для того, щоб інститут викривачів запрацював на повну силу, необхідно прийняти спеціальне законодавство у сфері захисту викривачів, залучитись підтримкою засобами масової інформації та виробити міцне громадянське суспільство. Лише у такому разі суспільство отримає реальний результат боротьби з корупцією.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014. № 1700-VII. URL: [phttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text).

2. Корупція в Україні 2021: Розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу у 2021 році. 2022. URL: https://nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2022/07/1009488299966710444nascp_report_info_sapiens_2021_ukr_final_.pdf.

3. Network of European Integrity and Whistleblowing Authorities Barce lona Declaration. Adopted on 17 of June 2022. URL: https://antifrau.cat/sites/default/files/2022pean06/Barcelona_DECLARATION%20NEIWA.pdf.

4. Директива про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу. 2019. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0366_EN.html#title2.

Шевчук Андрій Олександрович,
науковий співробітник Наукового
відділу дослідження та впровадження
інноваційних технологій Наукового
центру проблем виховання
добросесності та запобігання корупції
у секторі безпеки та оборони
Національного університету оборони
України імені Івана Черняхівського

МОНІТОРИНГ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Ефективне запобігання корупції у Збройних Силах України – важлива проблема військового управління у військовий час, яка стабільно зростає. Це викликає необхідність постійно аналізувати та володіти актуальною інформацією про стан запобігання корупції у Збройних Силах України, масштаби, рівні, тенденції корупційних ризиків. Зазначені завдання покладаються на систему моніторингу, яка повинна працювати в інтересах всієї системи забезпечення національної безпеки під час збройної агресії Росії проти України.

Враховуючи що забезпечення воєнної безпеки – це функція системи забезпечення національної безпеки, а система забезпечення воєнної безпеки – являється її складовою, то невирішені проблеми в державному управлінні системи забезпечення національної безпеки, зокрема щодо мінімізації корупційних ризиків, в повній мірі стосуватимуться й Збройних Сил України як складову сектора безпеки та оборони.

Основними напрямками підвищення ефективності функціонування системи забезпечення національної безпеки виступають розроблення методологічних засад стратегічного (оперативно-стратегічного) рівня управління забезпеченням національної безпеки, удосконалення системи моніторингу корупційних ризиків, уточнення показників запобігання корупції у Збройних Сил України. Це в повній мірі стосується сектору безпеки та оборони.

Результат проведення аналізу офіційних документів, спеціальних публікацій показав, що незважаючи на важливість цього етапу для процесу управління забезпеченням високого рівня воєнної безпеки, питанню моніторингу корупційних ризиків під час застосування Збройних Сил України, практично

не приділяється належної уваги, тому розроблення та імплементацію дієвих методів моніторингу корупційних ризиків під час застосування Збройних Сил України і військового будівництва в цілому слід вважати одним із основних напрямів забезпечення високого рівня бойової готовності та боєздатності Збройних Сил України для виконання завдань за призначенням.

У стратегії національної безпеки України зазначено, комплекс стратегічних завдань, які направлені на ефективне державне управління в умовах військового стану, тобто застосування Збройних Сил України:

- формування єдиної системи стратегічного планування, створення ефективних механізмів моніторингу з метою вчасного коригування пріоритетів політики безпеки;

- посилення аналітичної функції системи управління національною безпекою;

- уточнення завдань та функцій суб'єктів забезпечення національної безпеки, в умовах особливого періоду та кризових ситуацій;

- розвиток системи стратегічного координації та контролю діяльності сектору безпеки і оборони;

- підвищення ефективності моніторингу у сфері забезпечення національної безпеки із метою своєчасного виявлення типів зовнішніх та внутрішніх загроз, розроблення ефективних заходів щодо їх запобігання та нейтралізації;

- розроблення та впровадження загальнодержавної системи визначення й моніторингу граничних значень показників захищеності національних інтересів у різних сферах.

Підвищувати рівень ефективності моніторингу небезпек і загроз у системі забезпечення національної безпеки держави можна лише за наявності механізму його здійснення. Механізму в завершеному вигляді, у тому числі за напрямом протидії корупції у Збройних Силах України, станом на сьогодні в Україні на стадії розроблення.

За підсумками проаналізованих даних висвітлюється реальний стан справ в обраній для моніторингу сфері, визначаються причини, формулюються та надаються рекомендації щодо покращення стану справ у обраній галузі.

Моніторинг може бути ефективний, як спланований процес виявлення та аналізу корупційних ризиків залежить від правильного планування та організації.

Необхідно враховувати основні властивості моніторингу. По-перше, це планомірність моніторингу, яка передбачає наявність плану його проведення.

Розроблення плану чи програми моніторингу корупційних ризиків потребує обов'язкового врахування основних положень.

Перше – це наявність цілі та завдань моніторингу. Важливо формулювання майбутніх цілей із зазначенням проміжних завдань.

Вимоги формулювання цілей та завдань моніторингу:

- визначені цілі і завдання повинні бути конкретні та досяжні, за потреби підлягати перевірці, що суттєво для контролю за виконанням програми;

- повинні враховувати специфіку рис зазначеного моніторингу.

Головною метою програми моніторингу інформаційна, то результатом цього процесу є отримання інформації, виключення невизначеності або встановлення достатньо необхідного рівня інформації.

Моніторинг завжди направлений на чітко визначені проблеми та пов'язаний з контрольними заходами та заходами на основі отриманої інформації.

Програми моніторингу спрямовані на отримання інформації, пов'язаної з корупційними діями або пов'язаними з корупцією і реагуванням на зазначені дії та на донесення її до відповідних суб'єктів системи забезпечення національної /воєнної безпеки.

Враховуючи зазначене, загальною метою моніторингу корупційних ризиків під час застосування Збройних Сил України пропонуємо вважати отримання інформації щодо переліку корупційних дій, їх кількісних та якісних характеристик і параметрів з метою реагування системою забезпечення воєнної безпеки держави.

Відповідно до загальної мети моніторингу корупційних ризиків визначимо основні його завдання:

- виявлення інформації щодо корупційних дій у Збройних Силах України;

- встановлення кількісних та якісних характеристик корупційних дій;

- проведення систематизації ознак та класифікацію корупційних дій;

- вироблення комплексу показників для отримання якісно-кількісної оцінки корупційних дій;

- повний опис кожної корупційної дії за їхніми параметрами;
- встановлення пріоритетності корупційних дій, здійснення їхньої ієрархії та проведення оцінки впливу на воєнну безпеку держави через показник рівня воєнної небезпеки;
- проведення аналізу отриманої інформації щодо корупційних дій;
- доведення кінцевих результатів проведеного аналізу до замовників моніторингу.

Друге, що повинна мати програма моніторингу, це обрані точно об'єкти спостереження та визначені їхні параметри або характеристики, які підлягають аналізу.

Головними об'єктами спостереження, насамперед визначаємо корупційні дії, їх масштаби, причини виникнення та тенденції розвитку. Оскільки кожні корупційні дії – це фактично негативні наслідки людської діяльності, то важливими об'єктами для спостереження є причини виникнення корупційних дій та умови, що сприяють їм. Перелік їхніх характеристик встановлюватиме сукупність таких даних, які забезпечують повне уявлення про корупцію у Збройних Силах України.

Список використаних джерел

1. Волошенко А. Антикорупційний дирижізм: державні регуляторні імперативи протидії системній корупції в Україні: монографія. Київ: Парлам. Вид-во, 2018. 392 с.
2. Індекс сприйняття корупції – 2019. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/>.
3. Війна на Донбасі, корупція та бідність є головними проблемами України – соцдослідження. Реанімаційний пакет реформ. URL: <https://rpr.org.ua/news/viy-na-donbasi-koruptsiia-ta-bidnist-ie-holovnumu-problemamy-ukrainy-sotsdoslidzhennia/>.
4. Виховання доброчесності та боротьба з корупцією в оборонному секторі: збірник прикладів (компендіум) позитивного досвіду. Женевський Центр демократичного контролю над збройними силами, 2010, 383 с.
5. Загороднюк А. Бюджет Міноборони у 2020 році: офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2019/11/05/byudzh-et-minoboroni-u-2020-rocz-i-stane-najbilshim-z-chasiv-nezalezhnosti-ukraini-andrij-zagorodnyuk>.

Азамат Надія Євгенівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент
Овчаренко Леся Валеріанівна

КОРУПЦІЙНА СКЛАДОВА У ВЕЛИКОМУ БІЗНЕСІ

Забезпечення належного функціонування України як соціальної, правової та демократичної держави буде неможливим без досконалої системи протидії негативним суспільним явищам, серед яких одне з ключових місць займає корупція.

Загальний правопорядок, становлений і закріплений на правових стандартах співжиття суспільства, у якому мінімізовані корупційні ознаки, дозволить Україні вирішити низку проблем, з якими вона зіштовхнулася у наш час.

Загалом, не можна не згадати, наскільки великий негативний вплив корупції в Україні на європейський і євроатлантичний інтеграційний курс нашої держави. Корупція стала системним явищем, що стає на заваді розвитку ключових сфер людського середовища [1].

Тільки досконало створений у правовій державі механізм протидії та запобігання корупції дозволить запобігти поширенню негативних явищ у суспільстві, що виникли внаслідок гострої соціально-економічної, політичної та фінансової криз, а також, власне, наслідків російського воєнного вторгнення.

Одним з невід'ємних елементів забезпечення стабільності системи протидії корупції у державі є розвинутий механізм правового регулювання діяльності великого бізнесу як однієї зі сфер, де корупція, на жаль, стала систематичним деструктивним явищем.

У наш час саме механізм запобігання та протидії корупції у великому бізнесі як важливий елемент стабільності усієї системи державних органів перебуває на шляху свого вдосконалення як під дією національних суспільних запитів, так і в процесі європейської

інтеграції, поруч з іншими соціально важливими сферами, які функціонують в українському суспільстві.

При провадженні активного процесу змін важливо, щоб правовий механізм запобігання та протидії корупції у великому бізнесі акумулював у собі визначні позитивні елементи та критерії, які працюватимуть на підвищення ефективності правової системи України в цілому.

За таких умов надзвичайно важливим видається вироблення пропозицій щодо подальшого вдосконалення існуючого законодавства України у сфері протидії та запобігання корупції через призму та принципи діяльності бізнесу [1].

Розгляд корупції, механізму правового запобігання корупції у великому бізнесі, дозволить створити нам власні рекомендації, які матимуть галузевий сенс та реальну практичну можливість впровадження при здійсненні законодавчого забезпечення діяльності як публічного службовця, так і визначення оптимальний правових умов для запобігання корупції при повсякденному виконанню ним покладених на них зобов'язань.

Більше того, позитивний сенс зрушень щодо запобігання корупції у цій сфері полягає також у тому, що загальне зростання довіри населення до діяльності бізнесу підвищить рівень правопорядку в державі, що позитивно повпливає на функціонування усієї системи держави, а не тільки приватної сфери [1].

У контексті дослідження правового механізму запобігання та протидії корупції у великому бізнесі не можна не звернути увагу на соціально-економічні, політичні та інші фактори, які відбулися в минулому та відобразились на особливостях діяльності бізнесу в наш час, що дозволить визначити особливості того реального кола правовідносин і тотожних до них суспільних відносин, де корупція взагалі можлива як соціальне явище.

Вплив на діяльність бізнесу в Україні відбувся, насамперед, у зв'язку з політичною кризою 2013–2014 років, початком у 2014 році військової агресії Російської Федерації проти України, що набула гострої фази у лютому 2022 року з одного боку, а також через євроатлантичний та європейський інтеграційний курс, до якого була залучена наша держава, починаючи з 2015 року з іншого боку. Усе це, безумовно, являється обсягом факторів, які повпливали на ступінь і стан поширення корупції в діяльності бізнесу в Україні [2].

Варто відзначити, що вищезазначені негативні явища не є вичерпними в реаліях розвитку та функціонування правового

механізму запобігання корупції в Україні загалом, елементом якого в контексті нашого дослідження є сфера бізнесу.

Проте хочемо зауважити, що безпосередню актуальність цього дослідження обґрунтовує не кількість факторів деструктивного впливу на середовище великого бізнесу, які оптимізують корупційне середовище, створюють, наприклад, корупційні ризики, а те, що такі ризики існують в незалежності від того, яку правову політику обере держава, розробляючи та ухвалюючи ті, чи інші нормативно-правові акти, покликані запобігати корупції в досліджуваній сфері, а тому механізм повинен бути створений всебічно, тобто врахувати особливості публічної служби як спеціалізованого напрямку діяльності держави, корупції, з якою така діяльність зіштовхується, а також забезпечити розумний баланс суспільних інтересів і запитів, що таке негативне явище хочуть локалізувати з, власне, відповідальністю публічних службовців юридичних осіб публічного права, які вчинили правопорушення, пов'язані з корупцією та корупційні правопорушення. На нашу думку, визначення пропорційності у такій ситуації є достатньо складним доктринальним завданням [2].

Фінансово-економічні кризи, що існували в Україні на кінці 1990-х років створили нові умови для існування правового нігілізму в діяльності публічних службовців, що з часом переросло в систематичну корупцію, яка вийшла на загальнодержавний рівень.

Такі періоди характеризуються недостатністю правових досліджень юридичної науки щодо проблематики корупції та створення реальних механізмів для її подолання. З іншого боку, корупція на загальнодержавному рівні, що мала місце також і в діяльності вищих посадових осіб держави не завжди була стимулюючим фактором для ініціювання ними законодавчих процесів, пов'язаних зі створенням механізму правового запобігання та протидії корупції в діяльності бізнесу [2].

Нині, як ми переконані, суспільне середовище в Україні змінилося кардинально, що, у свою чергу, обґрунтовує як наявність нових досліджень правового механізму протидії корупції в діяльності бізнесу, так і забезпечення законодавчого процесу з цього приводу, який з року в рік набирає обертів з точки зору позитивних зрушень.

Іншою особливістю механізму протидії та запобігання корупції в діяльності бізнесу є те, що вона тільки вийшла на

шлях широко рецепіювання міжнародних правових принципів, а тому аналіз такого роду продовжує бути актуальним і зараз.

Водночас, незважаючи на позитивні зрушення в процесі розвитку правового механізму запобігання та протидії корупції в діяльності бізнесу, починаючи з 2015-го року з часом практична реалізація запозичених міжнародних засад потребувала відшукання порозумінь з нашими реаліями, що також є актуальним для сучасної доктрини права та політичних особливостей нашої держави [2].

Дійсно, вказана проблематика є цілком логічною, а її виникнення обґрунтованим, оскільки не тільки фінансово-економічні, а й суспільні відносини в Україні значно відрізняються від тих, які мають місце в розвинутих західних країнах.

Список використаних джерел

1. Аналітична довідка «Боротьба з корупцією. Роль бізнесу в Україні». Київ: ТОВ «Фарбований лист», 2011. 51 с. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1483/Borotba%20z%20koruptsiieiu.pdf>.

2. Жукова, Т.А. Вплив корупції на приватний сектор / Т.А. Жукова, А.С. Шестопад // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 27 травня 2015 р. / За заг. ред.: О.В. Прокопенко, М.М. Петрушенка. Суми: СумДУ, 2015. С. 382–383. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141448737.pdf>.

Буковська Ольга Анатоліївна,

курсант навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Марков Михайло Миколайович

АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ

Державна антикорупційна програма з виконання Антикорупційної стратегії визначає заходи, спрямовані на реалізацію Антикорупційної стратегії, які є обов'язковими для виконання державними органами, органами місцевого

самоврядування та іншими суб'єктами, визначеними виконавцями таких заходів [1].

20 червня Верховна Рада України ухвалила закон, яким затвердив Антикорупційну стратегію України до 2025 року. Цей закон систематизує визначення в галузі антикорупційної політики, описує проблеми поширення корупції та у сфері боротьби з нею, способи та механізми їх вирішення. За попередніми підрахунками, дана стратегія допоможе заощаджувати до 200 млрд грн на рік.

Законом визначено п'ять основних засад антикорупційної політики на 2021–2025 роки:

- оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування, зокрема, усунення дублювання повноважень різними органами;

- цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних;

- створення на противагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних та юридичних осіб;

- забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення;

- формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури чесноти та поваги до верховенства права.

При НАЗК передбачено створення Координаційної робочої групи з питань антикорупційної політики. Її співголовами стануть голова НАЗК та міністр Кабміну. Склад групи затверджуватиме уряд, до неї можуть входити нардепи [2].

На ухвалення цього Закону чекали не тільки українські діячі, а й наші іноземні партнери:

- Антикорупційна стратегія прискорює європейську інтеграцію держави. Питання про наявність такої стратегії зокрема є і в опитувальнику ЄС, який заповнювала Україна.

- Забезпечить командну роботу усіх державних органів з побудови доброчесної влади та справедливого суспільства.

- Сприятиме прозорій відбудові України після перемоги.

За результатами соціологічних досліджень можна зробити висновок, що частка громадян, які мають досвід в корупції значно зменшилась за останні роки. Спостерігається поступове покращення порівняльних показників рівня корупції в Україні. Згідно з даними міжнародної організації «Transparency

International» у період з 2013 по 2019 роки Індекс сприйняття корупції в Україні зріс із 25 до 30 балів.

Однак результати цих досліджень свідчать, що досягнутий за останні роки прогрес не задовольняє суспільство, оскільки є надто повільним.

Низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання. Опитування бізнесу демонструє, що поширеність корупції та недовіра до судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій.

Разом з тим досвід таких країн, як Грузія та Польща, показує, що істотний прорив у протидії корупції можливий навіть протягом трьох–п'яти років за умови проведення державою швидких та ефективних змін. Концентрація зусиль на впровадженні антикорупційної політики дасть змогу Україні у найближчі роки наздогнати показники ІСП східноєвропейських держав – членів ЄС, а за 10 років досягти середньоєвропейських значень ІСП.

Метою цієї Антикорупційної стратегії є досягнення суттєвого прогресу у запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та систематичності антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Пріоритетні сектори державного управління, визначені стратегією:

- суд, прокуратура, поліція;
- державне регулювання економіки;
- державний та приватний сектори економіки;
- податки та митниця;
- будівництво, земля, інфраструктура;
- сектор оборони;
- охорона здоров'я та соціальний захист;
- система запобігання та протидії корупції[3].

Міжнародний досвід свідчить, що розробка та ухвалення антикорупційних стратегій дозволило багатьом країнам сформувати комплексні системи протидії корупції, значно посилити ефективність державного управління, оптимізувати функції щодо здійснення державного контролю та нагляду за діяльністю держустанов.

«Єдиного рішення у боротьбі з корупцією не існує. Кожна країна повинна вивчити свої унікальні обставини і розробити власну комплексну стратегію, яка має включати три головних аспекти – стримування корупції, її попередження та антикорупційну освіту. Доручити координувати й реалізовувати таку стратегію, а також залучати до неї громадськість, в ідеалі, треба ефективному та незалежному антикорупційному органу», – радить Тоні Квок Ман Вай [4].

Без Антикорупційної стратегії державні органи діють хаотично: запроваджені ними заходи із запобігання корупції можуть бути малоефективними, оскільки відбуваються лише на одній невеликій ділянці. Антикорупційна стратегія об'єднує органи влади у єдину команду та допомагає їм взаємодіяти для досягнення кращих результатів.

Про скоординованість як необхідну умову ефективної боротьби з корупцією говорить Конвенція ООН проти корупції, яку підписала Україна.

Створення антикорупційної стратегії – найбільш розповсюджений інструментів для забезпечення такої координації. Так, Антикорупційні стратегії існують у ряді держав на різних континентах та рівнях достатку: Велика Британія, Сінгапур, В'єтнам, Йордан, Румунія, Єгипет, Вірменія тощо.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» від 20.06.2022 р.

2. Антикорупційна стратегія. Національне агентство з питань запобігання корупції: [сайт]. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antukoruptionsijna-strategiya/>.

3. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки. Національне агентство з питань запобігання корупції: [сайт]. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptionsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>.

4. URL: https://lb.ua/blog/olena_moshenets/520660_antikoruptionsijna_strategiya_veliki.html.

Бурхович Аліна Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ;

Мельник Ігор Олегович,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент

Грущенко Олена Анатоліївна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКО- ВИРОБНИЧИХ ПРАВОВІДНОСИН І МІНІМІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВТРАТ ВІД КОРУПЦІЇ

Для забезпечення успішного функціонування будь-якого суб'єкта господарювання в ринкових умовах перед керівництвом підприємств щоденно постають місії щодо подальшого вирішення таких завдань: здійснення контролю та діагностики фінансового стану компанії, точне вивчення потреб ринку, наукове прогнозування економічних процесів, комплексну та системну оцінку різних варіантів рішень, їх безпосередніх та довгострокових наслідків, відповідальність суб'єктів [1]. Процес розвитку суб'єкта господарювання за своєю суттю є процесом вибору у прийнятті рішень для визначення подальшого стабільного та ефективного розвитку. У нестабільних умовах ринкової економіки, за обмеженості ресурсів, наявності сильної конкуренції та інших факторів, що здійснюють суттєвий вплив на процес стабільності та розвитку, від правильності прийняття рішень та прогнозування подальших подій залежить саме ефективне функціонування підприємства, тому різноманітні методи діагностики діяльності суб'єктів господарювання як інструменту фінансового управління стають надзвичайно актуальними.

Господарські товариства поділяються на види за двома основними критеріями: способом формування та функціонування статутного капіталу і межами відповідальності учасників за

зобов'язаннями товариства. За першим критерієм виокремлюють акціонерні та неакціонерні товариства. Акціонерне товариство – це підприємство, засноване на установчому договорі та статуті, має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості. Воно несе матеріальну відповідальність [2] за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості акцій, які їм належать. За межами відповідальності господарські товариства поділяються на такі види: з обмеженою відповідальністю, з додатковою відповідальністю, повне та командитне товариство.

Юридична відповідальність виникає і застосовується в рамках охоронних відносин, що виникають між правопорушником і державою в момент правопорушення та припиняються внаслідок реалізації відповідальності. Що стосується безпосередньо господарсько-правової відповідальності, то їй властиві загальні риси юридичної відповідальності, тобто вона містить державний примус, суспільний осуд правопорушника, супроводжується проявом для нього негативних наслідків у формі певних обмежень. Хоча одночасно вона має й специфічні риси, що дозволяють відмежувати її від інших видів відповідальності.

Отже, можемо дати наступне визначення господарсько-правової відповідальності – це застосування господарських санкцій, що здійснюється за допомогою державного примусу і виражається в суспільному осуді винного правопорушника і покладанні на нього додаткових обтяжень майнового характеру або позбавленні його суб'єктивного права.

Господарська санкція, що виступає заходом державного впливу за порушення господарського законодавства – це насамперед засіб реалізації механізму господарсько-правової відповідальності. Як правова категорія, господарські санкції є невід'ємним елементом господарсько-правової відповідальності. Тому у сфері господарсько-правових відносин господарсько-правову санкцію слід розглядати як захід відповідальності за порушення господарського законодавства, що визначається як засіб державного примусу.

Отже, господарська санкція – це захід господарсько-правової відповідальності за порушення господарського законодавства, що покладається державою на правопорушника.

Господарські санкції містять у собі як заходи юридичної відповідальності, так і заходи захисту, у той же час тією ознакою, що їх об'єднує, виступає те, що вони є засобами державного примусу, покладеного на правопорушників. Їх зміст складає примусове виконання додаткового обов'язку, що виникає в суб'єкта господарювання внаслідок порушення господарського законодавства.

Таким чином, під адміністративно-господарськими санкціями розуміємо вид господарських санкцій, що містяться в охоронних правових нормах, та спрямовані на здійснення охоронної функції у сфері господарювання. Адміністративно-господарські санкції можуть бути визначені як заходи організаційно-правового або майнового характеру, що спрямовані на припинення правопорушення суб'єктом господарювання та ліквідацію його наслідків, які застосовуються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування в передбачених законом випадках.

За критерієм спрямованості адміністративно-господарські санкції поділяються на два основні види: господарсько-організаційні та адміністративно-майнові. Різниця між ними полягає в тому, що якщо господарсько-організаційні санкції виступають насамперед заходами організаційно-правового характеру, то адміністративно-майнові санкції – це заходи майнового впливу. Ці два різновиди санкцій відображаються в різних формах кожного конкретного виду господарювання.

Адміністративно-господарські санкції, що передбачені Господарським кодексом України, необхідно закріпити у відповідних законах, що регламентують окремі сфери господарської діяльності. В цих законах доречно було б регламентувати їх систему, підстави і процедуру застосування, чітко визначити повноваження щодо їх застосування відповідних державних органів, у тому числі тих, які здійснюють регулювання господарської діяльності, право суб'єктів господарювання на судове оскарження застосування до них адміністративно-господарських санкцій. Необхідно також встановити однакову процедуру застосування адміністративно-господарських санкцій, що забезпечить істотне зближення відповідного законодавства в частині застосування даних санкцій.

Для господарсько-правової відповідальності як інституту господарського права важливим є конкретизація правової природи

господарських санкцій, які хоча і забезпечують окремі сфери господарювання, але потребують додаткового дослідження і удосконалення. Це стосується, насамперед, таких адміністративно-господарських санкцій, які передбачені у Господарському кодексі України, але не знайшли свого відображення в інших законах. Усунення зазначених прогалин та неточностей у законодавстві буде сприяти досягненню системності і погодженості в регламентації належного охоронно-правового забезпечення розмаїтої за своєю природою господарської діяльності. Для удосконалення механізму застосування адміністративно-господарських санкцій необхідні насамперед повнота, несуперечність, чіткість формулювання вимог законодавства, забезпечених цими санкціями, а також підстав і порядку їхнього застосування.

Отже, виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що в сучасній економіці кожен підприємець ризикує зниженням прибутку, а також можливо і отриманням збитків. Також у підприємницькій діяльності можна зіткнутися з низкою чинників, які негативно можуть зашкодити діяльності підприємця. Щоб підприємець міг ефективно використати ресурси, результати фірми були високі, підприємець повинен керуватися основами управління підприємницьким ризиком, який взаємопов'язаний із методами нейтралізації підприємницьких ризиків, боротися із корупцією та мінімізувати втрати пов'язані з нею.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
2. Москаленко Н.В. Теоретичні аспекти запровадження комплаєнс-контролю в Україні. Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування. 2018. Вип. 2. С. 106–112.
3. Офіційний сайт Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань URL: <https://usr.minjust.gov.ua/content/free-search>.

Гриценко Альона Русланівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент
Овчаренко Леся Валеріанівна

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція – це правопорушення, яке полягає у використанні посадовими особами свого службового становища й своїх службових повноважень для особистого збагачення. Корупцією є дії посадової особи, яка приймає, випрошує або вимагає винагороди, або дії представника приватного бізнесу (чи просто громадянина), який пропонує винагороду з метою порушити чи обминути закон з метою отримання переваг або особистої вигоди. Корупція є процесом, в який залучені як мінімум дві сторони [1].

Корупція, її масштаби, специфіка і динаміка – наслідок загальних політичних, соціальних та економічних проблем країни. Корупція завжди збільшується, коли країна знаходиться у стадії модернізації. Україна переживає зараз не просто модернізацію, а докорінну ломку громадських, державних, економічних, соціальних і психологічних підвалин. Тому не дивно, що вона слідує загальним закономірностям розвитку, в тому числі – негативним. Зв'язок між корупцією та породжуваними її проблемами двосторонній. З одного боку, ці проблеми посилюють корупцію, а їх рішення може сприяти зменшенню корумпованості. З іншого боку, масштабна корупція консервує і загострює проблеми перехідного періоду, заважає їх вирішенню. Звідси випливає, що по-перше, зменшити і обмежити корупцію можна тільки одночасно вирішуючи проблеми що її породжують; і, по-друге, вирішенню цих проблем сприятиме протидія корупції з усією рішучістю у всіх напрямках [2].

Основні причини виникнення корупції в Україні можна умовно поділити на наступні:

- політичні: пов'язані з можливістю використовувати надані повноваження для задоволення приватних інтересів;

- економічні: з огляду на можливість використання державними службовцями їх повноважень у сфері управління економікою;

- правові: неефективна система антикорупційних засобів та недосконале законодавство у сфері протидії корупції;

- організаційно-управлінські: пов'язуються з можливістю посадовими особами прийняття рішень на свій розсуд, масове заміщення посад державних службовців шляхом використання особистих зв'язків;

- соціально-психологічні: низька громадянська свідомість; менталітет, що деформується усвідомленням можливості без зайвих зусиль та втрати часу вирішити будь-яке питання тощо;

- економічні: складна економічна ситуація в країні, низький рівень заробітної плати [3].

У міркуваннях про нинішній стан України масштабна корупція стала однією з головних і загальноприйнятих тез. Одночасно вона як і раніше розглядається лише як один з видів злочинів, притаманних аморальним чиновникам. Вкрай слабо усвідомлюються негативні наслідки корупції, що, природно, погіршує терпиме ставлення до неї.

Згідно зі ст. 34 Конвенції ООН проти корупції «з належним урахуванням добросовісно набутих прав третіх осіб кожна Держава-учасниця вживає заходів відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, щоб урегулювати питання про наслідки корупції». У ст. 35 Конвенції ООН проти корупції передбачено, що «кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, відповідно до принципів її внутрішнього права, для забезпечення того, щоб юридична або фізична особа, яка зазнала шкоди в результаті будь-якого корупційного діяння, мала право порушити провадження щодо осіб, які несуть відповідальність за цю шкоду, з метою одержання компенсації» [4].

Отже, визначено такі способи усунення наслідків корупційних правопорушень:

- 1) відшкодування державі збитків, шкоди, завданих унаслідок вчинення корупційного правопорушення;

2) відшкодування фізичним та юридичним особам збитків, моральної або майнової шкоди, завданих унаслідок вчинення корупційного правопорушення;

3) скасування нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок учинення корупційного правопорушення, органом або посадовою особою, уповноваженою на їх прийняття чи скасування;

4) визнання актів, рішень незаконними у судовому порядку;

5) визнання нікчемними правочинів, укладених унаслідок корупційного правопорушення;

6) конфіскація майна, одержанного внаслідок вчинення корупційного правопорушення і стягнення на користь держави коштів у розмірі вартості незаконно отриманих послуг чи пільг.

Відповідно до ч. 1 ст. 68 Закону України «Про запобігання корупції» фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок учинення корупційного правопорушення і яким завдано моральної шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку [5].

Крім цього, ч. 2 ст. 68 Закону України «Про запобігання корупції» визначено, що збитки, шкода, завдані фізичній або юридичній особі внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються з Державного бюджету України в установленому законом порядку [5]. Варто зазначити, що не можуть бути визнані, а отже, і відновлені права, які здійснюються юридичними і фізичними особами з порушенням законодавства. Право, одержане особою в обхід закону, наприклад, шляхом підкупу посадової особи, не може бути відновлено судом. Водночас одним із видів відновлення становища, що існувало до порушення права, є поновлення на роботі незаконно звільненої особи.

Найбільш ефективний шлях запобігання корупції – це усунення причин і умов, які її породжують та сприяють її існуванню. Для цього необхідно постійно підвищувати престиж державної служби, зміцнювати мотивацію у вигляді матеріальної зацікавленості, належного матеріально-технічного, соціального та правового забезпечення, і, водночас, посилити відповідальність за вчинення корупційних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Про причини корупції або корупціогенні фактори.
URL: <https://zakon.help/article/korupciya-prichini-korupcii-korupciogenni-faktori?menu=168>.
2. Антикорупційна політика в Україні. Мультимедійний навчальний підручник. НАВС. 2016. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/atikoruption/lectures/lecture_1.html.
3. Про причини корупції або корупціогенні фактори.
URL: <https://buhgalter.com.ua/news/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/pro-prichini-koruptsiyi-abo-koruptsiogenni-faktori/>.
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: документ 995_c16, ратифікація від 18.10.2006, підстава – 251-V, ст. 35. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-УІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

Калашнік Євгеній Олександрович,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної
поліції Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної
поліції Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Телійчук Віталій Григорович

АНАЛІТИЧНИЙ ПРОДУКТ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК БАЗОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ У БОРОТЬБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

За сучасних умов мінливої реальності закономірно виникає необхідність у якісному прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні та нейтралізації загроз Національній безпеці України, однак, варто звернути увагу не лише на національний, але й на транскордонний аспект поширення загроз – явища злочинності. Очевидно, що в боротьбі із зазначеною проблемою залучається максимально різноманітний спектр правоохоронних органів та організацій, однак, ми

пропонуємо виокремити вагомість дослідження процесу здійснення саме стратегічного аналізу кримінальними аналітиками, його результатів, що полягають у створенні необхідного аналітичного продукту.

В загальних рисах, кримінальний аналіз являє собою інформаційну діяльність, що охоплює процеси встановлення та прогнозування зв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими, потенційно з ними пов'язаними даними, для їх використання у розробці тактичних та стратегічних засад з протидії злочинності. Тобто, для якісної боротьби з протидії злочинності кримінальні аналітики застосовують цілеспрямоване збирання, упорядкування, фіксацію, дослідження та оцінку інформації щодо кримінальної обстановки на регіональних та окремих територіях міста, а також на державному кордоні, її зрозумілу візуалізацію, передачу та реалізацію.

Безпосередньо досліджувана стратегічна аналітика охоплює довгострокові проблеми та завдання, зокрема, виявлення ролі та особливостей діяльності керівних кримінальних особистостей, злочинних синдикатів, створення та обґрунтування тенденцій та особливостей зростання злочинної діяльності й встановлення пріоритетів у перспективній правозастосовній діяльності.

На наш погляд, зазначеним наслідком аналітичної діяльності виступає необхідний продукт стратегічного аналізу, до якого варто віднести:

звіт про обстановку; аналізи явищ; тематичні аналізи; кримінологічні регіональні аналізи; структурні аналізи загроз; новації, пропозиції щодо заходів з покращення процесу боротьби зі злочинністю [1, с. 20].

Предметом такого аналізу виступають довгострокові цілі, пріоритети та можливості, що мають значення для усього подальшого розвитку завдань правоохоронної діяльності [2]. Найбільш доцільним впровадженням вказаного предмету виступає саме в процесі аналітичної діяльності стосовно злочинності, в ході якого здійснюється аналіз її суті, обсягу, мінливої динаміки та розвитку злочинності або різних її видів (варіацій кримінальних правопорушень) на окремих територіях і протягом визначеного проміжку часу.

Результат такого «перспективного» аналізу становить сукупність зібраних в результаті професійних аналітичних дій фактичних даних та фактично створює на початковому етапі досудового розслідування кримінального провадження достатній простір передумов інформаційного забезпечення подальшого ходу

розслідування, що стосується як легких, так і особливо тяжких злочинів. Але, на нашу думку, необхідно враховувати, що стратегічний кримінальний аналіз має здійснюватися лише за сприяння та безпосереднього залучення до створення майбутнього аналітичного продукту працівників сектору кримінальної поліції, така необхідність зокрема полягає у важливості здійснення усього комплексу інформаційно-аналітичних дій з урахуванням різносторонніх особливостей пошукової та контррозвідувальної діяльності оперативних співробітників та специфіки їх знань з цієї сфери правоохоронної діяльності, що також має вагоме значення, адже є властивою інформаційному відображенню структури, характеру, та боротьби в майбутньому з явищем злочинності.

Список використаних джерел

1. Заєць О.М. Інститут аналітичного супроводження досудового розслідування кримінального провадження в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. Науковий журнал «Вісник кримінального судочинства». № 4, 2016. С. 17–25.

2. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.

Керосіна Владислав Володимирович,

курсант навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Марков Михайло Миколайович

КОРУПЦІЯ – РАК, ЩО РУЙНУЄ КРАЇНУ ЗСЕРЕДИНИ

Корупція – одне з найнебезпечніших для суспільства та держави явищ. Вона підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, руйнує основні принципи, на котрі спирається будь-яка демократична держава, принципи рівності громадян перед законом, справедливості, неупередженості правосуддя, захищеності людини правоохоронними структурами від різного роду протиправних посягань і свавілля чиновників та ін. Крім цього, корупція завдає державі значної економічної та політичної шкоди, серйозно гальмує поступальний розвиток

суспільства. Корупція в Україні зводить практично нанівещь потенційну ефективність будь-яких економічних та соціальних програм держави, результативність управлінських рішень [1].

Корупція перероджує державний апарат, призводить до того, що чиновництво перестає виконувати своє основне завдання – служити народові, суспільству, забезпечувати реалізацію конституційних прав громадян, а замість цього починає втілювати свої забаганки та руйнувати майбутні перспективні вкладення держави, бо бюджету на підтримання вистачає, а на покращення вже ні! Подолати її можливо лише кардинальними засобами. Саме тому боротьба з корупцією розглядається у нашому суспільстві як одне з найпріоритетніших його завдань [1].

Будучи безпосередньо пов'язаною з механізмами державного управління, корупція зустрічається практично в кожній політичній та економічній системі, є складовою частиною механізму злочинної експлуатації громадянського суспільства тими корисливо-бюрократичними структурами, які переродилися з дійсно державних. В основі визначення корупції в її політичному значенні лежить відомий постулат, відповідно до якого бюрократія фактично є власник державних ресурсів і все, що існує в державі, стає власністю бюрократії. Сама ж вона об'єднує посадових осіб усіх державних органів, органів місцевого самоврядування, державних та муніципальних установ, збройних сил та інших військових формувань.

Сьогодні в Україні влада фактично перетворюється на найвигідніший «бізнес»: затрат – нуль, ризик – мінімальний, дивіденди – колосальні.

Верховна Рада України ще у 2001 р. у постанові за підсумками парламентських слухань щодо стану боротьби з корупцією в Україні зазначила, що проблема подолання корупції в Україні вже втратила суто юридичний аспект і перетворилася на найсерйознішу політичну проблему, нерозв'язання і загострення якої суттєво погіршують міжнародне становище нашої держави та її політичний імідж у світі. Фактично сьогодні вже немає сумніву, що корупція в Україні загрожує національній безпеці, існуванню України як держави взагалі [1].

На таку небезпечність корупції вказує й відомий бізнесмен Д. Сорос: «У всьому світі країни, які начебто повинні бути багатими, залишаються злиденними. Маючи цінні природні ресурси, такі як нафта, алмази та золото, прості люди Анголи, Нігерії, Казахстану і подібних до них країн умирають у злиднях, тому що корумповані чиновники процвітають. Гроші, які могли б

використовуватися, щоб зменшити бідність і надати поштовх економічному зростанню, замість цього розкрадаються... Є тісний зв'язок між експлуатацією природних ресурсів та поширеністю корумпованих і репресивних режимів. Безпечний потік доходів дозволяє таким режимам підтримувати владу. У свою чергу, контроль над величезними потоками грошей надає диктаторам стимул чіплятися за владу. Не маючи потреби у широкій громадській підтримці, ці режими можуть пригнічувати громадян та ігнорувати основні потреби суспільства (охорона здоров'я, освіта та ін.)» [2].

Якщо не згадувати всі минулі роки, а взяти в приклад хоча би 2020–2022 роки. З початку 2020 року за матеріалами Служби безпеки України розпочато 510 кримінальних проваджень про вчинення злочинів, пов'язаних з корупцією. 679 особам повідомлено про підозру. За корупцію засуджено 104 особи, 143 посадовця звільнено з посад.

«Випадки системного руйнування корупцією владних структур є загрозою національній безпеці. І власне, саме таким випадкам протидіє Служба безпеки. Це конкретні розслідування за матеріалами СБУ, які доходять до обвинувальних вироків. По ним є цілком прикладні санкції – звільнення з посад і позбавлення волі» [3].

Але те, що зазначено з приводу санкцій до ЗЛОДІВ ДЕРЖАВИ, все одно не вирішує таких питань: «як повернути гроші державі та народу?», «чи знайшли всіх осіб які з ними співпрацювали?», «чи з'явився контроль над діями майбутніх претендентів на їхні посади?», «які гарантії того, що вони не встигли влаштувати своїх третіх осіб?».

Взяти ще один приклад, 2022 рік дуже голосна новина про екснардепа Микитася, якого викрили на рекордному хабарі в 22 мільйони євро. За інформацією слідства, у жовтні Микитася запропонував меру Дніпра хабар за укладення з підконтрольними йому компаніями контракту з будівництва метрополітену в Дніпрі поза конкурсом. Гроші він обіцяв надавати частинами впродовж дії проекту – до 2027 року. «Лояльність» мера ексдепутат оцінив у 10 % від вартості проекту (220 млн євро), що становить відповідно 22 мільйони євро. На що мер міста написав заяву на екснардепа до правоохоронних органів. Микитася затримали та повідомили йому про підозру за ч. 4 ст. 369 КК України. Санкція цієї статті передбачає ув'язнення від 5 до 10 років з конфіскацією майна або без такої. 20 жовтня ВАКС відправив Микитася під варту з можливістю внести 260 млн грн застави. Апеляційна палата ВАКС

розглянула апеляційні скарги захисників Микитася та частково задовольнила їх. Ухвалу слідчого судді скасували у частині про заставу, встановивши нову в сумі 100 млн грн. [4].

Отже, наскільки корупція поширилася у владі, що правоохоронці фізично і юридично не мають можливості довести вину багатьох українських чиновників-корупціонерів, вони постійно знаходять людей які шукають неправомірну вигоду і допоможуть цій хворобі залишатися в організмі держави, поширюватися та руйнувати її майбутнє далі....

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія / В. М. Гаращук, А. О. Мухатаєв. Харків: Право, 2010. 144 с.

2. Soros G. Transparent corruption // Financial Times. 2002. June 13. URL: https://www.opensocietyfoundations.org/george-soros?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=gs_082018.

3. Служба безпеки України. «Системне руйнування корупцією владних структур є загрозою національній безпеці – Іван Баканов». (дата звернення: 28 жовтня 2020). URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/systemne-ruinuvannia-koruptsiieiuvladnykh-struktur-ye-zahrozoiu-natsionalnii-bezpetsi-ivan-bakanov>.

4. ZAXID.NET. «Суд зменшив заставу для екс-нардепа Максима Микитася до 100 млн грн» (дата звернення: 2 листопада 2022 р.). URL: https://zaxid.net/sud_zmenshiv_zastavu_dlya_eks_nardepa_maksima_mikitasya_na_160 mln_grn_n1552150.

*Коваль Єлизавета Олегівна,
курсант Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ*

*Науковий керівник:
викладач кафедри «Вогнева
підготовка» Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ **Карпенко О. М.***

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНІЧНИХ Й ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ ТРЕНУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ

Вимоги до рівня вогневої підготовленості співробітників поліції постійно зростають. Це пов'язано зі складною

криміногенною ситуацією в країні, зі змінами у соціально-політичній та економічній обстановці.

Застосування зброї співробітниками ОВС під час виконання службово-бойових завдань у результаті вогневого протидіювання зі злочинцями нерідко не ефективне, а іноді закінчується трагічно. Причинами цього здебільшого є набутий кримінальний досвід злочинних елементів, який виходить за межі програми підготовки співробітників в ОВС, а також нехтування вимог щодо заходів безпеки, тощо. Підготовка фахівців для ОВС у вищій школі, які виконуватимуть службово-бойові завдання в екстремальних умовах сьогодення, потребує від курсантів вирішення у процесі навчання [за безпосередньої участі науково-педагогічного персоналу (НПП)] двох основних завдань [2]: 1) набуття сукупності сучасних наукових і практичних знань та навичок зі своєї спеціальності; 2) уміння самостійно мислити, розробляти і вирішувати наукові та професійні завдання.

Таким чином, сучасна підготовка співробітників у ВНЗ пов'язана із засвоєнням великої кількості теоретичної інформації, набуттям на її основі практичних навичок і потребує вдосконалювання на науковій основі навчального процесу, у тому числі й із вогневої підготовки. Практика застосування стрілецької зброї під час охорони громадського порядку, виконання інших службово-бойових завдань висувають підвищені вимоги до вогневої виучки співробітників МВС. Вогнева підготовка співробітників правоохоронних органів є невід'ємним складником їхньої професійної підготовки. Високий рівень вогневої підготовки у співробітників ОВД може бути досягнутий лише комплексними методами у процесі навчання і за таких умов [2]: – добре обладнаної навчально-матеріальної та методичної бази [спеціалізовані аудиторії (клас вогневої підготовки), тир та ін.], яка б дозволяла проводити як теоретичні та тренувальні заняття, так і практичні стрільби з використанням інформаційних технологій у вогневій підготовці [3]; – створення необхідних умов для регулярного і якісного поповнення теоретичних знань з вогневої підготовки; – систематичних тренувань з використанням комп'ютерних технологій та учбової зброї; – практичних стрільб, у тому числі з використанням інформаційних технологій. На всіх етапах навчання вогневій підготовці необхідно запроваджувати елемент використання відповідних комп'ютерних програм. Етап практичної підготовки може бути забезпечений комп'ютерними навчальними програмами з вивчення матеріальної частини різних видів зброї та роботи їх частин і механізмів для практичного

застосування правил стрільби із стрілецької зброї. Наприклад, комп'ютерні навчальні програми, що моделюють різні ситуації збройних нападів злочинців, дозволяють здійснювати негайний аналіз побаченого і пошук найбільш оптимальної для конкретної ситуації тактики дій співробітника ОВС із метою захисту або нападу. Дії того, кого навчають, одразу оцінюються комп'ютером, який на екран виводить інформацію про правильність та ефективність застосування зброї.

Крім того, впровадження у навчальний процес технічних засобів навчання висуває до НПП, окрім відмінного знання предмета й володіння всім методичним арсеналом викладання, певні додаткові вимоги щодо знань та вмінь [4], зокрема: 1) уміння застосовувати комп'ютерну техніку в ході навчання вогневої підготовки; 2) знання комп'ютерних навчальних програм, навчання правилам стрільби зі стрілецької зброї та засобів ближнього бою, розвідці цілей з подальшим виконанням вправ навчальних стрільб та використанням зброї у різних ситуаціях, що виникають під час виконання службово-бойових завдань тощо; 3) знання комп'ютерно-тренажерних і тренажерних засобів з вогневої підготовки, мультимедійного лазерного тир, та ін. **Технічне** тренування необхідне стрільки всіх рівнів підготовленості. З її допомогою вирішуються наступні завдання:

- 1) розвиток силової витривалості руки,
- 2) вдосконалення стійкості зброї,
- 3) розвиток особистого контролю,
- 4) розучування управління спуском,
- 5) управління увагою,
- 6) відпрацювання узгодженості дій у комплексному виконанні пострілу.

Використання таких тренажерів на заняттях з вогневої підготовки дозволить економити боєприпаси, багаторазово повторювати найскладніші елементи техніки виробництва пострілу, проводити стрілянину в ускладнених умовах, використовуючи для цього не тільки стрілецький тир, а й інші приміщення чи майданчики. Заняття з безкульової стрільби дозволяють не допустити багатьох помилок під час стрільби, виправивши їх у ході тренування. Наприклад, у тренуючого не буде остраху очікування пострілу і подальшої віддачі, що дозволяє йому бути психологічно вільним. Крім того, займаючись з макетами зброї, стрілець звикає безбоязно поводитися з бойовою зброєю: зникає прагнення підловити момент для пострілу, зникає

зайва напруга в руках при прицілюванні та відсутнє різке скорочення м'язів на очікуваний звук пострілу. Хорошими помічниками у безкульових тренуваннях визнано електронний тир «рубін», (мультимедійний) «ІНГУЛ» та лазерні тренажери СКАТТ.

Чергуючи в процесі навчання заняття в тирі з виконання навчальних стрільб із заняттями в електроном тирі «рубін» і з використанням лазерних тренажерів сКАТТ, можна помітити наступне.

1. Тренажер СКАТТ дозволяє побачити помилки, які допускаються під час стрільби, та здійснювати контроль за успішністю їх усунення, тому його застосування дає більший приріст успішності курсантів на етапі початкового навчання та формування навичок прицільного пострілу.

2. Електронний тир «рубін» доцільно застосовувати для навчання співробітників, які мають практичний досвід, а також для навчання та вдосконалення навичок курсантів випускних курсів, так як він надає можливість моделювати реальну ситуацію і дозволяє вдосконалювати вміння та навички при швидкій оцінці ситуації для прийняття рішення про доцільність та вибору моменту відкриття вогню. Мультимедійний тир «гул» призначений для набуття навичок стрільби з вогнепальної зброї (пістолети Макаров, Форт і т.п.) в обстановці, максимально наближеній до бойової. Такий тир дозволяє використовувати одночасно всі види імітацій і бойової зброї на одній установці, при цьому може використовуватися бойова зброя будь-якої потужності, аж до великокаліберних гвинтівок, автоматів і гармат. Під час вправи зі стрільби стрілець стає учасником кінофільму, де сюжет розгортається в реальному часі й миттєво змінюється залежно від влучності кожного пострілу. Злочинці падають при влученні або продовжують свої дії при промахах. Кількість можливих сюжетів і варіантів їх розвитку, вправ, типів мішеней не обмежена. Залежно від підготовки стрільців викладач має можливість спрощувати або ускладнювати вправи. Бойові стрільби в мультимедійному тирі «інгул» показали, що навіть стрільці, які мають відмінні результати у стрільбі по звичайних мішенях, часто не встигають орієнтуватися в ситуації, що змінюється, і в реальних умовах могли б бути виведені з ладу злочинцями, не встигнувши відкрити вогонь. у той же час, необхідні навички швидкісної стрільби в мультимедійному тирі «інгул» швидко закріплюються і в реальній обстановці поліцейські отримують значно більше шансів у виконанні

бойового завдання і збереженні власного життя і здоров'я [5]. Безперечно, можна говорити про те, що застосування тренажерів не може замінити стрілянину з бойової зброї, але ніхто цього й не затверджує. Застосування тренажерів доцільно на ранніх етапах навчання та при моделюванні різних ситуацій, що імітують дії військовослужбовців під час виконання ними своїх службово-бойових завдань. Таким чином, використання при вивченні дисципліни «Вогнева підготовка» в закладах освіти правоохоронних органів лазерних стрілецьких тренажерів дозволяє підвищити рівень технічної підготовки курсантів та слухачів у стрільбі з табельної зброї та значно скоротити обсяг часу, необхідний на формування навичок поведіння з нею.

Список використаних джерел

1. Удосконалення методики проведення практичних занять з дисципліни lsej.org.ua. <http://www.lsej.org.ua> ›...PDF.

2. Довгяло, В. К. Информационные технологии в огневой подготовке: проблемы и перспективы развития / В. К. Довгяло, Г. В. Кулешов, В. І. Цагельник // Інформаційні технології в організації навчальної діяльності курсантів та студентів профільних вузів: наук.-практ. конф., м. Пермь, 20 жовт. 2006 – Перм: Перм. філ. На МВС, 2006. с. 23–25.

3. Гофман А. А. Підготовка початківця стрілка : навч.-метод. допомога / А. А. Гофман, Ф. М. Зезюлін. Володимире, 1997. 235.

4. Тарасов В. М. Методические рекомендации по комплексному применению современных тренажерных средств в огневой подготовке из стрелкового оружия // Лазерные технологии в огневой подготовке сотрудников правоохранительных органов и охранных структур: материалы второго специализированного науч.-практ. семинара.

5. Чернищенко О. Є. Використання мультимедіа-технологій в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів внутрішніх військ МВС України. Педагогіка та психологія.

6. Методика вогневої підготовки: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. с. Т. Полторака.

Ковандра Анна Віталіївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент
Овчаренко Леся Валеріанівна

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Корупція – актуальна тема сьогодення. Для набуття повноцінного членства в Євросоюзі Україна повинна виконати низку умов, зокрема боротьбу з корупцією має бути посилено на високому рівні. Саме корупція є найбільшою перешкодою на шляху до забезпечення національної безпеки та демократизації суспільства, а її подолання – головною вимогою лідерів провідних європейських та світових країн. Що ми, українці, розуміємо під словом «корупція»? Це отримання хабарів державними службовцями, продажність чиновників, зловживання владою та посадовим становищем заради особистого збагачення [1]. До того ж соціологічні дослідження свідчать про те, що значна частина громадян України не оцінює корупцію негативно і вважає для себе за можливе за допомогою корумпованих відносин вирішувати особисті питання.

Щоб краще розуміти причини та умови, які породжують корупцію, слід розглянути її історичний аспект. Корупція має досить давню історію. Протягом тисячоліть це явище живе і процвітає – практично за будь-якого режиму та будь-якої влади.

Перші згадки про корупційні діяння можна знайти в «Присязі громадянина Херсонеса», в якій містилося зобов'язання «не давати і не приймати дару на шкоду міста і громадянам», що датується III ст. до н. е., коли в Північному Причорномор'ї існували грецькі міста-держави.

За часів існування Київської Русі були закладені суспільні норми, які не передбачали утримання чиновників за рахунок державної казни, а ті, в свою чергу, жили виключно за рахунок відвідувачів.

В період перебування українських земель у XIV–XVI ст. у складі князівства Литовського поширеним способом отримання

незаконної вигоди можна вважати присвоєння частини коштів, що виділялися на будівництво укріплень та фортець, також заборонялося вирішувати судові справи по дружбі.

За часів козацтва створювались документи, що мали за мету боротися з проявами корупції [2]. Такою пам'яткою була Конституція Пилипа Орлика 1710 року. У розділі X ми знаходимо наступне: «Найбільше ж на людей бідних чинять утиски і здирства та пригнічують їх тягарями владолюбні хабарники, які не за заслуги свої, а через ненаситну пожадливість прагнуть потрапити в уряди військові і посполиті для свого збагачення. Вони спокушають серце гетьманське, і завдяки корупції, без повного обрання та всупереч справедливості і закону, чи в уряди полковничі проникають, чи обіймають інші посади. Тому остаточно постановляється, щоб Ясновельможний гетьман жодними, хоч би й найбільшими, подарунками та респектами не спокушався, нікому за хабарі в урядах ні полковничих, ні інших військових чи посполитих посад не давав і насильно в уряд нікого не призначав» [3].

Як бачимо «владолюбних хабарників» вистачало і в ті далекі часи.

На початку 2014 року Україна ввійшла до числа держав, які знаходяться у стані конфлікту, а з 24 лютого 2022 року почалася війна. Як зазначають науковці, конфліктні держави відрізняються від стабільних демократичних держав деградацією державних та суспільних механізмів забезпечення основоположних прав людини, зниженням рівня доходів, політичною нестабільністю та невпевненістю в майбутньому, що призводить до того, що причиною існування корупції стає не лише невідповідність законів умовам економічної діяльності, але й потреба у виживанні в надскладних умовах. Особливою ознакою високого рівня корупції у різних сферах життя українського суспільства є те, що населення сприймає корупцію як закономірне явище [4, 5, 6]. Тобто суспільство не тільки змиралося з існуючою ситуацією, пристосовувавши до неї правила поведінки, а й визнає корупційні відносини припустимими з погляду моралі й ефективними – з позиції досягнення результату.

Однак зараз, на тлі війни, замість формування нульової толерантності до корупції у засобах масової інформації ми досить часто читаємо новини щодо корупційних скандалів за участю посадових осіб.

«У мирний час корупція шкодить людям непрямо. Під час війни корупція може бути такою ж смертельною, як куля» [7]. Корупціонери на війні гірші за мародерів, адже, обираючи свій гаманець, вони фактично працюють на боці агресора. Отже є нагальна необхідність посилити боротьбу і на цьому фронті, тим більше, що на Україну після перемоги очікує мільярдне фінансування від наших партнерів на відродження економіки та інфраструктури.. А при слові «фінансування» у найгіршої частини держапарату з'являється нездоровий блиск в очах та нові офшорні рахунки» [8]. Отже, законотворець пропонує прирівняти корупцію під час війни до державної зради.

Таким чином, еволюціонуючи, корупція від простого вимагання хабарів, перетворилася на складне, системне, багатогранне явище як локального так і глобального виміру.

Список використаних джерел

1. Гбур З. В. Державне управління економічною безпекою України: теорія та практика: монографія / З. В. Гбур. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2018. 408 с. URL: <https://www.nuozu.edu.ua/zagruzka2/EB3.pdf>.

2. Бабіков О. Антикорупційні норми козацького права. Підприємництво, господарство і право, – 2018. №5. с. 219-222. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/43.pdf>.

3. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_003#Text.

4. Волошенко А.В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 3. с. 8–16. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=ape_2015_3_3.

5. Мошнін А. Корупція у сучасній Україні: стан та напрями протидії. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління, (2(62) (2022), 106–110. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2144/2642>.

6. Тімашов І. Причини та умови корупції в Україні. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13383/53.pdf>.

7. Чорний В.І. Еволюція становлення механізмів державного регулювання у сфері боротьби з корупцією в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління Том 31 (70) № 5 2020, ст. 58-62 URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/5_2020/12.pdf.

8. Дунда О. Корупція на війні гірша за мародерство. URL: <https://lexinform.com.ua/v-ukraini/koruptsiya-na-vijni-girsha-za-maroderstvo>.

Козубенко Анна Максимівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ;

Панасюк Лілія Андріївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент

Грущенко Олена Анатоліївна

ЗАХИСТ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА РЕАЛІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ

На сьогоднішній день питання щодо захисту інвестицій та запобігання корупційній складовій є досить актуальними, адже, ні в кого немає сумніву, що корупція та нестабільна макроекономічна ситуація відлякує іноземних інвесторів від українських ринків. Іноземні інвестори покидають Україну саме через корупцію. У свою чергу, нестача інвестицій, як внутрішніх так і зовнішніх, є однією з центральних проблем, від якої потерпає українська економіка.

Захист іноземних інвестицій в Україні регулюється Законом України «Про режим іноземного інвестування» та

Законом України «Про захист іноземних інвестицій». Ці нормативні акти характеризують ключові гарантії захисту іноземних інвестицій в Україні. Відповідно до статті 19 Закон України «Про інвестиційну діяльність», захист інвестицій – це комплекс організаційних, технічних та правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню цілі внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання доходу від інвестицій [1]. Але в свою чергу іноземні інвестори мають дотримуватися законодавства України та не завдавати шкоди її державним, соціальним та економічним інтересам [2].

Українське законодавство встановлює низку гарантій для іноземних інвестицій. Зокрема, в статті 8 Закону «Про режим іноземного інвестування» зазначається, що якщо в подальшому спеціальним законодавством України про іноземні інвестиції будуть змінюватися гарантії захисту іноземних інвестицій, то протягом 10 років з дня набрання чинності таким законодавством держава, на вимогу іноземного інвестора, буде застосовувати гарантії захисту іноземних інвестицій, які зазначені в Законі [3].

Слід зазначити, що іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації. Державні органи України не мають права вилучати іноземні інвестиції, за винятком випадків реалізації рятівних заходів у разі стихійних лих, аварій, епідемій та епізоотій. Компенсація, що виплачується іноземному інвестору, зобов'язана бути швидкою, адекватною та ефективною.

У разі припинення інвестиційної діяльності іноземний інвестор має право на повернення не пізніше 6 місяців з дня припинення цієї діяльності своїх інвестицій в натуральній формі або у валюті інвестування в сумі фактичного внеску (з урахуванням можливого зменшення статутного капіталу) без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі за реальною ринковою вартістю. Після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів іноземним інвесторам гарантується безперешкодний і швидкий переказ за кордон їхніх прибутків, доходів та інших коштів в іноземній валюті, які були одержані на законних підставах внаслідок здійснення іноземних інвестицій [2].

З огляду на практику, для цілей захисту іноземних інвестицій держава укладає двосторонні інвестиційні договори. Двосторонній інвестиційний договір – це угода, що визначає

умови приватного інвестування, укладеною між фізичними та юридичними особами однієї держави на території іншої держави. Більшість ДІД надають інвестору однієї договірної держави на території іншої держави інвестиційні гарантії, які зазвичай включають в себе справедливе і рівне ставлення, захист від експропріації, повний захист і безпеку.

Особливою рисою багатьох двохсторонніх інвестиційних договорів є те, що вони допускають застосування механізму альтернативного вирішення спорів, в рамках якого інвестор, чії права були порушені, може вирішити спір у міжнародному арбітражі, найчастіше у Міжнародному центрі з урегулювання інвестиційних спорів, замість використання засобів правового захисту у національних судах держави перебування.

Цей процес називається врегулюванням спору між інвестором та державою. Україна ратифікувала Конвенцію про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами 1965 року Законом № 1547-III 1547-14 від 16.03.2000, яка також визначає процедуру проведення інвестиційного арбітражу. Україна уклала двосторонні інвестиційні договори з більш ніж 70 країнами, і більшість з них мають узгоджене сторонами положення про арбітраж.

Далі розглянемо інвестиційний арбітраж як правовий інструмент захисту прав іноземних інвесторів в Україні. Згідно з нормами українського інвестиційного законодавства, спори між іноземними інвесторами і державою про державне регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями розглядаються судами України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України. Всі інші спори вирішуються судами України або, за згодою сторін, в арбітражі. Одним з основних правових інструментів захисту іноземних інвестицій є інвестиційний арбітраж. Україна бере активну участь в арбітражному розгляді між інвестором та державою як державою-відповідачем, або через інвесторів [4].

Більшість українських інвестиційних договорів надають право звертатися до Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів та спеціального арбітражу, створеного за правилами Комісії Організації Об'єднаних Націй з прав міжнародної торгівлі. Деякі договори також дозволяють інвесторам подавати арбітражний позов до Арбітражного суду при Міжнародній торгівій палаті.

Найважливішим фактором для будь-якого інвестора, який має потенційний позов за двохстороннім інвестиційним договором, що вимагає розгляду, є юрисдикція створеного для

розгляду позову арбітражу. Якщо суд визнає, що він не має належної юрисдикції, він відхиляє позов. Пізніше питання юрисдикції детальніше розглядатиметься в консультативному порядку. Ще одне особливо важливе юрисдикційне питання стосується вибору арбітражного форуму.

Однією з головних проблем, з якою може зіткнутися інвестор, є реалізація арбітражного рішення та повернення активів, передбачених таким рішенням. Якщо держава відмовляється добровільно відшкодувати суму за рішенням арбітражного суду, інвестор повинен домогтися визнання і виконання арбітражного рішення в Україні відповідно до цивільних процесуальних правил та Конвенції Організації Об'єднаних Націй про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року (Нью-Йоркська конвенція).

Також, під час воєнного стану важливою є активність самої економіки в країні. Підприємці та бізнес, які здатні стабільно працювати в умовах війни – це справжній хребет української економіки. Активізація бізнес-діяльності – ключовий фактор посилення економічної стійкості держави, а отже, і її здатності ефективно протистояти агресору.

Парламентом та урядом було запроваджено ряд ініціатив, спрямованих на підтримку підприємництва під час воєнного стану. Нові правила передбачають зменшення податкового тиску, спрощення та поліпшення податкових правил, релокації з територій, де ведуться активні бойові дії, кредитування та компенсації для бізнесу, підтримка агробізнесу та сфери харчової промисловості, та інші поліпшення, які дозволять бізнесу продовжувати функціонувати.

Список використаних джерел

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-ХІІ (у ред. від 20.10.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.

2. Про захист іноземних інвестицій: Закон України від 10.09.1991 № 1540а-ХІІ (у ред. від 05.10.1991). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B012/ed19911005#Text>.

3. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 17.08.2022 № 93/96-ВР (у ред. Від 17.08.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Про міжнародний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 № 4002-ХІІ (у ред. від 17.08.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

Криворотько Назар Олександрович,
курсант навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри оперативного-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Марков Михайло Миколайович

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО КОРУПЦІЙНОГО СУБ'ЄКТА В ОСОБІ ВОЛОНТЕРА

Ознаки спеціального суб'єкта злочину виявляють та відображають різно-манітні особливості особи, яка вчинила злочин, характеризуючи особистість. Ці властивості підкреслюються законодавцем у конкретних складах. Вони настільки істотні, що їхня наявність з погляду кримінального закону або робить діяння суспільно небезпечним, або різко змінює характер та ступінь суспільної небезпеки.

Разом із відновленням традицій благодійності як невід'ємна її складова у незалежній Україні починає активно розвиватися волонтерський рух. Це благодійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства загалом; гуманістична діяльність, яка спрямована на соціальну допомогу певним верствам населення, розвиток добробуту та процвітання суспільства.

Україна опинилася в ситуації необхідності швидких та вдалих реформ, відповідно до яких є необхідним подальше удосконалення кримінального законодавства. Однак залишається багато питань, що впливають на якість і ефективність цього законодавства. Вирішення ж багатьох проблем знаходиться в площині законотворення і правозастосовної діяльності.

Разом з унікальним явищем волонтерства в Україні з'явилися псевдо-волонтери-аферисти й шахраї, а також, люди, що збирають гроші з різних волонтерських груп та спільнот за вигаданими приводами. Збором коштів на потребу армії, територіальної оборони, переселенців й інших нужденних з першого дня повномасштабної війни між Росією та Україною

почали займатися не лише офіційні структури чи благодійні фонди. У ці ряди стали також небайдужі громадяни, які мали змогу закупувати та доставляти необхідні, часом дефіцитні речі.

І ті, й інші завдають величезної шкоди волонтерському руху, підриваючи довіру до нього і змушуючи волонтерів кілька разів перевіряти, чи дійсно людина або сім'я потребують допомоги чи це шахраї. Нова системна якість корупційної злочинності чітко простежується в посиленні її організованості і спробах активної протидії соціальному контролю.

Сучасний корупційний волонтер – фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану прибуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги або послуги, що платно виконуються чи надаються. Можливе безоплатне виконання робіт або надання послуг, що здійснюються на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин.

Також корупційною складовою є участь волонтерів у діяльності організації та установи, які є прибутковими, порушенні принципів законності, гуманності, рівності.

Фальсифікована волонтерська діяльність своїм здійсненням найбільше шкодить таким напрямам як:

- надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, дії правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, проведення бойових дій чи здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Україні, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України;

- надання волонтерської допомоги для подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України, а також для післявоєнного відновлення і розвитку України;

- надання волонтерської допомоги особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, збройною агресією Російської Федерації проти України.

Безсумнівно, корупція, як окремих вид злочинності, видозмінюється, вона існує в суспільстві і нерозривно взаємопов'язана з ним. Антикоруційні кампанії, яких було

багато, аж ніяк не вплинули на зростаючу поширеність цього антисоціального явища. Особливої актуальності у нинішній час має набувати саме боротьба із шахрайською волонтерською діяльністю, оскільки саме вона становить значну небезпеку для незахищених суспільних прошарків населення у зв'язку зі збройною агресією РФ.

Список використаних джерел

1. Спеціальний суб'єкт злочину за новим кримінальним законодавством Д. В. Бараненко. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/216831/216926>.

2. Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>.

3. Закон України «Про волонтерську діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>.

Купренюк Єлизавета Віталіївна,
курсант навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Марков Михайло Миколайович

ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ФОРМА КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Корупція належить до найбільш небезпечних негативних соціальних явищ, що призводять до руйнування основ правопорядку і різко ослабляють усі державні інститути. Як свідчить світовий історичний досвід, поширеність корупції значно зростає в періоди великих соціальних потрясінь. На жаль, соціальні перетворення, що почалися в другій половині 80-х років ХХ століття, сприяли тому, що корупція стала однією з характеристик сучасної дійсності. Упродовж останніх десятиліть в нашій країні спостерігається поступальне і інтенсивне зростання числа і видів корупційних правопорушень. З кожним роком ситуація стає усе більш напруженою.

Сьогодні, з огляду на те що, технології розвиваються достатньо швидко та ефективно, засобами боротьби із корупцією можуть бути також й електронні технології, оскільки вони в значній мірі виключають суб'єктивний вплив людини. Таким цифровим засобом запобігання корупції є електронне декларування. В українській правовій дійсності електронне декларування це відносно новий засіб запобігання корупції, правове регулювання якого часто змінюється та удосконалюється.

Основний етап розвитку декларування розпочинається з кінця 1970-х років. Історично воно виникло зі звичайного паперового декларування майнового стану державних службовців, що виникло ще в 1965 році у Сполучених Штатах Америки завдяки президенту Джонсону. Проте реальний відлік історії його розвитку починається з 1978 року. Країною, яка зробила перші схожі кроки у сфері протидії корупції є Великобританія. У кінці 1990-х років поряд із паперовими деклараціями почали існувати й електронні. Загалом електронне декларування є досить новим для нашої держави явищем [1].

Працівники правоохоронних органів України мають вирішальний вплив на формування політики будь-якої держави. Для України нині досить важливим є вдосконалення діяльності правоохоронних органів, так як вони є одним із основних суб'єктів системи забезпечення безпеки України. Ефективним засобом контролю є електронне декларування державних службовців, до яких належать і деякі працівники правоохоронних органів, адже вони виконують управлінські та правоохоронні функції, здійснюють від імені й за дорученням держави виконавчо-розпорядчі повноваження правоохоронного характеру [1].

Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (реєстр декларацій, або система е-декларування) – електронна онлайн-система, що дозволяє вносити, перевіряти та оприлюднювати майнові декларації держслужбовців та інших осіб, що за законом зобов'язані це робити. Створення реєстру передбачено законом «Про запобігання корупції», прийнятого 14 жовтня 2014 року. Закон замінив собою закон «Про засади запобігання і протидії корупції», у якому декларування передбачене лише у паперовому вигляді. Дію закону у частині створення реєстру декларацій спочатку було відтерміновано до 2017 року, але 16 березня 2016 дію закону було повернуто на 2016 рік включно. Наразі, у Верховній Раді зареєстровано законопроект № 8071 «Про внесення змін до деяких законів

України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу» від 23.09.2022 р., яким пропонується поновити електронне декларування та перевірки декларацій [2, 3].

Запровадження електронного декларування не тільки сприяє протидії корупції, а й підвищує рівень довіри населення до правоохоронців. Населення має бути впевнене в тому, що вони кваліфіковано та чесно здійснюють свою діяльність відповідно до вимог законодавства. Зазначимо, що застосування електронного декларування сприяє досягненню таких основних цілей: підвищення рівня прозорості діяльності правоохоронців і довіри громадян; запобігання конфлікту інтересів і його врегулювання в разі виникнення, що дає змогу забезпечити високий рівень доброчесної поведінки працівника правоохоронного органу; контроль за змінами в активах певних правоохоронців для того, щоб запобігти вчиненню ними певних протиправних корупційних дій, що, у свою чергу, захистить їх від необґрунтованих звинувачень і виявлення фактів незаконного збагачення, іншої протиправної діяльності шляхом надання відповідних підтверджувальних документів та інших доказів.

Контроль за діяльністю правоохоронних органів провадиться парламентом та громадськістю. Парламентський контроль здійснює нагляд за дотриманням вимог Конституції та законів України в процесі діяльності спеціальних служб та правоохоронних органів, а також за дотриманням ними конституційних прав, свобод та інтересів людини і громадянина здійснюється з метою удосконалення законів та здійснення захисту.

Громадський контроль є важливою формою реалізації демократії, оскільки дає можливість населенню брати участь у державному управлінні та впливати на діяльність органів державної влади. При органах державної влади створені Громадські ради, функціонують телефони «гарячих» ліній, створені чат Боти для повідомлення інформації. До прикладу, при НАБУ створена Рада громадського контролю з метою забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю при Національному бюро [4].

В Україні передбачено адміністративну, дисциплінарну, кримінальну та фінансову відповідальність за порушення вимог декларування тощо.

Говорячи про перевірку електронних даних в Україні. Так, відповідно до рішення НАЗК «Про затвердження порядку

проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10.02.2017, яким визначається механізм проведення, повна перевірка електронної декларації. З метою здійснення такої перевірки Національне агентство з питань запобігання корупції має право направити запити про надання документів або інформації не тільки в державні органи чи органи місцевого самоврядування, а й суб'єктам господарювання всіх форм власності, громадянам, а також їхнім об'єднанням. Вони повинні з дня отримання запиту, надати відповідь. Якщо будуть виявлені ознаки порушень, то вищезазначений орган пропонує відповідному суб'єктові електронного декларування надати письмові пояснення та/або копії підтверджувальних документів. Після проведення повної перевірки приймається рішення, яке розміщується на веб-сайті вищевказаного органу. Якщо під час перевірки було встановлено недостовірні відомості, рішення про результати повної перевірки направляється спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції [5].

Система електронного декларування є інструментом, який здатний підвищити ефективність і керованість нашої держави, адже така система сприятиме усуненню корупційних ризиків у роботі працівників правоохоронних органів, позитивно вплине на їхню роботу й дасть змогу підвищити їхній авторитет. Запровадивши електронне декларування, українське суспільство матиме дієвий контроль за правоохоронцями, що, у свою чергу, усуне їхню безвідповідальність.

Список використаних джерел

1. Електронне декларування як форма контролю. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324264004.pdf>.
2. Єдиний державний реєстр декларацій. Вікіпедія: [сайт]. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%B9>.
3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р.
4. Історія створення РГК. URL: <https://rgk-nabu.org/uk/diyalnist-rhk/istoriya-stvorennya>.
5. Про затвердження порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 10.02.2017 № 56.

Луцюк Марія Сергіївна,
курсант навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри оперативного-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Марков Михайло Миколайович

КОРУПЦІЯ НА МИТНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ ТА МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЮ

У світі практично кожна людина стикається із корупцією чи натяками на неї від службових чи посадових осіб на міждержавному рівні. Корупція набирає нових обертів із повномасштабним вторгненням, а головною причиною цього явища є незаконний перетин митного кордону осіб, випуск за кордон яких є заборонений чи обмежений.

Найбільшою проблемою на митному кордоні України є корупція, а саме систематична корупція. На превеликий жаль, ми все частіше можемо спостерігати це явище саме від осіб начальницького складу митних кордонів нашої держави.

До прикладу можна взяти ситуацію, яка відбулася 17 листопада 2022 року, коли начальника митного посту «Тіса» Закарпатської митниці та його заступника, які систематично отримували хабарі у автоперевізників за безперешкодний проїзд автобусів через кордон. Згодом посадовці були затримані Державним бюро розслідуванням під час отримання чергового траншу у розмірі 7,5 тис. євро. Попередня кваліфікація такого правопорушення: вимагання службовою особою, яка займає відповідальне становище, неправомірної вигоди за попередньою змовою групи осіб (ч. 3 ст. 368 КК України) [1].

Щодо регулювання питань, пов'язаних із митним режимом визначає стаття 73 Митного кодексу України. Умови перебування товарів, транспортних засобів комерційного призначення у відповідному митному режимі, обмеження щодо їх використання, застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності визначаються цим Кодексом, іншими законодавчими актами України з питань митної справи та у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Також питання, пов'язані з виконанням необхідних митних формальностей та здійсненням

митного контролю товарів, поміщених у відповідний митний режим, регулюються Митним кодексом України [2].

Задля скорочення такого правопорушення, як отримання неправомірної вигоди, були застосовані методи боротьби з корупцією, які визначає розділ 4 закону України «Про запобігання корупції»:

- обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища;
- обмеження щодо одержання подарунків;
- запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поведження з ними;
- обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;
- обмеження спільної роботи близьких осіб [3].

Для того, щоб закон діяв, необхідно, щоб хтось його реалізовував, а тому в Україні є низка антикорупційних органів, а саме:

- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК),
- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ),
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП),
- Державне бюро розслідувань (ДБР),
- Вищий антикорупційний суд (ВАКС)[4].

Основними причинами проблематики даного питання з боку людей, які нашкоджують та корумпують службових осіб є:

- уникнення сплати митних зборів (податків) для переміщення товарів;
- уникнення будь-яких заборон та обмежень, переміщуваних товарів;
- отримання або спроба отримати будь-які форми платежів, субсидій або інших платежів, які не мають юридичного підтвердження;
- отримання або спроба отримати незаконну перевагу, яка шкодить, принципам та практиці законної конкуренції [5].

Цілі запобігання корупційним злочинам треба поділити за рівнями організації та здійснення митної справи на стратегічні й тактичні. Кожна група цілей конкретизується в завданнях.

Стратегічною метою запобігання корупційним злочинам у митній сфері є захист інтересів держави й бізнесу від корупції на митницях шляхом створення ефективної системи запобігання корупційним правопорушенням і злочинам в митних органах. Завданнями, вирішення є забезпечити досягнення стратегічної

мети, будуть формування антикорупційної політики у сфері державного управління митною справою, удосконалення правового регулювання митних правовідносин, підвищення дієвості державного управління митною справою, упровадження міжнародних антикорупційних стандартів у національне митне законодавство, зниження розмірів корупції та обсягів тіньової зовнішньої торгівлі, створення стимулів для легального ведення бізнесу й добросовісного проходження державної служби в митних органах.

Тактична мета запобігання корупційним злочинам полягає в мінімізації корупційних ризиків у діяльності осіб, уповноважених на здійснення митних процедур, та зниженні рівня корупційних злочинів, що вчиняються під час здійснення митного контролю, митного оформлення, справляння митних платежів. Для досягнення тактичних цілей необхідно вирішити такі завдання: розроблення нових та вдосконалення наявних заходів профілактики, відвернення та припинення корупційних злочинів, а також підвищення ефективності діяльності суб'єктів протидії цим злочинам [6].

Отже, під корупційними злочинами в сфері здійснення митних процедур слід розуміти, що це сукупність злочинів, що вчиняються посадовими особами митних органів у зв'язку із виконанням митних формальностей з метою отримання неправомірної вигоди.

Серед корупційних ризиків у діяльності митних органів і осіб, уповноважених на здійснення митних процедур, вагоме детермінуюче значення мають такі: низький рівень професійної добросовісності, неналежний рівень кадрового менеджменту, низька ефективність інформаційно-аналітичної роботи, незадовільні умови оплати праці, відсутність антикорупційної програми в митних органах, традиції хабарництва на митницях і корпоративної культури приховування корупційних злочинів.

Список використаних джерел

1. Бізнес Цензор. Начальника митного посту «Тиса» затримали за систематичне вимагання хабарів з власників автобусів, – ДБР. ВІДЕО (дата звернення: 17.11.2022). URL: https://mbiz.censor.net/news/3381283/nachalnyka_mytnogo_postu_t_ysa_zatrymaly_za_systematychnye_vymagannya_habariv_z_vlasnyki_v_avtobusiv_dbr.

2. Митний Кодекс України № 4495-VI від 13.03.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

4. Електронне видання «ЮРИСТ&ЗАКОН». «Наявні методи боротьби з корупцією. Національне агентство з питань запобігання корупції». Анастасія Гевчук, юрист, ЮКК «Де-Юре». URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA015034#.

5. Безоплатна правова допомога. «Боротьба з контрабандою в Україні» (дата звернення: 20.09.22). URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/borotba-z-kontrabandoyu-v-ukrayini/>.

6. Запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур: монографія / Д. О. Олійник ; [наук. ред. Б. М. Головкін]. Харків: Право, 2018. 200 с.

Мевша Аліна Володимирівна,
курсант навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Марков Михайло Миколайович

СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Під час повномасштабного вторгнення військ країни-агресора на територію України правоохоронна система держави постійно зазнає змін, спрямованих на вдосконалення боротьби з корупційними правопорушеннями. Зазначимо, що корупція – це одна з головних проблем нашого суспільства, вона постійно перебуває в центрі уваги громадськості. Її прояви завжди викликають обурення в пересічних громадян, особливо коли в корупційних діях беруть участь високопосадовці. Саме за подібними фактами, суспільство оцінює ту чи іншу владу. На даний час, нормативно-правовими актами які регулюють відносини, що виникають у сфері запобігання корупції є: Закон України «Про запобігання корупції»[1], також Конституція України [2] та інші міжнародні договори. Також слід зазначити, що Національне антикорупційне бюро України [3], Спеціалізована

антикорупційна прокуратура [4], Національне агентство з питань запобігання корупції, Агентство з розшуку та менеджменту активів [5] та Вищий антикорупційний суд [6] – продовжили працювати з новими адаптаціями до воєнних реалій й органи антикорупційної системи.

Хотілось також зазначити, що протягом 100 днів війни детективи НАБУ та прокурори САП скерували до суду декілька резонансних проваджень, таких як: суперхабар у розмірі 6 млн доларів Укрзалізниці, брата голови Окружного адміністративного суду міста Києва Павла Вовка, щодо підкупу экс-директора Державного бюро розслідувань Романа Труби та інші. Крім того антикорупційні детективи та прокурори допомагають Офісу Генерального прокурора збирати докази воєнних злочинів окупантів: фіксують інформацію від потерпілих та очевидців, а співробітники Управління спеціальних операцій НАБУ, які володіють навичками саперів, разом із колегами з СБУ провели розмінування парку Горького та Саржиного Яру в Харкові. Окрім того, аналітики та юристи бюро в спільній українській робочій групі Task Force розшукують активи підсанкційних чиновників, олігархів та інших посадовців за кордоном [7].

Не слід забувати, що в українському законодавчому полі покарання за корупцію під час війни слід прирівняти до відповідальності за співпрацю з ворогом. У той час як половина українців захищає безпеку суспільства і кордони нашої країни від московської орди, західні країни повинні відкрити другий антикорупційний фронт і покарати корумпованих новаторів.

Одну із важливих ролей у боротьбі з корупцією відіграють викривачі. Голова Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) Олександр Новіков зазначив, що звичка повідомляти про корупцію є питанням формування нової культури в суспільстві, організації культурних змін, що відбуваються з нами під час війни. Сьогодні українці відстежують російські танки, звітуючи про активи російських олігархів, колаборантів. Все це гарантує формування загальної культури доброчесності, яка повинна бути частиною нашої національної ідентичності після війни. Головною особливістю викривачів є те, що вони діють всередині системи. Наприклад, особа працює на підприємстві і помітивши, що керівник «краде» і продає якісь деталі. Це правопорушення, і його дана особа виявив зсередини системи. Отже, коли особистість повідомляє про цей неприємний інцидент

наглядovій раді підприємства, то автоматично стає викривачем, тому що вона дій всередині системи.

Підсумовуючи все вище написане, варто зазначити, що корупційна привеликий жаль, щей досі є одним з актуальних питань сьогодення, а війна значного його ускладнює. Також хочу зауважити, що нещожавно ЗМІ зафіксувало у соціальних мережах з'явилися повідомлення про відродження старих схем «розпилу» бюджетних коштів, продаж «гуманітарки», відкати на митниці. Корупціонери на війні гірші за мародерів. Адже, обираючи свій гаманець, вони фактично працюють на боці агресора.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання корупції». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

2. «Конституція України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

3. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.

4. НАКАЗ 05.03.2020 № 125 «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>.

5. Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.

6. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>.

7. «Війна і боротьба з корупцією. Робота антикорупційних органів під час воєнного стану». Lex Inform Юридичні новини України. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/vijna-i-borotba-z-koruptsiyeyu-robot-a-antikoruptsiynih-organiv-pid-chas-voennogo-stanu/>.

Мищенко Анна Віталіївна,
курсант навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Марков Михайло Миколайович

РОБОТА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Повномасштабне вторгнення країни-агресора змінило життя всієї країни та вплинуло на діяльність держінституцій. Органи антикорупційної системи – Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції, Агентство з розшуку і менеджменту активів та Вищий антикорупційний суд – продовжили працювати, але по-різному адаптувалися до воєнних реалій.

З початку війни НАЗК провело 12 антикорупційних експертиз проектів законів та актів Уряду. Національне антикорупційне бюро та Спеціалізована антикорупційна прокуратура скерували 12 обвинувальних актів до суду у справах про топкорупцію. Вищий антикорупційний суд ухвалив 12 вироків і загалом скерував на підтримку Збройні сили України майже 500 млн грн. Агентство з розшуку і менеджменту активів розшукала активи в Україні та за кордоном на загальну суму більш ніж 1 млрд доларів США, а НАЗК сформувало список із понад 12 тисяч підсанкційних осіб [1].

Одна з важливих задач антикорупційних структур – забезпечити, аби відновлення домівок постраждалих українців відбувалося прозоро, а люди отримали житло, яке справді відповідає їхнім потребам. За попередніми підрахунками Міністерства розвитку громад та територій, в Україні через війну зруйновано або пошкоджено понад 142 тис. житлових будинків, у яких мешкали близько 3,5 млн людей. Відповідно, держава розробляє механізми виплат компенсації громадянам України за пошкодження та знищення нерухомого майна внаслідок бойових дій. Під час проведення зазначеної експертизи у законопроекті було виявлено низку корупційних ризиків, що можуть сприяти

виникненню непрозорого механізму оцінки вартості пошкодженого майна та надання компенсації. Так, з цією метою НАЗК провело антикорупційну експертизу законопроекту «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» [2].

Починаючи з 15 березня 2022 року НАЗК провело антикорупційну експертизу таких законопроектів та актів уряду:

- законопроекту «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності у сфері підготовки та допуску водіїв до керування транспортними засобами»

- проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надкористування»

- законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності»

- законопроекту «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей справляння окремих податків і зборів у період воєнного, надзвичайного стану»

- проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 168 («Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану»)»

- проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до пункту 4 Типової форми контракту з керівником державного закладу вищої освіти»

- законопроекту «Про внесення змін до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» щодо управління активами під час дії воєнного стану»

- законопроекту «Про внесення змін до ЗУ «Про віртуальні активи»;

- проекту наказу МОН «Про затвердження Порядку прийому на навчання до закладів фахової передвищої освіти в 2022 році»;

– наказу МОН від 27 квітня 2022 року № 392 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році».

У зв'язку з перевіркою вищезазначених законопроектів НАЗК пропонує внести зміни, якими передбачити:

– чіткий порядок створення та діяльності Комісії з розгляду питань щодо надання компенсації, обмеження для осіб, які входять до її складу, а також дієві механізми забезпечення прозорості її роботи;

– чіткий перелік підстав для відмови в отриманні компенсації;

– чіткі механізми відбору уповноважених на проведення оцінки вартості відновлення пошкодженого майна, строки проведення такої оцінки, фінансування тощо;

– виключні підстави для прийняття Комісією рішення про проведення повторної оцінки вартості відновлення пошкодженого майна;

– обов'язковість дотримання процедури публічних закупівель для відбору виконавців будівельних робіт та законодавства про містобудівну діяльність;

– визначити право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності Комісії, передбачити юридичну відповідальність її членів [3].

Антикорупційні детективи та прокурори антикорупційних служб допомагають Офісу Генерального прокурора збирати докази воєнних злочинів окупантів – фіксують інформацію від потерпілих та очевидців.

Також аналітики та юристи Національного антикорупційного бюро у спільній українській робочій групі Task Force розшукують активи підсанкційних чиновників, олігархів та інших посадовців за кордоном. У Task Force бере участь не тільки Національного антикорупційного бюро, а й Національне агенство з питань запобігання корупції та Агенство з розшуку і менеджменту активів. Агенство з розшуку і менеджменту активів бере участь у засіданнях між українським Task Force і Task Force Європейської комісії з питань заморожування та конфіскації активів. Подібна співпраця важлива для обміну даними про майно громадян РФ.

У перші дні війни, окрім Штабу гуманітарної допомоги при НАЗК і проекту «Війна і Санкції», НАЗК запустило спецпроект «Ukraine Now. Візія майбутнього» [4].

Беззаперечно, що вторгнення східного сусіда, докорінно змінило перебіг роботи всіх держінституцій в Україні. Але, незважаючи на це Антикорупційні органи зустріли цей виклик підготовленими – вони успішно переформатували свою роботу, адаптувалися до нових реалій та продовжують боротьбу на антикорупційному фронті. Адже ефективна протидія корупції – одна з вимог до України як потенційного кандидата на членство в ЄС. Усі антикорупційні органи по-різному допомагають наблизити нашу перемогу. Під час війни Національне агентство з питань запобігання корупції не тільки виконує свої ключові функції, але й долучається до викликів, що стоять перед країною.

Список використаних джерел

1. Як антикорупційні інституції працюють під час війни. URL: <https://euaci.eu/ua/news/how-anti-corruption-institutions-work-during-wartime-discussion>.

2. 100 днів антикору під час війни. [сайт]. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/3/7350238/>.

3. Робота НАЗК. Національне агентство з питань запобігання корупції: [сайт]. URL: https://nazk.gov.ua/uk/page/15/?sort=organ_name&order=DESC.

4. Як змінилась діяльність антикорупційних інституцій в умовах воєнного стану. Національної академії внутрішніх справ URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/yak-boryutsya-z-korupciyeyu-v-ukrajini-pid-chas-viyni-interv-yu-z-aktivistkoju-cpk-ostanni-novini-50257796.html>.

Мойсєнко Тетяна Олександрівна,
курсант навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

професор кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

Марков Михайло Миколайович

АНАЛІЗ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Антикорупційна стратегія – це документ, який допомагає забезпечити командну роботу всіх органів влади для подолання корупції. Розробка і координація впровадження Антикорупційної

стратегії є відповідальністю Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), закріпленою за ним на законодавчому рівні.

20 червня 2022 року ВРУ було прийнято Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки. Закон, яким було затверджено стратегію, також передбачає зміни, які допоможуть покращити процедури роботи антикорупційних органів [1].

Після громадських консультацій проект Стратегії пройшов етап формальних узгоджень з органами виконавчої влади.

Події які почали відбуватися з 24 лютого 2022 року вплинули на функціонування багатьох державних і приватних установ. Через збройну агресію східного сусіда призупинено подання електронних декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування та тимчасово не здійснюються заходи фінансового контролю, зокрема повні перевірки декларацій посадовців. Багато співробітників антикорупційних органів, а також волонтери громадянського суспільства приєдналися до збройних сил для боротьби з ворогом на фронті. Водночас війна створила нові можливості для корупції, а також може створити великий ризик для післявоєнної відбудови України та її подальшого розвитку в напрямку європейської інтеграції і впровадження визнаних міжнародних практики і стандартів [1].

Водночас, на сьогоднішній день для України є актуальними проблеми, які не дозволяють повноцінно проводити антикорупційну діяльність в умовах воєнного стану:

1) відсутність прозорого механізму для отримання та використання коштів на відновлення та гуманітарної допомоги, публічної відкритої платформи для публікації та моніторингу урядом, донорами та громадянським суспільством надходжень та витрачених коштів та гуманітарної допомоги;

2) неналежний рівень забезпечення антикорупційних органів, інституцій кадровими і матеріальними ресурсами для виконання їхніх завдань (під час і після воєнного стану);

3) невідповідність деяких норм антикорупційного законодавства міжнародним стандартам, стандартам ЄС, а також окремі послаблення антикорупційного законодавства на час воєнного стану [1].

Законом визначено п'ять основних принципів антикорупційної політики на 2021–2025 роки:

1) оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування, зокрема усунення дублювання повноважень різними органами;

2) цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних;

3) створення на протипагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб;

4) забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення;

5) формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права [2].

Сфери, які охоплює Стратегія Антикорупційна стратегія охоплює питання функціонування загальної системи запобігання корупції, визначає пріоритети запобігання корупції у конкретних секторах державного управління та приділяє велику увагу питанню відповідальності за корупцію.

Пріоритетні сектори державного управління, визначені стратегією:

1. суд, прокуратура, поліція;
2. державне регулювання економіки;
3. державний та приватний сектори економіки;
4. податки та митниця;
5. будівництво, земля, інфраструктура;
6. сектор оборони;
7. охорона здоров'я та соціальний захист;
8. система запобігання та протидії корупції [3].

Міжнародний досвід свідчить, що розробка та ухвалення антикорупційних стратегій дозволило багатьом країнам сформувати комплексні системи протидії корупції, значно посилити ефективність державного управління, оптимізувати функції щодо здійснення державного контролю та нагляду за діяльністю держустанов [4].

«Єдиного рішення у боротьбі з корупцією не існує. Кожна країна повинна вивчити свої унікальні обставини і розробити власну комплексну стратегію, яка має включати три головних аспекти – стримування корупції, її попередження та антикорупційну освіту. Доручити координувати й реалізовувати таку стратегію, а також залучати до неї громадськість, в ідеалі, треба ефективному та незалежному антикорупційному органу», – радить Тоні Квок Ман Вай [4].

НАЗК розробило Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки, провівши численні консультації та погодивши проєкт із

37 органами влади. Наступний етап після ухвалення законопроекту в другому читанні – розробка НАЗК детальної державної програми на виконання Антикорупційної стратегії. Ця програма затверджується рішенням Уряду. Її будуть зобов'язані виконувати державні органи як на центральному, так і на місцевому рівнях, що забезпечить системну антикорупційну діяльність [4].

Список використаних джерел

1. Проект Плану відновлення України «Антикорупційна політика». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/anti-corruption-policy.pdf>.

2. 5 основних принципів антикорупційної політики на 2021–2025 р. URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/5-osnovnyh-prynsyviv-antikoruptsiynoi-polityky-na-2021-2025-roky/>.

3. Антикорупційна стратегія. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antikoruptsiyna-strategiya/>.

4. Антикорупційна стратегія: «великі кочегари» зарубіжних країн. URL: https://lb.ua/blog/olena_moshenets/520660_antikoruptsiyna_strategiya_veliki.html.

Павленко Ольга Сергіївна,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат економічних наук

Овчаренко Леся Валеріанівна

ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЯВИЩ

Корупція не є новим явищем у нинішньому суспільстві. Вона бере свій початок ще з того моменту, як у світі почали з'являтися перші держави та міста. Саме тоді почався поділ населення на керівників та людей які мають їм підпорядковуватись, тобто керованих. Ще з того часу людство почало боротись з корупцією, адже вона гальмує життя країни, змушує владу рухатись у напрямку який вигідний лише деяким сторонам, а не усій державі.

Як зазначає українське законодавство, корупція – використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб [1].

У сучасному світі ця проблема сягає світового масштабу. Найтісніше корупція пов'язана з політичною та правничою системою. Там зосереджений основний поділ людей на керованих та керівників, а також зловживання використанням адміністративних ресурсів. У даному контексті це поняття можна ототожнювати з корупцією, але віднести ближче до політичної сфери, адже воно також означає вживання владних повноважень з метою приватних або ж партійних інтересів.

У будь-якій країні корупція є закономірною реакцією громадян на існуючий державний устрій, на неспроможність держави створити, а також забезпечити нормальне функціонування суспільства. Така ситуація в Україні значною мірою стала допустимою внаслідок браку політичної стратегії формування нової системи державного управління, позитивних трансформацій у галузі діяльності управлінського апарату, наявності багатьох залишків старої командно-адміністративної системи у подібні надто великого державного управлінського апарату з необґрунтовано широкими повноваженнями, зокрема розпорядчо-дозвільного змісту, ускладненим, забюрократизованою та неконтрольованою системою задоволення нагальних потреб населення, відсутності чіткого порядку надання управлінських послуг [2, с. 74].

В Україні можна виокремити такі чинники виникнення явища корупції, а саме: соціальні, політичні, економічні, а також обов'язково організаційно-управлінські. Без останніх не може обійтись жоден з вищевказаних чинників.

Соціальний чинник вказано найпершим, адже він бере свій початок з самого народження майбутнього повноправного учасника суспільного життя. Це неосвіченість населення та правовий нігілізм.

Індивід зростає в середовищі де корупція є звичним явищем. Через це він повною мірою не усвідомлює всю глибину проблеми корумпованості, не уявляє свого життя без «дякування» після пришвидшення вирішення проблем побутового рівня, як наприклад обстеження у лікаря поза чергою і т.д.

Політичний чинник можна охарактеризувати такими прикладами, як:

- стимулювання голосування політика за вигідний для приватної особи законопроект, шляхом надання йому за це грошової винагороди;

- створення нової державної системи, та в свою чергу руйнування старої. Реорганізація центральних органів влади – відомства, міністерства, державні агентства. Чиновники вдаються до хабарів, аби втриматись на власних посадах під час змін сталою для них порядку.

До економічного чинника насамперед входить тінізація економіки, тобто діяльність, що здійснюється поза державним обліком та провокує зменшення надходження податків до державного бюджету. Підприємці вдаються до корупції, аби не оподатковувати власний прибуток.

Варто ще виокремити перерозподіл державної власності, коли придбання приватними особами державних підприємств відбувається за заниженими цінами. Тут корупція виникає у зв'язку з дачею хабаря особі, яка буде проводити оцінювання майна.

Корупцію формує значна кількість дозвільних процедур, заборон, відсутність механізму і правових підстав захисту інтересів громадян, залучених до діяльності органів державної влади. До організаційних чинників корупції варто віднести незбалансованість прав, а також відповідальність державних службовців. Відсутність стабільності службового становища та невелике грошове утримання створює організаційно-управлінський чинник.

Без даного фактору дійсно не може обійтись жоден з вищезазначених пунктів. Соціальний чинник з'являється, бо чиновник чекає від людей грошової винагороди через мале утримання. Політичний чинник також не може існувати без організаційно-управлінського, адже коли звичайна людина займає місце у політиці, то теж буде чекати або брати приклад з колег, та посідати ланку в корупційній діяльності.

32 бали зі 100 можливих отримала Україна в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2021 рік. Вітчизняний показник знизився на один бал, і тепер Україна посідає 122 місце зі 180 країн у CPI [3]. Це непоганий

результат зважаючи на нелегке становище країни, а допустима похибка на шляху до кращого майбутнього.

З цього можна зробити висновок, що неможливо виокремити якийсь один чинник виникнення корупції. Це комплексне явище для усіх сфер суспільства, які тісно пов'язані одна з одною. Тому звинувачувати лише суспільство, чи лише політику буде неправильно та недоречно.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-УП URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

2. Дрьомов С. В. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії. Зелена книга державної політики: Монографія / С. В. Дрьомов, Ю. Г. Кальниш, Г. О. Усатий та ін. Видавництво: Державне підприємство «Науково-виробничий центр Пріоритети». Київ, 2011. 87с. URL: <http://sd.net.ua/2012/03/08/korupciya-v-ukrayini.html>.

3. Офіційний портал України індексу сприйняття корупції. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/%20-%20/>.

Скалацька Тетяна Ігорівна,

здобувач ступеня вищої освіти магістра
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

уповноважений з антикорупційної
діяльності Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, старший науковий співробітник
Стрільців Олександр Михайлович

ФОРМУВАННЯ В СУСПІЛЬСТВА НЕТЕРПИМОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що в Україні загальний рівень корупції доволі високий. Подолання корупції істотно ускладнюється тим, що в суспільній свідомості досить часто корупція сприймається лише в тих випадках, коли мова йде про високопосадовців та значні суми коштів. При цьому, вирішення особистих питань в поза правовий спосіб (із наданням неправомірної вигоди, залученням особистих зв'язків, тощо) не сприймається суспільством як щось неприйнятне, хоча такі випадки, за своїм сукупним обсягом, можуть навіть перевищувати втрати держави від корупції на високому рівні.

Метою роботи є визначення специфіки формування у суспільства нетерпимого ставлення до корупції та формування теоретичних висновків за напрямками дослідження.

Виклад основних результатів дослідження. В.А. Пентегов та Л.І. Щербина вказують, що «осною для корупції є економічне підґрунтя». Рівень поширення її в державі лише тоді може знизитися до оптимального, коли вчиняти корупційні діяння стане економічно не вигідно, коли заробітна плата державного службовця чи іншої службової особи буде відповідати його соціальному статусу, а самі ці особи цінуватимуть свою роботу і посаду, коли їх високооплачувана діяльність буде прозорою для громадян, а також тоді, коли у суспільстві запрацюють демократичні норми громадського і державного контролю» [1]. Хоча, безумовно, частково корупція виникає саме з економічних питань, зводити все саме до економічної складової, на нашу думку, недоцільно. Так, економічною складовою неможливо виправдати корупцію на рівні високопосадовців, а також випадки, коли громадяни самі пропонують неправомірну вигоду з метою прискорення бюрократичних процедур, або ж за принципом «прийнятого в суспільстві акту подяки». Слід погодитися з тим, що «корупційна поведінка не стільки визначається зовнішніми обставинами, скільки залежить від внутрішніх детермінант: комплексу певних якостей особистості, її установок, ціннісних орієнтацій і моральних норм регуляції поведінки тощо. З'ясування психологічної природи корупції дозволить розширити арсенал нерепресивних способів її подолання, діагностувати і прогнозувати корупційної поведінки, коригувати мотивацію представників публічної влади на стадії формування корупційної установки, створювати переконаність в неприпустимості корупційної поведінки у громадян, пролонгувати вплив заходів юридичної відповідальності» [2, с. 76]. Зовнішні фактори безумовно можуть справляти вплив на поширеність корупції – так, наприклад, до зменшення корупції призвело переведення значної частини адміністративних послуг в електронний формат, та усунення контакту між заявником і державним службовцем. Разом з цим, це не свідчить про зміну ставлення учасників правовідносин до корупції як явища.

Більш того, в багатьох випадках учасники правовідносин можуть і не усвідомлювати, що те чи інше діяння є корупційним, зокрема у випадках, коли мова йде не про державних службовців як таких (зокрема, «вступні внески» за зарахування до школи,

готівкові збори в «шкільні фонди», «подяки» лікарям, обов'язкові «благодійні внески» в лікарнях, тощо). Так, як вказує В.А. Пентегов, «зберігається і, ймовірно посилюється надмірний максималізм оцінок: не менше третини опитаних сприймають корупцію, керуючись соціальними, доволі широкими критеріями кваліфікації; тобто соціальний підхід домінує над правовим; наслідком цього, зокрема, є висока ймовірність визнання корупцією поведінки, що не визнається такою за правовими критеріями» [3, с. 127]. Так само, існує ймовірність сприйняття людиною корупційного діяння як соціально допустимого. І саме тому, ключовим при формуванні належного ставлення людини та суспільства до корупції має стати саме правова та антикорупційна освіта, правове виховання.

Ключовим у формуванні нетерпимості до корупції має стати саме правове виховання, впровадження антикорупційних курсів як при навчанні спеціалістів-правників, так і для всіх громадян України зі шкільного віку.

Правове виховання можна визначити як цілеспрямовану діяльність держави, а також суспільних структур, засобів масової інформації, трудових колективів щодо формування високої правосвідомості та правової культури громадян. Антикорупційна спрямованість правового виховання ґрунтується на підвищенні в суспільстві, загалом, позитивного ставлення до права та його дотримання; підвищенні рівня правових знань, у тому числі, про корупційні форми поведінки та заходи щодо їх запобігання; формуванні у державних, муніципальних службовців та громадян уявлення про заходи юридичної відповідальності, які можуть застосовуватися у разі вчинення корупційних правопорушень.

Основними формами реалізації правового антикорупційного виховання є:

- антикорупційну освіту, тобто формування нетерпимості до корупційної поведінки у рамках навчальних програм шкільної, вищої, після вузівської та додаткової освіти;

- антикорупційна пропаганда насамперед через засоби масової інформації, у тому числі з використанням соціальної реклами;

- проведення органами державної влади та місцевого самоврядування різних заходів (слухань, нарад, семінарів, конференцій та ін.) антикорупційної спрямованості.

Метою антикорупційного виховання є виховання ціннісних установок та розвиток здібностей, необхідних для формування у молодих людей громадянської позиції щодо корупції, формування негативного ставлення до корупційних проявів.

Висновки. Таким чином, ключовим у формуванні нетерпимого ставлення до корупції має бути саме правове виховання, оскільки вплив на зовнішні фактори може сприяти зменшенню корупції, але не обов'язково змінюватиме ставлення до неї. При цьому вкрай важливим є формування розуміння, що так звана «побутова» корупція за своїм змістом і наслідками для суспільства нічим не відрізняється від корупційних правопорушень високопосадовців. З іншого боку, формування у суспільстві нетерпимого ставлення до корупції не може бути самоціллю. Реалізація цього завдання лише створює необхідні умови для ефективної боротьби з корупцією та мінімізації її соціальних передумов. Таким чином, правове виховання громадян в дусі нетерпимості до корупції не може самостійно виконати функцію подолання корупції, а тому має доповнювати інші антикорупційні заходи, а не замінювати них.

Список використаних джерел.

1. Пентегов В.А., Щербина Л.І. Формування негативного ставлення суспільства до корупції. URL: <http://anticorruption.com.ua/formuvannya-negativnogo-stavlennya-susplstva-do-korupcynih-proyavv.html>.

2. Давидова О.В. Психологічні аспекти дослідження корупції. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст]: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.): у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. с. 75–77.

3. Пентегов В. А. Механізм формування в суспільстві нетерпимості до виявів корупції. Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції [Текст]: матеріали круглого столу (Київ, 2 листоп. 2018 р.) / [редкол.: В. Черней, К. Ланчинскас, А. Фодчук та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. с. 126–128.

Уманська Ірина Олександрівна,
курсант навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри оперативного-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Марков Михайло Миколайович

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ПОЛІЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Проблема корупції в усіх сферах діяльності органів державної влади та управління є актуальною для сучасних умов і має глобальний та системний характер. Корупція є прямою загрозою національній безпеці та перешкоджає розвитку демократичних інститутів нашої країни та громадянського суспільства, перешкоджає реалізації громадянами своїх конституційних прав у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення та відносин власності. Крім того, корупція негативно впливає на розвиток економіки, а також на фінансову систему та всю інфраструктуру сучасної української держави.

Що стосується міжнародних досліджень, за рівнем корупції поліція посідає третє місце у світі після політичних партій та державних службовців [1, с. 103].

Корупція – проблема не лише України, тому заходи на національному рівні мають поєднуватися з комплексними діями в міжнародному масштабі.

Отже, корупція в поліції – це загальносвітова глобальна проблема. Знання особливостей запобігання та протидії корупції поліцейських за кордоном, безсумнівно, буде сприяти вдосконаленню боротьби з корупцією в нашій країні.

Узагальнюючи міжнародний досвід, слід виділити наступні напрями запобігання та протидії корупції в поліції:

- 1) розвиток неформальних етичних норм, які виключають корупційну поведінку;
- 2) формалізація антикорупційних вимог;
- 3) створення матеріальних стимулів для поліцейських, які не допускають корупційні дії;
- 4) встановлення санкцій для корумпованих поліцейських.

У першому напрямку йдеться про морально-етичне виховання громадян загалом та поліції зокрема. Хоч антикорупційний менталітет установок є природним, розвинені країни роблять надзвичайну роботу, щоб запровадити в суспільну свідомість нові етичні норми.

Другий напрямок передбачає розробку загального антикорупційного законодавства та закріплення антикорупційних стандартів у конкретних нормативно-правових актах, що регламентують діяльність працівників поліції.

Третій напрямок. Протягом тривалого часу в розвинутих країнах поширена думка, що поліцейські сили в основному складаються з людей, які не є економічно мотивованими і тому не потребують високої зарплати.

Четвертий напрямок передбачає існування кількох незалежних центрів антикорупційного контролю – внутрішнього та зовнішнього, з боку громадянського суспільства.

У всіх країнах поліцейські органи мають спеціалізовані підрозділи, які розслідують правопорушення у сфері поліцейської діяльності. Для проведення цих розслідувань зазвичай призначаються спеціальні таємні співробітники. Наприклад, у Великій Британії існує спеціальний таємний антикорупційний підрозділ, який діє під виглядом комерційної компанії [2, ст. 147].

Щорічно підвищується якість і повнота перевірки інформації, що збирається про кандидатів, яка повинна бути максимально повною і об'єктивною. У США прийом на службу в поліцію відбувається шляхом прийняття спеціальної присяги, яка зобов'язує відповідного претендента чесно повідомити все відоме про себе [3, с. 112].

Поліція в США організовує спеціальну роботу з запобігання професійним порушенням. Це досягається шляхом впровадження відомчої системи контролю, яка базується на двох елементах:

1) контроль за матеріальним добробутом працівників та їх близьких;

2) щоденний моніторинг службової діяльності працівників [5, ст. 203].

Одним із елементів запобігання корупції канадською поліцією є спеціальне психофізіологічне обстеження абітурієнтів на поліграфі.

Просвітницькі заходи вважаються ефективним засобом запобігання корупції в поліції. У Фінансовій поліції Італії питання

запобігання корупції вивчають на спеціалізованих курсах. Семінари з питань корупції поширені серед правоохоронних органів Великобританії, Данії, Молдови та Польщі, при цьому особлива увага приділяється їх підготовці до дій у разі підкупу чи примусу до вчинення інших протиправних дій [4, ст. 118].

За винятком Федерального кримінального відомства, завдання виявлення та запобігання корупції в поліції Німеччини довірені найдосвідченішим керівникам, які мають повноваження проводити офіційну перевірку інформації про корупцію в поліції з різних джерел, у тому числі анонімних [3, с. 92].

Отже, вивчаючи міжнародний досвід запобігання та протидії корупції в поліції, можна зробити кілька важливих узагальнень:

- 1) основна профілактична роль досягається шляхом надання значних соціальних пільг під час служби та після неї;
- 2) відбір кандидатів у поліцію відбувається на високому рівні і продовжується протягом служби;
- 3) діяльність поліції завжди знаходиться під громадським контролем.

Аналіз зарубіжного досвіду запобігання та протидії корупції в поліції може стати орієнтиром для реформування інститутів НПУ та впровадження антикорупційних заходів в країні. Однак для підвищення ефективності роботи необхідне ретельне впровадження міжнародних стандартів, встановлених іншими країнами

Список використаних джерел

1. Довжанин В.М. Правове регулювання запобігання та протидії корупції за законодавством США / В.М. Довжанин // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2015. Вип. 13(1). С. 102–106.
2. Григоренко І.А. Зарубіжний досвід протидії службовим зловживанням та корупції в діяльності поліції / І.А. Григоренко // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2014. № 1. С. 146–155.
3. Протидія організованої злочинності в країнах ЄС та США. Київ: НТВ «Правник», 2002. 292 с.
4. Бровкин В. Новые инициативы США в отношении борьбы с коррупцией в глобальном контексте / В. Бровкин // Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність: матеріали міжнар. наук.-практ. семінару / Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого / В.В. Сташис (відп. ред.). Харків, 2003. С. 115–121.

5. Карпов Н.С. Протидія корупції у правоохоронних органах: американський підхід / Н.С. Карпов, А.В. Савченко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2004. № 4. С. 202–205.

Шевчук Андрій Олегович,
студент Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ В АНТИКОРУПЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ

Трансформація інституційних і економічних умов у країні та активна інтеграція в глобальні процеси відбуваються під тиском ризиків, що виникають при реалізації реформ. Для України такими системними ризиками є тінізація економіки, ухилення від оподаткування й корупція, котрі викривлюють економічні й соціальні процеси та є загрозою для розвитку правової держави.

Однією з найгостріших проблем у сучасному вітчизняному бізнес-середовищі є корупція у фіскальному відомстві (проте це не меншою мірою стосується всіх правоохоронних відомств). Корупція як суспільне явище становить чи не найбільшу небезпеку для суспільства, оскільки не лише радикально знижує ефективність державного управління, а й пригнічує ділову та соціальну активність громадян, деформує конкурентне середовище й економічний зміст господарських операцій [1].

Для вітчизняної фінансової науки дослідження податкового контролю є новим напрямом наукового пошуку, тому ця проблема лише фрагментарно висвітлювалась у публікаціях як науковців, так і практиків. Перше місце серед завдань органів Державної податкової служби посідає податковий контроль.

Податковий контроль – це єдина система обліку платників податків, а також контроль за правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю сплати податків, нарахованих фінансових санкцій, порядком проведення розрахунків, обліку товарів та коштів.

Важливе значення має: формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб та єдиного банку даних про юридичних осіб – платників податків та інших податкових платежів; прийняття у випадках, передбачених законом, нормативно-правових актів та методичних рекомендацій з питань оподаткування; роз'яснення законодавства з питань

оподаткування серед платників податків та внесення пропозицій щодо його вдосконалення [2, с. 188].

Слід зазначити, що значна частина правових актів у сфері оподаткування є складною і незрозумілою широкому і різноманітному колу платників податків, дуже багато існує упушень в податковому законодавстві, суперечностей. Внаслідок цього виникає дуже велика кількість порушників і вона буде збільшуватись, так як існує неспроможність держави врегулювати систему ефективного контролю та виявлення правопорушень. Така політика держави не тільки не створює умов для розвитку економіки, а й мимоволі заганяє платника податків в глухий кут.

Світовий банк, експерти ООН і Transparency International визначають корупцію як «зловживання державною владою для особистої вигоди». У Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією під останньою розуміється активний і пасивний підкуп національних та іноземних посадовців, суддів, членів громадських і міжнародних організацій, парламентських зборів, зловживання впливом у корисних цілях, підкуп у приватному секторі [3].

Тобто концептуально корупція – це взаємодія економічних агентів та інститутів, спровокована прагненням отримати економічні вигоди, що й обумовлює її різновиди. На нашу думку, можна виокремити найпоширеніші форми та прояви корупції, котрі ґрунтуються на способах незаконного збагачення (таблиця). Слід звернути увагу на її тісний зв'язок із господарською діяльністю, а саме істотний вплив на економічні процеси та конкурентоспроможність на рівні як країни, так і окремих суб'єктів господарювання, через викривлення корупційними діями конкурентних умов ведення бізнесу.

Важливо закріпити перелік заходів податкового контролю, пов'язаних із обліком платників податків, а саме: одержання від платника податків документів, необхідних для взяття на облік в податковому органі, їх перевірка; включення інформації про платника податків до реєстру платників податків та присвоєння йому ідентифікаційного номера платника податків; отримання від платника податків інформації про внесення змін до наданих документів та включення цієї інформації до реєстру платників податків; включення інформації про зміну документів платника податків до отримання і включення в реєстр платників податків відомостей про платників податків, що надійшли від інших джерел; видача платникові податків свідоцтва (повідомлення) про взяття на облік у податковому органі, свідоцтва про взяття на облік в якості платника податку на додану вартість, довідок, необхідних

для здійснення ним господарської діяльності; відповіді на запити, що надходять з податкових, правоохоронних, судових або інших органів, які стосуються відомостей, що містяться в установчих документах платників податків, і їх рахунків у банках; надання бази даних реєстру платників податків на місцевий і державний рівні; перевірка відомостей, що містяться в реєстрі платників податків [4, с. 199].

Отже, податковий контроль відіграє суттєву роль у системі забезпечення економічної безпеки держави, а його удосконалення є пріоритетним для України у зазначеній системі. Для удосконалення контролю у сфері оподаткування необхідно поєднати зусилля всіх органів контролю, прийняти ефективне законодавство, яке забезпечує відповідальність платників податків за ухилення від сплати податків та приховування інформації про доходи, а також дотримання трьох основних умов: – підвищення податкової культури платників податків, їх податкової дисциплінованості; – підвищення кваліфікації працівників податкових органів, контроль за дотриманням ними норм, що регламентують проведення податкового контролю.

Список використаних джерел

1. Корупція в Україні: сприйняття, досвід, ставлення. Аналіз загальнонаціональних опитувань 2015–2018: звіт за результатами соціологічних досліджень КМІС на замовлення USAID / Програма сприяння громадській активності «Долучайся!». Київ, 2018. URL: <http://ucmc.org.ua/uk/2658-2/>.

2. Протидія одержанню неправомірної вигоди службовою особою підрозділами захисту економіки національної поліції України / С. М. Бортник, А. М. Лисенко, А. О. Шишкін та ін. Харків: Форт, 2017. 188 с.

3. Калітенко О., Трістан М. Посібник викривачам корупції. Київ: ГО «Трудові ініціативи», 2017.

4. Філіпенко Т. В., Філіпенко А. С. Правові засади підготовки антикорупційних програм органами влади. Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції 2020 року: Зб. тез наук. праць / за заг. редакцією К.В. Балабанова. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 199.

Щур Софія Олегівна,

курсант навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

заступник начальника відділу
організації наукової діяльності та
захисту прав інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник ***Калиновський
Олександр Валерійович***

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Сьогодні протидія корупції є нагальним питанням для України. Адже однією з причин неієвої роботи та недовіри до органів державної влади є саме корупції, коли під час здійснення своїх посадових обов'язків державні службовці керуються особистими інтересам, що відрізняються від суспільних.

Ключовим елементом протидії корупції та викритті корупційних схем є викривачі. За результатами загальнонаціонального опитування щодо громадського залучення від USAID/ENGAGEкількість українців, які готові повідомляти про випадки корупції, зросла вдвічі – із 44% до 84 %. Крім того, частка українців, які вважають, що корупцію неможливо виправдати, зросла із 40 % у 2021 до 64 % у 2022 році.

Викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання [1].

На викривачів покладається великий громадський обов'язок, так як вони діють не з корисливих мотивів, а з метою запобігання корупційним правопорушенням. Однак часто виникають ситуації, коли даних осіб звільняють з роботи чи погрожують їм. Важливим питанням постає захист викривачів.

Основні гарантії захисту журналістів передбачені Законом України «Про запобігання корупції». Відповідно до статті 53 усі викривачі та їх близькі родичі перебувають під захистом держави. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненим повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»[1].

Важливим фактором є фізичний та психологічний захист викривачів. Адже нерідко такі особи не повідомляють про корупційні кримінальні правопорушення під страхом шкоди життю чи здоров'ю самому викривачу або ж членам їх сімей. За наявності загрози вашому життю, здоров'ю та майну або ж вашим близьким родичам необхідно звернутися до правоохоронних органів. Адже Законом України «Про забезпечення осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» передбачено заходи безпеки викривачів та їх близьких родичів, а саме: особиста охорона, охорона житла і майна; видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; заміна документів та зміна зовнішності; зміна місця роботи або навчання; переселення в інше місце проживання; поміщення до установи органів соціального захисту населення; забезпечення конфіденційності відомостей про особу. Такі заходи є важливим елементом захисту, адже відчуття безпеки заохочує осіб повідомляти про вчинення корупційних правопорушень [2].

Ще одним видом захисту викривачів є трудовий. Так у статті 32 Кодексу законів про працю зазначено, що працівник, який повідомив про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», вчинених іншою особою, не може бути звільнений чи змушений до звільнення, притягнутий до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з таким повідомленням або підданий іншим негативним заходам впливу, або загрозі таких заходів впливу. У раз звільнення працівник повинен бути поновлений на попередній роботі органом, який розглядає трудовий спір [3] Викривачів також не може бути піддано негативним заходам з боку керівника або роботодавця [1]. У разі

при порушення трудових прав викривача, його близьких осіб або загрози їх порушення, викривач повинен проінформувати керівника або роботодавця про права та гарантії захисту викривача, передбачені Законом України «Про запобігання корупції» та необхідність їх дотримання, а також звернутися до Національного агентства з питань запобігання корупції або до суду.

Важливою гарантією захисту викривача є його право на анонімність та конфіденційність. Заборонено розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки або розслідування повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти. Розголошення даних можливе лише у разі обґрунтованого рішення про розголошення інформації про викривача з повідомленням про це самого викривача. За незаконне розкриття відомостей про викривача настає відповідальність [1].

Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено адміністративну відповідальність за незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах чи в інтересах іншої фізичної або юридичної особи інформації про викривача, його близьких осіб чи інформації, що може ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, яка стала їй (їм) відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (частина 2 статті 178-2) [4]. Водночас особа може нести й кримінальну відповідальність. Так статтею 182 Кримінального кодексу України встановлено відповідальність за порушення недоторканості приватного життя, а саме: за незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації, а також якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи [5].

Варто зазначити, що для захисту своїх прав та представництва інтересів в суді викривач має право користуватися всіма видами правової допомоги, передбаченої Законом України «Про безоплатну правову допомогу». Він також може залучити захисника самостійно та отримати відшкодування витрат на нього та судовий збір у зв'язку із захистом своїх прав як викривача.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

2. Про забезпечення осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>

3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 17 груд. 1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

5. Кримінальний кодекс: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F+%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B9#Text>.

Трач Сергій Степанович,

доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ступінь захищеності кожної держави перед зовнішніми загрозами, у тому числі збройною агресією, перебуває у безпосередній залежності від внутрішньої стабільності, міцності національного державного апарату, ефективності політичної влади на усій державній території. У цьому контексті саме корупція найчастіше виступає основною внутрішньодержавною причиною політичних та економічних криз. Треба погодитись, що вона має широкий вплив на усі соціуми, оскільки підриває демократію і верховенство права, а також призводить до порушень прав людини, викривлень ринків, зниження якості життя і дозволяє організованій злочинності, тероризму та іншим загрозам безпеки людей процвітати. Цей негативний феномен можна виявити в усіх країнах – великих і малих, багатих і

бідних – але саме в країнах, що розвиваються, його наслідки є найбільш руйнівними [1, с. 94].

У зв'язку з військовою агресією РФ проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України [2], Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3] введено в дію план запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні [4]. У таких умовах, на сьогодні одним зі стратегічних пріоритетів для країни залишається боротьба зі злочинністю та корупцією. Криміногенні реалії сьогодення вимагають дієвого механізму реагування з боку держави, зокрема, забезпечення злагоджених, цілеспрямованих, спільних дій законодавчих та правоохоронних органів.

В умовах війни, виникла необхідність посилити боротьбу з корупцією шляхом внесення змін та доповнень до чинного законодавства. У цьому аспекті, варті уваги внесені зміни до Закону «Про запобігання корупції» в частині особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану [5] в якому, на період до припинення або скасування воєнного стану, вимога щодо відповідності подарунків загально визнаним уявленням про гостинність та обмеження щодо вартості подарунків, встановлені ч. 2 ст. 23 цього Закону, не поширюються на:

1) одержання грошових коштів, у повному обсязі використаних (за наявності підтвердження використання одержаних грошових коштів у повному обсязі на одну або декілька із зазначених цілей);

2) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, товарів з подальшою їх передачею у власність Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, добровольчим формуванням територіальних громад, розвідувальним органам, правоохоронним органам (за наявності підтвердження передачі таких товарів у повному обсязі);

3) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, товарів, наданих як благодійна пожертва чи гуманітарна допомога особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України

(за наявності підтвердження надання таких товарів у повному обсязі на зазначені цілі);

4) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, особами, які фактично проживають на тимчасово окупованих територіях України чи на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або особами, які були змушені залишити місце свого фактичного проживання внаслідок тимчасової окупації (загрози тимчасової окупації), ведення (загрози ведення) бойових дій.

Також, встановлено, що: а) у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, звітний період якої повністю або частково припадає на період дії воєнного стану, відомості, які мають бути зазначені у декларації відповідно до п. 7, 10 ч. 1 ст. 46 цього Закону, суб'єкт декларування має право не зазначати у декларації стосовно об'єктів декларування, передбачених пунктом 2-3 цього розділу; б) у разі одержання доходу, придбання майна, здійснення видатків, зазначених в пункті 2-3 цього розділу, повідомлення про суттєві зміни у майновому стані не подається; в) на період до припинення або скасування воєнного стану зупиняється перебіг строків здійснення заходів контролю, перевірок та моніторингу, призупинених Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 3 березня 2022 року №2115-IX. Перебіг строків відновлюється з дня, наступного за днем припинення або скасування воєнного стану [5].

Слід погодитись і з висновками про високі корупційні ризики цього Закону внаслідок використання загальних формулювань без конкретизації та можливості здійснення контролю за витрачанням грошових коштів та інших подарунків. Одержання грошових коштів не завжди є наслідком виникнення права власності на такі гроші і як наслідок – подарунком. Якщо грошові кошти були отримані для переказу на спецрахунки, пожертви, то жодного подарунку службовець не отримує, оскільки використовує не власні кошти. Як наслідок не виникає обов'язку повідомляти про суттєві зміни у майновому стані.

Те саме стосується й товарів. Одержання безоплатно товарів так само не є фактом виникнення права власності. Якщо мова йде про одержання товарів безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової, для передачі Збройним Силам України або іншим військовим формуванням, то їх можна передавати безпосередньо таким суб'єктам або за посередництва інших суб'єктів (наприклад, благодійних фондів, волонтерських організацій тощо).

Крім цього, незрозуміло, як можна одержати товар за ціною нижче мінімальної ринкової, за такою ціною товар можна придбати.

На одержання такого виду послуг не потрібно окремо надавати дозвіл або створювати спеціальне правове регулювання, оскільки їх можна отримувати відповідно до чинного законодавства, а саме як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси (ч. 2 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» [6]), оскільки вони надаються не тільки службовцям, але й іншим особам, які фактично проживають на тимчасово окупованих територіях України, територіях ведення бойових дій внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, або які були змушені покинути своє місце фактичного проживання внаслідок ведення (загрози ведення) бойових дій через збройну агресію Російської Федерації проти України, тимчасової окупації (загрози тимчасової окупації). Це стосується і лікарських засобів, гуманітарної допомоги тощо.

З приводу особливостей декларування у період воєнного стану є НАЗК надані роз'яснення в частині застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» [6] стосовно заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, проведення перевірок) [7].

У зв'язку з військовою агресією проти України та введенням воєнного стану в Україні діяльність НАЗК максимально концентрується на реалізації тих повноважень, які сприяють перемозі нашої держави у війні. З метою системного запобігання корупції на всіх рівнях управління Закон України

«Про запобігання корупції» [6] запровадив функціонування інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) є первинною ланкою антикорупційної інфраструктури, які покликані допомагати керівникам, іншим працівникам державних органів, у тому числі в період дії в Україні правового режиму воєнного стану, не допускати порушень вимог Закону «Про запобігання корупції» [8].

На період дії правового режиму воєнного стану уповноважені підрозділи (уповноважені особи), які не залучені до виконання заходів з оборони держави, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян, продовжують організовувати та здійснювати передбачені Законом заходи із запобігання та виявлення корупції з урахуванням режиму організації праці в установі (зокрема, дистанційної роботи, простою) та особливостей, встановлених Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Таким чином, ефективна боротьба проти корупції в Україні в умовах воєнного стану продовжується, окрім наявності відповідної політичної волі, така діяльність вимагає належного законодавчого забезпечення (комплекс нормативно-правових приписів, що регулюють механізми запобігання корупції, а також відповідальність за вчинення корупційних порушень), формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування формування та реалізації антикорупційної політики, превентивні заходи запобігання корупції, а також її подолання в умовах воєнного стану. Побудова такої інституційної системи повинна відповідати міжнародним стандартам (зокрема, конвенціям Організації об'єднаних націй та Ради Європи проти корупції, а також рекомендаціям Групі держав проти корупції (ГРЕКО) та Стамбульського плану дій антикорупційної мережі ОЕСР (організації економічного співробітництва й розвитку)) і передовій світовій практиці, а також враховувати особливості української юридичної системи.

Список використаних джерел

1. Трепак В. М. Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 444 с.

2. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 2102-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>

5. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану : Закон від 8 лип. 2022 р. № 2381-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text>

6. Про запобігання корупції: Закон від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

7. Роз'яснення №4 від 07.03.2022 щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, проведення перевірок)

8. Щодо діяльності з питань запобігання корупції. *Державна податкова служба України*. 2022. URL: <https://tr.tax.gov.ua/diialnist/zapobigannya-proyavam-koruptsii-/informatsiyi-materiali/581003.html>

Vasiuta Yuliia Volodymyrivna,
Postgraduate of the Department of Criminalistics
and Forensic Medicine
of the National Academy of Internal Affairs;
Research supervisor: Haldetska Iryna
Hryhorivna, PhD in Law, Associate Professor,
Professor of the Department of Legal Linguistics,
National Academy of Internal Affairs

INVESTIGATION OF CORRUPTION CRIMINAL OFFENSES BY JOINT INVESTIGATIVE TEAMS: CERTAIN ASPECTS

States are now increasingly confronted with criminal offenses that cross national borders. In this regard, enhanced international cooperation is an important component of a criminal investigation or prosecution. Since criminal activity transcends national borders, it is clear that the international community has recognized the need for increased cooperation, especially in gathering evidence located beyond national state borders.

The effects of corruption criminal offences are far-reaching; it can undermine political, social and economic stability and ultimately threaten the safety and security of society as a whole. Corrupt operations can cross multiple jurisdictions, making the ensuing police investigation both time-consuming and complex.

A Joint Investigation Team (JIT) is an international cooperation tool based on an agreement between competent authorities – both judicial (judges, prosecutors and investigative judges) and law enforcement authorities – of two or more states, established for a limited duration and for a specific purpose, that conducts criminal investigations in one or more of the states involved [2, p. 7].

Compared with traditional forms of police and judicial cooperation, JITs have the following added value: they enable the direct gathering and exchange of information and evidence without the need to use traditional channels of mutual legal assistance; seconded members of the team (those originating from a state other than the one in which the JIT operates) are entitled to be present and

to take part – within the limits provided for by national legislation and/ or specified by the JIT leader – in investigative measures conducted outside their state of origin. For these reasons, JITs constitute a very efficient and effective cooperation tool, which facilitates the coordination of investigations and prosecutions conducted in parallel across several states. A JIT can be established between competent authorities of at least two states [2, p. 8].

Let's consider the main steps to setting up a JIT between the member states:

1) definition of the criminal offence: to collect and analyze all available information about the cross-border criminal offence to confirm that investigation into that criminal offence requires coordinated and concerted action in all involved states and consequently to make an informed decision about setting up a JIT;

2) it is necessary to determine the legal basis on which the JIT agreement will be based (an international legal instrument, a bilateral agreement, a multilateral agreement, national legislation). In particular, The Second Additional Protocol to the Council of Europe Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, 1959 (Article 20), UN Convention against Transnational Organized Crime, 2000 (Article 19), UN Convention against Corruption, 2003 (article 49), Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism, 2005 (Chapter IV, Section 2 – Article 16) etc. For example, the Criminal Law Convention on Corruption (Council of Europe, 1999) has become a very important tool aimed at the coordinated criminalization of a large number of acts of corruption. It also provided for additional criminal law measures and improved international cooperation in the prosecution of corruption offenses. The Convention established enhanced international cooperation (mutual assistance, extradition and provision of information) in the investigation and prosecution of corruption offenses. However, given the latest forensic approaches and the complication of criminal activities with an innovative component, this document is gradually becoming archaic and needs a fresh view of cross-border investigation of crimes [4, p. 153];

3) next step is establishing contact with the authorities from the other potential JIT members to exchange information about the

case and explore the possibilities of establishing of a JIT in concrete case. Europol and Eurojust can help EU Member States and non – EU Member States in this activities;

4) request for setting up a JIT: after obtaining an informal consent to set up a JIT from all the countries involved, the prosecutor’s office prepares a formal request to set up a JIT. It is recommended that investigators, prosecutors and/or judges from the States considering the setting up a JIT, together with officials from Eurojust and Europol, meet to discuss the matter at the earliest opportunity before a formal request is made;

5) drafting the formal agreement: due to the fact that a JIT is a “contract” between at least two States or more, with certain goal, for a certain period of time, set up in order to conduct joint investigation, it is necessary to prepare the formal agreement for a JIT. The crucial elements of a JIT agreement are: the purpose of a JIT, legal possibilities and/or limitations, JIT leader, members and participants, financing and possible support from Europol and Eurojust, that are available at any time to assist in drafting an agreement;

6) signing the Agreement: when the final draft of the agreement is agreed by all participating Countries, the formal procedure of signing the agreement can be carried out;

7) carrying out the agreement – operational action plan (OAP): OAP is a document in which it is foreseen how the work in a JIT will be carried out. In OAP we should define the practical, operational aspects of the agreement (description of the purpose of the JIT; identifications of locations; description of the role of members and participants; list of special operations/ investigative techniques that will be used; description of the way of communication and formation exchange; decision on information collection, analysis, and tasking; decision about financial investigation and prosecution etc.) [1, p. 7-10].

We focus on the practical aspect of the activities of the joint investigative team during the investigation of a corruption criminal offence.

«On July 20, 2020, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (NABU) and the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office (SAPO) jointly with the Central Anti-Corruption Bureau (CBA) and District Prosecutor’s Office of Warsaw detained a

criminal group led by the Former Acting Head of the State Road Agency of Ukraine (Ukravtodor). The Group pursued the goal of obtaining improper advantage from representatives of companies in the road sector. This is the first case in the history of Ukraine when the international joint investigation team has exposed a particularly serious corruption crime. Due to coordinated measures, evidence of corrupt actions of citizens of Ukraine, the Republic of Poland and other countries was collected. The complexity of the investigation was that the Former Head of Ukravtodor used his official position in Ukraine and expressed a request for an improper advantage, but its receiving took place in Poland. The European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust) provided an international platform for effective coordination of work of two anti-corruption bodies — NABU and the CBA. In November 2020, the Prosecutor General of Ukraine signed an agreement with the Prosecutor General of the Republic of Poland to continue the work of the joint investigation team established by the countries' anti-corruption agencies. This allowed the Detectives of the National Bureau and their Polish colleagues to obtain new evidence in the case. In January 2021, the materials of the criminal proceedings against the ex-head of Ukravtodor were sent to Poland to complete the pre-trial investigation, since he is a citizen of this state. The National Anti-Corruption Bureau (NABU) and the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office (SAPO) have issued an indictment against the beneficiary of a group of companies charged with giving improper advantage to the former acting head of the State Road Agency of Ukraine (Ukravtodor). His actions are provided for in part 4 Article 369 of the Criminal Code of Ukraine» [3].

«The accused personally and via his intermediaries systematically gave an improper advantage to the acting head of Ukravtodor. The latter, in turn, green-lighted payments to the company under the agreement for the capital repair of the Kyiv-Odesa highway, as well as agreed to postpone the deadline for such works and did not take measures to terminate the agreement over the existing violations. In total, as established by NABU and SAPO, USD 575 thousand and EUR 70 thousand was transferred during 2017-2019. On April 13, 2021, the beneficiary of a group of companies was served with a notice of suspicion» [5].

In conclusion, international practice shows that the creation of joint investigative teams is one of the most effective forms of international cooperation and ways of providing mutual legal assistance. In view of the above, it is worth noting that this experience opens a wide path for effective procedural actions during the investigation of international criminal offenses, in particular, corruption criminal manifestations; collection of evidence and prompt exchange of information.

References

1. Guidelines on the use of joint investigation teams. 12 p.
URL: <https://rm.coe.int/16806f720a>.
2. Joint investigation teams practical guide. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 100 p.
3. NABU and the Poland Anti-Corruption Bureau exposed criminal group.
National Anti-Corruption Bureau of Ukraine.
URL: <https://nabu.gov.ua/en/novyny/nabu-and-poland-anti-corruption-bureau-exposed-criminal-group>.
4. Tymoshenko, Y. P., Kozachenko, O. I., Kyslenko, D. P., Horodetska, M.
S., Chubata, M. V., & Barhan, S. S. (2022). Latest technologies in criminal investigation (testing of foreign practices in Ukraine). *Amazonia Investiga*, 11 (51), 149-160.
5. "Ukravtodor" case sent to court. National Anti-Corruption Bureau of Ukraine.
URL: https://nabu.gov.ua/en/novyny/ukravtodor_case-sent-court.

Коломійцев Павло Олександрович,
аспірант кафедри конституційного права
та прав людини Національної академії
внутрішніх справ

ВПЛИВ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ НА ЗАКОНОДАВЧУ ПОЛІТИКУ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ

Атрибутивні властивості КСУ як особливого державного юрисдикційного органу [2, с. 155, 159] визначають особливості юридичної природи його рішень як джерел права особливого роду і одночасно джерел формування нового конституціоналізму та фундаменту для розвитку законодавства на засадах верховенства права. Отже, вплив рішень КСУ на законодавство обумовлений особливостями правової природи конституційного контролю та юридичних властивостей його рішень впливають, до числа яких належить: загальнообов'язковість, безпосередня дія, остаточність, нездоланність [3, с. 213].

Рішення КСУ є виразом владної діяльності конституційної юрисдикції по забезпеченню верховенства Конституції як найвищого джерела права України Тому на інтерпретаційні акти КСУ поширюються вимоги конституційної законності щодо порядку розгляду та ухвалення рішень у справі. Рішення КСУ ухвалюються ім'ям України особами, наділені Конституцією та Законом спеціальними повноваженнями по вирішенню конституційно-правового спору (органічна природа інтерпретаційних актів). У рішеннях Конституційного Суду України відображається державно-владне веління діяти певним визначеним чином. Також рішення КСУ як інтерпретаційні акти відображають функцію органу конституційної юстиції по забезпеченню одноманітного розуміння конституційних норм, стабільності національно правової системи, служать важливим чинником попередження зловживання конституційними права і свободами (повноваженнями та владними прерогативами). При винесенні рішень судді незалежні і підкоряються тільки Конституції України та Закону «Про Конституційний Суд України» (інституційна природа конституційних актів) [15, с. 269].

КСУ своєю діяльністю безпосередньо впливає на розвиток не тільки нормативної сфери, а права в цілому шляхом: а) скасування окремих законодавчих норми чи законів в цілому, які не відповідають Конституції України за зверненнями суб'єктів права конституційне подання (Омбудсмен, народні депутати та Верховний Суд) чи права конституційну скаргу (фізичні особи та юридичні особи приватного права); б) роз'яснення та інтерпретації норм Конституції в своїх рішеннях із зазначенням напрямів удосконалення законодавчої політики у конкретній сфері; в) прямої вказівки чи рекомендації в своїх рішеннях ВРУ на необхідність нормативного врегулювання того чи іншого питання шляхом приведення положень законодавства України у відповідність до рішень КСУ. І кожне рішення КСУ за вказаними напрямками створює правові наслідки, техніка впровадження яких залежить, в тому числі і від викладення власної резолютивної частини.

Наприклад, О. М. Теплюк у цьому контексті ставить собі питання доцільності чи заперечення практики прийняття парламентом актів про визнання нечинними положень законів, визнаних Конституційним Судом України неконституційними, і доходить такого висновку. Якщо Конституційний Суд прийняв рішення про неконституційність закону повністю або в частині, то ніщо не заважає ВРУ прийняти закон, у якому зазначити про втрату чинності неконституційним законом з дати ухвалення рішення Конституційним Судом України (але не з іншого моменту, що справді може внести невизначеність у законодавство). Але коли закон визнано неконституційним тільки в частині, то тут виникає вже інша, на думку вченого, ситуація [17, с. 26]. Такий закон зберігає чинність як закон, однак припиняє діяти в частині положень, що визнані неконституційними, тобто такими, що втратили юридичну силу. У такому разі Верховна Рада України робить цілком слушно, коли в законі зазначає про втрату юридичної сили цими положеннями і припинення їхньої дії (так само, з дати ухвалення рішення Конституційним Судом України). Можливо, такий підхід видається зайвою формальністю. Про те якщо бути юридично послідовним, пише О. М. Теплюк, то в разі визнання неконституційним закону чи окремих його положень потрібно

забезпечити врегулювання правовідносин, які виникли на підставі вказаного закону і продовжувалися на час ухвалення відповідного рішення Конституційним Судом України. А це можна зробити шляхом прийняття відповідного закону, з посиланням у цьому на рішення Конституційного Суду України, що є підставою для його прийняття. Жодних суперечностей із Конституцією України в такій практиці не має, це питання – проблема юридико-технічна, то му її розв'язання є виключно прерогативою єдиного органу законодавчої влади – Верховної Ради України [17, с. 26].

Здійснюючи наступний конституційний контроль, КСУ реагує на допущені нормотворцям помилки в формах, найбільш ефективно дозволяють забезпечити усунення наслідків «неякісних» норм на будь-якому етапі їх застосування. Вивчення 385 рішень КСУ дає підстави для висновку, що з моменту створення цей суд ухвалив 230 рішень, якими визнав ті чи інші положення (а інколи і цілі закони) законів неконституційними. Це стимулювало до підвищення в майбутньому відповідальності законодавця і рівня нормотворчості в цілому, а також сприяло конституціоналізації правозастосовної практики [16, с. 203].

Привертають увагу рішення КСУ, що ухвалені як за зверненнями фізичних та юридичних осіб щодо тлумачення положень законів (попереднє конституційне повноваження КСУ) так і за конституційними поданнями різних уповноважених суб'єктів. Окрему уваги заслуговують ті рішення КСУ, резолютивна частина яких містить прямі рекомендації чи вказівки ВРУ привести законодавство відповідно до ухваленого рішення. Вивчення рішень КСУ дає підстави стверджувати про наявність щонайменше одинадцяти рішень із такими застереженнями у резолютивних частинах [4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14]. Визнання норми закону не конституційною свідчить про те, що до основних ризиків приховане дефектне конституційно-правове регулювання, неузгодженість і/або розбіжність в розумінні уповноваженими суб'єктами положень Конституції України та міжнародно-правових норм, ігнорування конституційних цінностей, верховенства Конституції України і порушення конституційної стабільності. Вельми серйозною загрозою є розбіжність в розумінні положень Конституції України органами державної влади, та міжнародними органами [1, с. 23–24]. У

цьому контексті слід вказати на загальне збільшення останнім десятиріччям кількості рішень КСУ, якими визнавалися приписи різних законів неконституційним, зокрема: щодо соціальної політики держави, пенсійного забезпечення, втручання у право приватної власності, фонду гарантування вкладів фізичних осіб тощо.

Загальна небезпека неконституційного закону у тому, що до того моменту, як він був визнаний таким, законодавча норма багаторазово застосовувалася, будучи конституційно-дефектною за змістом. У цьому ми бачимо заподіяння латентної шкоди усьому правопорядку в цілому і конкретним особам зокрема. Зокрема, рішення КСУ про визнання закону неконституційним ухвалюється з метою забезпечення балансу конституційних цінностей, та неприпустимості порушення прав і свобод інших осіб, якщо негайне виконання рішення може зачіпати їх права і свободи, а також для підтримання стабільності відповідних галузевих правовідносин в інтересах суб'єктів права.

Якщо розмірковувати про загальний вплив рішень КСУ на законодавчу політику, слід вести мову про всі рішення КСУ, якими визнано ті чи інші норми або цілий закон неконституційним. Під час розгляду конституційних скарг КСУ не наділений повноваженням тлумачити норми Конституції України, водночас Сенати КСУ здійснюють аналіз конституційно-правового змісту норми, якому надається загальнообов'язковий характер, який фіксується у мотивувальній частині рішення, а в цілому рішення КСУ має загальнообов'язковий характер як цілісний юрисдикційний акт.

Досліджуючи деякі питання повноважень КСУ в сфері законотворчості зауважимо, що КСУ не наділений правом законодавчої ініціативи, а впливає на законотворчість виключно шляхом своєї конституційно-юрисдикційної діяльності. Слід вказати на загальну пасивність ВРУ врахування рішень КСУ, з огляду на швидко змінювану повістку сучасної законотворчої діяльності.

Найбільш поширеною функцією КСУ є функція негативного законодавця під час дискваліфікації законодавчої норми, а також встановлення конституційно-правового змісту окремих законоположень, зокрема під час встановлення факту,

що закон не суперечить Конституції України, однак суд витлумачив його у спосіб, що не відповідає Конституції України (ч. 3 ст. 89 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

У своїх рішеннях КСУ не завжди вказує суб'єкта виконання своїх рішень, в тому числі якщо не наводить вказівку чи рекомендації ВРУ. Нагадаємо, що предметом конституційного контролю виступають не тільки закони, а й підзаконно-нормативні акти: Укази Президента, Постанови КМУ, інші правові акти Верховної Ради тощо (п. 1 ч. 1 ст. 150 Конституції України). А тому виконавцями волі КСУ можуть виступати усі центральні органи державної влади, не тільки ВРУ, зважаючи на предмет конституційного контролю та ухвалені рішення.

Список використаних джерел

1. Безруков А.В. Роль Конституционного суда России в обеспечении конституционного правопорядка. Российское право. 2017. № 4. С. 22–28.

2. Берестова І. Е. Конституційний Суд України в системі юрисдикційних органів: загальні положення. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 154–159.

3. Брежнев О.В. Институт конституционного правосудия в субъектах Российской Федерации: основные тенденции и закономерности становления и развития. Известия Юго-Западного государственного университета. 2011. № 6. Ч. 1. С. 213–217.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про Вищу раду юстиції“ від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-11#Text>.

5. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням Вищої ради юстиції про офіційне тлумачення положення частини п'ятої статті 20 Закону України «Про судоустрій України» (справа про звільнення судді з адміністративної посади) від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-07#Text>.

6. Рішення КСУ у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо

офіційного тлумачення положень частини першої статті 141 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10#Text>.

7. Рішення КСУ у справі за конституційним зверненням громадянина Касьяненко Бориса Павловича щодо офіційного тлумачення положень пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 383 Кримінально-процесуального кодексу України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va11p710-07#Text>.

8. Рішення КСУ у справі за конституційним зверненням громадянина Козлова Дмитра Олександровича щодо офіційного тлумачення положень другого речення преамбули Закону України "Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових від 11 липня 2013 року № 7-рп/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-13#Text>.

9. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України „Про міліцію“ (справа про строки адміністративного затримання) від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11#Text>.

10. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 14 Закону України „Про телебачення і радіомовлення“ від 15 вересня 2009 року № 21-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-09#Text>.

11. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень пунктів 4, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25 розділу XII „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII від 18 лютого 2020 року № 2-

p/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-20#Text>.

12.Рішення КСУ у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII, «Про внесення змін до Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» від 16 жовтня 2019 року № 193–IX, „Про Вищу раду правосуддя“ від 21 грудня 2016 року № 1798–VIII від 11 березня 2020 року № 4-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-20#Text>.

13.Рішення КСУ у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text>.

14.Рішення КСУ у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 171-2 Кодексу адміністративного від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15#Text>.

15.Савчин Михайло. Конституційна юстиція та забезпечення конституційного порядку. 2005–2020 : монографія. Ужгород: Вид-во РІК-У, 2020. 384 с. (С. 268).

16.Синицына А.М. Роль Конституционного Суда Республики Беларусь в обеспечении конституционализации нормотворчества и правоприменения. *Вестник Полоцкого Государственного Университета. Серия D*. 2018. С. 202–206.

17.Теплюк Михайло. Питання чинності законів України в аспекті конституційної юрисдикції. *Віче*. № 4. 2012. С. 25–28.

Зубкова Любов Анатоліївна,
старший науковий співробітник секретаріату
Вченої ради Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПРАВЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Розвиток суспільства, в рамках якого функціонують та розвиваються держава і право, обумовлюється боротьбою різноманітних антагоністичних інтересів, що є одним із факторів, які визначають охоронний та регулятивний вплив права і держави, як засобів впорядкування суспільних відносин. Охоронний вплив на розвиток суспільства є формою його забезпечення та гарантування непорушності прав і свобод громадянина, а також законних інтересів суб'єктів права. Феномен правоохорони має соціальний характер, що пов'язується із активним впливом уповноважених суб'єктів на деструктивні як внутрішні, так і зовнішні фактори, з метою забезпечення суспільства та гарантування балансу різновекторних (антагоністичних) інтересів. Саме за допомогою правоохоронної діяльності як певної системи інституцій та засобів можливо надати суспільним відносинам ознак стабільності, послідовності, динаміки та розвитку.

Розуміння правозахисної функції держави пов'язане зі сприйняттям близьких категорій «охорони права» та «захисту права». Охорона прав і свобод людини спрямована на попередження та недопущення порушень прав і свобод кожного учасника кримінального провадження. На думку С. А. Паршака, захист прав здійснюється при порушенні прав, погрозі порушення або при перешкоді їх здійсненню. Вказане означає, що не можна ототожнювати ці різнопланові категорії, оскільки «охорона прав» в юридичному сенсі означає статичний стан норм права, що спрямований безпосередньо на попередження порушень прав учасників кримінального провадження. Порушення цих прав веде до динамічного стану реалізації права на захист. Тобто до захисту прав громадяни вимушені звертатися лише тоді, коли порушені їх права чи інтереси, що охороняються законом [1, с. 160-161].

В інших наукових роботах правозахисна функція по суті визначається як підфункція правоохоронної діяльності держави. На думку П. С. Корнієнка термін «правоохоронна діяльність» стійко асоціюється з діяльністю правоохоронних органів, насамперед органів внутрішніх справ, хоча й не обмежується ними. Водночас, термін «правозахисна діяльність» асоціюється передусім з рухом за права людини та діяльністю громадських правозахисних організацій. На його

ж думку, до головних правоохоронних функцій органів державної влади необхідно віднести профілактичну; захисну; ресоціалізаційну; правороз'яснювальну; аналітичну та/або методичну; інформаційну; нормотворчу (частково); координаційну [2, с. 60–61].

На думку С. Д. Гусарева, правозахисна діяльність держави – це один з видів соціальної діяльності, що реалізується спеціально уповноваженими суб'єктами на професійній основі та здійснюється на підставі й відповідно до правових основ з метою створення належних умов для ефективної реалізації прав та свобод людини і громадянина, підтвердження або відновлення оскарженого чи порушеного права людини [3, с. 96–98].

Водночас, А. Бондаренко зазначає, що правозахисна функція – це діяльність держави щодо захисту прав і свобод людини й громадянина, затвердження законності та правопорядку в усіх сферах громадського й політичного життя. Охорона прав – це сукупність різних взаємопов'язаних заходів, які здійснюються органами державної влади й громадськими об'єднаннями та звертають увагу насамперед на попередження порушень прав людини або усунення перешкод, а захист прав і свобод людини й громадянина – це конституційний обов'язок держави, цілком логічним є його зв'язок із функціями держави, в яких проявляється та роль, яку держава відіграє у вирішенні основних питань суспільного розвитку, у задоволенні різноманітних інтересів населення країни. З урахуванням наявних в юридичній науці позицій, непорушність здійснення конституційних правозахисних обов'язків держави, а також підвищення ефективності захисту прав і свобод людини й громадянина, обумовлюють оформлення правозахисної функції держави як самостійного напрямку її діяльності. Авторкою пропонується виокремлювати такі форми реалізації правозахисної функції держави: ліквідаційна форма реалізації правозахисної функції держави (усунення загроз у процесі реалізації права), сутність якої полягає в цілеспрямованій діяльності владних структур та органів державного управління різних рівнів, спрямованих на забезпечення правопорядку як об'єктивної потреби розвитку держави й суспільства, на запобігання та припинення правопорушень; правовідновлююча форма реалізації правозахисної функції держави (відновлення порушених прав людини) включає заходи, які приводять до відновлення порушених прав неправомірними діями та відповідальності особи, яка вчинила ці правопорушення; штрафна форма реалізації правозахисної функції держави (притягнення винних до юридичної відповідальності) [4, с. 282–284].

Правозахисну функцію сучасної держави можна визначити як пріоритетну функцію держави, яка полягає в напрямі діяльності, спрямованої на захист і втілення права, яке розгортається в інституційному правопорядку, в основі якого – конституційні

принципи верховенства права, поваги до прав людини та демократії. Захист права з боку держави виявляється і в конституційному самообмеженні державної діяльності щодо людської свободи, і в її активній діяльності на здійснення позитивних обов'язків стосовно ефективного і реального втілення прав людини [5, с. 139]. Зміст правозахисної функції сучасної держави окреслює предметну діяльність всього механізму держави (сукупності державних інститутів), спрямованого на утвердження фундаментальних конституційних принципів, на яких заснована держава, передовсім принципів верховенства права, поваги до прав людини та демократії.

Список використаних джерел

1. Паршак С. А. Механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження у контексті правозахисної функції держави. *Європейські перспективи*. 2014. № 7. С. 157–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_7_29.

2. Корнієнко П. С. Співвідношення понять і практики здійснення правоохоронної та правозахисної діяльності в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 60–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_3_15

3. Гусарев С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. Київ : Знання, 2005. 375 с.

4. Бондаренко А. Форми реалізації правозахисної функції сучасної держави: до постановки проблеми. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 282–288. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_6_49

5. Копча В. В. Правозахисна функція держави: доктринальні підходи до розуміння. *Публічне право*. 2019. № 2 (34). С. 132–140.

Козачина Анна Меружавівна,
здобувач кафедри кримінального прав
Національної академії внутрішніх справ

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Корупція – одне з найнебезпечніших соціально-правових явищ, що заважає розвитку правової, економічної, політичної та інших сфер суспільного життя у будь-якій державі. Високий рівень корупції породжує недовіру громадян до органів державної влади та уповноважених осіб, які виконують функції держави або місцевого самоврядування [8, с. 403]. Корупція є однією із найнебезпечніших загроз правопорядку, демократії, правам людини, чесності та соціальній справедливості, вона перешкоджає економічному

розвиткові та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн із ринковою економікою, а також має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній і держав, а також для міжнародних установ [3; 5]. Саме тому протидія корупції є одним із головних завдань держави.

Навіть на міжнародному рівні передбачено заходи її подолання. Конвенція Організації Об'єднаних націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року передбачає, що корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та контролю за нею. Крім того визначено, що всеосяжний і комплексний підхід є необхідним для ефективного запобігання корупції та боротьби з нею. Незаконне придбання особистого майна може завдати серйозної шкоди інститутам демократії, національним економікам та принципу верховенства права, саме тому запобігати корупції та викорінювати її – це обов'язок усіх держав і що для забезпечення ефективності своїх зусиль у цій галузі вони повинні співпрацювати одна з одною за підтримки й участі окремих осіб і груп, які не належать до державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад [2].

У свою чергу Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, ратифікована Україною 16 березня 2005 року [4], визначає, що кожна держава передбачає у своєму внутрішньому законодавстві ефективні засоби правового захисту осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, з метою надання таким особам можливості захищати свої права та інтереси, включаючи можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду[5]. Все це пояснюється тим, що рівень корупції є показником привабливості держави для міжнародних компаній, бізнесу, торгівлі, інвестицій тощо.

Істотне значення для подолання корупції має процес декларування доходів і видатків особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. Такий обов'язок встановлено щодо службових осіб у більшості провідних держав Європи і світу. При цьому Україна не є виключенням. Однак поряд з таким обов'язком передбачено відповідальність за його невиконання, зокрема кримінальну.

Отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС поставило перед нашою державою певні вимоги, які необхідно виконати найближчим часом. Серед таких вимог є 1) ефективна протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; 2) обов'язкове подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій

держави або місцевого самоврядування. При цьому декларування повинно бути відкритим (гласним), крім інформації з обмеженим доступом, а також, прозорим, тобто, без можливості уникнути декларування чи подати недостовірні дані [1, с. 95–96].

На думку іноземних урядовців та бізнесменів, поширення корупції є однією з головних проблем для розвитку нормальних економічних відносин між Україною та іншими країнами, причиною їхнього небажання інвестувати значні кошти у вітчизняну економіку. Наведене яскраво свідчить про те, що пошук ефективних шляхів протидії корупції в Україні є актуальним завданням суспільства [1, с. 95; 7, с. 228].

Таким чином, аргументовано, що істотне значення для подолання корупції має процес декларування доходів і видатків особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. Такий обов'язок встановлено щодо службових осіб у більшості провідних держав Європи і світу. При цьому Україна не є виключенням. Однак поряд з таким обов'язком передбачено відповідальність за його невиконання, зокрема кримінальну.

Список використаних джерел

1. Козачина А. М. Проблемні аспекти кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, пов'язані з євроінтеграційними процесами в Україні. *Наше право*. 2023. № 1. С. 94–99.

2. Конвенція Організації Об'єднаних націй проти корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

3. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.

4. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 16 берез. 2005 р. № 2476-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2476-15#Text>.

5. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text.

6. Юріков О. О. Проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали VI Міжнародного науково-практичного конференції. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ, 2021. С. 403–406.

7. Cherniei V., Cherniavskiy S., Babanina V., Ivashchenko V. Criminal remedies and institutional mechanisms for combating corruption crimes: the experience of Ukraine and international approaches. *Juridical Tribune*. 2022. № 12 (2). P. 227–245.

Тодоров Віталій Петрович,
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРЕДМЕТУ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ, ЯК ОБ'ЄКТА ПОШУКУ

Предмет неправомірної вигоди є об'єктом пошуку під час виявлення фактів одержання неправомірної вигоди працівником правоохоронного органу, оскільки від його виду залежить як спосіб оперативно-значимої поведінки (підготовка, передача, приховування) так і методика виявлення та фіксації злочинних дій. Але більшість предметів неправомірної вигоди – це предмети фізичного світу, які мають стандартні характеристики, а позиціонуються як предмет неправомірної вигоди у зв'язку з їх використанням під час вчення кримінального правопорушення. Тобто певні інтелектуальні сліди, які є ознаками їх використання стають характеристиками цих предметів внаслідок оперативно-значимої поведінки осіб – носіїв такої поведінки. Науковці розглядали зазначені предмети у різних інтерпретаціях. В.М. Трепак зазначив, що до таких предметів відносяться: гроші й цінні речі; чеки, товарні ярлики, етикетки від предметів; сліди речовин з предмета хабара на одязі хабароодержувача – мікрочастинки, що відокремилися, волосся, нитки тощо; сліди рук хабародавця на окремих предметах обстановки кабінету хабарника у разі його заяви, що названа особа ніколи не відвідувала його кабінету; сліди пальців рук на предметі; сліди в транспортних засобах осіб, які брали участь у передаванні й одержанні хабара; магнітні чи цифрові носії з записами розмов між суб'єктами хабарництва [1, с. 33-34]. О.М. Таркан відносить до предмету: безпосередньо предмет неправомірної вигоди (гроші; промислові товари і продукти; послуги матеріального характеру; переваги та пільги; нематеріальні активи; інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру), сліди на ньому (зокрема сліди рук і спеціальних речовин, букальний епітелій; сліди-нашарування спеціальних хімічних речовин на тілі й одязі підозрюваного (від обробленого цими речовинами предмету злочину), а також записи з відеокамер зовнішнього спостереження, що знаходяться на місці кримінального правопорушення та поблизу нього [2, с. 71-72].

Власне з точки зору позиціонування предмету неправомірної вигоди (предмета матеріального світу), як об'єкта пошуку нас цікавлять не самі предмети, а у комплексі з їх пошуковими ознаками. Наявність спеціальних знань у працівників правоохоронних органів стосовно можливостей виявлення та подальшого документування неправомірної

вигоди обумовлює специфіку предмета неправомірної вигоди. Зазначені особи (відповідно рівня своїх знань) намагаються максимально деіндивідуалізувати предмет, який вони отримують, усунути «зв'язок» між собою та цим предметом на певний період – розуміючи ризик знаходження у них цього предмету у випадку, якщо він помічений з метою фіксації їх злочинних дій. З моменту прийняття чинного КПК частина знань (якими раніш володіли виключно оперативні працівники) що до процедур фіксації фактів одержання неправомірної вигоди, хімічних поміток, тощо - стало надбанням інших працівників правоохоронних органів (а також інших пересічних громадян), що суттєво ускладнило документування їх діяльності і відповідно обумовило їх пересторогу відносно предметів, які вони отримують процесі вчинення кримінального правопорушення. Така тенденція обумовила відповідні дії що до зазначених предметів: підміна предмету безпосередньо у процесі отримання (обміну в обмінниках на інші купюри під контролем вигодонабувача, змушування вигодонадавача придбати у стислий термін коштовні речі без індивідуалізації покупця); усунення індивідуальних ознак на виробках з дорогоцінних металів; вимога надання золотих злиwkів без сертифікатів, які знищуються з метою уникнення ідентифікації; побутова техніка, коштовні мобільні телефони оплачуються готівкою безпосередньо на місці покупки; кошти в електронній формі перераховуються за реквізитами, які не належать вигодонабувачу або його близьким особам; оплата будівельних матеріалів здійснюється за готівку за платіжними дорученнями, які вигодонабувач передає вигодонадавачу під час попередньої домовленості; використання криптовалюти.

На нашу думку що дані про предмет неправомірної вигоди та її розмір дозволяють визначити послідовність і спрямованість перевірки першочергових оперативно-розшукових версій щодо способу його передавання службовій особі. Розмір предмета неправомірної вигоди є важливою обставиною, що підлягає доказуванню, дані про нього визначають спрямованість пошукової діяльності. Але разом з тим, ми вважаємо, що простий перелік можливих предметів неправомірної вигоди, навіть з врахуванням різних критеріїв їх класифікації не надає уявлення про них, як об'єктів пошуку, оскільки перелік таких предметів безкінечний, а злочинці постійно «вдосконалюють» їх з точки зору утруднення (або унеможливлення) фіксації факту їх передачі. З врахуванням зазначеного ми пропонуємо класифікувати предмети матеріального світу не тільки як предмет неправомірної вигоди, а за ознаками їх характеристики як предмети, що можуть бути використані у процесі виявлення ознак одержання неправомірної вигоди (як об'єкт пошуку) - з точки зору критеріїв їх оцінки, що мають значення для

фіксації та подальшого використання під час розслідування, а саме: належність до предметів матеріального миру або віртуальність (наприклад електронні кошти); одержані як предмет неправомірної вигоди або придбані у результаті легалізації цих коштів (на кошти, одержані у якості неправомірної вигоди придбана валюта); може бути визначена вартість предмета або не може виражена у грошовій формі; знаходяться у юридичній або фактичній можливості розпорядження особи вигодонабувача; можуть бути «прив'язані» (юридично або фізично) до конкретної особи або не можуть бути прив'язані; законно або незаконно придбаний (з точки зору обмеження в обігу); можуть бути індивідуалізовані та не можуть (наприклад чи має предмет певний номер або інші індивідуальні ознаки); предмету може бути надано індивідуальні ознаки або не можливо надати (наприклад чи можна здійснити помітку спеціальними хімічними речовинами або ні); приналежність предмета конкретній особі може бути встановлено офіційно або не може бути встановлено; можливо або не можливо використання як доказу без попередньої легалізації (предмет з слідами рук або номерний куплений вигодонадавачем с фіксацією факту придбання; або наприклад аудіо запис вимоги з боку вигодонабувача зроблений самостійно вигодонадавачем); набуття юридичних прав на предмет можливо виключно шляхом державної реєстрації або без такої; можлива передача під час особистого контакту або опосередковано.

Список використаних джерел

1. Трепак В.М. Розкриття та розслідування хабарництва, вчинюваного суддями та подолання протидії засобами оперативно-розшукової діяльності: дис. ... канд. наук: 12.00.09. Л., 2011. 218 с.

2. Таркан О. М. Методика розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції: дис. ... доктора філософії: 081 – право. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2021. 244 с.

Наукове видання

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали

VII Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 8-9 грудня 2022 року)

Відповідальні упорядники: *Віктор КОРОЛЬЧУК,*
Валерій СЮРАВЧИК
Комп'ютерна верстка – *Яна ШУМКО*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції

Дк № 4155 від 13.09.2011.

Підписано до друку 03.12.2022. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Обл.-вид. арк. 23,5. Ум. друк. арк. 21,85.

Тираж 35 прим.
